

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

HÜKÜMLÜLERİN TOPLUMA
KAZANDIRILMASINDA DENETİMLİ
SERBESTLİĞİN ROLÜ: MALATYA İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. İlknur ÖNER

HAZIRLAYAN
Semra PORSUK

ELAZIĞ-2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

**HÜKÜMLÜLERİN TOPLUMA KAZANDIRILMASINDA
DENETİMLİ SERBESTLİĞİN ROLÜ: MALATYA İLİ
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. İlknur ÖNER

HAZIRLAYAN
Semra PORSUK

Jürimiz 17/01/2017 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Ömer Aytaç
2. Doç. Dr. Nazım Yıldız
3. Doç. Dr. İlknur Öner
- 4.
- 5.

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun.....tarih
ve.....sayılı kararıyla, bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Hükümlülerin Topluma Kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin Rolü:
Malatya İli Örneği****Semra PORSUK****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Sosyoloji Anabilim Dalı****Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalı****ELAZIĞ-2017, Sayfa: XIV+169**

Batılı ülkelerde ceza infazının bel kemiği haline gelmiş olan Denetimli Serbestlik ülkemizde de yakın bir zamanda kullanılmaya başlanmıştır. Bu sistem sayesinde, suça karışmış olan kişiler toplum içerisinde sorumluluk alarak, sosyal hayata adaptasyon süreçleri hızlandırılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma, suçlu olarak görülen insanların topluma yeniden kazandırılıp kazandırılmayacağını, Denetimli Serbestlikte eğitim ve iyileştirmenin bu konudaki rolünü ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışma, Ocak 2014-Ocak 2015 tarihleri arasında Malatya ili örneğinde, sistemden seçilen 75 kişiden elde edilen verilere odaklanmıştır. Yapılan hesaplamalarda toplam kişi sayısının 803 kişi olduğu saptanmıştır. Her gruptaki kişilerin yüzde onu alınarak anket uygulanmıştır. Yapılan hesaplamalarda, dört grupta toplam 75 kişiye: SAMBA' dan 49, Öfke Kontrolünden 13, HAYDE' den 10 ve ÇMP' ye katılanlardan 3 kişiye anket uygulanmıştır. Bunun için Denetimli Serbestlik Sisteminin uygulanışı ve sonucunda hükümlü, sanık veya şüphelilerin Denetimli Serbestlik kapsamında ıslahının, iyileştirme ve eğitiminin mümkün olup olmadığı tartışılmaktadır. Takip edenlerin tespiti toplumsal süreçler içinde birer gerekliliktir: Denetimli Serbestlikte eğitim ve iyileştirme etkinliğinin değerlendirilmesi bir ihtiyaçtır. Denetimli Serbestliğin kişinin tekrar suç işlemesini önlemede daha işlevsel hale gelmesi amacıyla mevcut uygulamanın incelemesinin yapılması gerekmektedir. Bunların yanında sistemin eksik yönleri ile

uygulamadaki aksaklıklarının da tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, Malatya ili örneğinde bir durum tespiti yapmayı hedeflemektedir. Çalışma, kaynak taraması, kayıtlar ve anket verileri üzerinden konuyu işlemektedir.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk olarak giriş kısmı yer almaktadır. Birinci bölümde, Denetimli Serbestlik Sisteminin ne anlama geldiği, uygulamaları ve temel ilkeleri tanımlayan kavramsal ve kuramsal çerçeve yer almaktadır. İkinci bölümde, çalışmanın metodolojisi yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise bulgular üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın bulguları bölümünde hedef ve amaçlar doğrultusunda alt başlıklar oluşturularak beş aşamada ele alınmıştır. Bu aşamalar; hükümlünün, sosyo-demografi, hane halkı ve aile, ekonomik durum, suç ve Denetimli Serbestlik süreci ile ilgili bulgulardır. Son olarak sonuç ve öneriler üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik, Eğitim ve İyileştirme, Topluma Kazandırılma, Grup Çalışmaları.

ABSTRACT**Master Thesis****The Role of Probation in the Re-integration of Convicts to the Society:
Case Study of Malatya****Semra PORSUK****Fırat University****The Institute of Social Sciences****Department of Sociology****Science of Applied Sociology****ELAZIĞ-2017, Page: XIV+169**

Probation, is the backbone of punishment execution in the western countries, but it has recently been using in our country. Through this system, re-integration processes to the society is intended to be increased by giving responsibilities to the people, who were involved in crime. This study aims to investigate whether is it possible to re-integrate people into the society, who are seen as guilty and to reveal the role of education and rehabilitation in the probation process through a case study. The present study focused on data obtained from selected 75 informants from recorded convicts to the probation system of the Malatya Probation Centre between January 2014-2015. Total recorded eligible number of people was 803 in the system. Selection of sample was established by taking %10 of each different groups. In total of 75 questionnaires were applied to four groups: 49 informants were from SAMBA, 13 from Control of Anger (Öfke Kontrolü), 10 from HAYDE and 3 from ÇMP participants.

Therefore, evaluation of the possibilities of the rehabilitation, regaining and education of the convict, defendant or suspect through the application of Probation system and its results have taken place in this study. The followings are necessary to reveal in this process: it is a necessity to evaluate the activity of education and rehabilitation in probation centre. It is a necessity to examine current applications in order to make probation system more functional for preventing people to committing

crime again. Moreover, it is also necessity that to find out the system's deficiencies and hitches of application. Therefore, this study aims to reveal present situation in Malatya Probation Centre through a case study. Present study evaluates the topic through literature evaluation, recorded data and applied questionnaires to the convicts.

The study includes three main chapters. The firstly introduction takes place. In the first chapter, a conceptual framework which describes what probation means, its applications and fundamental principles took place. The second chapter defines methodological process. The findings section which is revealing second chapter was divided five sub sections according to study aims. These sub section of the findings are related to socio-demographic findings, household and family, economical position and finally crime and probation process. The finally conclusion and suggestions are taking place.

Keywords: Probation, Education and Rehabilitation, The Re-integration, Group Works.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLOLAR LİSTESİ	X
ÖNSÖZ	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
1.1. Denetimli Serbestlik Ve İlgili Kavramlar	4
1.1.1. Denetimli Serbestliğin İlkeleri	7
1.1.1.1. İnsan Onuruna Saygı.....	7
1.1.1.2. Gizlilik	8
1.1.1.3. Tarafsızlık	8
1.1.1.4. Yetişkin ve Çocuğun Yüksek Yararı	9
1.1.2. Denetimli Serbestlik Uygulamaları	9
1.1.2.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri (TCK 191)	10
1.1.2.2. Koşullu Salıverilme(CGTİHK 105/A).....	11
1.1.2.2.1. Koşullu Salıverilmenin Şartları.....	11
1.1.2.2.2. Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması.....	12
1.1.2.3. Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)	13
1.1.2.4. Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7, 8 ve 9).....	13
1.1.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Tarihçesi	15
1.1.4. Türk Denetimli Serbestlik Sisteminin Özellikleri	19
1.1.5. Denetimli Serbestlik Sisteminin Amacı ve Hedefleri	20
1.1.6. Denetimli Serbestlik Sisteminin Teşkilat Yapısı.....	22
1.1.6.1. Merkez Teşkilatı	22
1.1.6.2. Taşra Teşkilatı.....	22
1.1.7. Denetimli Serbestlik Sisteminde Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri	23
1.1.7.1. İyileştirme Çalışmaları.....	23

1.1.7.2. Eğitim ve İyileştirme Çalışmalarının Etik Kuralları	26
1.1.7.3. Eğitim ve İyileştirmede Yapılan Görüşmeler	27
1.1.7.3.1. Bireysel Görüşmeler.....	28
1.1.7.3.2. Grup Görüşmeleri.....	30
1.1.7.3.2.1. Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı (SAMBA).....	31
1.1.7.3.2.2. Öfke Kontrolü.....	33
1.1.7.3.2.3. Hayat İçin Değişim (HAYDE)	34
1.1.7.3.2.4. Çocuk Müdahale Programı (ÇMP).....	36
1.1.7.3.3. Seminerler	38
1.2. Suç ve İlgili Kavram Ve Kuramlar	39
1.2.1. Suç	39
1.2.1.1. Sapma.....	41
1.2.1.1.1. Sapmanın Mutlak Tanımı.....	42
1.2.1.1.2. Sapmanın Göreceli Tanımı	42
1.2.1.1.3. Sapmanın Unsurları.....	43
1.2.1.1.3. Sapkın Davranışın Açıklanması	43
1.2.1.1.3.1. Sapmayı Caydırma	44
1.2.1.1.3.2. Sapmayı Etiketleme.....	44
1.2.2. Sosyolojik Bakış Açılarından Suç	45
1.2.3. Sosyolojik Suç Kuramları.....	49
1.2.3.1. Sosyal Düzensizlik (Organizasyonsuzluk/Ekoloji) Kuramı	49
1.2.3.2. Gerilim (Anomi) Kuramı	50
1.2.3.3. Alt-Kültür Kuramları	51
1.2.3.4. Sosyal Kontrol Kuramları.....	54
1.2.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	56
1.2.3.6. Etiketleme/Damgalama/Sosyal Reaksiyon Kuramı.....	58
1.2.3.7. Rasyonel ve Rutin Eylemler Kuramı	59
1.3. Denetimli Serbestlik İle İlgili Araştırmalar Arasında Bu Çalışmanın Yeri	60
İKİNCİ BÖLÜM.....	65
2. METODOLOJİ.....	65
2.1. Araştırmanın Konusu	65
2.2. Araştırmanın Amacı	66
2.3. Araştırmanın Metodu	67

2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	68
2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	72
2.6. Araştırmanın Sayıtları	73
2.7. Verilerin Analizi.....	73
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	74
3. BULGULAR.....	74
3.1. Sosyo-Demografik Özellikler	75
3.1.1. Yaş.....	75
3.1.2. Medeni Hal	76
3.1.3. Doğum Yeri	80
3.1.4. Eğitim Durumu	81
3.1.5. Mesleği	83
3.1.6. Kronik Hastalık	85
3.1.7. Kendine Zarar Verme Davranışı	86
3.1.8. Özel Bilgi/Beceri	86
3.1.9. Madde Kullanımı.....	87
3.2. Hane Halkı ve Aile.....	89
3.2.1. Hanede Yaşayanların Sayısı	89
3.2.2. En Çok Etkileyen Kişiler.....	90
3.2.3. Hükümlüyü Büyüten Kişiler.....	91
3.2.4. Anne ve Babanın Birlikte Yaşaması.....	92
3.2.5. Hükümlünün Yakınlarının Eğitim Düzeyleri	93
3.2.6. Eşlerin Eğitim Durumlarının Dağılımı	94
3.2.7. Aile İçi İletişim ile Ailenin DS Karar Bilgisi	95
3.3. Ekonomik Durum.....	97
3.3.1. Para Karşılığı İş	97
3.3.2. Gelir Düzeyi (Kendisi ve Ailesi).....	98
3.3.3. Yakınların Yaptıkları İş	99
3.4. Suç.....	101
3.4.1. Hükümlüye Göre Suç Tanımı.....	102
3.4.2. Hükümlünün Suçu Kabullenmesi.....	104
3.4.3. İşlenen Suçu Hükümlü Yakınlarının Tanımlama Durumu.....	106

3.4.4. Toplum Tarafından Suçlu Olarak Tanımlanmamak İçin Yapılması Gerekenler	107
3.4.5. Kendisinin Suçlu Olarak Tanımlanmaması İçin Yapılması Gerekenler	108
3.4.6. İlk Suç İşleme Yaşı ile Eğitim Düzeyi arasındaki İlişki.....	109
3.4.7. Daha Önce Suç İşleme Durumu	111
3.4.8. Daha Önce Cezaevinde Yatma Durumu.....	112
3.4.9. Suçu Önlemede Etkili Olan Kurum.....	114
3.4.10. Suçla İlişkilendirilmeden Dolayı Etiketlenme Durumu	115
3.4.11. Etiketlemenin Ortadan Kaldırılma Yolları	116
3.4.12. Tekrar Suçla İlişkilendirilme İhtimali	117
3.4.13. Bireyi Suçtan Uzak Tutabilecekler.....	117
3.4.14. Suçla İlişkilendirilmenin Toplumdan Uzaklaşmayla İlgisi	118
3.5. Denetimli Serbestlik Süreci.....	120
3.5.1. Daha Önce DS Süreçlerine Katılma Durumu.....	120
3.5.2. DS Aktivitelerine Katılım.....	122
3.5.3. DS Aktivitelerinin Etkililik Oranı	123
3.5.4. DS Aktivitelerinin Suçtan Uzaklaştırmaya Faydası	125
3.5.5. DS Aktivitelerini En Etkili-Etkisiz Hale Sokan Sebepler	128
3.5.6. DS Aktivitelerinin En Çok Kazandırdıkları	131
3.5.7. DS Aktivitelerinin Pratikte Faydası.....	132
3.5.8. DS Sisteminin Eksiklikleri	133
3.5.9. DS Kural İhlaliyle Cezalandırılma Durumu.....	133
SONUÇ VE ÖNERİLER	135
KAYNAKÇA.....	152
EKLER	158
EK 1. Orijinallik Raporu	158
EK 2: Anket Formu.....	159
EK 3: Araştırma İzin Belgesi	168
ÖZ GEÇMİŞ	169

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: SAMBA: Zorunlu olan Oturumlar ve uygulamalar-1	32
Tablo 2: İhtiyaç alanları	37
Tablo 3: 2014'te Malatya DSM'de Açılan Yeni Grupların Aylara Göre Dağılımı	70
Tablo 4: 2014'te Malatya DSM' de Yapılan Seminerlerin Dağılımı	71
Tablo 5: Hükümlülerin Yaş Dağılımı	76
Tablo 6: Hükümlülerin Medeni Hal Durumlarına Göre Dağılımı	77
Tablo 7: Hükümlülerin Çocuklarının Olma Durumlarına Göre Dağılımı	78
Tablo 8: Hükümlülerin Çocuklarının Sayısının Dağılımı.....	79
Tablo 9: Hükümlülerin Doğum Yerinin Yerleşim Türlerine Göre Dağılımı.....	80
Tablo 10: Hükümlülerin Doğum Yeri ile Yaşadığı Yer Arasındaki Fark Dağılımı	81
Tablo 11: Hükümlülerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı	82
Tablo 12: Hükümlülerin Meslek Durumlarına Göre Dağılımı	84
Tablo 13: Hükümlülerin Kronik Hastalıklarının Varlığının Dağılımı	85
Tablo 14: Hükümlülerin Kendisine Zarar Verme Durumlarının Dağılımı	86
Tablo 15: Hükümlülerin Özel Bilgi/Beceri Durumlarının Dağılımı.....	87
Tablo 16: Madde Kullanımının Dağılımı	87
Tablo 17: Kullanılan Madde Türlerinin Dağılımı.....	88
Tablo 18: Hanede Yaşayanların Sayısının Dağılımı.....	89
Tablo 19: Hükümlüleri En Çok Etkileyen Kişilerin Dağılımı	90
Tablo 20: Hükümlüleri Büyüten Kişilerin Dağılımı	91
Tablo 21: Hükümlülerin Anne ve Babalarının Birlikte Yaşama Durumu	92
Tablo 22: Hükümlülerin Anne ve babalarının Eğitim Durumlarının Dağılımı	93
Tablo 23: Hükümlülerin Eşlerinin Eğitim Durumlarının Dağılımı	95
Tablo 24: Hükümlülerin Aile İçi İletişim ve Ailenin DS Kararı Bilgisi Arasındaki İlişkinin Dağılımı	96
Tablo 25: Hükümlülerin Para Karşılığı Bir İşte Çalışma Durumları	98
Tablo 26: Hükümlülerin Suç Sonrası İş Değişikliği Durumu.....	98
Tablo 27: Hükümlülerin Kendilerinin ve Ailelerinin Suç Öncesi ve Sonrasında Gelir Düzeyinde Değişim Durumu.....	99
Tablo 28: Hükümlülerin Babalarının Yaptıkları İşlerin Dağılımı	100
Tablo 29: Hükümlülerin Annelerinin Yaptıkları İşlerin Dağılımı	100

Tablo 30: Hükümlülerin Eşlerinin Yaptıkları İşlerin Dağılımı.....	101
Tablo 31: Suç Tanımının Suç İşleme Durumuna Göre Dağılımı	102
Tablo 32: Hükümlünün Suçlu Tanımının Dağılımı	103
Tablo 33: Hükümlünün Suç İşleme Durumu	104
Tablo 34: Hükümlülerin İşledikleri Suçların Dağılımı	105
Tablo 35: İşlenen Suçun Hükümlünün Yakınları Tarafından Tanımlanması Durumu	106
Tablo 36: Toplum Tarafından Suçlu Olarak Tanımlanmamak İçin Yapılması Gerekenlerin Dağılımı	107
Tablo 37: Hükümlünün Kendisini Suçlu Olarak Tanımlamamak İçin Yapması Gerekenlerin Dağılımı	108
Tablo 38: Eğitim Düzeyinin İlk Suç İşleme Yaşına Göre Dağılımı	110
Tablo 39: Daha Önce Suç İşleme Durumunun Dağılımı	111
Tablo 40: Daha Önce Cezaevine Girme Durumu	112
Tablo 41: Cezaevinde Kalma Süresinin Dağılımı	112
Tablo 42: Suçu Önlemede Etkili Olan Kurumun Durumu	113
Tablo 43: Suçla İlişkilendirilmeden dolayı etiketlenme ve kimlerin zarar gördüğünün Dağılımı.....	114
Tablo 44: Etiketlenmelerin Ortadan Kaldırılma Yollarının Dağılımı.....	115
Tablo 45: Tekrar Suçla İlişkilendirilme İhtimalinin Dağılımı	116
Tablo 46: Bireyi Suçtan Uzak Tutabileceklerin Dağılımı	117
Tablo 47: Suçla ilişkilendirilmiş Kişinin Topluma Yakınlaştırma Durumunun Suçla İlişkilendirilmiş Kişinin Toplumdan Uzak Olma Durumuna Göre Dağılımı.....	118
Tablo 48: Daha Önce DS Süreçlerine Katılma Durumu.....	119
Tablo 49: DS sürecini Hak Etme Durumunun Verilen DS Karar Türüne Göre Dağılımı.....	120
Tablo 50: DS Aktivitelerine Katılım Durumu	121
Tablo 51: Suçu Önleme ve Eğitim İyileştirme Aktivitelerinin Sağladıkları Etkililik Oranının Dağılımı	122
Tablo 52: Bireysel Görüşmelerin Suçtan Uzaklaştırma Durumu	125
Tablo 53: Seminerlerin Suçtan Uzaklaştırma Durumu	125
Tablo 54: SAMBA' nın Suçtan Uzaklaştırma Durumuna Etkisi.....	126
Tablo 55: Öfke Kontrolünün Suçtan Uzaklaştırma Durumu	126

Tablo 56: HAYDE' nin Suçtan Uzaklaştırma Durumu	127
Tablo 57: ÇMP' nin Suçtan Uzaklaştırma Durumu.....	127
Tablo 58: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkili Kılan Sebeplerin Dağılımı.....	128
Tablo 59: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkisiz Kılan Sebeplerin Dağılımı.....	129
Tablo 60: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerinin Kazandırdıklarının Dağılımı.....	130
Tablo 61: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerinden Pratikte Faydalarının Dağılımı.....	131
Tablo 62: DS Sisteminin Eksiklikleri	132
Tablo 63: DS Kural İhlaliyle Cezalandırılma Durumu.....	133

ÖNSÖZ

Denetimli Serbestlik, son yılların suç ve cezaya ilişkin sosyal boyutlu çalışmaların arasında gözde uygulamalarından birisi haline gelmiştir. Bu sistem, batılı ülkelerde de bizde de uygulanan bir sistemdir. Ancak bu uygulamanın, toplumsal açıdan yansımalarını anlayabilmek ve sistemi gerektiğinde geliştirebilmek için sistemin tanınması, uygulamalardan, eksiklerinden haberdar olabilmek için bu tür çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çalışmaya katkılarından, öneri ve desteğinden dolayı danışman hocam Sayın Doç. Dr. İlknur ÖNER' e teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca çalıştığım süre içinde bana daima yardımını ve desteğini esirgemeyen, sabır ve çalışma azmi veren başta babam Mehmet PORSUK, annem Zarife PORSUK ve kardeşim Sevda PORSUK olmak üzere aileme minnettarım.

Çalışmaya başladığım andan itibaren bilgisini benimle paylaşan, değerli arkadaşım Ümran CİHAN'a ve ailesine; bilgisine ve fikirlerine değer verdiğim meslektaşım Emrah GÖKSER'e; anket çalışmamda bana destek veren başta Kurum Müdürüm Sayın Mesut ÖZTÜRK'e, dil konusunda yardımını esirgemeyen Sayın Münir ŞAHİN'e, araştırmamın uygulanmasında emeği geçen mesai arkadaşlarım Tuğba ŞAHİN'e, Birten ÇOLAK ATEŞ'e, Ahmet AHLATOĞLU'na, Alparslan DANIŞMAN'A, Ertuğrul EKİCİ'ye, Aytekin ORTAER'e, Filiz AKINCI'ya ve çalışmamın teknik kısmında bana yardımcı olan Mustafa FIRAT'a çok teşekkür ederim.

Son olarak çalışmamın başrolünde yer alan ve güzel gelecek dilediğim hükümlülere, çalışmamda yer almayı kabul ettiklerinden ve anketlerime samimi cevaplarından dolayı teşekkür ederim.

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt	: Aktaran
ARDEF	: Araştırma- Değerlendirme Formu
C	: Cilt
CGTİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
Çev.	: Çeviren
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇMP	: Çocuk Müdahale Programı
DS	: Denetimli Serbestlik
DSHY	: Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği
DSM	: Denetimli Serbestlik Müdürlüğü
HAYDE	: Hayat için değişim
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
s	: Sayfa
S	: Sayı
SAMBA	: Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı
SAR	: Sosyal Araştırma Raporu
SİR	: Sosyal İnceleme Raporu
SPSS	: Statistical Package for the Social Science
SSÇ	: Suça Sürüklenen Çocuk
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TUBİM	: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi
Yay	: Yayıncılık

GİRİŞ

Toplumsala, suça, cezaya ve ilgili süreçlere bir örüntü olarak bakıldığında, suçluların eğitim ve rehabilitasyonunun toplum içinde veya dışında oluşu konusu günümüzde oldukça önemlidir. Konunun önemi, suç konusundaki gelişmelerin ve Denetimli Serbestliğin ortaya çıkışındaki tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda daha iyi anlaşılacaktır. Bu süreci şöyle özetlemek mümkün:

Kızmaz suçun günümüz itibariyle ciddi bir sosyal problem olarak görüldüğünden söz etmektedir. Suç ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığı zaman, bunun gerçeklik yönünün daha iyi anlaşılacağı vurgulanmaktadır. Suç olgusu sadece gelişmiş ülkeler için değil, gelişmekte olan ülkeler için de suçun sorunsallık düzeyini artırmaktadır. Bu gelişme süreci içindeki ülkemizde de suç, genel olarak gündemi meşgul eden en önemli konulardan biri haline gelmektedir (Kızmaz, 2006a:1-2).

Ülkelerin refahı, toplumun huzur ve güvenliğinin sağlanması için toplumsal bir problem olan suça yönelik bakışın, suçlulara verilen cezanın algılanışının ve infaz şekillerinin önemi büyüktür. Bu konuya tarihsel süreçten şu örnekler verilebilir:

Mevcut literatürde, 18. yüzyıldan günümüze kadar hürriyeti bağlayıcı cezaların büyük önem kazandığı, suçluları topluma kazandırmak amacıyla infaz rejimlerinde sürekli değişiklik yapıldığı fakat pek de başarılı olunmadığından bahsedilmektedir (Akt. Usta ve Öztürk, 2010:3). Avrupa’da tarihsel süreç içerisinde yargılama ve cezalandırmaların yapılması amacıyla çeşitli mekanizmalar ve uygulamalar geliştirilmiştir. Avrupa tarihinin orta çağ dönemine bakıldığında, cezalandırma uygulamalarında keyfilik ve kişilere yönelik olma unsurlarına (özellikle alt tabaka insanlarına insanlık dışı işkence yapılmış, cadı avları, büyücülük uygulamaları mevcuttur) rastlanmaktadır (Dolu, Büker, Uludağ, 2012:75).

Foucault’a göre, cezayı karanlık bir şenlik haline getiren uygulamaların 18. yüzyılın sonuyla 19. yüzyılın başında yok olmaya başladığı görülmektedir. O’na göre, ceza yavaş yavaş sahne olmaktan çıkmış ve seyirlik unsur haline gelebilecek olan unsurların olumsuz bir göstergesi haline gelmiştir. Foucault, “Beccaria’nın halka açık infazının, şiddeti yeniden alevlendiren bir ocak haline geldiği görülmektedir”, ifadesini kullanmıştır (Foucault, 1992: 40-41). Zamanla bu algının da değişerek geliştiği görülmektedir. Koç’un Demirbaş’tan aktardığına göre, “Bugünkü anlamda ilk cezaevi,

erkekler için, 1595'te Amsterdam'da yapılmış ve Amsterdam ceza evleri daha sonra tüm Avrupa ve Kuzey Amerika için örnek olmuştur (Akt: Olpak Koç, 2012:2463)

Usta ve Öztürk'e göre cezaevlerinin, bireyleri ıslah etmesinden ve topluma kazandırmasından daha çok, onları potansiyel suçlu ve suça eğilimli hale getirmektedir (Usta ve Öztürk, 2010:3).

Cezaevleri, her ne kadar toplumu suçlulardan korumak ve suçluların ıslahını sağlamak amacıyla kurulmuş olsa da zamanla, bunun yeterli ve bazı suçlar için uygun olmadığı anlaşılmış ve yeni bir ceza adalet sistemi arayışına girilmiştir.

Kızmaz, cezaevinin veya hapsedmenin “caydırıcılık düzeyinin artırılabilmesi” ve “bireylerin yeniden suç işleyebilme olasılıklarının azaltılması için” nasıl bir cezalandırma veya hapsedme politikası geliştirilmelidir sorusuna verilen yanıtların birbirinden farklılık arz etmekte olduğunu belirtmiş ve yanıtları şu şekilde sıralamıştır:

1. *Suçlular için öngörülen cezaların ve cezaevi koşullarının ağırlaştırılması,*
2. *Birinci maddede belirtilenin aksine cezaevi koşullarının insanileştirilmesi ve rehabilitasyon faaliyetlerine ağırlık verilmesi,*
3. *Suç işleyen tüm bireyleri cezaevine göndermek yerine sadece ciddi ve ağır suçları işleyenlerin cezaevine gönderilmeleri veya hapsedilmeleri,*
4. *Cezaevi alternatifi yaklaşımlarının ve kurumlarının geliştirilmesidir (Kızmaz, 2007: S:17).*

Denetimli Serbestlik sistemi de Kızmaz'ın vurgulamış olduğu cezaevine alternatif sistemler içerisinde vurgulanmaktadır.

Usta ve Öztürk'ün Çetintürk'ten aktardığına göre, 18. yüzyıldan sonra uygulanan infaz rejimlerinde hürriyeti bağlayıcı cezalar hem faili ıslah etme konusunda hem de suçu önlemede yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, toplum düzeni ve barış tehlikeye girmiştir. Cezanın, failleri ıslah edememesi ve yeniden suç işlemelerinin önüne geçemediği toplum düzeni ve barış tehlikeye girdiği için ceza adalet sistemi başarısız olmuş, bu ortamda öncelikle Anglosakson ülkelerinde ‘*onarıcı adalet*’ kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram şöyle özetlenmektedir: Onarıcı adalet anlayışında, fail, toplum ve mağduru ele alırken mevcut ‘*ceza adalet*’ anlayışı ‘*fail*’ odaklıdır. Bu sebeple, suça müdahale yalnızca devlet tarafından sağlanmayacak, sürece suçtan etkilenen mağdur, toplum ve fail de dahil edilecektir. Bu süreçte, failin işlediği suça karşılık sadece ceza vermek değil; failin eyleminin sorumluluğunu üstlenmesi, verdiği zararın gidermesi, failin toplumsal koşulların da etkisiyle suç işleyebildiği ve bunun toplum tarafından

kabul edilmesi, faile fırsat verilerek toplumla yeniden bütünleşmesi hedeflenmektedir (Akt. Usta ve Öztürk, 2010:4).

Sürecin akışına bakıldığında zaman, suçun karşılığında verilen cezaların ilk çıkış noktasından günümüze doğru gelindikçe, daha insancıl bir yaklaşımın olduğu görülmektedir. Bunu, ortaya çıkışını dikkate alarak sıralamak gerekirse şöyle bir sıralama yapılabilir: İnsan bedenine yönelik ilk cezai sistem ölüm cezaları iken sırasıyla hapis ile tecrit ve en son gelinen nokta da ise toplumsal temelde kabul edilebilirliği daha mümkün olan hapis cezasına alternatif yaptırımları olan Denetimli Serbestlik Sistemi takip etmiştir.

Usta ve Öztürk'e göre; tarihsel sürece bakıldığında Avrupa Konseyi Tavsiye Kararlarının sürece önemli katkıları olduğu gözlenmektedir. Usta ve Öztürk bu etkiden şöyle bahsetmektedirler: Hapis cezasına alternatiflerde fonksiyonel bir rolü yerine getirmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi üye devletlere cezanın ertelenmesi, Denetimli Serbestlik ve hapis cezasına diğer alternatifler hakkında R (65) 1 Sayılı Tavsiye Kararında şu tavsiyelerde bulunmaktadır: Suçlular hakkında özgürlüğü bağlayıcı cezalara sadece,

- Cezanın amaçlarına ulaşması için gerekli görüldüğünde,
- Özellikle suçun tekrarlanmaması ve suçun kendi gidişatını düzenlemesini sağlayacak şekilde hükmedilmesi gerektiğini düşünerek,
- Özellikle ilk defa suç işleyenler bakımından, hapsedilmenin yol açabileceği dezavantajları göz önünde tutarak,

Hükümetlere suçlunun rehabilitasyonunu teşvik edecek ve davranışlarını kontrol edecek şekilde, hakkında verilen kararda öngörülen süre kadar gözetim altında tutulmasını ve kendisine yardım edilmesini sağlayacak avantajları içeren ve bu alanda özel bir değere sahip olan, Denetimli Serbestlik emirlerinin veya benzer tedbirlerin uygulanmasının sağlanması ve yayılması için mümkün olan bütün adımları atmalarını tavsiye eder (Usta ve Öztürk, 2010:4-5).

Bu araştırmanın ele alınmasındaki amaç; suçluların ıslahında ve topluma kazandırılmasında Denetimli Serbestlik Sisteminde uygulanan eğitim ve iyileştirme programlarının neler olduğu, eğitim ve iyileştirme kapsamında hükümlülere hangi programlar ve hangi suç türüne göre ne tür müdahale programları uygulandığı ve hükümlülerin bu programlardan faydalanıp faydalanmadıklarını durum tespitiyle ortaya koymaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, birbiriyle bağlantılı iki farklı alan; Denetimli Serbestlik (DS) ve suç, kavramsal ve kuramsal çerçeve iki ayrı kısım olarak ele alınmaktadır. Ancak bölüm üç kısımdan oluşmaktadır:

Birinci kısımda, Denetimli Serbestlik ve ilgili kavramlar başlığı altında DS' nin ilkeleri, DS uygulamaları, DS sisteminin tarihçesi, Türkiye'de DS sisteminin özellikleri, DS sisteminin amacı ve hedefleri, DS sisteminin teşkilat yapısı, DS sisteminde eğitim ve iyileştirme faaliyetleri gibi konular değerlendirilmektedir.

İkinci kısımda ise suç ve suç kuramları başlığı altında; suç, sosyolojik bakış açılarından suç, sosyolojik suç kuramları özetlenmektedir.

Üçüncü kısımda ise Denetimli Serbestlik ile ilgili araştırmalar arasında bu çalışmanın yerine ve bu çalışmanın kapsamı dışında kalan sistemdeki son değişikliklere dikkat çekilmektedir.

1.1. Denetimli Serbestlik Ve İlgili Kavramlar

Bu başlık altında öncelikle, Denetimli Serbestliğin (DS) anlamı tanımlanmaya çalışılmaktadır, ardından Denetimli Serbestlik Sisteminin ilkeleri, uygulamaları, tarihçesi, özellikleri, hedefleri ve amaçları sıralanmakta ve en son olarak da teşkilat yapısından bahsedilmektedir.

Denetimli Serbestliğin, uygulandığı ülkelerdeki anlamı ve tanımı kimi zaman değişebilmekte; ceza yargılamasının parçası ve/veya ceza infaz yöntemlerinden birisi olarak kabul edilebilmektedir. Denetimli Serbestlik genel anlamda, toplumsal açıdan suçlu/hükümlülerin ıslah edilerek ve iyileştirilerek topluma tekrar kazandırılmasıdır.

Denetimli Serbestlik ile ilgili birçok tanım yapılmıştır. Bunlardan bazılarının kısaca şöyle bahsedilebilir;

Yavuz, Denetimli Serbestlik (DS) kavramının etimolojik kökenine yani sözcüğün kökenine dikkat çekmektedir. Kavramın İngilizce karşılığı 'Probation' dur ve anlamı 'kanıtlama ve deneme sürecidir'. Bu sözcüğün kökeni Latince 'Probare', 'Probatio' ve Probatum' olan, ispat etmek, kanıtlamak ve denemek anlamlarını taşıyan kelimelere dayandırmaktadır (Yavuz, 2012:59).

Kavram, resmi kanunlar üzerinden tarandığında şu tanımlara rastlanmaktadır: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanununa göre kavram; “Şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemi” ni ifade etmektedir (Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu, 2005:6).

Sosyal anlamda Denetimli Serbestlik; hükümlülerin topluma kazandırılması ve ıslahı esası temel alınarak oluşturulmuş bir sistemdir.

Bayraktar, Türk Hukuk Sisteminde Denetimli Serbestliğin tanımına şöyle dikkat çekmektedir: “Kişinin işlediği bir suç nedeniyle tutuklanması ya da mahkemece hakkında mahkûmiyet kararı verilmesi sonucunda cezaevine girmesi yerine, cezasını toplum içerisinde gözetim ve denetim altında çekmesini ifade eder. Buna göre, Denetimli Serbestlik alternatif bir infaz sistemidir.” (Bayraktar, 2007:6)

Kavi ve Altun (2011) Denetimli Serbestlikte onarıcı adalet sistemini temel alarak hükümlülere uygulanması gereken bir topluma kazandırma projesi olduğunu ve esas amacın hem toplum güvenliğini, huzur ve mutluluğunu sağlamak hem de hükümlüleri dört duvar arasına kapatmadan ıslahını ve yeniden üretken birer birey olmasını sağlayarak toplum içerisindeki onurlu yerini almasına yardım etmek olduğunu vurgulamaktadırlar (Kavi ve Altun, 2011: 456).

Denetimli Serbestlik ile ilgili tanımlara genel olarak bakıldığında, bireylere (hükümlü, sanık, şüpheli) cezaevlerine alternatif olarak, toplumun içinde kalma şansını verdiği görülmektedir. Böylece, bireye sorumluluk duygusu yükleyerek hükümlü/sanığın toplum içinde tutunması ve infazının uygulanmasında kolaylık ve aktif, bilinçli olarak yetişme ihtimalini taşımaktadır.

Denetimli Serbestlik sisteminin en önemli noktalarından biri; cezanın insani yöntemlerle çektirilmesi ve hükümlünün toplumdan koparılmadan cezasının infaz edilmesidir. Hükümlünün toplum içinde denetlenmesi, cezaevine gönderilmemesi, mağdura ve topluma verdiği zararı yine toplum içinde çalışarak/kalarak ödemesi konusunda hükümlüye kendisini değiştirmesi için bir fırsat sunmuştur.

Denetimli Serbestliğin cezayı bireyselleştirme özelliği bulunmaktadır. İlginç'e göre, mahkemeler (hâkimler) daha önceleri sanığı yalnızca dosya ve duruşmadaki tutumuyla gözlemlediklerini ancak, bu sistemle birlikte sanığın çevresi, ailesi, sosyal yaşantısı, dosya ve belgeler üzerinde yapılan çalışmalarla sanığın farklı yönleriyle

değerlendirilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu değerlendirme süreçlerinde hakimler tarafından mahkemeye sunulması istenilen ve DS uzmanlarınca hazırlanan Sosyal Araştırma Raporları (SAR) önemli bir yere sahiptir (İlgün, 2010:3). İlgün'e göre, Denetimli Serbestlik sistemi ceza adalet sisteminin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu yeni infaz sistemi ile infaz hukukunda şunlar sağlanmaktadır;

1. Suç işleyen kişinin yeniden sosyalleşerek toplumdaki yerini alması,
2. Mağdurun korunarak sosyal destek sağlanması,
3. Suç ile oluşan zararın giderilerek toplumun buna aktif katılması (İlgün, 2010:6).

Denetimli Serbestlik konusuna ilişkin pek çok kavramdan bahsedilebilir. Ancak burada, uygulamalar sırasında bahsi geçen bazı kavramlara vurgu yapılmaktadır.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri ve Koruma Kurulları Yönetmeliğinde yer alan kavramların bazılarının tanımlarına şöyle yer verilebilir:

- a. **“Araştırma ve Değerlendirme Formu (ARDEF):** Sanık veya hükümlüyü suça iten nedenleri, hükümlülerin tekrar suç işleme ve başkasına zarar verme riski ile ihtiyaçlarını belirleyen değerlendirme aracıdır.
- b. **Denetimli Serbestlik Uzmanı:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde kadrolu veya geçici olarak uzman olarak görev yapan psikolog, sosyolog, öğretmen, sosyal çalışmacıdır.
- c. **Denetimli Serbestlik Memuru:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ya da bürosunda kadrolu veya sözleşmeli olarak görev yapan infaz ve koruma memurudur.
- d. **Gönüllü Çalışan:** Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde bilgi, beceri ve ilgi alanları doğrultusunda gönüllülük esasına göre çalışan kişiyi ifade eder.
- e. **Mağdur:** Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişiyi ifade eder.
- f. **Rehberlik:** Bir çalışmalar bütünüdür ve hükümlünün yeniden suç işlemesini önlemek amacıyla iyileştirilmesini, topluma yeniden kazandırılmasını, doğru seçim yapmasını, problemlerini etkili çözmesini, kapasitesini geliştirmesini sağlamak için yapılır.
- g. **Vaka Sorumlusu:** Denetimli Serbestlik memurudur ve hükümlülere yönelik iyileştirme ve denetime ilişkin belirlenen programlar ile kararların infazına ilişkin çalışmaların yürütülmesini koordine eder.

- h. **Yükümlü:** Haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve Denetimli Serbestlik Müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlüyü ifade eder (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.: 5-7).

1.1.1. Denetimli Serbestliğin İlkeleri

Denetimli Serbestlik sistemi, cezaların infazında bir takım ilkeler benimsemiştir ve bu ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapmaktadır. Cezaların infazının, hükümlülerin toplum içinde tehlike durumu yaratmayacak şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, İlgün'ün vurguladığı üzere, toplum içinde tehlike arz eden kişilerin tehlikelilik özelliğini ortadan kaldırmak için önleyici tedbirlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu açıdan, güvenlik tedbirlerinin önemi büyüktür. Toplumdaki tehlikelilik durumunu ortadan kaldırmak için güvenlik tedbirlerinin, önlemlerin alınması gerekir ve önlem alırken temel hak ve hürriyetler tehlikeye atılmamalıdır (İlgün, 2010:19). Bu önemden dolayı, Denetimli Serbestliğin takip eden kısımda vurgulanacak olan dört temel ilkesinden bahsedilebilir: İnsan onuruna saygı, gizlilik, tarafsızlık, yetişkin ve çocuğun yüksek yararı (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.7).

Aşağıda bu ilkelerin neler olduğu ve tanımları ele alınacaktır.

1.1.1.1. İnsan Onuruna Saygı

İnsan onuruna saygı ilkesiyle ilişkili olarak dikkat çeken şu tanımlar bulunmaktadır: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda; “Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin uygulanmasında görev alanlar, insan haklarına saygı, dürüstlük ve kararlılık çerçevesinde hareket eder; aşağılayıcı, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranışlarda bulunamaz” (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.5/a).

Usta ve Öztürk'ün de vurguladığı üzere, suç işleyen de, suçun cezasını verecek olan da insandır. İşlemiş olduğu suçtan dolayı insanın bazı hakları kısıtlansa da bu kişilerin onuru ve şerefi yasalarla güvence altına alınmıştır (Usta ve Öztürk, 2010:18).

Usta ve Öztürk'ün Özön'den aktardığına göre, “İnsan onuru; izzetinefis, haysiyet, özsaygı, şeref, erdem, vakar, gurur, saygınlık, kendine saygı duyma ve başkalarına da kendine saygılı kılma olarak açıklanmaktadır” (Usta ve Öztürk, 2010:18).

İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin 5. maddesinde; “Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunamaz ve ceza verilemez” (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 2015: md. 5).

Anayasamızın 17. Maddesinde de insan onuru güvence altına alınmıştır: ”Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz” (Anayasa, 1982: md. 17)

Bu tanımların yanı sıra süreçte görev alan memurların rolünün önemi de şöyle vurgulanabilir: Denetimli Serbestlik görevlisi hükümlü hakkında verilen kararda hükümlünün sosyal hayatını olumsuz etkileyecek, kendisine yüklenen yükümlülüğün dışında yükümlülük yüklememeli, kişiyi rencide edici, ailesinin ve çevresinin yanında küçük düşürücü davranışlarda bulunmamalıdır. Her ne şekilde olursa olsun kişi suçlu da olsa, kişinin onurunu ve şerefini kıracak bir tutum içinde olamaz (Usta ve Öztürk, 2010:19).

1.1.1.2. Gizlilik

Usta ve Öztürk, gizlilik ilkesine şöyle dikkat çekmektedirler: Hükümlünün topluma kazandırılmasında iki temel taş bulunmaktadır; gizlilik ve karşılıklı güven. Denetimli Serbestlik Sistemi cezaevi dışında, toplum içinde uygulandığı için hükümlü veya suçlunun devam etmekte olduğu bir işi ya da eğitimi söz konusu olabilmektedir. Toplum içindeki sosyal hayatının olumsuz etkilenme ihtimalinden dolayı hükümlü hakkındaki bilgiler gizli tutulmalı, yasalarımızdaki gizlilik ilkesine dikkat edilmelidir. Süreçte yer alan görevlilerin hükümlülerden elde ettikleri bilgileri, ilgili kişi ve kurumlar dışındaki kişilerle paylaşılması yasaklanmıştır (Usta ve Öztürk, 2010:20).

1.1.1.3. Tarafsızlık

Kaleli'nin Çolak ve Altun'dan aktardığına göre, Denetimli Serbestlik Hizmetleri içinde yer alan görevlilerin soruşturma, kovuşturma ve denetim süreçlerinde edindikleri bilgilerin gizlilik ve tarafsızlığındaki rolü önemlidir (Kaleli, 2010:19). Tarafsızlığa gölge düşürecek davranışlarda bulunulmamalıdır.

Usta ve Öztürk, Denetimli Serbestlik uygulamalarında tarafsızlığın nasıl sağlanacağı sorusuna cevap aramaktadırlar. Tarafsızlığı standardizasyonla bağdaştırarak hem personelin kendi mesleki bilgi ve deneyimlerine göre hareket etmelerinin hem de farklı farklı olan uygulamaların önüne geçilerek, öncelikle standart ölçme ve

değerlendirme aracının olması ve standart programlarının oluşturulması gerekmektedir. Personelin hükümlüye karşı şeffaf, hazırlanan planların hükümlünün ihtiyaç ve sosyal sorumlulukları göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Böylece personelin hükümlüye karşı tarafsızlığı da pekişmiş olacaktır (Usta ve Öztürk, 2010:20-21).

1.1.1.4. Yetişkin ve Çocuğun Yüksek Yararı

İlgün, yetişkin ve çocuğun yüksek yararı ilkesine şöyle dikkat çekmektedir: “Denetimli Serbestlik hizmetlerinin uygulanmasında görev alanlar, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemler ayrı ayrı yapılır ve çocuğun yüksek yararının korunmasına özen gösterilir” (İlgün, 2010: 20).

1.1.2. Denetimli Serbestlik Uygulamaları

Bu kısımda Denetimli Serbestlik sistemindeki uygulamalar değerlendirilmektedir. Bu uygulamalar;

- Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri (TCK 191),
- Adli Kontrol (CMK 109),
- Koşullu Salıverilme (CGTİHK 105/A),
- Adli Para Karşılığı Kamuya Yararlı Çalışma (CGTİHK 106/3),
- Belli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma (TCK 53/6),
- Seçenek Yaptırımlar (TCK 50),
- Mükerrerlere Özgü Denetimli Serbestlik (CGTİHK 108/4 ve 6),
- Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararı (CMK 231),
- Hapis Cezasının Ertelenmesi (TCK 51),
- Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36),
- Etkin Pişmanlık (TCK 221/5),
- Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/78 ve 9),
- Konutta İnfaz (CGTİHK 110/2) olarak sıralanmaktadır.

Aşağıda bu uygulamaların Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde anket çalışmasında eğitim ve iyileştirme kapsamına giren uygulamaların detaylarına değinilmektedir:

1.1.2.1. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri (TCK 191)

İçli, ilaç, afyon ve diğer uyuşturucuların, tarihin ilk zamanlarında, dini törenlerde tüketildiğinden bahsetmektedir. 3000 yıl öncesine kadar bu kapsamda, Orta Asya ve Hindistan’da “*haoma*” veya “*soma*” adlı zehirli bir sıvının kullanıldığına ve 19. Yüzyıla kadar, bu maddeler üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmadığına vurgu yapmaktadır. Ceza kanunuyla ilgili ilk yasağın, 1858 tarihinde; zararlı maddelerin ilk kez yasaklanmasıyla başladığından bahsedilmektedir (İçli, 1984:77).

Uyuşturucunun tıbbi kullanımının dışına çıkılarak, keyfi amaçla kullanılması sonucu; madde kullanımının zaman içinde kontrolden çıkarak, madde bağımlılığına neden olabilmektedir. İçli’nin de aşağıda değindiği sebeplerden kaynaklı, madde bağımlılığının da mevzuatta kullanımı, temini, satımı ve imaline yönelik bir takım cezalar ve tedbirler uygulanmaktadır.

Uyuşturucu maddelerin kullanımı, imali, satışı, temini konularında her ülkede farklılıklar bulunmasına rağmen, bunlar suç sayılmaktadır. Bunun iki nedeni özetlenir:

- Birincisi insan sağlığına zararlı olması,
- İkincisi ise bazı adi suç olaylarına karışmada etkin rol almasıdır (İçli, 1984:77).

Tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbiri, uyuşturucu madde kullananlara uygulanmaktadır. Bu kapsamda şunlar özetlenebilir.

Uyuşturucu maddeleri kullanan, imal eden, satan, temin edenler şu kapsamda değerlendirilmektedir: 12 Ekim 2004 tarihli, 25611 sayılı resmi gazetede yayımlanan 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) “Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak” suçuna ilişkin durumun göz önüne alındığı ve 191. Maddesi kapsamında aşağıdaki gibi değerlendirildiği görülmektedir:

1. *“Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendisi tarafından kullanılmak üzere uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi doğuran bitkileri yetiştiren kişi, bu fıkra hükmüne göre cezalandırılır.*
2. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviye ve Denetimli Serbestlik tedbirine hüküm olunur.*
3. *Hakkında tedaviye ve Denetimli Serbestlik tedbirine hükmedilen kişi, belirlenen kurumda uygulanan tedavinin ve Denetimli Serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmakla yükümlüdür. Hakkında Denetimli Serbestlik*

tedbirine hükmedilen kişiye rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir. Bu uzman, güvenlik tedbirinin uygulama süresince, kişiyi uyuşturucu veya uyarıcı maddenin kullanılmasının etki ve sonuçları hakkında bilgilendirir, kişiye sorumluluk bilincinin gelişmesine yönelik olarak öğütte bulunur ve yol gösterir; kişinin gelişimi ve davranışları hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir. (Üçer aylık raporların mahkemelere verilmesi 2014 yılında kaldırılmıştır.)

4. *Tedavi süresince devam eden Denetimli Serbestlik tedbirine, tedavinin sona erdiği tarihten itibaren bir yıl süreyle devam olunur. Denetimli Serbestlik tedbirinin uygulanma süresinin uzatılmasına karar verilebilir. Ancak, bu durumda süre üç yıldan fazla olamaz.*
5. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmaktan dolayı hükmolunan ceza, ancak tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirinin gereklerine uygun davranmaması hâlinde infaz edilir. Kişi etkin pişmanlıktan yararlanmışsa, davaya devam olunarak hakkında cezaya hükmolunur” (Adalet Bakanlığı, 2004a: md.191/1-5) şeklinde düzenlenmiştir.*

1.1.2.2. Koşullu Salıverilme(CGTİHK 105/A)

Koşullu salıverilme, suçlunun/hükümlünün cezasının kalan kısmını cezaevinden salıverilerek toplum içerisinde belli şartlara bağlı olarak infaz edilmesidir.

Akkaş, koşullu salıverilmeyi şöyle tanımlamaktadır: “Mahkûm olduğu hürriyeti bağlayıcı infazı sırasında çağdaş ceza hukukunun amacı olan ıslah yolunda iyi hal gösteren ve cezanın kanunen tayin edilen bir kısmını kurallara tam uyarak geçirmiş olan hükümlünün yine yasa ile belirtilen kurallara uymak suretiyle cezasının tamamını çekmeden yetkili mercilere verilecek bir karara dayanılarak serbest bırakılmasıdır” (Akkaş, 2008: 307).

1.1.2.2.1. Koşullu Salıverilmenin Şartları

Koşullu salıverilmenin uygulanması için aşağıda belirtilen şartların oluşması gerekmektedir.

Turhan ve Altıkat, Koşullu Salıverilmenin üç şartından bahsetmektedirler:

1. Hükümlünün koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalması
2. Hükümlünün iyi halli olması
3. Hükümlünün talebinin olması şartları aranmaktadır (Turhan ve Altıkat, 2012: 17-26).

İyi halli olma durumu, ceza infaz kurumlarının güvenliğini ve düzenini sağlamak amacıyla konulmuş kurallara uyan, haklarını iyi niyetle kullanan, yükümlülüklerini eksiksiz yerine getiren ve disiplin kurulunun görüşü doğrultusunda idare kurulunca uygulanan eğitim ve iyileştirme programlarına göre toplumla bütünleşmeye hazır olduğunun saptanmış olması gerekmektedir. (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.89/1).

Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanarak cezalarının infazına karar verilen hükümlüler hakkında;

1. Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma (kamu hizmeti),
2. Bir konut veya bölgede denetim veya gözetim altında bulundurulma (konutta infaz, çoğu bölgede elektronik izleme ile yapılmaktadır)
3. Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,
4. Belirlenen programlara katılma (eğitim ve iyileştirme çalışmaları),

Yükümlülüklerin hepsi veya bir kısmı denetim planında verilerek komisyon tarafından incelenir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.81/1).

1.1.2.2.2. Koşullu Salıverilme Kararının Geri Alınması

Koşullu salıverilme kararının geri alınmasında iki neden göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenler:

- a. Denetim süresi içinde kasıtlı bir suçun işlenmesi
- b. Yükümlülükler aykırı hareket edilmesi (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.47/2).

Hükümlü, geri kalan süre içinde işlediği kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezasına mahkûm edilirse, şöyle bir süreç işlemektedir:

“Hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi tarafından, hükümlünün bağlı tutulduğu yükümlülükleri yerine getirmemesi halinde koşullu salıverilme kararına esas teşkil eden hükmü veren ilk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi veya koşullu salıverilme kararını vermiş olan mahkeme tarafından, dosya üzerinden karar verilir. Bu kararlara karşı itiraz yolu açıktır” (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.107/15 a,b).

1.1.2.3. Çocukların Denetim Altına Alınması (ÇKK 36)

Çocukların denetim altına alınması, Çocuk Koruma Kanunun 5/1. madde ve 36. Maddelerinde hükme bağlanmıştır.

Çocukların suça sürüklenmesi, yetişkinlere nazaran farklı olmakta, bu sebeple Denetimli Serbestlikte verilen yükümlülüklerin çocuğun yararına ve topluma kazandırılmasına dönük olmaktadır. Denetimli Serbestlik kapsamında çocuklara özgü müdahale programları geliştirilmiştir.

Denetimli Serbestlik Yönetmeliği kapsamında, eğitim programına devam etme yükümlülüğünün infazında; sanığın yaşı, eğitim ve sağlık durumu, bilgi ve becerileri ile kurumların yürüttükleri eğitim programları dikkate alınır. Bu yükümlülük kararları, örgün eğitime devam eden çocuk ve gençlerin eğitimlerine, fiziksel ve duygusal gelişimlerine engel olmayacak şekilde yerine getirilmesine dikkat edilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 58/2).

Suçta sürüklenen çocuklara (SSÇ) verilen kamu hizmeti cezasında, on sekiz yaşından küçük olması halinde; çocuğun bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimi ile eğitime engel olmayacak ve destekleyecek şekilde belirlenir ve her çalışılan iki saat, bir gün olarak sayılır (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.66/5). Haklarında,

1. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı,
2. Kamu davasının ertelenmesi kararı,
3. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen ve 5395 sayılı Kanunun 36. Maddesi gereğince denetim altına alınmış olan SSÇ'lerin, toplum içerisinde denetimi, takibi ve iyileştirmesine yönelik rehberlik çalışmaları diğer kurumlarla iş birliği içerisinde yerine getirilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.76/1).

1.1.2.4. Koşullu Salıverilme Sonrası Denetimli Serbestlik (CGTİHK 107/7, 8 ve 9)

Koşullu salıverilme sonrası uygulanacak olan hükümler ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkında kanunun 107 / 7. ve 8. Fıkralarında düzenlenmiştir.

Buna göre;

1. Ceza infaz kurumunda öğrendiği, meslek veya sanatı yapmak, icra etmek üzere, ücret karşılığı bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında çalışmasına,
2. On sekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, denetim süresi içinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı bulunan bir kuruma devam etmesine karar verebilecektir (Kamer, 2007a:379) hükmü yer almaktadır.

CGTİHK 107/10. maddesine göre;

Koşullu Salıverilmeden sonra, iki tür rejim uygulanmaktadır. Bu rejimler:

- Koşullu salıverilme süresi içinde, herhangi bir gözetim veya denetim rejimi öngörmeyen klasik sistem,
- Gözetim sistemi yani, Denetimli Serbestlik sistemi.

Hâkim, koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini veya topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak; denetim süresinin, Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine karar verebileceği gibi, Denetimli Serbestlik tedbiri uygulanmasını veya belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir (Adalet Bakanlığı, 2004b: md.107/10).

17.08.2016 tarihli ve 29804 sayılı Resmi Gazetede, 02.07.2016 tarihine kadar işlenen suçlarda; koşullu salıverilme ve denetimli serbestlik sürelerinin geçici olarak iyileştirilmesini içeren 671 sayılı Kanun Hükmünde Kararname yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

671 sayılı KHK'nın 32. maddesi ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a eklenen Geçici 6. maddeye göre; bazı suçlar bu düzenlemenin dışında tutularak 105/A maddesinin 1. fıkrasında yer alan 'bir yıllık' sürenin 'iki yıl' ve 107. maddenin 2. fıkrasında yer alan 'üçte iki' lik oran 'yarısı' olarak değiştirilmiştir (KHK, 2016: 32. Md.). Ancak, anket çalışması ve belgelerin temininin, yürütüldüğü tarih olan Ocak 2014-2015 yılları arasını kapsamıştır.

Ayrıca, DS' ye tabi tutularak takip edilen dosyaların en fazla bir yıllık sürece tabii olduğundan, 2016 Ağustos ayında yapılan bu son düzenleme, ankete tabii tutulan hükümlüleri kapsamamaktadır ve bu çalışmanın kapsamı dışında tartışılacak bir konudur.

1.1.3. Denetimli Serbestlik Sisteminin Tarihçesi

Denetimli Serbestliği bütün yönleriyle kavramak için, sistemin ilk çıkış noktasına ve gelişim süreçlerine bakarak ele almakla mümkündür. Bu nedenle, Denetimli Serbestliğin tarihçesine değinmek gerekmektedir.

Kahveci Düztas'ın verdiği bilgilere göre, kullanım alanı her geçen gün çeşitlilik kazanan Denetimli Serbestlik uygulamalarının temeli 17. yy'de atılmıştır. Denetimli Serbestliğin ilk olarak İngiltere'de uygulandığı kabul edilmekle birlikte, günümüzde en çok Amerika ve Avrupa ülkelerinde yaygınlık göstermiştir (Kahveci Düztas, 2011:21).

İngiltere'de ilk olarak cezalar; kolonilere sevk cezaları ile başlanmıştır (Bayraktar, 2007:19). Kahveci Düztas'ın Kale'den aktardığına göre, Denetimli Serbestlik ilk olarak, *hukuksal bir zeminde değil de sadece uygulamalar aracılığıyla oluşmuş* olup sadece “ölüm cezalarına çarptırılan hükümlüler” için uygulanmıştır. Dönemin hakimleri, hükümlülerin yaşam haklarını ellerinden almamak, adaleti sağlayabilmek ve toplumu suçlulardan korumak amacıyla, bu hükümlüleri, önce o sıralar İngiliz sömürgesi olan Avustralya kıtasına, sonraki yıllarda da Amerika'ya sürgüne göndermişlerdir. Hükümlülerin (mahkûmların) İngiltere'ye dönmeleri yasaklanmış, İngiltere' ye dönenlerin ölüm cezalarının infaz edileceği belirtilmiştir. Bu uygulama zamanla değişikliğe uğramıştır. İngiltere' ye geri dönme yasağı, sürgünde bir süre kalmış mahkûmların, belirli bir süreliğine polis gözetimi altında, İngiltere' ye dönmelerine izin verilmiş; bu süre içinde, kanuna aykırı davranışta bulunmayanların ülkede kalmalarına izin verilmiştir. İlk zamanlar sadece, *uygulama* olarak yürütülürken daha sonra *resmiyete* dökülerek, günümüzdeki *gözetim*, *şartlı tahliye* ve *Denetimli Serbestlik kurumların* temelini oluşturmuşlardır (Akt: Kahveci Düztas, 2011:21).

Bayraktar'ın Artuk' tan aktardığına göre; Amerika'da Denetimli Serbestlik, bazı eyaletlerde her suç için uygulanmaktadır. Ancak, Arizona, Maine, Iowa gibi bazı eyaletlerde müebbet, hürriyeti bağlayıcı ceza ve ölüm cezası gerektiren suçlar dışındaki eylemlere uygulanmıştır (Akt. Bayraktar, 2007: 20).

Bayraktar, Boston'da, her bakımdan kendisine güvenilen kimselerin, on altı yaşından küçüklerin cezalarını tespiti yerine, onları denetim altına almaya başladığından ve uygulamanın olumlu sonuçları doğrultusunda, denetim müessesesinin kanun haline geldiğinden bahsetmektedir. Bu süreç, başlangıçta gönüllü çalışan kimseler tarafından yerine getiriliyor olsa da 1878'de Boston, 1880 senesinde de Massachusetts'de, bu görevi devlet memurlarının yapması kararlaştırılmış ve bu resmi teşkilatın yanında

gözetim memurluğunda özel şahısların da görev yapmalarına müsaade edilmiştir (Bayraktar, 2007: 20).

Bayraktar'a göre, gözetim müessesesi İngiltere ve Amerika'dan sonra Avrupa kıtasına yayılmıştır. Buradaki ülkeler, Amerika ve İngiltere'ye göre daha dikkatli davranarak sadece *küçük suçlular için uygulamaya* yer vermişlerdir. Daha sonra, uygulamanın kapsamı genişletilerek *yetişkin suçluları* da içine almıştır. Yine de bu uygulama *koşullu salıverilme* ile sınırlı kalmıştır. Bu uygulamanın faydalı yanlarının görülmesiyle birlikte sınırları da genişletilerek erteleme sistemine de yayılmıştır. Bayraktar, sürecin her yerde aynı olmadığını ve Kıta Avrupa'sının, Amerika ve İngiltere kadar gelişme kaydetmediğini, ancak 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren başlayan ve gittikçe gelişim gösterip bugünkü duruma erişebildiğinden söz etmektedir (Bayraktar, 2007:18-19).

Belçika, Kıta Avrupası içerisinde, cezanın tecilini kabul eden ilk ülkedir. Belçika, gözetim müessesesine yer vermemiş fakat müessesenin uygulanması sırasında, suç işleyerek mükerrer olanların gözetim müessesesinin eksikliğinden kaynaklanan bir düşüncenin gelişerek 15.5.1912 tarihli Kanun ile yalnız küçük suçlular hakkında gözetimin tatbik edileceği kabul edilmiştir (Akt Bayraktar, 2007: 21).

Fransa, *denemeye alınma* sürecini karmaşık ve zorlu bir süreçten sonra kanunlaştırmıştır. Parlamentoda Anglo-Amerikan uygulaması benimsenmiş olsa dahi sadece düşünce olarak kaldığı ve benimsenen uygulamada sadece *cezaların basit bir tecilinden* oluşmuştur. Fransa, Belçika'nın 1882'de kabul ettiği "*cezaların infazının geri bırakılması*" konusunu 1891'de kabul etmiştir. Kabul edilen "*Tecil Kanunu*", deneme süresi içinde failin gözetime tabi tutulmasını kabul etmemenin yanında, erteleme ilk şeklinin Denetimli Serbestlik rejimine benzer bir şekilde meydana getirildiği açıklanmıştır (Bayraktar, 2007: 21)

22.7.1912 tarihli "*Küçük Suçlular ve Gözetim Kanunu*" nda, gözetim tatbikinin on üç ile on sekiz yaş arası faillere uygulanacağını ve bu görevin sadece özel şahıslar veya hayır kurumları tarafından yerine getirileceği kabul edilmiştir. Denetimli Serbestliğin, Fransız ceza hukukunda olgunlaşarak yerini alması 20. Yüzyılın ortalarına karşılık gelmektedir. Fransa'da, tedrici bazı şehirlerde sınırlı bir şekilde denemeye çalıştıkları ve hükümet tarafından kanunlaşması için teklif sunulsa da Fransız Meclisi tarafından reddedilmiştir. Denetimli Serbestliğin çocuklarla ilgili olan durumlar karşısında Fransa'da daha kolay kabul edilmesine karşın, yetişkinlere yönelik

uygulamaların karmaşıklık ve engellemelerden sonra kanunlaştığı ifade edilmektedir (Bayraktar, 2007: 21).

Almanya, Kıta Avrupa'sında tecil müessesesi, gözetim müessesesi ile birlikte kabulü konusunda kanun teklifi verilmiş olsa da bunun yasalaşmadığı, sadece 16.2.1923 tarihli “*Çocuk Muhakemeleri Kanunu*” nun 9/II’ inci maddesinde çocuklara yönelik gözetim müessesesinin uygulanmasının yapılabileceği belirtilerek, müessese Almanya uygulamasına girmiştir. Bükler için gözetim müessesesi değışikliğı uğramış ve 4.8.1953 tarihli “Alman Ceza Kanunu”nun 24. Maddesince kabul edilmiştir (Bayraktar, 2007: 22).

Denetimli Serbestlik Sisteminin tarihsel gelişimine bakıldığı zaman, gözetim müessesesinin çocuklara yönelik uygulamalarının kolay kabul edildiğı, herhangi bir zorlukla karşılaşmadığı görölmektedir. Yetişkinlere yönelik uygulamalarda ise gözetim müessesesinin Amerika, İngiltere ve Kıta Avrupa'sında kolay bir süreçten geçmediğı belirtilebilir.

Kahveci Düztas’ın Kamer’den aktardığına göre, Denetimli Serbestlik ile ilgili uygulamaların kendi tarihimizdeki sürecinin iki ana bölümde incelenebileceğinden söz edilmektedir: Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri. O’na göre, İslam hukukunda hapisanelerden bahsetmek pek mümkün değildir. İslam’da daha çok bedeni cezalar ağırlıktadır. Cezaevlerinden ise suçlu oldukları düşünölen kişilerin, hüküm verilene kadar ve borcu olanların borçlarını ödeyene kadar tutuldukları yer olarak bahsedilmektedir (Akt. Kahveci Düztas, 2011:25).

Kahveci Düztas’a göre, Osmanlı döneminde, hürriyeti bağlayıcı cezalara rastlamak mümkündür. İslam hukukunda, hakkında belli bir hüküm bulunmadığı ve kararın hakim’e bırakıldığı suçlar için, padişah ya da padişah adına yetkili kişiler tarafından, tazir ve kanunnameler hazırlanmış ve kararlar bu belgelere bakılarak verilmiştir. Bu dönemde, hürriyeti bağlayıcı cezaların kaynağını, tazir ve kanunnameler oluşturmaktadır. 1274 tarihli Ceza Kanunnameyi Hümayunu’ na göre, *hürriyeti bağlayıcı cezalar* dört başlıkta tanımlanmıştır. Bunlar; *kürek, kale bentlik, hapis* ve *nefi*’ dir. Bu kanun, günümüz ceza hukuk sisteminin başlangıcı olarak değerdendirilen, 1840 tarihli, Ceza Kanunnameyi Hümayun’a Tanzimat’tan sonra yerini bırakmıştır. Yukarıda bahsedilen, *hürriyeti bağlayıcı cezalardan Denetimli Serbestlik uygulamalarına en yakın olanı* Kahveci Düztas’a göre, *nefi*’ dir. Nefi, birden çok kez suç işlemiş ve

başkalarının da suça karışmasına neden olan kişiler için uygulanmış ve bu ceza devlet tarafından belirlenen;

1. Bir mahallede ikamet etmeye,
2. Belirli yerden ayrılmama,
3. Zaptiye nezaretinde olma ve
4. Kişinin zaptiye memurlarınca göz hapsinde bulundurulmasını kapsamaktadır.

Osmanlı'daki hürriyeti bağlayıcı diğer cezaların infazı için, hapishaneler kullanılmaktaydı. Bunun için genellikle kale burçları kullanılmıştır, bunlardan en bilinen hapishaneler: İstanbul'daki Yedikule, Baba Cafer ve Tersane hapishanelerdir. Kahveci Düztaş, bu hapishanelerdeki olumsuz koşulların iyileştirilmesine yönelik, ilk resmi düzenlemelerin Islahat Fermanı ile yapıldığından söz etmektedir. (Kahveci Düztaş, 2011: 23-24).

Kahveci Düztaş Cumhuriyet dönemine geçişi ve ilk yıllardaki gelişmeyi ise şöyle özetlemektedir:

“Cumhuriyet dönemindeki Ceza Hukuku gelişimi; 1840 tarihinde hazırlanan Ceza kanunnameyi hümayun ile başlanabilir. Bu Kanunnamenin daha önce İslam hukuk ve padişah sermayelerine dayanan hukuk sistemindeki ilk köklü değişiklik olarak değerlendirilebilir. Bu Kanunnamedeki eksikliklerin giderilmesi amacıyla 1851 yılında kanunu cedit çıkarılmıştır. Islahat Fermanı'nın ilanının ardından 1858 tarihli Ceza Kanunnameyi Hümayun yürürlüğe girmiştir. 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunundan yararlanan bu kanunname 1926 yılına dek yürürlükte kalmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra İtalyan Ceza Kanunu temel alınarak hazırlanmış olan 1926 tarihli 765 sayılı Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir”(Kahveci Düztaş, 2011:23).

Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personeli El kitabında yer alan bilgilere göre, bu sistemle ilk tanışmamız, resmi tarihler ve dış ilişkilerle bağlantısı üzerinden şöyle özetlenmektedir:

“Cumhuriyet döneminden sonra ülkemizin Denetimli Serbestlik ile tanışması ise 1946 yılında on devlet tarafından kurulan ve kuruluşundan üç ay sonra Türkiye'nin de üyeleri arasında yer aldığı Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin üye Devletlere tavsiye ettiği 22 Ocak 1965 tarihli ve R (65) 1 sayılı kararını kabul etmesiyle olmuştur. Bu tarihten sonra ulusal mevzuatımız içerisinde Denetimli Serbestlik hizmetlerine benzer düzenlemeler yer almıştır.

Gerek 765 sayılı Türk Ceza kanununda gerekse 647 sayılı cezaların infazı kanununda ağır hapis cezaları dışında bulunan kısa süreli hapis cezalarının ertelenebileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Yine 2253 sayılı çocuk mahkemelerinin kuruluşu görev ve yargılama usulleri hakkında kanununda da küçükler hakkında koruma, tedavi, eğitim, gözetim, bakım, meslek edindirmeleriyle ilgili tedbirler yer almıştır” (Adalet Bakanlığı, 2012: 29-30).

Son olarak, 2005 yılında ceza infaz sisteminde yapılan bir dizi değişiklik kapsamında Denetimli Serbestlik hizmetleri yargı sistemimiz içerisinde yerini almıştır (Adalet Bakanlığı, 2012: 29-30).

1.1.4. Türk Denetimli Serbestlik Sisteminin Özellikleri

Türk Denetimli Serbestlik Sistemini Batı Avrupa ve Amerika sistemlerinden kültürel, ekonomik ve sosyal yönden ayıran bir yapıya sahip olduğu, kendi kültürümüzde bulunan mağdura yardım ve destek gibi sosyo- ekonomik yönden bir rehberlik sistemi oluşturulmuştur.

Ataç ve Nursal, Türk Denetimli Serbestlik sisteminin şu özelliklerinden bahsetmektedir. Bunlar;

- Ulusal bir sistem olma,
- Merkeziyetçi bir yapıya sahip olma,
- Mağdur ve birinci derece suçtan zarar görenlere yardımcı olma,
- Ceza ve tedbirlerin süresinin belli olması,
- Sistemin karma bir personel rejime sahip olması olarak sıralanabilir.

Sıralanan bu özelliklerin kısaca açıklaması şu şekildedir:

Avrupa’nın uygulama örneklerini alıp kendi değer ve kültürümüz çerçevesinde sistemi oluşturmamız açısından, Denetimli Serbestlik Sistemimiz ulusal bir sistem olma özelliği taşımaktadır. *Organizasyonel yapısını* ise şöyle özetlemek mümkündür:

Denetimli Serbestlik Sistemi, merkezde Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğüne bağlı bir daire başkanlığı; taşrada ise Cumhuriyet başsavcılığına bağlı müdürlükleri ve büroları şeklinde örgütlenmiştir. Taşra teşkilatında yapılan işlemler merkez tarafından denetlendiğinden, merkeziyetçi bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Teşkilat yapısına, takip eden bölümde detaylı değinilecektir.

Türk Denetimli Serbestlik Sistemi sadece suçluya değil aynı zamanda “*suçtan zarar gören mağdur*” a da yardım etmesi sebebiyle, DS uygulamaları olan birçok Batı

Avrupa ve Amerika sistemlerinden ayrılmaktadır. Suçtan dolayı sadece mağdurun kendisine değil, mağdur ve birinci derece suçtan zarar görenler şeklinde daha geniş bir hedef kitleye odaklanılmıştır.

Ülkemizde oluşturulmuş olan Koruma Kurulları aracılığı ile suçtan zarar gören kişilerin suç sebebiyle karşılaşmış oldukları sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlarını aşmaları için yardım edilir. Bu sebeple, Türk Denetimli Serbestlik Sistemi, hem *suçluya* hem de *mağdura* hizmet verme özelliği taşımaktadır.

Türk Denetimli Serbestlik Yönetmeliğinde, ceza ve tedbirlerin *süresi* bellidir. Hapis dışında olan cezaların, tedbirlerin süresi ve karar vermeye yetkili merciler kanunlar çerçevesinde belirlenmektedir.

Ataç ve Nursal, yukarıda özetlenen özelliklerinin yanı sıra sistemin, karma personel rejimine de dikkat çekmektedirler. Denetimli Serbestlik Sisteminde çalışan personellerin kamu görevlisi olan Denetimli Serbestlik memurları ile uzmanları ve sivil toplum fertlerinden oluşan gönüllü çalışanlardır. Bu açıdan, Türk Denetimli Serbestlik Sistemi karma bir personel rejime sahiptir (Ataç ve Nursal, 2006:313).

1.1.5. Denetimli Serbestlik Sisteminin Amacı ve Hedefleri

Denetimli Serbestlik Sisteminin en temel amacı; toplumu suçlulardan koruyarak toplumun huzurunu, güvenliğini sağlamaktır. Bunu yapabilmek için ise suçluların ıslahını sağlayacak cezaların öngörülmesi önemlidir. Suçlunun toplum içinde kalmasını sağlayarak, suçlunun hem yeniden üretken bir birey olmasını hem de toplum içinde onurlu yerini alması sağlanabilir. Denetimli Serbestlik Sisteminin adalet sistemlerine sağladığı en önemli yarar, cezaevine girmeyen suçlunun, sosyal çevresinden, toplumsal hayattan kopmamasıdır. Ailesinin, arkadaşlarının, toplumun zihninde sabıkalı olarak damgalanmayan suçlunun toplumda pozitif ilişkiler içinde yer alması, daha kolay kontrol edilmesini sağlayabilir.

Özbek'e göre, Denetimli Serbestliğin esas amacının, eğitim tedbiri niteliğini taşıyarak hükümlünün suça tekrar karışmaması, suçtan uzaklaşması ve suça yönlendirecek etki ve ilişkilerden uzaklaştırılması için yardımlarda bulunmasıdır. Bu yardımı sağlayacak olan denetim görevlilerin, hükümlülerin toplumla bütünleşmesi için her türlü görevi üstlenmesidir (Özbek, 2010).

Özdemir'in Türkiye'de Denetimli Serbestlik Hizmetlerinin Geliştirilmesi Projesi Açılış Konuşması Metinlerinden (2006) aktardığına göre, Denetimli Serbestlik

Müdürlükleri Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetleri sonucunda; kamu güvenliğinin sağlanması, madde bağımlılığının verdiği zararın önlenmesi, mağdura verilen zararın giderilmesi ve suçun tekrar etmesinin önlenmesi odak noktalar. Ayrıca toplumla iç içe olan hükümlülerin topluma kazandırılarak ceza infaz kurumlarının da yoğunluğu azaltılmış olacaktır (Akt. Özdemir, 2011:23).

Özdemir, Denetimli Serbestliğin tüm dünyada geçerli olan dört ana amaca dikkat çekerek tüm ülkelerin bu dört ana koşulu, toplumun ihtiyaç ve şartlarına göre dengelediklerini belirtmektedir. Bu dört ana amaç; hükümlülerin iyileştirilmesi, topluma ve mağdura verilen zararın giderilmesi, failerin cezalandırılması ve toplumun korunmasıdır (Özdemir, 2011:23).

Ataç ve Nursal'a göre ise Denetimli Serbestlik Sisteminin hedefleri şunlardır:

- a. "Suçluların cezalarını toplum içerisinde kalarak ailesi ve yakın çevresiyle olan ilişkilerini sürdürmesi; eğitim ve iyileştirmenin hapis dışında verilerek hayatını kendisi kazanan, verimli, üretken ve yasalara saygılı bir birey olmasını sağlamak,
- b. Suçluların yeni bir suça karışmasını engellemek maksadıyla düzenli denetimlerin yapılması ve sosyal tepkilere karşı korunmanın sağlanarak toplumun ve suçtan dolayı zarar gören mağdurun korunması,
- c. Bazı hafif cezaların hapis dışı yöntemler uygulanarak toplum içerisinde infaz edilmesi; hem tasarruf edilen kaynakların başka alanlara kaydırılması hem de denge ve ölçü nispetinde hapsedmenin sürekli bir yöntem olmaktan çıkarılarak cezaevlerinin güvenlik ve kalabalıklaşma sorunun ortadan kaldırılmasını sağlamak,
- d. Sağlıklı toplum hedefine ulaşmak için ruhsal ya da psikolojik rahatsızlıkları olan suçluların kapalı bir cezaevinde tutulmak yerine toplum içinde ya da sosyal kurumlarda psiko-sosyal ve tıbbi tedbirlerle iyileştirilmesinin sağlanması,
- e. Çocuk ve genç suçluların, eğitim ve mesleki eğitimi kapsayan iyileştirme yöntemi ile aile içi şiddet ve suç istismarına karşı korunması,
- f. Ceza evlerinden çıkan hükümlülerin iş bulmaları sağlanarak toplumla bütünleşme ve ülke ekonomisine katkı sağlanması,

g. Suç ve suç mağduru arasında uzlaşma yapılarak sosyal barış ve adaletin sağlanması” (Ataç ve Nursal, 2006:308) şeklinde sıralanmaktadır.

1.1.6. Denetimli Serbestlik Sisteminin Teşkilat Yapısı

Denetimli Serbestlik sisteminin teşkilat yapısı, bakanlık merkezi teşkilat yapısında daire başkanlığı ve taşra teşkilat yapısında müdürlükler, müdürlüklere bağlı bürolar ve koruma kurullarından oluşmakta ve süreç bunlar tarafından yürütülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.7/1).

1.1.6.1. Merkez Teşkilatı

DSHY’ nin 8/1. Maddesinde, merkez teşkilatında daire başkanlığının bulunduğu ve burada; bir daire başkanı, yeterli sayıda tetkik hâkimi, şube müdürü, Denetimli Serbestlik uzmanı, Denetimli Serbestlik memurunun görev yaptığı belirtilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.8/1).

Daire Başkanlığı beş şube müdürlüğünden oluşmaktadır:

1. Değerlendirme ve planlama şube müdürlüğü,
2. İnfaz ve iyileştirme şube müdürlüğü,
3. Çocuk hizmetleri şube müdürlüğü,
4. Elektronik izleme şube müdürlüğü,
5. Mağdur destek ve Koruma kurulları şube müdürlüğü (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.8/2)

1.1.6.2. Taşra Teşkilatı

DSHY’ nin 7, 8, 9, 10. maddelerinde taşra teşkilatı; yetki alanları ile çalışan personelin uzmanlıklarıyla şöyle tanımlanmaktadır: Her adalet komisyonunun bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığına bağlı olarak bir Denetimli Serbestlik müdürlüğü kurulmuştur. Denetimli Serbestlik müdürlükleri ve koruma kurullarının yetki alanı adalet komisyonunun, büroların yetki alanının ise bulundukları ilçenin yargı çevreleri ile sınırlı olduğu vurgulanmıştır. Müdürlüklerde; bir müdür, yeterli sayıda müdür yardımcısı, bürolarda birer şef, yeterli sayıda Denetimli Serbestlik uzmanı ve memuru, benzeri alanlarda eğitim almış ve Denetimli Serbestlik hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilen uzman personel ile diğer hizmetleri yürütecek görevlilerin bulunduğu ifade edilmektedir.

İlgili maddelerde, Müdürlüklerde şu dokuz büronun bulunduğu bahsedilmektedir: Gelen evrak bürosu, kayıt kabul bürosu, değerlendirme ve planlama bürosu, infaz bürosu, eğitim ve iyileştirme bürosu, denetim bürosu, mağdur destek hizmetleri bürosu, koruma kurulları bürosu, idari ve mali işler bürosu (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.7, 8, 9, 10).

1.1.7. Denetimli Serbestlik Sisteminde Eğitim ve İyileştirme Faaliyetleri

Bu kısımda iyileştirme çalışmaları, eğitim ve iyileştirme çalışmalarının etik kuralları, eğitim ve iyileştirmede yapılan görüşmeler ve detaylarına değinilerek alandan elde edilen bulguların dayandığı çalışmalar ve görüşme gruplarının içerikleri resmi kaynaklara dayalı olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır.

1.1.7.1. İyileştirme Çalışmaları

İyileştirme çalışmalarından bahsetmeden önce, ilk olarak iyileştirmenin tanımı ve iyileştirme çalışmalarının tarihsel sürecine değinmenin, konunun daha iyi anlaşılmasına fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

İyileştirme kavramı, Bilgiç'e göre, her ülkenin hapis cezasının infazında farklı kullanım alanı bulmaktadır. Bazı ülkelerde "*topluma kazandırma*", bazı ülkelerde "*zararın azaltılması*", bazılarında "*normalleşme*" ve bazılarında da "*insanı koruma*" olarak ifade edilmektedir (Bilgiç, 2012:115). Bizdeki anlamına ve amacına bakıldığında zaman; iyileştirme kavramının toplumdan soyutlanmış kişilerin eğitim aktiviteleriyle topluma yeniden kazandırma amacı taşıdığı görülmektedir. İyileştirme, kelimesinin köküne bakılarak da ifade ettiği anlam ve Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde hangi amaçla ele alındığı anlaşılabilmektedir.

Bilgiç'in bahsettiği üzere, iyileştirme; kötüleşen, sağlıklı olamayan kişiyi iyi duruma getirme, kendisini topluma hazır hissetmeyen, suça karışmış veya sürüklenmiş olan kişilerin topluma hazır duruma gelmesine yardımcı olmak, şeklinde tanımlanabilir. Hükümlülerin iyileşmelerine yardımcı olacak yöntemleri belirlemek için Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde eğitim ve iyileştirme çalışmaları belirlenmiştir. Bu çalışmalar, ceza infazının yöntemini değiştirmekte, sadece ceza amacı taşımayan, görece bir iyileştirme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.

Yeniden sosyalleşme/iyileştirme, hükümlünün cezaevi sürecinde ve cezaevinden salıverildikten sonra, sorumluluk sahibi bir birey olarak, toplum içerisinde suç

işlemeden yaşamını devam ettirmesi, uygulanan sistemin temel felsefesini oluşturmaktadır.

Ceza infazı, hükümlünün zararsız hale getirilerek topluma yeniden dönmesine yardımcı olmalıdır. Günümüzde infaz rejimlerinde hükümlülerin bir takım yoksunluklara tabi tutulmak yerine, uzmanlar tarafından iyileştirme ve yeniden sosyalleştirme programlarına dahil edilerek; sürecin işlemesine ve hükümlülerin kendi kendini kontrol etme yeteneği geliştirilmeye çalışılmaktadır (Bilgiç, 2012:115).

Bilgiç'in Gramatica' dan aktardığına göre, devletin toplumsallaştırma görevinin; ceza aracılığıyla değil, tersine önleyici, eğitici ve iyileştirici (tedavi edici) nitelikteki toplumsal savunma önlemleriyle yerine getirilmesi gerektiğinden bahseder (Akt. Bilgiç, 2012:116).

Mevcut kaynaklar tarandığında, iyileştirme çalışmalarının tarihçesine ilişkin şu bilgiler özetlenebilir:

İyileştirme çalışmaları, ilk olarak aydınlanma döneminde, Hristiyan sosyal reform temsilcileri tarafından savunulan iyileştirme görüşü, özel önleme düşüncesine dayanmaktadır. Bu görüşe göre, hükümlünün bedensel ceza ve acı çekirme uygulamalarından vazgeçilip hükümlünün daha faydalı hale getirilmeye çalışılmalıdır (Bilgiç, 2012:117).

"19. yüzyıla gelindiğinde suçlular sıkı disiplin altında, eğitim, çalışma ve dini telkinlerle yeniden sosyalleştirilmeye çalışılmış, suça iten düzene kapılmaları engellenmek istenmiştir. Yeni sosyal savunma görüşü, özel önlemeye verdiği önem nedeniyle yeniden sosyalleştirme anlayışının gelişmesine katkı sunmuştur" (Bilgiç, 2012:117).

Bilgiç'in Kamer'den aktardığına göre, cezaevinde kalan hükümlülerin/tutukluların yeniden topluma kazandırılmasında ilk sistematik çalışmayı yapanlardan biri Howard' dır. Howard hükümlülerin binaların içinde tutularak, sadece temel ihtiyaçlarının karşılanması yerine, eğitim ve iyileştirme faaliyetleriyle hükümlülerin topluma kazandırılması düşüncesine vurgu yapmaktadır (Akt. Bilgiç, 2012:117).

Eğitim ve İyileştirme çalışmaları kapsamında yapılan programlar, cezaevleri ve Denetimli Serbestlik sisteminin temel taşlarından biri olmalıdır. Hükümlülerin cezaevi sonrasında topluma yeniden kazandırılmasındaki en etkili yöntemlerin kullanılarak hükümlülerde farkındalık yaratılması ve hükümlülerin tekrar suça karışmasını

engellemek amacıyla bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara Işıқтаç, daha geniş bir perspektiften bakarak iyileştirmenin, bireye özgü olması, psikolojik gereksinimleri desteklemesi, başarı ve kaynaşmayı, bireyin güçlü yönlerine ve tercihlerine eğilmelidir. İyileştirmenin eğitilmiş ve tecrübeli uzmanlar tarafından uygulanması, ortam ve bireyin kapasitesi göz önünde bulundurulması ayrıca iyileştirmenin planlanmasında uygun strateji ve insan hakları perspektifi ile yapılan iş birliğinin suçlu da davranış değişikliğini olumlu açıdan etkilemek amacıyla yönelmesi son derece önemlidir (Işıқтаç, 2013:636).

Saldırım ise mevcut uluslararası sözleşme ve kurallara, ilgili konu açısından şu yorumuyla dikkat çekmektedir:

“Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 10. maddesinin 3. Bendine göre ‘Cezaevi rejimi, hükümlülerin iyileştirilmesi ve topluma yeniden kazandırılmalarına yönelik bir uygulamayı içerir şekilde düzenlenecektir.’ Birleşmiş Milletler Mahpuslara Muamelenin Standart Asgari Kurallarının 65. ve 66. maddelerine göre de cezaevi yetkililerin asıl amacı, ‘mahpusların tahliye sonrasında yasalara saygılı ve kendi kendilerine yetebildikleri bir yaşam sürmeleri için hazırlanmalarına yardımcı olmaktır.’ Çağımız, artık hükümlülerin katı bir disiplin anlayışıyla cezalandırılmaları değil, hükümlüleri yeniden topluma kazandırılması görevi, evrensel bir ilke olarak kabul edilmektedir. Hükümlüler, ceza infazı anlayışının değişmesiyle, cezaları sona erdikten sonra sosyal yaşama hazırlanmaları sağlanacak şekilde eğitilmeli, bu eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinin sağlanması için gerekli güvenliğin sağlanması gerekmektedir”(Saldırım, 2005:326-327).

DSHY’ye göre ise eğitim ve iyileştirme programları hakkında şunlar söylenebilir: Denetimli Serbestlik müdürlüklerinde iyileştirme çalışmaları kapsamında, gerek mahkemelerin doğrudan vermiş oldukları eğitim ve rehberlik tedbirleri, gerekse de cezaevi sonrasında, hükümlünün toplumla bütünleşmesinde veya cezaevine girmeden Denetimli Serbestliğe tabii tutulan kişilerin risk ve ihtiyaçları çerçevesinde eğitim ve iyileştirme programları belirlenmektedir. Bu çalışmalar içerisinde; bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, meslek edindirme kursları ve seminer programları yer almaktadır. Bu doğrultuda Denetimli Serbestlik hizmetleri kapsamında, risk ve ihtiyaç değerlendirmesi sonucunda gerek duyulması veya mahkeme tarafından rehberlik çalışmalarına hükmedilmesi halinde, sanık veya hükümlünün riskleri göz önünde bulundurularak,

ihtiyaçlarına uygun iyileştirme çalışmaları yapılması öngörülmektedir. Bu çalışmalar, eğitim ve iyileştirme bürosunda görevli Denetimli Serbestlik uzmanları tarafından yürütüleceği (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 37/1) hükmü yer almıştır.

Sanık veya hükümlülerin iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmasında;

- Sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlar ile işbirliği içerisinde olunmalı,
- Bireysel görüşme ve grup çalışmaları yapılması,
- Boş zamanların yapılandırılması,
- Hükümlülerin meslek kursları ve eğitim programlarına katılmalarının

sağlanması ile yapılacağına dikkat çekilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 37/3).

1.1.7.2. Eğitim ve İyileştirme Çalışmalarının Etik Kuralları

Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabında, rehberlik ve iyileştirme çalışmaları; kişilerin (hükümlülerin/şüphelilerin) daha bilinçli, yaratıcı ve güçlü bir biçimde yetişmelerini sağlamak amacıyla hizmet veren bir meslek alanı olarak tanımlanmaktadır. Bu mesleğin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için hükümlülerin yaşamlarını derinden etkileyebilecek olan çalışmaların etik ilkelerinin, kurallarının ve standartlarının açık ve net bir şekilde belirlenmesi ve bunlara uyulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Etik ilkelerin işlevleri şu şekilde sıralanmıştır:

- “Mesleğinde yetersiz olan ve ilkesiz davranan üyeleri ayırmak,
- Meslek içi rekabeti düzenlemek,
- Hizmet ideallerini korumak,
- Meslek üyelerinin grubun diğer üyeleri ve toplum ile ilişkilerini düzenlemektir.” (Adalet Bakanlığı, 2012:96)

Eğitim ve iyileştirme çalışmalarının *etik kurallarının bazı temel ilkelerinden* bahsedilebilir. Bu ilkeler Denetimli Serbestlik uzmanının mesleklerini en üst düzeyde etik kurallarına uygun bir çerçevede yürütmesini sağlar. Bu ilkeler;

1. Yetkinlik (yeterlilik, ehliyet),
2. Dürüstlük,
3. Duyarlılık ve hoşgörü,
4. Bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık,
5. Toplumsal sorumluluk,

6. Mesleki ve bilimsel sorumluluk, şeklinde sıralanabilir (Adalet Bakanlığı, 2012: 97-98).

Etik kurallar çerçevesinde bazı *standartlar* söz konusudur. Bu standartlarda, Denetimli Serbestlik uzmanı, hükümlü ile:

1. “Verdiği hizmetler karşılığında mal, mülk kabul etme ya da bir hizmet isteme gibi bir takas anlaşması içine giremez,
2. Duygusal ilişkiler içerisinde bulunamaz,
3. Cinsel tacize uğramış olanlara ya da cinsel tacizde bulunanlara, diğer danışanlarına gösterdiği saygı ve değeri göstererek rehberlik hizmetinde bulunur,
4. Birlikte çalıştığı kişileri tedirgin etmekten, yaşları, cinsiyetleri, milli ya da etnik kökenleri, sosyo-ekonomik düzeyleri bakımından küçümseyemez,
5. Kendi değer ve yargılara, tutumlara ve kanılara bağlı kişilerin haklarına saygı gösterir ve bireysel farklılıklara duyarlı ve hoşgörülüdür” (Adalet Bakanlığı, 2012: 98-100).

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde de bu standartlar; hükümlülerle yapılan bireysel ya da grup görüşmeleri formu ile kayıt altına alınarak, forma hükümlü ile ilgili bilgiler ve yapılan çalışmalar yazılır. Görüşmede elde edilen bilgiler forma kayıt edilir ve forma yazılan bilgiler hesap verilebilir ve denetlenebilir şekilde yazılarak özel hayatın gizliliğine özen gösterileceği ve bilgilerin sadece ilgili kişi ve kurumlarla paylaşılacağı belirtilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 37/7).

1.1.7.3. Eğitim ve İyileştirmede Yapılan Görüşmeler

Kurt’un bahsettiğine göre, eğitim ve iyileştirme çalışmaları yapılırken, bazı hedefler belirlenir ve o hedefler doğrultusunda hükümlüye bir takım yararlar sağlanmasına yardımcı olmaya çalışılmaktadır. Denetimli Serbestlik Müdürlükleri ile dış kurumların iş birliği çerçevesinde hükümlülerin katıldıkları rehberlik hizmetlerinin sağladığı bir takım faydalar sıralanabilir: Rehberlik hizmetleri, sanık ya da hükümlülerin;

1. Topluma yeniden kazandırılmasına,
2. Daha sağlıklı bir kişiliğe sahip olmasına,
3. Daha gerçekçi ve daha akılcı hedeflerin belirlenmesine,

4. Kendisine saygı duyması, kendisiyle barışık olması ve kendini olduğu gibi kabul etmesine,
5. İnsanlar ve toplum hakkında olumlu düşünceler beslemesine ve insanlara saygılı olmasına
6. Boş zamanlarını olumlu faaliyetlerle daha iyi değerlendirmesine yardımcı olur. (Kurt, 2008:274)

Bu çerçevede yapılan ve bu çalışmanın alan verilerinin de toplandığı eğitim ve iyileştirme çalışmalarının detayları aşağıda açıklanmıştır.

1.1.7.3.1. Bireysel Görüşmeler

Bireysel görüşmeler, hükümlülerin topluma uyumu, kendisine yönelik saygısını, toplumla bütünleşmesini, grupla bütünlüğünü sağlamak açısından eğitim ve iyileştirme çalışmalarının ilk ayağını oluşturmaktadır.

Bireysel görüşmeler, hükümlülerin Denetimli Serbestlik uzmanı ile fiziki koşulların uygun olduğu görüşme odalarında, belli bir plan ve kapsam dâhilinde yapılır. Bu görüşmelerin süreleri farklılaşabilmektedir. En az otuz dakika ile en fazla kırk beş dakika süren görüşmenin planı ve gerçekleştirilmesi Denetimli Serbestlik uzmanının sorumluluğuna bırakılmıştır. Görüşmelerin gelişi güzel olmamakla birlikte, belli bir süreç içerisinde gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Görüşmelerin üç haftadan fazla olmayacak şekilde en fazla on iki görüşme yapılabileceği ifade edilmektedir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.37/5).

Emen'e göre, bireysel görüşmelerin ilki, yani başlangıç aşamasında ilk olarak tanıma ve ihtiyaç belirleme konusunda hükümlüyü tanımak, Denetimli Serbestlik yükümlülüklerini ve sürecini hükümlüye benimsetmektir. Sonraki süreçte, hükümlülerin grup çalışmalarına uygun olup olmadığını belirlemek, uygun olan kişileri grup çalışmalarına hazır duruma getirmek için görüşme yapılır. Denetimli Serbestlik uzmanlarınca yürütülen bireysel görüşmelerde hükümlüye kazandırılması gereken bazı becerilerden bahsetmektedir. Bu beceriler:

1. Tanıma ve ihtiyaç alanını belirleme
2. Motivasyon kazandırma
3. Problem çözme
4. Olumlu davranış kazandırma
5. Zamanı planlamaya yönelik beceri eğitimleri verilmektedir (Emen 2014: 21).

Bu beceri eğitimlerinin benimsetilmeye çalışıldığı bireysel görüşmeler başlangıç, gelişme ve sonuç kısmı olacak şekilde ayarlanmalıdır.

Kişi eğer grup çalışmalarının akışını ve dinamiğini bozacak özelliğe sahip biri ise görüşmelere bireysel devam edilir ve grup çalışmalarına yönlendirilmez. Ancak grup çalışmalarına hazır hale gelince kişi grup çalışmalarına yönlendirilebilir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md.37/8).

Bireysel görüşmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için görüşmenin yapıldığı ortam çok önemlidir. Fiziki koşulların elverişli olmadığı bir ortamda rehberlik hizmetlerinin, bire bir görüşmelerin hedeflenen düzeyde yapılması beklenemez. Bütün Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde görüşme odaları hazırlanmalı ve görüşme yapmak için uygun hale getirilmelidir. Görüşme odasında Denetimli Serbestlik uzmanı ve görüşmeci dışında başka kişilerin bulunmaması, görüşmecinin rahat konuşabilmesi ve kendini güvende hissetmesi açısından odada ses kayıt cihazı, kamera, video vb. görüşmecinin konuşmalarını kayıt altına alabilecek cihazların bulunmaması gerekmektedir.

Uygulama Becerileri Personel El Kitabı'na göre, görüşme odaları; temiz, düzenli, aydınlık, havadar, mümkün olduğunca gürültüden uzak ve sade döşenmiş olmalıdır. Oluşabilecek muhtemel durumlar için güvenlik sistemi hazırlanmalıdır. Görüşme odası mümkün olduğunca amacı dışında kullanılmamalıdır (Adalet Bakanlığı, 2007: 57-58).

Uygulama Becerileri Personel El Kitabı'nda bahsedildiğine göre, “Bireysel görüşmede Denetimli Serbestlik uzmanı, soruyu soran hükümlünün de sadece o sorulara cevap veren bir konuma düşmekten kaçınması” gerektiğine dikkat çekilmektedir. “Hükümlünün kendi sorunlarını düşünerek, bu işi kendisi yapmalıdır. Hükümlü ile karşı karşıya gelinebilecek görüşmeden kaçınılmalı, uzman tüm soruların cevaplarını bilen kişi olmamalı, hükümlü kendi problemlerini sunabilmeli, kişiyi davranışlarıyla etiketleyip, ondan (alkol ve uyuşturucu kullananlar için) alkolik vs. şeklinde söz edip hükümlünün öz saygısının gerilemesine neden olmamalıdır.

Denetimli Serbestlik uzmanı, hükümlünün sorunu ile ilgili bir şeyler yapması konusunda acele davranmaya sevk etmemeli, hükümlünün değişim konusunda motive olduğuna ikna olana kadar beklemeli, uzmanın istediği doğrultuda gitmediğinde yapılacak olan şey, değişim döngüsünü başa almak olmalıdır” (Adalet Bakanlığı, 2007: 58-59)

1.1.7.3.2. Grup Görüşmeleri

Grup görüşmeleri, hükümlülerin toplumla bütünleşmesini sağlayan ikinci önemli çalışmadır. Hükümlü grup çalışmaları ile (özellikle uzun süre cezaevinde kalmış olanlar için) grup bilincini geliştirerek, grupla beraber nasıl hareket etmesi gerektiği ve grup içinde yaşamaya adapte olmayı sağlar.

DSHY ‘de grup görüşmelerinin çerçevesi şöyle çizilmektedir:

Grup görüşmeleri, en az dört en fazla on altı kişilik gruplar şeklinde gruplandırılarak, en fazla iki haftalık periyotlarla, fiziki koşulların uygun olduğu grup salonlarında gerçekleştirilir. Grup çalışma salonları uygun olmayan yerlerde başka kurum ya da kuruluşların uygun mekânları kullanılabilir.

Grup oluşturulduğunda dikkat edilmesi gereken bazı unsurlara değinmek gerekmektedir:

- Sanık ve hükümlülerin yaş gruplarına,
- Benzer sorun alanlarına,
- Benzer risk düzeyine sahip olmalarına dikkat edilerek yükümlülük kararlarının niteliklerine bakılmaksızın aynı gruplara dâhil edilebilirler.

Grup çalışmaları sürecinde hükümlülerin durumu belli aralıklarla değerlendirilerek, ihtiyaç halinde bireysel görüşmelerle desteklenebilir (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 37/6)

Tüm grup görüşmelerinde uygulama yapılırken, uygulayıcı bir takım materyallerden faydalanmaktadır. Uygulama, saydamlar üzerinden yürütülmekte olup (saydamın yürütülmesi için bilgisayar, projeksiyon cihazı bulundurulmalı) uygulamanın nasıl yapılması gerektiğini anlatan kılavuzlar mevcuttur. Uygulamalarda çalışmalar olmakla birlikte filmler, ödevler ve bilgi notları bulunmaktadır (Ögel ve Diğ., 2011:7).

Grup çalışmalarında yapılan müdahale programları Müdürlüğe gelen suç türlerine göre belirlenmektedir. Uyuşturucu kullanımından gelen yetişkin hükümlüler SAMBA’ ya, on sekiz yaş altı olan hükümlüler ÇMP’ ye, koşullu salıverilmeden ya da uyuşturucu kullanımından gelip uyuşturucu dışında problemi olanlar HAYDE ve Öfke Kontrolü programlarına alınmaktadırlar. Aşağıda verilen bu müdahale programları açıklanmaktadır.

1.1.7.3.2.1. Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı (SAMBA)

Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı'na ilişkin şu bilgilere yer verilmektedir:

“SAMBA; Sigara, alkol ve madde bağımlılığı kelimelerinin ilk harflerinden meydana gelmiştir. Denetimli Serbestlikte kullanılmak üzere oluşturulmuş bir farkındalığı artırma programıdır. SAMBA programı ilk olarak, 1998 yılında geliştirilen alkol madde programı ile Denetimli Serbestlik bağımlılık programı temel alınarak hazırlanmıştır. Programın belli amaçları şu şekilde sıralanabilir:

1. Alkol veya madde konusunda kişinin bilgilенmesini sağlamak,
2. Değişim motivasyonunu sağlamak,
3. Bulaşıcı hastalıklardan korunmayı sağlamak ve zarar azaltmak,
4. Yinelemeyi engelleyecek becerileri kazandırmak,
5. Öfke ve stresle başa çıkma becerisini öğretmek,
6. Etkili iletişim yöntemlerini öğretmek,
7. Kişinin alkol/madde kullanımı ile ilgili düşünce hatalarının farkına varmasını sağlamaktır.

SAMBA müdahale programı uygulanırken belli koşullar ve çerçeveler içerisinde uygulanması gerekmektedir. Uygulama yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlar 5 madde halinde verilmektedir;

1. Uygulayıcı eğitimi almış kişilerin uygulamayı yapması,
2. Uygulama süresi uygulayıcıya bağlı olmakla birlikte ortalama 1.5-2 saat civarında bir sürede yapılması,
3. Madde kullandığı bilinen veya kabul edilen 18 yaş üstü kişilere uygulanması,
4. Alkol veya madde kullanımı kötüye kullanım veya bağımlılık düzeyinde olanların programa dahil edilmesi,
5. Çok şiddetli yoksunluk belirtileri olanların, zekâ düzeyi yetersiz olanların ve psikotik olanların eğitime alınmaması” (Ögel ve Diğ., 2011:4-7).

SAMBA 15 oturumdan oluşmaktadır. İlk 10 oturum, DS' de zorunlu uygulanması gereken temel oturumlardır. Bunlar bilgilendirme, motivasyon ve kaymayı (relapse) önleme içerir. Diğer 5 oturum ise istenildiği takdirde eklenebilir. Bunlar ise bağımlılığı sürdüren etkenlere yöneliktir.

Tablo 1: SAMBA: Zorunlu olan Oturumlar ve uygulamalar-1

Oturumlar	Uygulamalar
Maddeler ve etkileri	Madde ve etkilerinin anlatılması Alkolün etkilerinin anlatılması Bağımlılık kavramının anlatılması Bulaşıcı hastalıklar madde kullanıcılarında yüksektir Risk sever misiniz?
Beyin ve bağımlılık	Madde kullanımının beyin üstüne etkisi Girdaptan çıkış oyunu
Motivasyon Kazandırma-1	Madde kullanımının olumlu ve olumsuz yanları Önemlilik ve güven uygulaması Değişim döngüsü Güçlü ve zayıf yanlarının belirlenmesi Geleceği düşünmek
Motivasyon kazandırma-2	Değerlerimiz ve biz Motivasyon nedir? Kendini motive edebilmek
Duyguları tanımak ve tanımlamak	Duyguları Tanımak Duygu, düşünce ve davranış ilişkisi (DDD Modeli) Duygu ve düşünceler davranışı nasıl değiştirir? Her duygu veya düşünce tepki gerektirmez Farkında nefes alma çalışması Düşünce sadece bir düşüncedir
Kaymanın tanımlanması	Geçmiş madde kullanım öyküsünün çıkarılması Geçmiş kayma öyküsünün üstünde çalışma Kaymanın erken dönem belirtileri Kayma döngüsünün anlatımı Kayma olduğunda yapılacaklar
İstek, Duygu ve Düşüncelerle Başa Çıkmak	Şiddetli alkol ve uyuşturucu kullanma isteğiyle başa çıkmak Alkol ve uyuşturucu ile ilgili düşüncelerle başa çıkmak Duygularla başa çıkmak
İyileşmek için değişmek gerek-1	Duvar benzetmesi Değiştiremeyeceklerinizle uğraşmayın Küçük adımlarla büyük hedeflere ilerleyin Hayatınızı programlayın Şimdiye Odaklanın Güçlü değil akıllı olun Kendinizi Test Etmeyin Beyninizin tuzaklarına düşmeyin
İyileşmek için değişmek gerek-2	Kendinize İyi Bakın Yeni Arkadaşlar Edinin İyileşmek için acele etmeyin Tüm bağımlılık yapan maddelerden sakının Kendiniz için değişin Kendi duvarınızı örün
Riskli durumları tanımak ve başa Çıkmak	Riskli durumları tanımak Riskli durumlarla başa çıkmak

Kaynak: Ögel ve Diğ., Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA), 2011.

1.1.7.3.2.2. Öfke Kontrolü

Öfke Kontrol Programına göre, programın detayları şöyle özetlenebilir:

“Yetersiz öfke kontrolünün bir risk faktörü olarak tespit edildiği durumlarda öfke kontrolünün önemine ilişkin farkındalık yaratmak ve daha sonra uygulanacak olan farklı programlar ve bireysel çalışmalar için bir temel oluşturmaktır” (Adalet Bakanlığı, 2013c:4-5)

Öfke kontrol programının hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

1. “Katılımcıları öfkeye yol açan süreçler ve kişinin kendi davranışlarını izlemesi konusunda bilinçlendirmek.
2. Katılımcılara öfkeyi kontrol etme konusunda bazı yöntemleri ve bu yöntemlerin yararlarını göstermek.
3. Katılımcıların öfke kontrolü tekniklerini geliştirmelerini sağlamaktır.

Programın hedefleri doğrultusunda amaçlarına ulaşması için taşınması gereken özellikler: Öfke kontrolü konusunda sorun yaşayan hükümlüler, risk ve ihtiyaçları belirlenen ve öfke kontrolü konusunda sorun yaşayan hükümlüler alınmalı, grup ideal sayısı 8-12 kişi olmalı, katılımcıların okuma-yazma bilmesi ve kendini ifade etme becerisine sahip olmalı, anti sosyal kişilik bozukluğu ve psikoz tanısı olan ve grup sürecini bozacağı düşünülenler dahil edilmemelidir. Ayrıca oturumlar 1,5-2 saat arası ve en fazla iki haftada bir olacak şekilde oturum düzenlenmelidir” (Adalet Bakanlığı, 2013c:4-5)

Öfke Kontrolü programı toplamda on oturumdan oluşmakta olup oturumlar şu şekilde sıralanmıştır;

1. Öfke Kontrolüne Giriş
2. Öfkenin Aşamaları
3. Kendini Sakinleştirici İfadeler
4. Öfkenin Fiziksel Belirtileri
5. Problem Çözme Becerileri
6. Öfkeyi Atılgan (Güvenli Davranış) Tarzda İfade Etmeyi Öğrenmek
7. Grup Baskısı veya Başkalarının Sizin Yerinize Düşünmesine Göz Yummak
8. Yakın İlişkilerde Öfke
9. Değerlendirme
10. İki Haftalık Gözlem

Programın sonunda katılımcıların öfkeye ilişkin bazı konularda bilgi edinmeleri ve öfkenin kontrol edilmesinde kullanılabilecek becerileri öğrenmeleri ya da geliştirmeleri amaçlanmıştır. Bunlar:

1. Öfkenin aşamaları hakkında bilgi sahibi olmak,
2. Öfkenin fiziksel belirtilerinin farkına varmak,
3. Problem çözme becerileri,
4. Kendini sakinleştirici ifadeler kullanma,
5. Atılğan davranış sergileme (kendini ortaya koyma),
6. Grup baskısına karşı koymak,
7. Özgüven
8. Yakın ilişkilerde öfkeyle baş etmek olarak sıralanabilir (Adalet Bakanlığı, 2013c: 6).

1.1.7.3.2.3. Hayat İçin Değişim (HAYDE)

Hayat İçin Değişim Programında belirtilen detaylar şöyle özetlenebilir:

Hayat için değişim programı, yetişkin hükümlülere yönelik gruplara uygulanabilecek, 17 oturumdan oluşan bir genel suç davranışı odaklı programdır. (Anket çalışmasına başlandıktan sonra, hayat için değişim programının ilk 14 zorunlu oturum 10 oturuma düşürülmüştür.)

HAYDE' nin ilk 14 oturumu zorunlu oturumlardır. Sonraki iki oturum, seçmeli oturumlardır. Değerlendirme oturumunun ise son oturum olarak uygulanması zorunludur. Seçmeli oturumlar, hükümlülerin risk ve ihtiyaçları ile infazın tamamlanma süresi gibi hususlar dikkate alınarak uygulanabilir.

Grup oturumları ortalama 90 dakikadır, eğitim almış uygulayıcılar tarafından sırasıyla uygulanır. Program oturumlarının haftada bir kere uygulanması gerekmektedir. Ancak çalışma durumlarına göre, program iki haftada bir uygulanabilir.

Program belirli suça yönelten davranış kalıplarına yönelik kavramları içerdiğinden programa katılacak hükümlülerin doğru seçilmesi önemlidir.

Hükümlülerin bu programa uygun sayılabilmesi için, ARDEF' in yönlendirmesi dikkate alınır.

“Hayat için değişim programı, aşağıda sıralanan toplam on yedi oturumdan oluşmaktadır:

1. Giriş - Issız Ada
2. Problemler ve Suç
3. Suça Yönelten Davranış Kalıpları
4. Risk Faktörleriyle Başa Çıkma
5. Düşünme Tarzları
6. Sonuca Odaklanma
7. Suç: Çözümü Olan Bir Sorun
8. Değişimi Planlama
9. Ara Dönem Bireysel Çalışma
10. Sosyal Etkileşim Becerileri
11. Sosyal Hayatta Ahlaki İkilemler
12. Bakış Açısı Oluşturma ve Tutumlar
13. Empati ve Mağduru Anlamak
14. Vatandaşlık Kimlik ve Toplum

Zorunlu olmayan oturumlar;

15. Stresle Başa Çıkma Becerileri (Seçmeli oturum)
16. Temel Öfke Kontrol Becerileri (Seçmeli oturum)
17. Değerlendirme

Aşağıda programa uygun olmayan hükümlü tipleri sıralanmıştır, ancak bu liste uzmanın mesleki yargısıyla bağlantılı olarak kullanılacağına dikkat çekilir:

1. Zekâ düzeyi çok düşük olan hükümlüler
2. Ciddi öğrenme zorlukları yaşayan hükümlüler
3. Akut akıl sağlığı sorunları olanlar
4. Cinsel suç işlemiş hükümlüler
5. Madde kötüye kullanım sorunu olan hükümlülerde önce bu sorunun ele alınması gerekir.
6. Çok dikkat dağınıcı olan ve grup çalışmasında diğer katılımcıların dikkatini dağıtması muhtemel hükümlüler
7. Bütün vakalar grup çalışmasına uygunluk değerlendirmesi açısından öncelikle bireysel görüşmelerle bireysel olarak ele alınmalı ve hükümlünün dâhil edilmesi tercih edilmelidir” (Adalet Bakanlığı, 2013b: 4).

1.1.7.3.2.4. Çocuk Müdahale Programı (ÇMP)

Çocuk Müdahale Programı (ÇMP); Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Programında yer alan verilere göre şöyle tanımlanabilir:

Dur, Düşün, Değiş programı çocuklara yönelik grupla veya bireysel olarak uygulanabilecek 21 oturumdan oluşan bir genel suçlu davranışı programıdır. Bu program, suç davranışına sebep olan çeşitli bilişsel eksiklikleri ele alır. Çocuk Müdahale Programı 12 zorunlu ve 7 zorunlu olmayan toplamda on dokuz oturumdan oluşmaktadır: Giriş

1. Problemler ve Suç
2. Suç Kalıpları
3. Risk Unsurlarıyla Başa Çıkma
4. Düşünme Tarzları
5. Sonuçsal Düşünme
6. Suç: Çözümü Olan Bir Sorun
7. Değişim ve Seçim
8. Değişimi Planlama

Ara Dönem Bireysel Çalışma Oturumu

9. Sosyal Etkileşim Becerileri
10. Sosyal Etkileşim Becerileri Uygulama Oturumu
11. Temel Öfke Yönetimi
12. Akran Baskınına Direnç Gösterme
13. Bakış Açısı Oluşturma ve Tutumlar
14. Bakış Açısı Oluşturma ve Tutumları Değiştirme
15. Vatandaşlık ve Kimlik
16. Vatandaşlık ve Toplum
17. Empati
18. Mağdur Farkındalığı
19. Son Oturum

Nihai Bireysel Çalışma Oturumu

Programın hedefleri doğrultusunda amaçlarına ulaşması için bazı özelliklere sahip olması gerekmektedir: “Program belirli suç kalıplarına yönelik kavramları içerdiğinden programa katılacak hükümlüler doğru seçilmeli, katılımcıların okuma-yazma bilmesi ve kendini ifade etme becerisine sahip olmalı, programın yaş aralığı

16-30 yaş olarak belirlenmiştir. Bu yaş aralığının 16-21, 22-30 şeklinde iki grup olarak ele alınması, oturumun 1,5 saat sürmesi ve çocukların okul ve çalışma durumlarına göre iki haftada bir düzenlenmesi gibi unsurlarla çerçevelenmiş bir programdır.

Bu program, tekrar suç işleme riskleri yüksek olan, orta risk grubundaki hükümlüler için hazırlanmıştır. Programa devam eden hükümlülerin, programın ele aldığı alanlarda ihtiyaçları vurgu noktasıdır. Örneğin, sorun çözme becerileri zayıf olabilir ve bu başlık altında sonuca yönelik düşünme eksikliği, dürtüsellik ve başka açılardan bakabilmede sınırlılıklar yer almaktadır. Duyguların kontrol edilememesi sorunu öfke kontrol becerileri ile duygusal farkındalık konusundaki eksikleri kapsar. Planlama becerisinin olmaması, değişmek amacıyla hedef belirleme yetersizliği ve olumlu motivasyon eksikliğine işaret eder. Kişiler arası becerilerde zayıflık da sorunlardan biridir. Program ayrıca olumsuz tutumlar ve mağdur açısından bakamama gibi sorunları da ele almaktadır. Hükümlülerin programa uygun sayılabilmesi için, yukarıdaki sorunlardan en az üç tanesine sahip olması gerekir. Bu eksiklikler, hükümlüyle yapılacak görüşme yoluyla tespit edilir, aşağıdaki gibi bir tabloya kaydedilebilirler”(Adalet Bakanlığı, 2010:7).

Tablo 2: İhtiyaç alanları

Eksiklik	Var	Yok
Sorun çözme becerisinde zayıflık		
Sorun algısında zayıflık		
Katı düşünme tarzı		
Sonuca yönelik düşünme eksikliği		
Olumlu sosyal etkileşim becerilerinin eksikliği		
Dürtüsellik		
Başka açıdan baka bilme becerisinde zayıflık		
Mağdur farkındalığı konusunda eksiklik		
Olumlu hedef koyma ve planlama eksikliği		
Öfke kontrolü ve duygusal kontrol becerilerinde zayıflık		
Olumlu sosyal tutumların eksikliği		

Kaynak: Adalet Bakanlığı, Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Programı, (2010:7)

“Aşağıda programa uygun olmayan hükümlü tipleri sıralanmıştır, ancak bu liste uzmanın mesleki yargısıyla kombine edilerek kullanılmalıdır.

1. Türkçe konuşmayanlar
2. Zekâ düzeyi çok düşük olan hükümlüler
3. Ciddi öğrenme zorlukları yaşayan hükümlüler
4. Akut akıl sağlığı sorunları olanlar
5. Cinsel suç işlemiş hükümlüler
6. Madde kötüye kullanım sorunu olan hükümlülerde önce bu sorunun ele alınması gerekir.
7. Tekrar suç işleme ihtimali düşük olan, düşük riskli hükümlüler
8. Çok dikkat dağınıcı olan ve grup çalışmasında diğer katılımcıların dikkatini dağıtması muhtemel hükümlüler
9. Suçunu kesinlikle inkâr eden veya değişme konusunda isteksiz ve motivasyonsuz olan hükümlüler (bu hükümlülerle programa başlamadan önce bireysel çalışma yapılabilir).
10. Bütün vakalar bireysel olarak ele alınmalı ve mümkün hallerde hükümlünün dâhil edilmesi tercih edilmelidir. Programı grup çalışması şeklinde alamayacak bazı hükümlüler, bireysel çalışmaya uyum gösterebilirler” (Adalet Bakanlığı, 2010: 7-8).

1.1.7.3.3. Seminerler

Seminerler, katılımcıların çok fazla aktif olmadığı, sayı olarak fazla kişinin katılabileceği, tek oturumluk bilgi verici çalışmalardır. Seminerlerde grup çalışmaları gibi iki haftada bir katılım zorunlu değildir.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde, boş zamanların yapılandırılması; sanık veya hükümlünün, toplumla bütünleşmesini desteklemek, olumlu sosyal davranışlarını, ilgi alanlarını ve becerilerini geliştirerek uyumlu bir birey olmasını sağlamak amacıyla, sanık veya hükümlünün ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitsel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklere yönlendirilmesidir.

Boş zamanların yapılandırılması çalışmaları; diğer kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının programlarına yönlendirme şeklinde yürütülebileceği gibi müdürlük içinde de yapılabilir. Boş zamanların yapılandırılmasında kurumsal eğitimler ve programlar listesinden de yararlanılır (Adalet Bakanlığı, 2013a: md. 37/9).

1.2. Suç ve İlgili Kavram Ve Kuramlar

Bu başlık altında öncelikle suçun anlamı ve suçla ilintili kavramlar tanımlanmaya çalışılmış, ardından suç kuramları açıklanmıştır.

1.2.1. Suç

Toplumsal sorunlardan biri olan suçun, sosyolojik açıdan incelenmesi kaçınılmazdır. Sosyolojinin merkezinde olan konulara bakıldığında –yoksulluk, işsizlik, gecekondulaşma, göç, terör, şiddet, aile, uyuşturucu- toplumsal boyutu olan sorunların olduğu görülmektedir (Kızmaz, 2005:149)

Suç, sadece sosyoloji disiplini tarafından değil; hukuk, antropoloji, biyoloji, psikoloji, psikiyatri dallarında da ele alınmaktadır. Kızmaz'ın; Heidensohn'dan aktardığı, suçu sosyoloji bilimi kadar başarılı ve derin irdeleyen başka bir bilimin olmadığı; Giddens'in suçun nedenlerini, yapısını ve yayılmasını ele alan kuramlar içerisinde en sistematik ve kapsamlı olan teorinin sosyolojik nitelikli teoriler olduğu yönündeki saptaması, Siegel'in suçun insan etkileşimi sonucunda meydana geldiği, bu nedenle sosyologların suçu daha iyi açıklayabilecekleri vurguları önemlidir (Akt. Kızmaz, 2005: 150).

Suç tanımlamaları her dönemde farklılık göstermiştir. Suç işleyenlerin ilk çağlarda hastalıklı olarak adlandırılmaları, orta çağda şeytana tapma ve dinden çıkma olarak görüldükleri, yeni ve yakın çağda ise farklı birçok disiplinin ortaya çıkmasıyla birçok tanımlamaya yer verilmiştir (Gökser, 2015: 8).

Burkay'a göre, suçun genel geçer bir tanımının yapılması ya da bütün toplumları kapsayıcı tanımına yer verilmesi mümkün değildir. Suçun topluma, mekâna ve zamana göre farklı anlamlar taşıdığı söylenebilir. Geçmişte suç sayılan bir davranışın farklı bir zamanda suç olmaktan çıktığı, bir toplumda yapılan bir davranışın ağır suç olarak nitelendirilmesi başka bir toplumda suç olarak kabul edilmemesi suçun evrensel bir yapısının olmamasının göstergesidir. Suç konusunda her toplumun kendince duyarlı ve hassas olduğu suçların mevcut olduğu da söylenebilir. Bu suç türlerinin başında kutsal kavram ve nesnelere karşı saygısızlık, cinayet şiddet ve terörden bahsedilmektedir (Burkay, 2008:2).

Suç, dinamik bir yapıya sahip olmakla birlikte sosyal değişimlerle birlikte gelişmeler göstermektedir.

Geçmişten bu yana suça neden olan bazı etmenlerin varlığından söz edilmektedir. Platon, *Kanunlar* adlı eserinde suçu ruhun bir hastalığı olarak tanımlamıştır. Bu hastalığın üç kaynağından bahseder: *İhtiraslar, zevk aramak ve cahilliktir*. Aristo, suçluları topluma düşman olarak görmüş ve merhametsizce cezalandırılmaları gerektiğinden bahsetmiştir. Yoksulluğun, suça ve ihtilale neden olduğunu iddia etmiştir. Orta çağlarda Thomas d'Aquin de suçların sefaletten kaynaklanan bir etmen olduğundan bahsetmiştir (Dönmezer, 1994:2-4).

Durkheim suçu normal olarak görmektedir. Suçun her toplumda var olduğu, suçun olmadığı bir toplumun olamayacağı, insanların bazı davranışlarına tepki olarak cezaların verildiği; suçluluğun kapsamı belli sınırları aşarsa hastalık durumunun olacağı ve sağlıklı toplumların bütünleşmiş unsuru olarak suçun da var olacağı belirtilmiştir (Dönmezer, 1994:2-4).

19. yüz yılın ikinci yarısında suç konusunda önemli çalışmalar yapan üç büyük isimden bahsedilmektedir: Bunlar Lombroso, Ferri ve Garofalo'dur.

Lombroso, suçun doğadaki birçok olay gibi doğal olduğundan bahseder. Ona göre suç, bir davranışın belli bir zamanda bir toplumun gelenek ve görenekleriyle çelişmesidir. Suçu biyolojik faktörlere bağlayarak açıklayan Lombroso, suç işleyen kişilerin suça doğuştan eğilimli olduklarını ve fiziksel olarak diğer insanlardan farklı olduklarını iddia eder.

Garofalo, *ahlak dışılığın serbest iradenin ürünü olmadığı, suç işleyenin biyolojik teşekkülünün sonucu* olduğunu, Enrico Ferri ise suçlu olanların genel olarak anormal oldukları ve sosyal, biyolojik ve fiziki etmenlerin, iradesi dışında bireyi suç işlemeye zorladığından bahseder.

Ayhan ve Çubukçu' nun Ana Britannica' dan aktardıkları suç tanımı ise suçu, "hukuk kurallarının toplum için zararlı ve tehlikeli görerek yasakladığı ve cezai yaptırıma bağladığı eylem" olarak belirtmektedir (Ayhan ve Çubukçu, 2007:31)

Suç, genel olarak bir toplumun yasalarla belirlemiş olduğu kuralların, toplumsal norma aykırı davranışlar olarak toplumun varlığını tehdit eden, normalden saparak, kural dışı hareket edilen davranışların tümü olarak tanımlanabilir. Ancak sapma kavramı ile suç kavramlarının kimi zaman karıştırıldığı, birinin diğerinin yerine kullanıldığı veya birinin diğerini kapsadığı tanımlara da rastlanmaktadır.

Sapma suçla yakın ilişkisine rağmen suçla aynı anlama gelmemektedir. Selçuk'un özetlediği gibi, sapma ve suç arasındaki ilişkiye bakıldığında; ikisinde de

normların olduğu, fakat sapmanın varlığı için normların hukuki olmasının gerekli olmadığı, ancak suçun varlığı için normun yazılı hukuk normu olması ve suç hukuku ile bir yaptırıma yol açması gerekmektedir. Foucault' un deyiminde “*suç, yasal sınırlar içinde dolaşır*” savı açıkça suçun yasallığını belirtmektedir. Bazı davranışlar hem sapma hem de suç sayılırken, bazı davranışlar ise sadece suç ya da sapma olarak değerlendirilmektedir. Sapma davranışları zamandan zamana ve toplumdan topluma değişmektedir. Belli bir dönemde hem suç hem sapma sayılan bir davranış, başka bir dönemde sadece suç sayılıp sapma sayılmayabilir ya da sapma olup suç olmayabilir. Suç ile sapma arasındaki ayırım yazılı norm ve yaptırımlarda ortaya çıkmaktadır. Ancak sapma suçtan daha kapsamlı olduğundan her suç sapma iken her sapma suç olmayabileceği vurgulanmaktadır (Selçuk, 2010:9). Bu sebeple sapmanın da ele alınması gerekmektedir.

1.2.1.1. Sapma

Sapma, toplumsal olarak kabul görmeyen davranış ya da toplum tarafından üzerinde anlaşma sağlanan normların ihlal edilmesi olarak ifade edilmektedir. Sosyologlar, sapmanın sadece norm ihlali olarak kabul edildiğinde herkesin diğer insanlarca sapma olarak nitelendirilen davranışlar sergileyebileceği kabul edilerek sapmayı “*toplumun gelenek göreneklerine ve en önemli normlarına yönelik ciddi saldırı*” olarak tanımlamaktadır (Newman, 2013:113).

Hangi davranışın sapkın hangisinin sapkın olmadığı son derece karmaşıktır. Sapkın olarak görülen bir davranış, başkalarına göre kabul edilebilir bir davranış olabilmektedir. Yapısal-İşlevselci olan sosyologlardan bazıları, sapmanın bazen topluma yarar sağlayan bir durum olduğunu her zaman için olumsuz olarak nitelendirilmemesi gerektiğinden bahsederler.

Normların ihlali bazı durumlarda yarar sağlamaktadır:

- Toplumda, yanlış ile doğrunun birbirinden ayırt edilmesine yardımcı olarak karşıt gruplar arasında birlik ve bağlılık duygusunun artırılmasına,
- Kültürel ve ahlaki bağların daha net bir şekilde tanımlanmasına yardımcı olmaktadır (Newman, 2013:113).

Belli bir davranışın sapkın olarak tanımlanması noktasında sosyologlar hüküm vermezler. Daha çok sapmaya neden olan davranışların neler olduğu ve toplum

tarafından anlamının ne olduğu üzerinde inceleme yapmaktadırlar (Newman, 2013:113).

Sapmanın tanımı iki farklı yaklaşımla tanımlanmaktadır:

1. Sapmanın Mutlak Tanımı
2. Sapmanın Göreceli Tanımı

1.2.1.1.1. Sapmanın Mutlak Tanımı

Mutlakiyetçi yaklaşım iki tür davranıştan bahsetmektedir. İlki, *özünde güzel ve iyi olan davranış*, ikincisi ise *yanlış, şeytani, ahlaksız ve kötü olan davranış*tır. Bir davranışın yanlışlığı ya da doğruluğu kişilerin öznel değerlendirmelerine bağlı olmamaktadır. Sapmanın mutlak tanımı, bireyle toplum arasındaki ilişkileri etkiler. Bireyi sapkın olarak değerlendirilmesine sebep olan tutum ve davranışlar bireyin kişiliğinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir (Newman, 2013:113). Mutlak Sapmanın bir takım adaletsizliklerinden söz edilebilir. Bu adaletsizlikler:

- a. Toplumda sapkın olarak tanımlanan bir bireyin sıradan bir insanla aynı hayatı sürdürememesi,
- b. İnsanların sapkınlar hakkındaki genel yargı ve kanaatlerini, güçlü bir şekilde kalıplaştırıp sürdürmesi,
- c. Sapkınların mutlak imajı bireyler tarafından basitleştirilip hatalı bir şekilde algılanması (Newman, 2013:114) olarak sıralanabilir.

1.2.1.1.2. Sapmanın Göreceli Tanımı

Göreceli sapma, davranışın “*doğal*” ve “*evrensel*” olarak nitelendirilmesine karşı çıkarak sapmayı gruba ve bireye göre değişen bir durum olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre toplum, farklı grupları bir arada bulundurarak bazen dış tehditlere karşı birleşip ortak hareket ederken bazen de kendi çıkarları için karşı karşıya gelip mücadele eden karmaşık bir yapıya sahip oldukları belirtilmektedir (Newman, 2013:114).

Bir davranışın sapma olup olmadığını saptamak, bireysel ve toplumsal etkileri tam anlayabilmek amacıyla sapmanın tanımını kimin yaptığına, nasıl yapıldığına ve ifade şekline bakmak gerekmektedir (Newman, 2013:114).

Sapma, belirli kültürel standartlar ve zaman boyutu bakımından görecelilik arz edebilir. Sapma tanımlamalarındaki çelişki genel olarak kültürel beklentileri yansıtmaktadır.

1.2.1.1.3. Sapmanın Unsurları

Sapmanın tanımının karmaşıklığı konusuna önceki iki farklı yaklaşımlarda değinilmişti. Newman, yukarıdaki her iki bakış açısını kapsayacak bir sapma tanımı verir. “*İnsanların tutumlarının, fikirlerinin ve davranışlarının toplumdaki bazı bireyler tarafından yanlış, hatalı, ahlak dışı, ilginç, şeytanca ya da saldırganca bulunması durumudur*” şeklinde tanımlanmakta olup bu tanımın o’na göre üç yönü bulunmaktadır:

1. Bir beklenti
2. Bir ihlal (uygunsuzluk)
3. Bir reaksiyon (tepki)

Bu üç unsur neticesinde, insanların neyin uygun olduğuna dair bir beklentisi yoksa bazı sosyal normlar ihlal edildiğinde, herhangi bir suçlama ile karşılaşılmıyorsa ve ihlal edilen normlara karşı bir tepki oluşmuyorsa ortada sapmanın varlığından söz edilemeyeceğinden bahsedilmektedir (Newman, 2013:116).

1.2.1.1.3. Sapkın Davranışın Açıklanması

Sapkın davranışın açıklanmasında Newman, bazı takip eden soruları ve cevaplarının farklı yaklaşımlarla tartışıldığından söz etmektedir: “*Bazı bireyler sapkın davranışlarda bulunurken neden öteki bazı bireyler sapkın davranışlar sergilemez?*” sorusuna üç farklı yaklaşımın farklı cevaplar verdikleri görülmektedir. Biyolojik ve psikolojik temelli yaklaşımlar, “*genetik kusurlar, kimyasal dengesizlikler, nörolojik kusurlar, psikolojik eğilim ya da bağımlılık gibi kişilik ve fiziki özelliklerin*” sapkın davranışa sebep olduğunu iddia ettikleri, sosyolojik teoriler ise bireyleri sapkın davranışa zorlayan *çevresel güçlerin* etkili olduğu üzerinde durmaktadır.

Newman, yapısal-işlevselci yaklaşımdan Merton’ un, bireylerin kültürel açıdan belirlenmiş başarı hedeflerine veya ulaşması gereken meşru şeylere ulaşmada zorluk yaşarsa sapkın davranış eğilimi olasılığı ortaya çıkardığını aktarmaktadır. Meşru hedeflere ulaşmada engellerin olması insanı başarısızlığa götürebilir. Başarısızlık ise umutsuzluk, çaresizlik ve ekonomik sıkıntılar doğurur. Bunların sonucunda; öfke, kızgınlık ve şiddet meydana gelebilir. Meşru yoldan başaramadığı hedeflere meşru

olmayan yollarla ulaşmaya çalışan bireyler, kültürel yapı ve toplum tarafından belirlenen başarı hedefini reddedebilirler. Merton, dilencileri, alkol ve uyuşturucu bağımlılarını buna örnek vermektedir. Sembolik-etkileşimci olan Sutherland ise sapkın davranış sergileyen bireylerin bu davranış örüntülerini sürekli etkileşim içerisinde olduğu yakın çevresinden öğrenir. Sadece bu davranışları öğrenmekle kalmayan bu kişilerin sergiledikleri davranışların, mantıki bir çerçeveye oturtmak için inanç ve tutumları da öğrenirler (Akt. Newman, 2013:117).

1.2.1.1.3.1. Sapmayı Caydırma

Sapmayı caydırma konusunda araştırma yapan bazı sosyologlar bireyleri sınırlayan ve kontrol eden toplumsal mekanizmalar üzerinde dururlar. Caydırma teorisine göre, bireyler bir davranışta bulunacakları zaman, kar-zarar hesabı yaptıklarını, davranışlarını rasyonel davranarak uyguladıklarını varsayarlar. Sapkın bir davranış bireye maliyetinden daha fazla fayda sağlayacaksa birey bu sapkın davranışı gerçekleştirir, maliyet daha yüksek ise bu davranıştan vazgeçer. Ölüm cezasının yeniden uygulanmasının temelinde bireylerin potansiyel suça karışma eğilimlerini azaltarak onları caydırmaktır. Cezalar, yapılan davranış ile orantılı, belirli ve caydırıcı olmalıdır. Ölüm cezasına karşı olan bireylerin içinde bulundukları davranışları alkol ya da uyuşturucunun etkisi altında iken gerçekleştirdiklerin de kar-zarar hesabı yapacak durumda olamayacaklarını, bu nedenle yapılan davranışa karşı ölüm cezasının uygulanmasının uygun olmayacağını iddia etmektedirler. Yapılan araştırmalarda idam cezalarının kısmi caydırıcı etkisi olduğunu göstermiştir (Newman, 2013:118).

1.2.1.1.3.2. Sapmayı Etiketleme

Bazı teoriler yine Newman' a göre, “ *sapkın olarak nitelendirilen bazı davranışların, öncelikli olarak nitelendirildiğini*” görmezden geldiği belirtilmektedir. Etiketleme teorisi bu soruya, sapkın insan, “sapkın” insan etiketini kolayca yapıştırabileceğimiz insandır” şeklinde cevap verir. Sapkın olarak etiketlenen bireylere, diğer insanlar tarafından saldırgan, güvenilmez ve kuşku ile bakılacaktır. Bu etiket bireyin geriye kalan tüm hayatını etkileyecektir. Böyle etiketler aşırı genellemelere ya da hatalı uygulamaya da sebep olabilmektedir. Bazen sapkın davranışları sergileyenlerin ahlaki açıdan suçlanması gerektiği, halk tarafından talep edilmekte ve sapkın olanların, aşağılanarak etiketlenip utanmasına böylece iyi bireyler olmaya zorlamasına ve öteki

insanlar arasında böylesi suçları işlemek isteyenleri caydırma yoluna gidilmektedir (Newman, 2013:120). Sapkın olarak etiketlenmek, sapkın davranışın kalıcı olmasına ya da artarak devam etmesine neden olabilir. Bu durum bireyin kişiliğinde kalıcı ve tehlikeli sorunlara yol açabilir (Newman, 2013:120).

Slaterry'nin Becker' den aktardığına göre, Becker toplumda sapkın bir davranışın olmadığını savunur. Bir davranışın biçimi, başkaları öyle tanımladığı için sapkın hale gelir. Ona göre sapkınlık *“diğerlerinin onaylamadıkları ve anti sosyal, normal dışı veya suçlu olarak etiketledikleri davranış”* olarak tanımlar. Sapkınlık, kişinin yaptığına, ne zaman nasıl ve kimin önünde yapıldığına bağlıdır ve koşullara, ilgili bireylerin güdülerine ve otorite konumundakilerin davranışı kimin yaptığıyla ilgili bakış açılarıyla ilgilidir (Slaterry, 2007: 216).

Becker bir kişinin normal görülmekten sapkın olarak algılanma ve etiketlenmeye doğru bir takım evrimler geçirdiğini belirtir. Bu evrimle;

- a. Kamusal etiketleme işlemi, başlarda enformel olan sonradan ivme kazanan birinin resmen sapkın biri olarak tanımlanması. (*mahkemede hüküm giyen ve cezaevine gönderilen bir suçlu*)
- b. Resmi etiketlenmeden sonra, bir kişinin sahip olduğu eski statüler silinerek yeni statüsü ile görülmeye başlanır. (*Ailesi tarafından reddedilen ve evsiz kalan alkolik*)
- c. Reddedilme, bireylerin kendilerini algılama biçimlerini, benlik algılarını etkileyerek sapkın bir kariyer benimseyerek tepki vermesi kaçınılmaz bir hal alır. Etiketleme döngüsü kendini gerçekleştiren kehanete dönüştürebilir. Sapkın olarak etiketlenen biri sonunda sapkın biri olur. Fakat etiketlenen biri etiketinden kurtulabilir, bunun için sağlam bir karaktere ihtiyaç vardır (Akt. Slaterry, 2007:217).

1.2.2. Sosyolojik Bakış Açılarından Suç

Suç konusunda sosyolojik açıklamaların farklı başlıklar altında ele alındığı görülmektedir. Bunlardan birkaç sınıflamaya değinilebilir:

Haralambos ve Holborn (1991), suç konusunu sosyal sapma ile bağdaştıran “Crime and Deviance-Suç ve Sapma” başlığı altında ele almaktadırlar. Alt başlıklar ise şu on başlıktan oluşmaktadır:

1. Sapmanın Fizyolojik ve Psikolojik Teorileri
2. Sapma-Fonksiyonalist Bir Perspektif (Merton Örneği)
3. Sapmanın Yapısal Ve Alt Kültür Teorileri: Cohen, Colward, Ohlin ve Miller
4. Kent Alanında Suç;
 - Chicago Okulu
 - İngiltere'nin Suç Alanları
5. David Matza- Suçluluk ve Sürüklenme (Delinquency And Drift)
6. Sapma ve Resmi İstatistikler
7. Sapma- Etkileşimci Bir Yaklaşım
 - Becker-Etiketleme Teorisi
 - Lemert-Toplumsal Reaksiyon
 - Goffman-Sapma Ve Kurum
8. Sapma-Fenomenolojik(Yorumlama)
 - Aron V. Cicovrel- Adalet Müzakeresi
9. Sapma Ve Güç
 - Fonksiyonalist Yaklaşım
 - Etkileşimci Yaklaşım
10. Sapma Ve Güç-Çatışmacı Yaklaşımlar
 - Geleneksel-Marksist Yaklaşım
 - Kanunları Kim Yapıyor? Kim Faydalıyor?
 - Kanunları Kim Çiğniyor?
 - Kim Yakalanıyor?
 - Kanunlar Neden Çiğnenir?
 - Kanunlar Neden Zorla Uygulanır?
 - Suçsuz Bir Toplum
11. Sapma-Yeni Marksist ve Sosyalist Yaklaşımlar
 - Yeni Kriminoloji
 - Siyahilerin Suçluluğu
 - Krizin Güvenliğini Sağlamak
 - John Lea ve JockYoung-Sol Realizm (Haralambos ve Holborn, 1991: ix, 582-644).

Anthony Giddens' te farklı bir başlık kullanmakta ve hatta bu ana başlıkta suç kavramı doğrudan, kendi başına yer bile almamaktadır. Başlık, "Conformity and

Deviance-Uyum ve Sapma” dır (1989; viii, 117-155) Bu başlık altında, beşinci bölümde, şu alt başlıklarda tartışmalar yapılmaktadır:

1. Sapma nedir?
2. Normlar ve Yaptırımlar
3. Kanunlar, Suçlar ve Cezalar
 - Endüstri Öncesi Dönemde Suçlar
 - Cezalandırma Şekillerinde Değişmeler
 - Hapishaneler ve İlticalar(sığınaklar-asylums)
4. Sapmanın Açıklanması
 - Suç ve Sapmanın Biyolojik ve Psikolojik Teorileri
 - a. Biyolojiden Tartışma
 - b. Suç ve Psikopatik Kişilik; Psikolojik Yaklaşım
 - Toplum ve Suç; Sosyolojik Teoriler
 - a. Farklılık İlişkisi
 - b. Suç Sebebi Olarak Anomi
 - c. Anomi ve Birlik; Suçluluk Alt-Kültürleri
 - d. Yorumlama
 - e. Etiketleme Teorisi
 - Suçun Rasyonel Seçim ve “Durumsal” Değerlendirmeleri
 - a. Teorik Sonuçlar
5. Suç ve Suça İlişkin İstatistikler
 - Cinayet ve Diğer Şiddet İstatistikleri
 - Cinayet
 - Şiddet Suçları
6. Hapishane ve Cezalandırma
 - Ölüm Cezası
7. Toplumsal Cinsiyet ve Suç
 - Erkek ve Kadın Suç Oranları
 - Çetelerde Kızlar
 - Kadınlar Arasında Hapishane Şiddeti
8. Yorumlama
9. Zengin ve Güçlünün Suçları
 - Beyaz Yakalı Suç

- Hükümet Suçu

10. Organize Suç

11. Mağdursuz Suç

12. Akıl Hastalığı Kavramı

- Psikoz ve Nevroz

- Fiziksel Tedaviler

- Akıl Hastalığının Tanısı

- Deliliğin Doğası: Kural Bozma Artığı

- Siyaset, Sosyal, Baskı ve Psikiyatri

- Decarceration

13. Sapma ve Sosyal Düzen (Giddens, A. , 1989:117-155)

Bir diğer başlık Newman' ın ele almış olduğu “8. Farklılığın Yapısı: Sosyal Sapma” konusunun alt başlıkları şu şekildedir:

1. Sapmanın Tanımı

- Sapmanın Mutlak Tanımı

- Sapmanın Göreceli Tanımı

- Sapmanın Unsurları

2. Sapkın Davranışın Açıklanması

- Sapmayı Caydırma

- Sapmayı Etiketleme

3. Güç; Sapma ve Sosyal Kontrol Arasındaki İlişki

- Sapmanın Cezalandırılması

a. Suçun Toplumsal Temelleri

b. Kurumsal ve Beyaz Yaka Suçları

c. Uyuşturucu ve Yasa Dışı İlaç Tehdidi

- Sapmanın Tedavi Edilmesi

a. Karmaşık Sosyal Konuların Bireyselleştirilmesi

b. Sapmanın Depolitize Edilmesi (Newman, 2013) olarak sıralanmıştır.

Görülüşü üzere, ilgilenilen konulardaki yazıların, teorik yaklaşımların yazılarının yapısında, işlenen başlıklar ve alt başlıkların da farklılaştığı vurgulanabilir.

1.2.3. Sosyolojik Suç Kuramları

Suç, bir taraftan yasaların caydırıcılığı etkisiyle kontrol altına alınmaya çalışırken diğer taraftan suç davranışını inceleyen bilim adamları, suçun sosyolojik, biyolojik ve psikolojik nedenlerini ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Açıklanan kuramlar konuyu daha iyi anlamamızı sağlasa da suçu açıklamada kuramların hiçbiri tek başına yeterli değildir. Çoğu kuramcı, suçluların hepsini tek bir kategoride toplamanın faydalı olamayacağı, bazı değişkenlere dayalı olarak ayrıntılı bir şekilde kategorilendirilmeleri gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Suçluluğu açıklarken kuramlar; sosyolojik, psikolojik ve biyolojik başlıklar altında toplanabilir (Kaner, 1992:473) Bu çalışma, konunun sosyolojik yönden incelemesi olduğundan dolayı kuramların sosyolojik kökenli olanları ele alınacaktır.

1.2.3.1. Sosyal Düzensizlik (Organizasyonsuzluk/Ekoloji) Kuramı

Kızmaz'ın özetlediğine göre, sosyal düzensizlik kuramı, Park ve Burgess' in Chicago kentinde önceden yaptıkları araştırmalardan esinlenerek 1920'li yıllarda Shaw ve McKay' in suçun ekolojik incelemeleri çerçevesinde yaptıkları araştırmalarının bulguları sonucunda meydana gelmiştir. Bu kuram suçun, şehir alanlarındaki görünümünü ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır. Sosyal düzensizlik kuramının, toplumsal çözülmenin en çok olduğu yerin kentler olduğu ve suçun ilk oluşum yerler vurgusu belirtilmiştir. Kuram, kentlerin suç ve sapma araştırmaları için bir laboratuvar konumunda olduğunu ve araştırmalarını öncelikli olarak intiharın, fahişeliğin ve başka sapkın ya da suç eylemlerinin en çok olduğu çözülme alanlarında yoğunlaştırdığından bahsedilmiştir (Kızmaz, 2005:151).

Kaner' in Shaw ve McKay' dan aktardığına göre ise, suç oranında görülen farklılık, yoksul kesimlerde ve gecekondu bölgelerinde sosyal değerler ve kurumlar açısından büyük farklılıklara bağlanmaktadır. Suçun düşük olduğu bölgelerin geleneksel tutum ve değerlerinde tutarlılık ve aynılığın olduğunu savunmuşlardır. Okul ve kilise gibi kurumlara devam etmenin önemli olduğu ve bu bölgelerdeki kişilerin çocuklarını orta sınıf değerlerine göre yetiştirdikleri belirtilmektedir. Suçun yüksek olduğu bölgelerde ise çatışan değerlerin mevcut olduğu, bazı gençlere orta sınıf değerlerine ve hedeflerine ulaşmak için eğitim verilirken bazılarına ise yasal olmayan yolların empoze edildiği belirtilmektedir. Bu ortam ve değerlerle yetişen gençlerin aykırı davranış

içerisine girenlerin sokak çeteliğinin yerleşmiş kurumlar haline gelmesine neden olmaktadır (Akt. Kaner, 1992:486).

Sosyal düzensizlik kuramı, “*heterojen yapı, çöküntü bölgeleri, sosyal hareketlilik, sanayileşme ve kentleşme*” gibi değişkenlerin suçluluk üzerinde doğrudan ya da dolaylı yoldan etki ettiğini vurgulamaktadır. Bu değişkenlerin, şehir yaşamını karakterize ettiğini ve sosyal çözülmeye neden olduğu iddia edilmiştir (Kızmaz, 2005:152).

Kızmaz, Chicago kuramları ve sosyal düzensizlik faktörü ile ilişkili kuramların şu özelliklerine dikkat çekmektedir: Onlar, çocuklar üzerinde sosyal denetimin önemli ölçüde yokluğu, suçlu davranışın genelde ebeveynler ve komşular tarafından onay görmesi, suç işlemek için çok sayıda fırsatın olması, meşru iş ve eğitim için çok az sayıda fırsatın var olması yönünde gelişmelerin ortaya çıktığını vurgulamışlardır (Kızmaz, 2005:152).

Sampson ve Groves, *teorinin göstergeleri* olarak şu faktörleri belirtmektedirler:

1. Yerleşimcilerin düşük düzeyde bir ekonomik bir yapıya sahip olmaları,
2. Aynı yerleşim yerinde çok farklı etnik grupların varlığı,
3. Yüksek düzeyde yerleşimci hareketliliği,
4. Ailelerin fonksiyonunu kaybetmesi,
5. Kentleşme (Akt. Kızmaz, 2005: 152).

Bu kuram, suç oranlarının kırsal alanlardan çok kentsel yerlerde ortaya çıktığını savunmaktadır.

1.2.3.2. Gerilim (Anomi) Kuramı

Kızmaz’ın aktarımlarına dayanarak bu kuram şöyle özetlenebilmektedir: Kuram Merton tarafından geliştirilmiş ve daha çok suç ve sapmayı Amerika toplumsal yapısının bir sonucu olarak ele almıştır. Merton’ a göre, Amerikan toplumunun sosyal yapısı, alt sınıf ve siyah ırk mensuplarının sosyo-ekonomik konumlarını yükseltmelerini engelleyici yapıdadır. Merton, bu sınıfa mensup olanların, iyi bir eğitim ve işe sahip olma olasılıklarının daha düşük, suça yönelme durumunun daha yüksek olduğunu iddia etmiştir (Kızmaz, 2005:154).

Kaner, insanların temelde aynı değer ve hedeflere sahip olmalarını iyi düzenlenmiş toplum biçiminin bir göstergesi olarak vurgulamakta, anomi ve engellemeye de şöyle dikkat çekmektedir. Alt sınıf insanların diğer sınıflarla aynı

değerlere sahip olarak yetişmelerine bağlı olarak diğer sınıflarla benzer beklentiler geliştirmelerine rağmen, bu beklentilerle sağlanan eğitim ve iş olanakları arasında farkın olması, bireylerde engellenme ve anomiye neden olmaktadır. Başarı yolunun yasallığına rağmen bu yolların alt sınıflara kapalı olması dikkat çekicidir. Bu durum, bireylerin engellenmelerle karşılaşması sonucunda normlara karşı suçlu davranışında bulunmasına neden olabilmektedir (Kaner, 1992: 487).

Kızmaz, kuramın sosyal ve sosyolojik boyutundan şöyle bahsetmektedir. Kuram, sapmanın biyolojik temelli olduğu iddiasını reddederken, suçun toplumsal olduğunu belirtmektedir ve bu, kuramı sosyolojik kılan önemli bir özelliktir. Suç olgusunun köklerini “içgüdüler” den çok sosyal sistemde aranmasıyla “sosyal baskı” kavramına önem verilmiştir (Kızmaz, 2005: 155).

Kızmaz Merton’ un, bireyin sosyal yapıdaki konumu ile bu konumda yaşanan gerilim arasındaki ilişkinin niteliğini belirtmek için bireysel uyum tiplerinden oluşan bir davranış modeli geliştirdiğini vurgulamaktadır. Bu modelin davranış kalıpları ise kültürel amaçlar ile bu amaçların gerçekleşmesini olanaklı kılarak, kurumsal araçlar arasındaki uygunluk düzeyine göre belirlenmiştir. Bu beş uyum tipi şu şekildedir:

- **“Uyumluluk:** Kültürün tanımladığı amaçları ve bu amaçları gerçekleştirecek davranış yolları kabul edenlerin davranış kodudur.

- **Yenilikçilik:** Toplumda kabul gören amaçları kabul edip bu amaçlara ulaşmada imkanları olmadığından yeni yollar keşfedenleri belirtir.

- **Şekilcilik:** Daha önce belirledikleri amaçlarını gerçekleştirmekten vazgeçip o anki yaşam biçimine kendini bırakanları belirtir.

- **Geri çekilme:** Yasal yollarla amaçlarını gerçekleştirmek için çabalayıp başaramayanların toplumdan yabancılaşanları belirtir.

- **İsyan:** Kültürel amaçları kabul etmeyip devrimci bir tutumla yeni amaç yaratma amacını güdenleri temsil eder” (Akt. Kızmaz, 2005: 155).

1.2.3.3. Alt-Kültür Kuramları

Kızmaz bu kuramı tanımlarken diğer kuramlarla farklılığına da şöyle dikkat çekmektedir. Alt kültür kuramları, alt sınıfa mensup olup çocuk veya genç çeteler içerisinde bulunan bireylerin sapma ve suçluluk durumları üzerine odaklanmıştır. Suç olgusunun alt sınıfa özgü bir fenomen olarak görmesi, gerilim kuramı ile benzerlik

göstermesinin yanında, suç araştırmalarında alt kültürün önemine dikkat çekmesi sebebiyle bu kuramdan farklılaşmaktadır.

Alt kültür kuramlarının vurgu noktaları ise Kızmaz' a göre, suç olgusunu grup ve çete ortamlarında oluşan bir davranış tarzı olarak ele almaları ve suçluluğun gruplar, çeteler, akranlar ve onları çevreleyen yaşamlardan güçlü bir şekilde etkilenişine odaklanılışıdır (Akt. Kızmaz, 2005:158).

Kuramın önde gelen temsilcileri arasında; Cohen, Cloward ve Ohlin, Miller ve Wolfgang sayılmaktadır.

Kaner ise Merton' un çalışmalarından etkilenen Cohen' in alt sınıftaki gençlerin suçlu davranışları, içinde bulunulan toplumun norm ve değerlerine karşı bir “*protesto*” sundan bahseder. Orta sınıf değerlerini benimseyip aynı hedefleri amaçlayan alt sınıf gençleri, yetersiz koşullar nedeniyle hedeflerine ulaşmada bir “*statü engellemesi*” ile karşılaşır. Karşılaştıkları bu engellemelerle toplumla çelişen bir suçlu alt kültür ve ona uygun bir değer sistemi geliştirirler (Akt. Kaner, 1992: 487).

Kaner, gençlerin suçlu alt kültüre girmelerine neden olan faktörlerden birinin aile faktörü ve becerisiyle ilgili olduğuna vurgu yapmaktadır. Şöyle ki, alt sınıftaki ailelerinin çocuklarını orta sınıf kültürüne girmelerini sağlayacak becerileri kazandırmada yetersiz kalabilmektedir. Bu yetersizlikle bağlantılı olarak gençlerin, toplumda bulunan kurum ve otoriteyle uygun ve yeterli iletişime girememeleri sonucunda sosyal olarak reddetmeyle birlikte suçlu davranışında bulunmaları söz konusu olabilmektedir (Kaner, 1992: 488).

Kızmaz, Alt kültür kuramlarından birinin Cohen' in ***suçlu alt kültürü*** olduğundan bahsetmektedir. Cohen suçluların, suçluluk alt kültürünü karakterize eden temel unsurlara şu şekilde atıfta bulunulmakta ve sıralanmaktadır:

1. ***Faydacı olmamak:*** Bir suça her zaman ihtiyaç olduğu için karışmadıkları, zevk ve eğlence için de karışabilirler.
2. ***Kötü niyetlilik:*** Başkalarını rahatsız etmek, korkutmak ya da alay etmekten hoşlanırlar.
3. ***Negatiflilik:*** Gerçekleştirdikleri davranışlar açısından olumlanmaktadırlar.
4. ***Çok yönlülük:*** Farklı türde suçları işleyebilmektedirler.
5. ***Kısa süreli hedonizm:*** Uzun süreli olmayan istekleri gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler.

6. **Bir grup otonomisine sahip olmak:** *başka kişiler ya da gruplara karşı kendi grubuna bağlı olup ailelerinin onları kontrol etmelerine izin vermezler.*
7. **İşçi sınıfına mensup olmak.**
8. **Erkek olmak,** (Kızmaz, 2005: 158)

Dolu ise Alt kültür kuramlarından bir diğer yaklaşımın Cloward ve Ohlin' in **ayırıcı fırsatlar teorisi** olduğuna dikkat çekmektedir. Cloward ve Ohlin; Cohen gibi suçluluğu statü engellemesi olarak görmektedirler. Fakat aralarında farklılıklar bulunmaktadır. Bu yaklaşımı Cohen' in yaklaşımından ayıran nokta; alt sınıfa mensup olan gençlerin orta sınıf değerlerini benimseyip başarı elde etmek için içinde bulundukları insanları terk etmeden yükselmek istemeleridir. Cloward ve Ohlin' de Cohen gibi, Chicago okulu görüşlerinde ciddi şekilde istifade etmişlerdir.

Yine Dolu'ya göre, ayırıcı fırsatlar sistemi ile Cloward, Kobrin' in de (Chicago okulu teorisyeni) belirttiği suçlu davranışlarının kesişme noktasına dikkat çekmektedirler. Suçlu davranışının en çok meşru ve gayri meşru yolların kesiştiği, entegre ortamlarda görüldüğü vurgulanmaktadır. Bu sebeple, Cloward ve Ohlin farklı özelliklere sahip ortamlarda farklı suçlu alt kültürün gelişeceğini düşünerek üç tür suçlu alt kültürü olacağını ileri sürmüşlerdir. Bu türler; temel motivasyonu illegal yollardan maddi kazanç elde etmek olan *suçlu alt kültürü*, şiddet eksenli bir ün kazanma motivasyonu ile hareket eden *çatışma alt kültürü*, *geri çekilmeci alt kültürü*' dür (Dolu, 2012: 363-364).

Kaner' in aktardığına göre, bir diğer alt kültür kuramcısı Miller' dir. Miller, diğer alt kültür kuramcılarının iddia ettikleri gibi, çocuk suçluluğunun, alt kültürdeki kişilerin orta sınıfa özgü değerlere bir tepki olarak ortaya çıkmadığını belirtmiş olup suçluluğu düşük sınıf kültüründe kökleşmiş değer ve normların bir sonucu olarak görmektedir. Miller, alt sınıf değer sistemini açıklarken "*odak ilgiler*" kavramını geliştirmiştir. Bu odak ilgileri; *bela olma, sert ya da kaba olma, açgözlü olma, heyecan arama, kadercilik, özerklik* olarak sıralanmaktadır.

Miller, alt kültür sınıfına mensup olan çocukların, yetiştirilmelerinde babalarının süreçte aktif rol almadıklarını, aile ilişkilerinin sınırlı olması, çocukların sapkın gruplarla temas kurmalarına neden olduğundan bahsetmektedir. Babaların aykırı davranışlarını reddeden anneler, çocuklarını çatışan değerler içerisinde ikilemde

kalması, aile ile yer değiştiren tek cinsiyetli akran gruplarına katılmayla çözülür (Akt. Kaner, 1992: 487).

Kızmaz'ın bahsettiğine göre, kültürel değerler ile suçluluk arasındaki ilişkinin önemini vurgulayan diğer bir kuram *şiddet alt kültürüdür*. Bu yaklaşım Wolfgang ve Ferracuti tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın bireyler arasındaki sorunların şiddet ile çözülebileceğini öngördüğüne dikkat çekilmektedir. Şiddet alt kültürünün olduğu toplumlar içerisinde, şiddete başvurmayan birey akranları tarafından dışlanma riski taşımaktadır. Bu kültürde, şiddete başvurma “kişisel bir onur” gerekçesi olarak kabul edildiği vurgulanmaktadır (Kızmaz; 2005: 160).

Kuram, alt sınıfa mensup bireylerin okul ve akademik başarılarının düşük olması, bireyleri suça yönelten bir faktör olarak görmektedir.

Kuramın suç ve suçluluğa yönelik kazanımlarının yanında eleştirilen yönlerinden de bahsedilmektedir.

Cohen' in kuramına yapılan eleştiriler şöyle sıralanmaktadır:

1. Alt ve işçi sınıfına aşırı vurgu yapması,
2. Alt sınıfa mensup çocuklarına yönelik varsayımlarının, daha çok orta sınıf değerleriyle ilintili olması,
3. Çete elemanlarının suçlulukteki etnik, aile ve diğer gerilim kaynaklarını belirtmemiş olması,
4. Suçlu davranışlarının yararcı olmayan doğasını vurgulayarak, suç işleyen bazı çocukların suçlu davranışını mantıksal açıdan yararcı doğasını küçümsemesi (Kızmaz, 2005: 161).

Sosyal süreç kuramları, insan davranışlarını etkileyen çeşitli sosyo-kültürel kurumları, ilişkileri ve süreçleri ele almaktadır. Kuram, gençlerin yaygın olan inanç ve değerli paylaştıklarını ancak, herhangi bir sosyal tabakada var olabilecek belirli koşulların onları itebileceğini iddia etmiştir. Suça neden olabilecek olan etkenlerin, en çok alt sınıf gençlerini etkilemesine rağmen, diğer sınıftaki gençleri de etkileyeceği anlamına gelmemektedir. Bu sebeple kuram, gençlerin yasalara uymaya ya da suça karışmaya neden olan sosyal faktörler üzerinde durmuştur (Kaner, 1992: 488).

1.2.3.4. Sosyal Kontrol Kuramları

Kızmaz bu kuramın ilk öncüleri olarak, Durkheim, A.J.Reiss, J. Toby, F. Ivan Nye, Walter C. Reckless' ten bahsetmektedir. Modern anlamdaki öncüleri olarak ise

Hirschi ve Gottfredson' dan bahsetmektedir. Suç bu kuramda, bireylerin toplumsal değer ve normlara olan bağlılık düzeyleri açısından ele alınmaktadır. Bireylerin aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel unsur veya kurumlarına bağlılık düzeylerinin yüksek olması suçlulukta engelleyici bir işlev gördüğünden bahsedilmektedir. Kontrol kuramının merkezine alınan önemli kavram; “*uyum*” dur. Suç olgusunun bireylerin toplumsal ve kurumsal uyum üzerinden ele alınmasının kuramın fonksiyonalist bakış açısından etkilendiğinin bir göstergesi olarak ele alınabileceğinden söz edilmektedir (Kızmaz, 2005: 165).

Sosyal kontrol kuramı, sosyal bağ ve öz kontrol kuramı olarak da ele alınabilir. Kuramın ilk alt başlığını oluşturan kuram, Travis Hirschi tarafından geliştirilmiş olan ***sosyal bağ kuramıdır*** (Geleri, 2013:8).

Geleri, sosyal bağ kuramının suçu, insanların içinde yaşadıkları toplumla aralarındaki sosyal bağların zayıflaması sonucu olarak açıkladığından bahsetmektedir. Bu yaklaşıma göre, bireyin sosyal ilişkilerinde toplumda yalnızlaşması ile suça yöneldiği varsayılmaktadır. Bu yaklaşımın dört bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; *bağlılık*, *adanmışlık (taahhüt)*, *sürekli meşguliyet (katılma)* ve *inançtır*.

Bu dört temel bileşene göre; *bağlılık*, bireyin içinde bulunduğu toplumun değerlerine sıkı bağlı olması onu suçtan uzak tutacağına dikkat çekilmektedir (özellikle ebeveyn ve okul). *Adanmışlık* doğrultusunda ise bireylerin hedeflerinin olması ve sahip oldukları değerleri kaybetmemek için suçtan sakındıklarından bahsedilmektedir (mesleki ve eğitimsel başarı). Diğer birleşen olan *sürekli meşguliyet* ise bireylerin faydalı uğraşlarının olması sebebiyle onları suçtan uzaklaştırabildiğinden bahsedilmektedir (izcilik ve sportif oluşumlar). Özellikle, çocuk ve gençlerin faydalı uğraşlarının olmasının onları suçtan uzak tutabileceğine dikkat çekilmektedir. *İnanç* bileşeninde ise bireylerin kuralları çiğnemesinin temel nedeninin o kuralın faydasına inanmamaları olduğu vurgulanmaktadır (ahlak ve hukuka olan inanç). Geleri' nin Hirschi' ten aktardığına göre, bu dört bileşen güçlendikçe birey suçtan uzak duracak, zayıfladıkça suç işleme olasılığı artacaktır (Geleri, 2013: 9).

Kızmaz'ın aktardığına göre, kuramın ikinci alt başlığını Travis Hirschi ve Michael Gottfredson tarafından geliştirilmiş olan ***Öz-Kontrol kuramı*** oluşturmaktadır. Hirschi ve Gottfredson, suçluluğu “*düşük benlik denetimi*” kavramı ile açıklamaktadırlar. Düşük benlik denetimi ise yetersiz yetiştirme tarzıyla ilişkilendirilmektedir. Sosyalleşmesi yeterli düzeyde olmayan bireylerin, düşük bir

benlik denetimine sahip olduklarından suça yöneldikleri öne sürülmektedir. Düşük benlik denetimi; “içgüdüsellik, duygusuzluk, fiziksel risk alma, kısa görüşlülük, sözel beceri yetersizliği, maceraya düşkünlük, suç mağdurlarına karşı kayıtsızlık, düşük düzeyde bir performans, bencillik, evlilik, iş ve arkadaş edinme gibi alanlardaki istikrarsızlık ve şiddete eğilimli olmak” gibi faktörlerle yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2005: 166).

Kuramda aile, akran grubu, okul ve inanç gibi toplumsal kurumlarla suçun ilişkilendirmesi, diğer kuramların önünde bir konumuna sahip olmasına yol açtığı vurgulanmaktadır.

1.2.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Kızmaz Sosyal Öğrenme Kuramı’ nın, suçluluğu “*öğrenme*” faaliyetinin sonucu olarak görerek, bireylerin anti-sosyal akran grubu ile etkileşimleri sonucu suça karışmalarına neden olduğunu varsaydığından söz etmektedir. Kuram, suçun oluşumunu, suçlu davranışlara ilişkin norm, değer ve davranışların öğrenilmesi ile bağlantılı bir süreç olarak ele almaktadır.

Kızmaz’ın bahsettiğine göre, sosyal öğrenme kuram, ayırıcı bileşenler, pekiştirme ve nötrleştirme teorilerinden oluşmaktadır. Kuramın kökeninde ise G. Tarde’ nin “*taklit yasaları*” ndan söz edilmektedir. Bu yasalara göre bireyler yakın temas içinde bulundukları bireyleri taklit ederler (Kızmaz, 2005: 162).

Bu kurama göre, bireylerin kriminalleşme süreçlerinde etkili olan şu unsurlar bulunmaktadır:

- Aileye ilişkin unsurlar (aile parçalanması, ebeveynlerin suçluluk durumları, otorite yapıları, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme durumları)
- Şiddet durumlarının kitle iletişim araçlarındaki yaygınlığı,
- Anti-sosyal ya da suçlu akran grubunun varlığı (Kızmaz, 2005:162).

Kızmaz’ın özetlediğine göre, kuramın alt başlığını oluşturan ilk kuram, Sutherland tarafından geliştirilmiş olan **ayırıcı birleşenler** kuramıdır. Sutherland’ a göre bireyler suçluluğu “*sosyal etkileşim kalıpları*” ile açıklamaktadır. Bireylerin suçlu davranışını geliştirmesi sadece suçlu kişilerle bir araya gelmesiyle yeterli görülmemektedir. İlişkinin süresi, sıklığı, önceliği ve yoğunluğunun belirleyici olduğundan bahsedilmektedir (Kızmaz, 2005:162).

Dolu'nun bahsettiğine göre (2012), sosyal etkileşim kalıplarının etkisi bireyden bireye de farklılık göstermektedir. Bireylerin etkileşimi sonucu, ilişkiye girilme süresi ne kadar uzun olursa-eskiye dayanırsa- etkililik derecesi o kadar yüksek olmaktadır. Görüşme sıklığının fazlalığı ve görüşülen kişiye yüklenilen değerin niteliği, yani kişinin saygın ve itibarlı olduğuyla ilgili bir noktadır.

Ayırıcı bileşenler teorisinin güçlü yanını, suçlu davranışını bireylerin yaşadığı çevresiyle sürekli etkileşim halinde bulunarak öğrenmesi oluşturmaktadır. Teori, bireylerin suçu, sadece gerçek kişilerle etkileşime girerek öğrenilebileceğini savunarak teknolojik araçların suçun öğrenilmesini göz ardı etmiştir. Dolu'ya göre teori, öğrenme sonucunda suçun mutlaka işleneceği iddiasını savunmuş ve suç işlemeyi haklı çıkaracak gerekçelerin neler olduğuna ilişkin yeterli açıklama yapmamaktadır (Dolu, 2012:241).

Öğrenme kuramının alt başlığını oluşturan ikinci teori, Kızmaz'ın bahsettiğine göre, Burgess ve Akers tarafından geliştirilmiş olan *ayırıcı güçlendirme/pekiştirme* teorisidir. Bu kuram, sosyal çevre faktörünün, suçluluğun önemli bir pekiştireni olduğunu, sosyal davranışların sosyal etkileşim sürecinde öğrenildiğini ileri sürmektedir. Bu teoride, sapkın davranışları ve ilişkili tanımları, koşullanma aracılığıyla taklit ya da doğrudan öğrenildiği iddia edilmektedir. Öğrenilen davranışın, pekiştirmeyle güçlendirilebilirken ceza ile de zayıflatılabildiğine dikkat çekilmektedir (Kızmaz, 2005: 162).

Kaner öğrenme kuramının son alt başlık kuramının ise Sykes ve Matza tarafından oluşturulan *nötrleştirme/etkisizleştirme* olduğundan söz etmektedir. Bu kurama göre, suçlular, suçlu davranışlarını kabul edilmiş sosyal normları ihlal ettiklerinde kendilerini haklı çıkaracak mazeret geliştirdiklerini ileri sürmüşlerdir. Kaner' in bahsettiğine göre, suçlular, davranışlarını haklı ve suçluyu mazur gösteren mazeretleri suç işlemeden önce kullanarak vicdanlarının sesini kısacak bir takım nötrleştirme teknikleri kullanmaktadırlar. Kaner' in aktardığına göre, Sykes ve Matza suçluların kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacak mazeretler üretirken, aşağıda sıralanan şu teknikleri kullandıklarına dikkat çekmektedirler. Suçlular;

- “Sorumluluğun reddedilmesi (ben yapmadım, sadece oradan geçiyordum),
- Başkalarının zedelendiğinin inkar edilmesi (araba çalmak onlara göre ödünç almaktır),
- Kurbanın reddedilmesi (soyduğu dükkanın göremediği sahibini yok sayması),
- Kendinin suçlayanları suçlamak (polisler aptal ve kabadırlar),

- Daha üst makamlara başvurma (bunu kendim için yapmadım)",

Bu kuramın, yukarıda bahsedilen tekniklerinin eleştiriye uğradığına dikkat çekilmektedir. Bu eleştirilerin odağı; ilgili tekniklerin bireyi, içselleştirdiği değerlerin gücünden, zorlamasından ve başkalarından gelen tepkilere karşı tam olarak korumayabileceği ve bazı suçluların kendilerini yasalara uyan toplumdan kendilerini tamamen izole etmeleridir (Akt. Kaner, 1992:490).

1.2.3.6. Etiketleme/Damgalama/Sosyal Reaksiyon Kuramı

Etiketleme kuramı, 1960'lı yıllarda ortaya çıkmış olmasına rağmen suç ve suçluluk çözümlemeleri denilince ilk akla gelen ve kısa sürede varlığını hissettiren kuramlardan biridir. Kızmaz'ın vurguladığı üzere, damgalama kuramı, bireylerin suç işledikten sonra, toplum tarafından dışlanmaları ve etiketlenmeleri sonucu, tekrar kendileri gibi suç işleyen bireylerle veya gruplarla ilişkiye girmelerine odaklanmaktadır. Diğer kuramlardan farklı olarak, şu soruya cevap aramaktadır: "*Niçin belirli davranışlar sapma olarak tanımlanmaktadır?*". Bu kuram, özellikle davranışların *yasal ve yasal olmayan* sınırlarını belirleyen kuralları ve mevcut hukuk sitemini sorgulamaktadır. Ayrıca, suç işleyenlerden daha çok, kural koyanlar üzerinde odaklanmaktadır. Damgalama kuramı iki ana soru üzerinde durmaktadır:

1. Toplumsal olarak sapma nasıl oluşmaktadır veya kuralları kim koymaktadır?
2. Bireyin etiketlenmesi, onun davranışları üzerinde nasıl bir sonuca yol açmaktadır?

Kızmaz'ın, Damgalama kuramı temsilcilerinden Becker' den aktardığına göre, suçlunun etiketlenmesi ve dışlanması, suçlu ve suçlu olmayan arasındaki farkı yaratabilmektedir. Becker, bireylerden çok, kural koyucuların suçlu görünmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Hangi davranışın sapma davranışı olarak kabul edileceği, Becker' e göre, o davranış kimin yaptığına ve sınıfına bağlıdır. Verilen örnekte, üst ve orta sınıfa mensup ailelerin tutuklanmalarının, alt sınıfa mensup kişilere göre daha az görüldüğü vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2005: 167-68).

Kızmaz'ın aktardığına göre, Lemert ise sapmayı *birincil* ve *ikincil sapma* diye ayırmıştır. O'na göre, birey *ilk kural ihlali* yapıp suç işlediğinde *birincil sapma* gerçekleşir. Bireyin *gerçek bir suçlu* kişiliğe dönüşmesiyle *ikincil sapma* oluşur. Bu sapma durumunda, şahsın etiketlenmesiyle birlikte sosyalleştiği insan grubunun da

değişmesi, cezaevi, akıl hastaneleri, ıslah evleri ile birlikte suçluluk olgusunun pekişmesiyle gerçekleşmektedir (Kızmaz, 2005: 168).

Kuramın daha sonraları birçok eleştiriyile karşılaştığından bahsedilmektedir: Mesela, sapkın eylemlerin kaynaklarını ihmal etmesi; daha çok alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, homoseksüellik, akıl hastalığı ve sokak çetelerinin üyeliği gibi sınırlı konulara ve davranışlara değinmeleri, ayrıca iktidar ve yapı sorunlarını görmezlikten gelmeleri eleştiri konuları olmuştur. Ayrıca, Kızmaz'ın bahsettiğine göre, kuramın suç işleyenler lehine gerekçe oluşturarak, sınırlı düzeydeki suç davranışlarını açıklamaları kötü suçlamalarla karşılaşmıştır. Bu sebeple, bazı çevrelerce bu kuram, "kaçıklar, kaltaklar ve cinsel sapıklar sosyolojisi " şeklinde suçlanmıştır.

Damgalama kuramcıları, suç olgusunu sadece bireyin damgalanması ve hukuksal tanımlama biçimi olarak ele almaları, suçun diğer yönlerini ve suç işlemede bireysel sorumluluğu göz ardı ederek, suçun sosyo-kültürel farklılıklarına hiç değinmemeleri, hangi koşullarda damgalamanın suç işleme nedeni olacağını açıklayamamaktadır (Kızmaz, 2005: 168-70).

1.2.3.7. Rasyonel ve Rutin Eylemler Kuramı

Kızmaz, Rasyonel teorisyenlere göre suçluluk, kişisel durum ile durumsal/ortamsal faktörlerin bir araya gelmesinden meydana geldiğinden söz etmektedir. Suç olgusunu inceleyen Rasyonelciler, caydırıcılığa ve ceza unsurlarına odaklanmaktadır. Etkili bir adalet sistemi, daha fazla cezaevi ve sokaklarda daha çok polis gibi unsurlarla, suçun önlenmesine yönelik politikalar oluşturularak suçun engellenmesinin mümkün olacağını belirtmektedirler.

Kızmaz'ın aktardığına göre, rutin eylem teorisinin temsilcileri olan Cohen ve Felson çalışmalarında, suç ve suç mağduru oranlarının açıklanmasını temel almışlardır. İnceledikleri konu ise gündelik yaşamdaki sıradan davranışlarda meydana gelen yapısal değişimlerin, suçlu davranış üzerindeki etkisidir. Rutin eylem teorisi, suç davranışını 3 temel faktör ile açıklamaktadır:

1. Motive olmuş suçlu,
2. Uygun hedeflerin varlığı,
3. Yeterli düzeyde koruma önlemlerinin olmayışı,

Cohen ve Felson' a göre, bu üç temel faktör bir araya gelerek suçu meydana getirmektedir. Şayet gündelik yaşamda rutin olan bazı faktörlerde değişiklik yapılırsa

suç oranlarında da azalma olabileceğinden bahsedilmektedir. Burada, iş biraz da suç mağdurlarına düşmektedir. Şöyle ki, suç mağdurları biraz daha temkinli ve dikkatli davrandıkları takdirde böyle bir ortama fırsat verilmemiş olacaktır (Kızmaz, 2005:170).

Kuramın genel değerlendirmesine bakıldığında; suç eyleminin analizinde durumsal faktörlerin önemi üzerinde durulmuştur. Özellikle motive olmuş suçlu - hedef ve güvenlik önlemlerinin artırılması yönündeki 3 faktöre vurgu yapılıyor olması önemlidir. Kızmaz'ın Bohm' un eleştirisinden aktardığına göre, suçun önlenmesi için oluşturulan politika ve güvenlik çalışmaları, önemli özgürlük sorunlarını da beraberinde getirebilir. Kurama yapılan diğer tenkitlerde, engellenmedikçe tüm bireylerin suç işleyebileceği olasılığı, insan doğasının suç işlemeye eğilimli olması düşüncesi ve suç mağduruna da önemli görevler atfetmesidir.

Rasyonel tercih kuramı ile rutin eylemler teorisine genel olarak beraber bakıldığında, suçu bireysel anlamda ele almaktadırlar. Bireyin aile yapısını, akran grubunu, sosyalleşme biçimini, akran grubu ve alt-kültür faktörlerini ihmal etmektedirler. Analiz edilenler; suç olgusunun daha çok mağdur ile durumsal faktörler üzerinden analizidir. Bu değerlendirmelerde, suçun yapısal kaynaklarını ihmal ettiklerine dikkat çekilmektedir (Kızmaz, 2005: 171-72).

1.3. Denetimli Serbestlik İle İlgili Araştırmalar Arasında Bu Çalışmanın Yeri

Denetimli Serbestlik ile ilgili yapılmış birçok araştırma ve çalışma mevcuttur. Bu kısımda, yapılan çalışmaların bu çalışma ile olan ortak yönleri, farklılıkları ve çalışmanın diğer çalışmalar içindeki yerine değinilmektedir.

Ele alınan çalışmalar, ulaşılabilen, Denetimli Serbestlikle ilgili yapılmış olan yüksek lisans-proje ve doktora tezlerinden oluşmaktadır.

Bilal Bayraktar'ın (2007) "*Denetimli Serbestlik ve Bu Kavramın Ceza Adalet Sistemi ile Türk İnfaz Sistemine Getirdiği Yenilikler*" adlı yüksek lisans çalışmasında, Denetimli Serbestlik konusuna, DS' nin *avantajları* ve *dezavantajları* üzerinden yaklaştığı görülmektedir. Çalışmada, sistemin özellikleri, hedefleri, uygulanışı, tarihsel görünümü, uluslararası belgelere dayandırılması ve sistemdeki aksaklıklar üzerinde durarak, kuramsal açıdan DS' nin genel görünümüne değinilmiştir. Bu çalışma, DS' nin ülkemizde kurulmasından iki yıl sonra ele alınmıştır. Sistemin sürekli gelişmeler

göstermesinden kaynaklı bir takım eksiklikleri bulunmasına rağmen, günümüze DS' nin anlaşılması noktasında konuya ışık tuttuğu belirtilebilir.

Bu çalışma ile, mevcut çalışmanın kavramsal ve kuramsal yönden bir benzerliği olduğu söylenebilir. Mevcut Malatya örneğine ilişkin çalışma tamamlanıncaya kadar da DS sisteminin değiştiği ve bu sebeple benzer şekilde bu çalışmadan sonra da farklı çalışmalarla bulgular elde edilebileceğinin vurgusunu burada yapmak yerinde olacaktır.

Mustafa Kale'nin (2009), “*Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi*” adlı yüksek lisans tezinde, Bayraktar'a benzer bir çalışma gerçekleştirdiği söylenebilir. Ancak DS' nin uygulanması konusunda daha geniş bilgilere yer verdiği dikkatleri çekmektedir. Kale, Denetimli Serbestliği kuramsal yönden ele alarak konuyu işlemiştir. İlk olarak çalışmada, Denetimli Serbestliğin genel bilgileri verilmektedir. Daha sonra ise çalışmada kavramsal, tarihsel süreç, kuramsal temeller, Avrupa'da DS' lerin ortak görevleri, DS' nin hukuksal dayanakları, ilkeleri, özellikleri, hedefleri ve teşkilat yapısına değinilmektedir. Kale sonraki kısımda, uygulama esasları ve koruma kurulları ile plan form ve raporlar üzerinde durmaktadır. Bu çalışma ile kavramsal ve kuramsal yaklaşım yönünden bazı benzer noktaların olduğu söylenebilir.

Sultan Kaleli'nin yüksek lisans tezi (2010) “*Denetimli Serbestlik Tedbirlerine Tabi Tutulan Kişilerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi*” başlığını taşımaktadır. Çalışma, alandan verilere dayalı uygulamalı bir çalışmadır. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi'nde, 2009 yılında Denetimli Serbestlik tedbir sürecine devam eden sanık/hükümlülerin, benlik saygılarının değerlendirilmesi amacıyla yürütülmüştür. Bu amaç doğrultusunda Denetimli Serbestlik tedbiri alan 80 katılımcı, çalışmanın *deney grubunu*; hiçbir zaman Denetimli Serbestlik tedbiri almamış 80 katılımcı ise çalışmanın *kontrol grubunu* oluşturmuştur. Çalışma neticesinde Kaleli, Denetimli Serbestlik tedbirine tabi tutulan sanık/hükümlülerin benlik tasarım envanterinden elde ettikleri puanların, kontrol grubundan yüksek olduğunu saptamıştır. Bu bulgu, literatürde yapılan çalışmalardan farklı sonuç elde edildiğini, yüksek benlik saygısı ile suç işleme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu varsaymıştır. Elde edilen bazı bulgulara göre; tüm katılımcıların erkek olduğu, işlenen suçlar içerisinde en yüksek oranın uyuşturucu madde kullanımının olduğu, eğitim seviyesinin en çok lise düzeyinde olduğu, medeni durumu açısından bekar olanların sayıca çok olduğu, katılımcıları büyük çoğunluğun alkol/madde kullanımının olduğu, düzenli bir işte çalışma durumlarının düşük olduğu, katılımcıların geçmişte ya da şu

anda kendilerine zarar verme davranışlarının ve doktor tarafından tanısı konulmuş psikolojik bir rahatsızlıklarının olmadığı, yaşadıkları mahallenin yasadışı işler yapmayı tetiklemediği, birinci dereceden akrabalarından suça karışan kimselerin ve arkadaşları arasından bir fiil nedeniyle yargılanan kimselerin olmadığı saptanmıştır.

Çalışma, suça karışmanın sosyal ve çevresel nedenlerine değinmekle beraber kişilerin benlik yapılarından kaynaklı bir eğilim göstermektedir. Çalışma daha çok psikolojik bir yaklaşım izlediği için mevcut çalışmadan ayrılmaktadır.

Reyhan Turan (2010), “*Madde Kullanımı Nedeniyle Denetimli Serbestlik ve Tedavi Tedbirine Hükmolunan Kişilerin Tedaviyi Başarıyla Tamamlamalarını Öngören Etkenlerin İrdelenmesi*” başlıklı doktora tezini alan çalışmasına dayandırmaktadır. 2007-2008 yılları arasında, İstanbul Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüğü’nde, madde kullanımı nedeniyle tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine hüküm olunmuş kişilere odaklanılmıştır. Çalışma, bu kişiler arasından tesadüfi olarak seçilen 115 kişiyi kapsamına almıştır. Çalışmada, Sosyo-demografik özelliklerin tedavinin başarısı üzerindeki etkisini saptamak amacı hedeflenmiştir. Bu amaç için, çoklu veri toplama araçlarının kullanıldığından bahsedilebilir. Bunlar; Sosyo-demografik veri toplama formu, olguların kendileri ve çevreleriyle ilgili sübjektif olarak algıladıkları bazı özelliklerin tedavi başarısı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen bağımlılık tedavisinin başarısını öngören faktörler ölçeğidir. Tedavi başarısı ve kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığını saptamak için Zuckerman-Kuhlman kişilik testi ve tedavi başarısı ile psikopati arasında anlamlı ilişki olup olmadığını bulmak için Levenson Psikopati ölçeği uygulanmıştır. Turan, çalışmasının bulgularında şunları vurgulamaktadır: Tedavide başarılı olanların; 31 yaşından küçük, eğitim seviyesi yüksek, çalışanlar, maddeye 18 yaşından sonra başlayanlar, sadece tek madde kullanımı olanlar ve sabıka kaydı olmayanlar olduğu saptanmıştır. Tedavide başarılı olanların, anksiyete, dürtüsel heyecan arayışı ve saldırganlık-düşmanlık seviyelerinin ve birincil, ikincil ve toplam psikopati ortalama puanlarının tedavide başarısız olanlarınkinden daha düşük; aktivite ve sosyallik seviyelerinin ise tedavide başarısız olanlardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çalışma, bireylerin sadece uyuşturucu kullanan kesimi ele almakta olup kişilerin psikolojik ölçekler dâhilinde araştırıldığı ve çalışmanın psikolojik yönüne daha çok vurgu yapıldığı, tedavide başarıyı öngören etmenleri ele alması açısından bu çalışmadan ayrılmaktadır.

Didem Sözen Şahiner' in doktora tezinin başlığı (2010), “*Uyuşturucu Madde Kullanmak Suçu İle Denetimli Serbestlik Tedbiri Alan Kişilerin Sosyo-Demografik Özelliklerinin ve Rorschach Kişilik Testi Yanıtlarının Taranması*” dır. Tezde, suç, ceza, kişilik, uyuşturucu madde kötüye kullanımı, Denetimli Serbestlik kavramına ilişkin teorik bilgiler verilmektedir. Sosyo-demografik form oluşturmuştur. 2007 Kasım–2008 Kasım arasında Denetimli Serbestlik tedbiri alan 50 kişiye Rorschach kişilik testi yanıtlarının dağılımının incelemesi yapılmıştır. Sözen Şahiner çalışma bulgularında, DS’ ye tabi tutulan kişilerin tümünün bastırma mekanizması kullandıkları, ebeveyn tutumuna göre beden imgesinin ve geçmişte fiziksel şiddet öyküsüne göre de agresif ve cinsel dürtülerin ifadesinin istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Olumsuz ebeveyn tutumuyla yetişmiş kişilerin çoğunun beden imgesinde önemli bir bozukluk görülmezken olumlu beden imgesiyle yetişmiş kişilerin bedenleriyle ilgili güvensizlik duyguları yasadıkları görülmüştür. Geçmiş fiziksel şiddet öyküsü belirlenenlerin büyük çoğunluğunun, agresif ve cinsel dürtülerini bastırdığı; belirtmeyenlerin ise cinsel ve agresif duygularını en fazla kontrolsüz ifade ettiği saptanmıştır. Çalışma adli tıp açısından ele alınarak hükümlülerin beden imgesi ve aile, sosyal çevrenin hükümlüyü suça yönelten tutumları üzerinde durulmuştur.

Candaş İlgün’ün (2010), “*Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları*” başlığını taşıyan yüksek lisans tezi de, Kale ve Bayraktar’ın tezlerine yakın bir çalışma olup, DS’ nin kuramsal açıdan bir incelemesini yapmıştır. İlgün, diğer iki çalışmadan farklı olarak uygulama örneklerine ve *Yargıtay* kararlarına da yer vermiştir.

Sevilay Kahveci Düztaş (2011), “*Madde Kullanım Suçu İle Denetimli Serbestlik Kurumuna Yönlendirilen Kişilerin Profil Özellikleri ve Bağımlılık Şiddetlerinin Ölçülmesi*” adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Tez, Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, AMATEM Polikliniği, Denetimli Serbestlik Kliniği’ne sevk edilerek, 2010 yılı, Mart ve Mayıs ayları arasında, başvuru yapan kişiler arasından rasgele örneklem yöntemi ile seçilen; 100 erkek katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcılara Sosyo-demografik veri formu ve Bağımlılık Şiddetini Belirleme Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma bulgularından, katılımcıların yaşları 19 ile 63 arasında değişmektedir. En çok kullanılan madde çeşidinin esrar olduğu, katılımcıların madde kullanım sürelerinin 10 yıl olduğu ve madde bağımlılığı tanı kriterlerini sadece %19’nun karşıladığı saptanmıştır. Bu

çalışma, madde kullanımının kişilerin yaşamları üzerindeki etkisi ve söz konusu ölçeğin bu alanda uygulanabilirliği açısından incelenmiştir.

Emrah Gökser' in (2015), “*Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği)*” adlı yüksek lisans tezi, sosyolojik yaklaşıma odaklanmış bir tezdır. Gökser, çalışmasında 18 yaş altı, 35 SSÇ’ ye anket ve mülakat uygulayarak alan çalışması yapmıştır. Çalışmasında, suça neden olan faktörlerin kökenine inmeye çalışarak, bu etkenlerin en aza indirilmesi amacıyla bir takım öneriler sunmaktadır. Çalışma bulgularında, SSÇ’ lerin suça yönelmesinde; aile kökeninin, yapısının ve arkadaş çevresinin etkili olduğu vurgulanmaktadır. Gökser, ailelerin SSÇ’ lere karşı yanlış tutumları, düşük sosyo-ekonomik ve kültürel durumları, arkadaş ortamının sağlıklı olmaması, ergenlik döneminin bunalımları ve kuşak çatışmaları v.b. unsurların SSÇ’ lerin suça yönelmesinde etkili olduğunu vurgulamaktadır.

Yapılan çalışmalara bakıldığında zaman, bütün çalışmaların genel konu odağının bu çalışma gibi, Denetimli Serbestlik sistemi ve bu sisteme tabi tutulan kişileri olduğu görülmektedir. Çalışmaların bir kısmı, madde kullanımına bağlı DS’ ye tabi tutulan kişileri psikolojik yönden araştırırken, bir kısmının sadece DS’ yi teorik açıdan, bir tanesinin ise sosyolojik yönden, sadece çocuklara yönelik bir çalışma ele alınarak incelendiği görülmüştür.

Denetimli Serbestlik gibi bir sistemin, toplum içerisinde uygulanarak bireylerin topluma kazandırılması amacı taşıması, toplum ve grup yaklaşımını ve sosyal ilişkilerin incelenmesini gerektiren bir durumdur. Bu sebeple, sistemin sosyolojik açıdan ele alınarak incelenmesi, yukarıda taranan mevcut çalışmaların yaklaşımları, sayı ve nitelikleri çerçevesinde dikkate alındığında bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyin suçtan arındırılmasında psikolojik, hukuksal ve sosyolojik yönden bütüncül olarak bakılması gerektiği düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların diğer alanlarda ele alınmasına rağmen, sosyolojik açıdan çalışmaların nadirliği fark edildikten sonra, bu çalışmayla alanına kısmen de olsa katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Bu çalışma, konuya ilişkin, ulaşılabilen diğer çalışmalara bakıldığında, DS’ nin eğitim ve iyileştirme çalışmalarının hükümlüleri topluma kazandırması açısından sosyolojik bir bakış açısıyla ele alan nadir uygulamalı, örnek olay çalışmalarından biridir (Malatya örneği). Çalışma, hem teorik hem de uygulamalı olması bakımından iki yönlü bir özellik taşımakta ve kısıtlı da olsa bir kaynak oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. METODOLOJİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Literatür taramalarında, suçun, hayatımızda yadsınamaz bir gerçek olduğu ve bu gerçeklikle polisiye ve mahkeme sürecinin gerekli olduğu kadar, suç ve suç sonrası suçlunun ıslah olmasında eğitim destekli tedbirlerin de alınmasının gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Bu gereklilik, önemli bir durumdur. Yağbasan, bu gerekliliğe bir çözüm önermekte ve genç nesil suçlularının enerjilerinin, eğitim ve spor alanına yönlendirilerek rasyonel bir alana kanalize edilmesinden bahsetmektedir (Yağbasan, 2009).

Toplumda suçun engellenmesi konusu, yüz yıllardan beri farklı sistem ve uygulamalarla gündeme gelmiş ancak, suçluluğun azaltılmasında uygulanan sistemlerin yeterli ve önleyici olmadığı görülmüş ve yeni arayışlara girilmiştir. Denetimli Serbestlik sistemi günümüzde, aralarında ABD ve Avrupa ülkelerinin de sayılabileceği birçok ülkede kullanılan ve son dönemlerde ülkemizde de kullanılmaya başlanmış ve son birkaç ay içinde de önemli değişikliklere uğramıştır. Eski sistemlere nazaran, ceza adalet sisteminin içerisine failin yanında toplum ve mağdur da dâhil etmiştir. Bu sistem, toplumun kanayan yarasını sararak ve mağdurun uğramış olduğu zararın giderilmesini de göz önüne alarak, yeni ve farklı bir sistemi benimsemiştir. Bu sistemin temel felsefesinde, suçlunun ıslah olmasının yanında, ileride tekrar edebilecek suçların önüne geçmek amacıyla, suçluda ve toplum bazında bir farkındalık yaratılması yatmaktadır. Bu felsefenin özünü gerçekleştirmek, yalnızca suçluyu cezaevine alarak ve onu toplumdan soyutlayarak suçtan uzak tutulmasıyla mümkün görünmemektedir. Denetimli Serbestlik sisteminde; suçluyu kamu yararına çalıştırarak, toplumsal yarayı sarmasına fırsat verilmesine, mağdurun uğradığı zararın giderilerek hem toplumun hem de mağdurun vicdanını rahatlatmasına yardımcı olmak esas alınmaktadır. Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine, suçluya yalnızca cezanın infaz edildiği kurum olarak değil, suçlunun topluma kazandırılması gereken bir yer olarak da bakılmalıdır. Bunun için müdürlüklerde infaz sisteminin yanında birçok eğitim ve iyileştirme çalışmaları da gerçekleştirilmektedir. Bu eğitim ve iyileştirme çalışmalarının durum tespiti amacıyla,

çalışmanın konusu da; Hükümlülerin Topluma Kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin Rolü: Malatya İli Örneği olarak belirlenmiştir.

Tezin temel taşıını oluşturan ve başlıkta geçen hükümlü ibaresi; haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve Denetimli Serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli, sanık veya *hükümlülerin* tamamını kapsayan bir içerik ve manada kullanılmaktadır. Araştırmaya dahil edilen katılımcıların 75 kişisinden 23'ü koşullu salıverilmeden gelen hükümlüleri, 52'si de cezaevine girmeden Denetimli Serbestlik tedbirine tabi tutulan *şüpheli* ve *sanıklardan* oluşmaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin bütünü hakkında belli bir hüküm verilmiş olduğundan genel tabir olarak *hükümlü* ibaresi kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Sağlıklı toplumların yetişebilmesi için sağlam hukuk ve yaptırımların olması sosyal devlet anlayışının gereği olarak kabul edilir. Bu aşamada en modern uygulamalar arasında bahsedilen Denetimli Serbestlik, detaylarının yukarıda ifade edildiği üzere, son yılların gözde uygulamalarından biri haline gelmiştir. Batılı ülkelerde de, bizde de uygulanan bir sistemdir. Ancak bu uygulamanın, toplumsal açıdan yansımalarını anlayabilmek ve sistemi gerektiğinde geliştirebilmek için sistemin tanınması, uygulamalarından, eksiklerinden haberdar olabilmek için detaylı araştırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu çalışmadaki amaç; ülkemizde, Avrupa ülkeleri ve ABD'ye nazaran daha yeni olan Denetimli Serbestlik sisteminin, Malatya örneği üzerinden eğitim ve iyileştirmedeki rolünün anlaşılabilir olarak tasvir edilmesidir. Ayrıca bu süreçte, Denetimli Serbestlik sisteminde, hükümlülerin topluma kazandırılmasında veya tekrar suç işlemelerini önlemek amacıyla ne gibi çalışmalar yapılmakta ve ne gibi önleme programları uygulanmakta olduğunu ve çalışmalarda içerik olarak nelerin ele alınmakta olduğunun da tespit edilmesidir.

Hükümlülerin ceza infaz kurumundan salıverilmelerinden sonra, toplumla bütünleşmeleri, uyumlu olmaları için belli bir adaptasyon ve sürecin olması gerekmektedir. Denetimli Serbestlik sistemi de hükümlülerin ceza infaz kurumundan salıverilmelerinden hemen sonra uygulama alanı bulduğu için, hükümlülerin adaptasyon ve uyum sürecinde önemli rol oynaması beklenmektedir. Denetimli Serbestlik sisteminde sadece cezaevine girip çıkan hükümlüler için değil, cezaevi dışındaki alternatiflerden faydalanan – Denetimli Serbestlik sisteminin ana amacı; kişilerin

cezaevine girmeden, toplum içerisinde iyileştirilmeleri ve cezalarını ifa etmelerini sağlamak için oluşturulmuş bir sistemdir- hükümlü veya sanıklar için de uygulama alanı bulmaktadır. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ve bulunduran veya satın alan kişilerin toplumdan soyutlanmadan, cezaevine girmeden (sadece kullanıcılar için) sistem içerisinde rehabilite edilmeye çalışılmaktadırlar. Ana amaç, bu kişilerin rehabilite edilmelerinde hangi tür çalışmalar yapıldığının tespiti, bunlarda içerik olarak neler anlatıldığı ve yansımalarının neler olduğunu ele almaktır.

Denetimli Serbestlik uygulamasının etkinliğinin değerlendirilmesi bir ihtiyaçtır. Denetimli Serbestliğin, kişinin tekrar suç işlemesini önlemede daha işlevsel hale gelmesi amacıyla mevcut uygulamanın incelemesinin yapılması gerekmektedir. Bunların yanında sistemin eksik yönleri ile uygulamadaki aksaklıklarının da tespit edilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, eksik olan bu alandaki çalışmalara, Malatya örneğindeki taramaları sayesinde elde edilen sonuçlar üzerinden katkılarda bulunmayı hedeflemektedir.

2.3. Araştırmanın Metodu

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, uygulamalı alan çalışmasını ve teorik analizleri, nicel bir bakış açısının benimsenmesine rağmen, veri yorumlarında odağı alan çalışması teşkil etmektedir. Araştırmada literatür taraması ve anket tekniği kullanılmıştır.

Çalışma, Malatya örneğine dayalı, betimleyici bir durum tespiti çalışmasıdır. Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, konunun daha iyi anlaşılması için araştırma için geliştirilen plan çerçevesinde bu alanla ilgili literatür taraması ve hükümlülere ilişkin mevcut kayıtların analizi yapılmıştır. Böylelikle, hem bir teorik ve kavramsal alt yapı pekiştirilecek hem de alan araştırmasına mevzu bahis olacak hükümlülere ilişkin bir araştırma çerçevesi hazırlanmaya, bunun ışığında da alanda kullanılacak sorular ve pilot çalışma oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada ise Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ndeki hükümlülere ilişkin hazırlanan anket ve çalışma çerçevesinde, pilot çalışma sonucunda gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra düzeltilmiş anket uygulanmıştır. Elde edilen literatür bulguları ve alan araştırma sonuçları beraber kullanılarak takip eden bölümlerde de görüleceği gibi, araştırma amaçlarını ortaya çıkarabilmek için yorumlanmaya çalışılmaktadır.

Alan çalışmasında alınan resmi izin çerçevesinde ses kaydı ve görüntünün alınmaması; anketin yapılmasında hükümlünün rızasının alınması, kimlik bilgilerinin gizli tutulması ve hükümlülere ait detay bilgilerin başkalarıyla paylaşılmaması çalışmanın gizliliği açısından dikkat edilen temel prensiplerindendir.

2.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmada, araştırma evren ve örnekleminin tespiti için çok değişken, uzun süreçler kayıtlar ve uygulamalar dikkatle incelenmiştir: Ocak 2014-2015 tarihleri arasında, hükümlülerin kapsadığı mevcut kayıtların analizi yapılmıştır. Ocak 2014-2015 tarihleri arasında toplam yapılan müdahale programlarının kaç tane olduğu ve kaç kişinin katıldığı, aynı şekilde seminerler için de bu analizler yapılmıştır. Seminer çalışmaları genel olarak tek oturumluk oldukları ve grup çalışmalarının birer oturumlarına denk bir çalışma olması, grup çalışmalarına katılan her hükümlünün bireysel görüşmelere de katılımı sağladığından dolayı çalışmanın örneklem seçim işleminin odak tarama noktası, ağırlıklı olarak grup çalışmaları olmuştur.

Eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine ilişkin kapsama giren, hükümlülere ve uygulamalara ilişkin tanımlar, 2. Bölümdeki tanımlardan takip edilebilir. DS' nin hedef kitlesine genelde, ÇKK 5. maddenin yanında 36. Madde kapsamındaki kişiler (suça sürüklenen çocukların denetim altına alınması ile ilgili hükümleri kapsar) mahkeme tarafından dâhil edilirse, CMK 231/8c(dosya sayısının çok az olması ve süreçte dosyanın olmamasından hedef kitlesi olarak çalışmaya dahil edilmemiştir) TCK 51/5 maddesi (hapis cezasının ertelenmesi), CGTİHK 107/9 (cezaevinden koşullu salıverilme) ve TCK 191/23 (uyuşturucu madde) grupları da dahil edilmektedir. Malatya müdürlüğünde bulunan dosya türlerine göre, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine en çok dahil edilen CGTİHK 107/9 (koşullu salıverilme) ve TCK 191/23(uyuşturucu madde) maddelerini ele alan dosyalar bulunmaktadır. Çalışmanın bu dosyalara odaklı olduğu vurgulanabilir. Bu yanlışlık, çalışmadan değil, Malatya müdürlüğündeki hükümlülerin ve kayıtların yapısından kaynaklanmaktadır.

Araştırmada, eğitim ve iyileştirme faaliyetlerinin *bireysel*, *grup* ve *seminer* çalışmaları ele alınarak, anket soruları bu üç dal üzerinden hazırlanmıştır. Bireysel görüşmeler tüm mevcut dosyalar için yapılmakta olup; grup çalışmaları gruba uygun olan kesimin alındığı; seminerler ise gerek gruptan önce veya grup çalışmalarından sonra kalan kesime verilmektedir.

Çalışmanın evrenini Ocak 2015'te Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde eğitim ve iyileştirme programının %70'ine katılan hükümlü sayısı oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, grup çalışmasının SAMBA (Sigara, alkol ve madde bağımlılığı), Öfke Kontrolü, ÇMP(Çocuk Müdahale Programı) ve HAYDE(hayat için değişim programı) yüzde yetmişine katılanlar, yani SAMBA, Öfke Kontrolü programının son 7., 8., 9. ve 10. u; ÇMP' nin 14.-20. arası oturumlarına ve HAYDE' nin 9.-14. Arası oturumlarına katılan kesim oluşturmaktadır. Alan uygulaması genel olarak grup çalışmaları oturumlarının sonunda yapılmıştır. Çalışma sürelerinin farklılığından kaynaklı olarak, araştırma sürecine dahil edilenler bu çalışmalardan araştırmaya dahil edilmişlerdir (2. Bölümdeki grup çalışmalarının tanım ve farklılıkları).

Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde eğitim ve iyileştirme kapsamında, gerek bireysel, gerekse grup çalışmaları açısından dinamik bir süreç devam etmekte olup farklı gruplar açılmakta ve kapanmaktadır. Tez hazırlanma sürecinde, uyuşturucu madde kullanımına bağlı yeni bir program oluşturulmuş ve "Genç SAMBA" adında grup çalışmalarına dahil edilmiş olsa da, Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde, henüz Genç SAMBA adında grup çalışması açılmadığından, yapılan anket içerisine dahil edilmemiştir.

Araştırmanın örneklemini ise, Ocak 2014-2015 yılları arasındaki *bir yıllık* süreçte, Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde eğitim ve iyileştirme programı dâhilinde açılan grupların her birinde bulunan hükümlü sayısının %10'u oluşturmuştur. Örneklem türü olarak, tabakalı örnek seçme stratejilerinden, orantılı ayırmanın sayıya orantılı ayırma yöntemi seçilmiştir. Bu örnekleme türünü seçme nedeni, ana kütlenin alt tabakaları farklılık gösterdiği için, her bir alt tabakayı ayrı ayrı örnekleme gereğidir.

Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde 2014-2015 yılları arasında yapılan grup ve seminer çalışmalarının sayısı belirlenmiştir. Bir yıl içerisinde Malatya DSM' de birçok grup ve seminer çalışması yapılmış olup bu çalışmaların dağılımı tablo 3'te belirtilmiştir.

Tablo 3: 2014'te Malatya DSM'de Açılan Yeni Grupların Aylara Göre Dağılımı

AYLAR	2014'TE YENİ AÇILAN GRUPLAR			
	SAMBA	ÖFKE K.	HAYDE	ÇMP
Ocak	2	1	1	-
Şubat	1	2	1	1
Mart	2	1	1	-
Nisan	3	1	1	-
Mayıs	1	-	1	-
Haziran	4	1	1	-
Temmuz	4	1	-	1
Ağustos	2	-	-	-
Eylül	8	1	2	1
Ekim	3	2	1	-
Kasım	3	3	1	-
Aralık	1	1	2	-
Ocak	-	-	-	-
TOPLAM	34	14	12	3

Kaynak: Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü 2014-2015 Kayıtları.

2014-2015 yılları arasında SAMBA' dan 34, Öfke Kontrolünden 14, HAYDE' den 12 ve ÇMP' den 3 tane grup açılmıştır. Toplamda 63 tane grup açılmış olup bu grupların çoğunu SAMBA oluşturmaktadır. Gruplar, en fazla 16 kişiden oluşmaktadır. Gruptaki kişilerin sayısı sabit olmayıp kapanan, başka ile nakil olanlar ya da başka sebeplerden dolayı eksilen dosyalar mevcuttur. Çalışma, oturumların yüzde yetmişini tamamlayan kesimi kapsamış olduğundan, 2014 yılında grup çalışmalarının toplam kişi sayısı 1008'de olsa, yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı kişi sayısının sabit kalmadığı ve eksildiği görülmüştür. Yapılan tarama hesaplamaları sonucunda, toplam ulaşılabilir kişi sayısının 803 kişi olduğu saptanmıştır. Her gruptaki kişilerin yüzde onu alınarak anket uygulanmıştır. Yapılan hesaplamalarda SAMBA' dan 49, Öfke Kontrolünden 13, HAYDE' den 10 ve ÇMP' ye katılanlardan 3 kişiye, toplamında 75 kişiye anket uygulanmıştır.

Tablo 4’te 2014 yılında Malatya DSM de yapılan seminerlerin dağılımı yer almaktadır.

Tablo 4: 2014’te Malatya DSM’ de Yapılan Seminerlerin Dağılımı

Seminer Adı	Seminer Sayısı
1. Değerler Eğitimi	19
2. Ahlak ve İyi İnsan Olma	16
3. Stresle Başa Çıkma Yolları	7
4. Zararlı Madde Alışkanlıkları	12
5. Empati Kurabilme	12
6. Alkolün Zararları	15
7. Zaman Yönetimi	8
8. Madde Bağımlılığı	2
9. Toplumsal Kurallar	6
10.Aile Yaşam Becerileri	4
11.Hayır Diyebilme	11
12.Trafik Kuralları	12
13.Temel Afet Bilgileri	14
14.Problem Çözme	5
15.İlk Yardım	11
16.Bulaşıcı Hastalıklar	12
17.Aile İçi İletişim	4
18.İletişim	10
19.Okuma-Yazma	3
20.İş Bulma Becerileri	12
TOPLAM	195

Kaynak: Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü 2014-2015 Kayıtları.

Bu tabloda, Malatya DSM’ de belli aralıklarla yapılan seminerler gösterilmiştir. Seminerlerin karşısında yazılan sayıların, hangi seminerin, yıl içinde kaç kez yapıldığını belirtmektedir. Seminerlerin konuları, hükümlülerin sosyal, ailevi, iş, suç türüne ve kişinin psikolojik durumuna göre belirlenmektedir. Seminerler genel olarak, hükümlüye ayda bir verilmeye çalışılmakta ve bazı kriterlere dikkat edilmektedir. Bu kriterler; öncelikle hükümlünün ilk olarak ARDEF’ine bakılmakta, risk durumuna göre,

hükümlünün verilen seminerlerde grubun içerisinde hasımlarının olmamasına dikkat edilmekte, hükümlünün geldiği yerin seminer saatlerine uygunluğuna bakılmaktadır. Bu kriterler hükümlüye verilen cezanın yanında hükümlüyü çok fazla mağdur etmeden katılımını sağlamaktır. Verilen seminerlerde şu konulara odaklanılmaktadır: Hükümlünün toplumsal kuralları benimsemesi, aile içi iletişim, ahlak ve iyi insan olmak için yapılması gerekenler, zararlı maddelerin neler olduğu ve zararlı maddelere son vermek için hayır diyebilme, alkolün zararları ve alkol kullanımına bağlı ortaya çıkan sonuçlar, trafik kurallarına uyma ve bulaşıcı hastalıkların neler olduğu ve korunma yolları.

Ayrıca, Maddenin Etkileri, Sosyal Hayatta İletişim, Girişimcilik, Kişisel Gelişim, Çocuklarda Zararlı Alışkanlıklar, Çanakkale Zaferi ve Zafer Bayramı konulu seminerler de birer kez kongre ve kültür merkezinde, en az iki yüz hükümlünün katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, hem açık uçlu hem de kapalı uçlu sorulardan oluşan, 69 maddelik anket formu kullanılmıştır. Anket hazırlanırken kısmi olarak, kurumun görüşme formları ve daha önce yapılmış tez ve çalışmalardan faydalanılmıştır.

Anket formunun son şekli, araştırmanın hedeflerine ve pilot çalışmadan sonra tespit edilen aksaklıklar dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ankette üzerinde durulan başlıklar şunlardır: Hükümlünün sosyo-demografik özellikleri, hane halkı ve aile, ekonomik durum, suç ve Denetimli Serbestlik süreci başlıklarını taşımaktadır (bkz. ekler).

Anketler, hükümlülere Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde ve iki ayı kapsayan bir sürede uygulanmıştır.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Denetimli Serbestlik sistemlerinde beş farklı dosya türünden sadece nakil(koşullu salıverilme) ve uyuşturucu dosyaları ile sınırlıdır.
2. Nicel ve nitel veri toplama aracı olarak anket /görüşme formları ile sınırlıdır.
3. Türkiye’de DS müdürlüklerinde yapılan tüm eğitim ve iyileştirme çalışmaları yerine sadece Malatya ilinde yapılan eğitim ve iyileştirme çalışmaları ele alınmıştır.

4. Denetimli Serbestlik sistemi 2006 yılında faaliyet göstermeye başlamış olup eğitim ve iyileştirme çalışmaları olarak Malatya ilinin 2006-2014 yılları arasındaki eğitim ve iyileştirme çalışmaları yerine Ocak 2014-2015 yılları arasındaki eğitim ve iyileştirme çalışmaları ele alınmıştır.

2.6. Araştırmanın Sayıtları

1. Denetimli Serbestlik, hükümlülerin topluma kazandırılması amacını taşımaktadır. Bu amacın gerçekleşmesi için hükümlülerin toplum içerisinde cezasını çekme düşüncelerinden çok toplumla bütünleşmelerini sağlayacak düşünce ve yapının oluşturulması gerekli ve zorunludur.
2. Sisteminin yeni olmasından, Denetimli Serbestlik konusunda yapılan çalışmaların ve düzenlemelerin yetersiz olduğu kabul edilmektedir.
3. Denetimli Serbestlik, dünyada ve Türkiye’de suç-ceza ve toplumsal yönden önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple Denetimli Serbestlik sisteminin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.
4. Ankete katılan hükümlülerin sorulara doğru ve samimi cevaplar verdikleri kabul edilmektedir.

2.7. Verilerin Analizi

Araştırmadaki veriler, Denetimli Serbestlik Sistemi içerisinde cezasını infaz eden hükümlülerin grup çalışmalarına katılan kesiminden, alan çalışmasından ve kaynak taramalarından elde edilmiştir.

Veri analizleri, SPSS (Statistical Package for the Social Science) 16.0 paket program ile yapılmıştır. Araştırmada uygulanan anket, bu çalışma için geliştirilmiştir. Araştırmanın uygulanabilmesi için gerekli olan izin Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünden 05.01.2015 tarih ve 46985942/1/549 sayılı yazı ile alınmıştır (bkz. Ek:2).

Veriler nitel ve nicel yorumlamalarla değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR

Çalışmanın bu kısmında veri analizinin istatistiksel incelemesi sonucunda elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir. Bu bölüm, 4 ana kısım ve her birinin alt başlıklarından oluşmaktadır:

Sosyo-demografik özellikler kısmında; hükümlülerin yaş, medeni hal, doğum yeri, eğitim durumu, mesleği, kronik hastalıkları, kendine zarar verme davranışı, özel bilgi/becerisi ve madde kullanımı gibi konulardaki verilerin değerlendirilmelerini içermektedir.

Hane halkı ve aile kısmında incelenen veri başlıklarını ise şöyle sıralamak mümkündür: Hanede yaşayanların sayısı, hükümlüyü en çok etkileyen kişiler, hükümlüyü büyüten kişiler, anne ve babanın birlikte yaşaması, hükümlünün yakınlarının eğitim düzeyleri, aile içi iletişim, eşlerin eğitim durumları ve ailenin DS karar bilgisi.

Ekonomik durum kısmında ise para karşılığı yapılan iş, gelir düzeyi(kendisi ve ailesi), yakınlarının yaptıkları iş başlıkları işlenmektedir.

Suç kısmında ise şu alt başlıklar değerlendirilmektedir: Hükümlüye göre suç tanımı, hükümlünün suçu kabullenmesi, işlenen suçu yakınlarının tanımlama durumu, toplum tarafından suçlu olarak tanımlanmamak için yapılması gerekenler, kendisinin suçlu olarak tanımlanmaması için yapılması gerekenler, ilk suç işleme yaşı ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki, daha önce suç işleme durumu, daha önce cezaevinde yatma durumu, suçu önlemede etkili olan kurum, suçla ilişkilendirilmeden dolayı etiketlenme ve kimlerin zarar gördüğü, etiketlenmenin ortadan kaldırılma yolları, tekrar suçla ilişkilendirilme ihtimali, bireyi suçtan uzak tutabilecekler, suçla ilişkilendirilmenin toplumdan uzaklaşmayla ilgisi.

Denetimli Serbestlik süreci kısmında aşağıda sıralanan başlıklara ilişkin veriler değerlendirilmektedir: Daha önce DS süreçlerine katılma durumu, DS aktivitelerine katılım, DS aktivitelerinin etkililik oranı, DS aktivitelerinin suçtan uzaklaştırmaya faydası, DS aktivitelerini en etkili-etkisiz hale sokan sebepler, DS aktivitelerinin en çok kazandırdıkları, DS aktivitelerinin pratikte faydası, DS sisteminin eksiklikleri, DS kural ihlaliyle cezalandırılma durumu.

3.1. Sosyo-Demografik Özellikler

Ayhan ve Çubukçu, demografik yapının suç oluşumunda en önemli etkenlerin başında geldiğinden söz etmektedir. Bu yapının ve dağılımının haritalanmasının ise 19. yüzyıla dayandığından söz edilmektedir (Ayhan ve Çubukçu, 2007: 38).

Sosyo-demografik özellikler başlığı altında bu kısımda şu alt başlıklar bulunmaktadır: Yaş, eğitim durumu, meslek, medeni durumu ve yerleşim yeri bir kısım kişisel faktörleri oluşturmaktadır. Bu alt başlıklar, hükümlünün kişisel özelliklerini belirlemekte ve kişisel bilgileri içermektedir. Ayrıca kronik hastalık, kendine zarar verme davranışı, özel bilgi/beceri ve madde kullanımı da bu kısımda ele alınmaktadır.

Çalışmanın araştırma birimi olan hükümlülerin *cinsiyetine* yönelik bir karşılaştırma esas alınmamıştır. Ancak, çalışmaya katılan yetmiş beş hükümlünün tümünün *erkeklerden* oluştuğu ve erkekler yönünden bir yanlılığı ifade ettiği vurgulanabilir. Bu sebeple çalışma cinsiyet yönüyle *homojen* bir yapıya sahiptir.

3.1.1. Yaş

Suçta katılmada en önemli değişkenlerin başında yaş faktörünün olduğu söylenebilir. Akdeniz ve Üzümcü, gençlerin yetişkinlerin dünyasına adım atarken bazı uyum sorunları yaşadıklarından, ilerleyen yaşlarda yaşamdan beklentilerinin değişimiyle beraber, yasa dışı, yani suç sayılan davranışlarda bulunma olasılıklarının azaldığını vurgulamaktadırlar. Onlara göre, yetişkinlikte sosyal değerler çok fazla onay görürken, sosyal ilişkiler gözlenmekte ve yaşamın anlamı değişmektedir. Yaş ile suç arasındaki ilişkide, fiziksel ve biyolojik faktörlerin önemi yadsınamayacak derecede önemli görünmektedir. Gençlikte görülen çeviklik, fiziksel güç ve ataklık bazı suçları artırarak doruk noktasına ulaştırırken, ilerleyen yaşla birlikte düşen tempodan kaynaklı suçlarda da azalmalar görülmektedir. Suçla ilgili yapılan araştırmalarda genel kabul gören yaklaşımın, genç yaş diliminde suç oranlarının ileriki yaş dönemlerine göre daha yüksek olduğu düşüncesidir (Akt. Akdeniz ve Üzümcü, 2013:127). Her ne kadar bu çalışmada, sadece biyolojik ve fiziki faktörlerin tek başına belirleyici olmadığı kanaati hakim olsa da hükümlülerin tanınması açısından yaş verileri tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan hükümlülerin yaş dağılımı tablo 5' de yer almaktadır.

Tablo 5: Hükümlülerin Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	%
18-22	19	25,3
23-27	15	20,0
28-32	17	22,7
33-37	10	13,3
38 ve üstü	14	18,7
Toplam	75	100,0

Hükümlülerin yaş aralığı, 18-58 arasında değişmektedir. Tablo 5’te görüldüğü gibi; 18-22 yaş aralığı hükümlülerin % 25 ini, 28-32 yaş aralığı % 23’ünü, 23-27 yaş aralığı % 20’sini, 38 yaş ve üstü yaklaşık % 19’unu ve 33-37 yaş aralığı % 13’ünü oluşturmaktadır. Genele bakıldığında, görüşülen hükümlülerin % 68’nin 18-32 yaş grubu arasında olduğu, % 32 sinin ise 33 yaş ve üzerinde olduğu söylenebilir.

Hükümlülerin büyük bir kısmının (% 68), 18-32 yaş aralığında ve genç nüfus olduğu, yani yukarıda belirtilen genel yaklaşımlarla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Yaş gruplarının dağılımında 18-22 yaş aralığındaki kişilerin % 25,3 oranına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Uyuşturucu kullanma yaşının giderek düştüğü de bilinmekle birlikte, yapılan çalışmanın büyük çoğunluğunun uyuşturucu yani tedavi DS dosyalarından (% 69,33) oluşmasının etkili olduğu ve suça karışan çoğunluğun genç nüfus olduğu söylenebilir.

Kahveci Düztaş’ın (2011) yaptığı çalışmasında katılımcıların % 75’nin 31 yaş grubunun altında, %12’sinin ise 41 yaş üzerinde olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda Kahveci Düztaş’ın çalışma bulgusundaki katılımcıların çoğunluğunun yaş aralığı ile yaş dağılımının en az olduğu yaş aralığının çalışmamızın bulgularıyla benzerlik gösterdiği de söylenebilir.

3.1.2. Medeni Hal

Medeni durum, suçun işlenmesinde ya da suçtan uzaklaşma da önemli bir etkindir. Kızmaz, yapılan çalışmalarda evlenmenin, geleneksel değerlerle örtüşen davranışlar sergilemede etkili olduğunu ve evli erkeklerin bekar erkeklere kıyasla topluma daha başarılı bir geçiş yaptıklarını belirtmektedir. Evlilik, bireylerin suç

davranışında dönüm noktası olarak kabul edilmekte ve evlenen bireylere sağlanan sosyal destek, onları anti sosyal davranıştan caydıran bir etken olarak görülmektedir (Kızmaz, 2006a:315-16).

Bazı çalışmalar da ise evliliğin yukarıdaki etkisinden farklı etkilerine işaret edilmekte ve “otorite modeli, cinsiyete bağlı roller, kadınların ekonomik statüleri” nin günümüz toplumunda değişime uğramadığına dikkat çekilmekte, evlilikle birlikte yaşanan ekonomik sıkıntıların da bireyleri suça yönelten bir faktör haline geldiğinden söz edilmektedir (Akdeniz ve Üzümcü, 2013:128).

Akdeniz ve Üzümcü’nün (2013) çalışmasında, suça karışan 63 hükümlüden 35’inin (%55,6); Ada ve Peker’in (2012) yaptığı çalışmada da tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine tabi tutulan 90 kişiden 46’sının (%51,1) medeni durumunun evli oldukları saptanmıştır.

Hükümlülerin kişisel özelliklerinden biri olan, medeni hal durumlarıyla ilgili bu çalışmanın verileri tablo 6’da özetlenmektedir.

Tablo 6: Hükümlülerin Medeni Hal Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	Sayı	%
Bekâr	42	56,0
Evli	31	41,3
Dul	2	2,7
Toplam	75	100,0

Tablo 6’da görüldüğü üzere, hükümlülere medeni durumları sorulduğunda, % 56’sının bekar, % 41,3’ünün evli olduğunu ve % 2,7’lik kısmının dul olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu Akdeniz ve Üzümcü’nün, Ada ve Peker’in evliler lehine yüksek oranından farklıdır. Çoğunluk bekâr olarak tespit edilmiştir.

Daha önceki bölümlerde, Denetimli Serbestlik ve uyuşturucu suçundan ele alınan çalışmaların varlığından, bu çalışmayla ilgili benzer çalışmanın ise bulunmadığından bahsedilmişti. Yapılan diğer çalışmalarda da odak birlikteliği bulunmamakla beraber, çalışılan gruplarda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunun bekâr oldukları bulgusuna ulaşılmış, benzer sonuçların çıktığı görülmüştür.

Mevcut çalışma, Öncü ve arkadaşlarının tespitiyle benzerlik göstermektedir. Yazarlar, çalışmalarında suç işleyenlerin yarısından fazlasının bekar olduklarını ve yapılan diğer çalışmalarda ise genel olarak bekar olanların evlilerden daha çok suç işlediklerinin ve yinelenildiğini belirtmişlerdir (Öncü ve diğ., 2007:8). Öncü ve arkadaşları gibi Aslanın yaptığı çalışmanın katılımcıların % 68. 2' sinin de bekar olduğu görülmüştür. Yine Sözen Şahiner' in yapmış olduğu doktora tezinde de katılımcıların %78'i bekar olarak tespit edilmiştir. Kahveci Düztaş (2011), Kaleli'nin de (2010) yaptıkları çalışmaların bulguları katılımcılarının büyük çoğunluğunun bekar oldukları yönündedir.

Evli ve çocuğun olma durumu, hükümlüleri büyük ölçüde suçtan uzak tutan etmenler arasında sayılmaktadır. Evlilik ve beraberinde çocukların getirmiş olduğu sorumluluk duygusunun, bireylerde riskli davranışlara karşı daha dikkatli olma sonucunu doğurduğu kısmen söylenebilse de karşılaştırmalı çalışmalar gerekmektedir.

İçli ise, evlilik ve çocuk faktörü her ne kadar bireyleri suçtan uzak tutan etmenler olarak görülsede bazı suçlarda tersi bir etki yarattığını vurgulamaktadır. Uyuşturucu ile ilgili çalışmasında, esrar ve bağımlılıkla ilgili evliliğin, koruyucu ve engelleyici bir fonksiyon yüklenmediğine işaret etmektedir (İçli, 1985:124).

Tablo 7 hükümlülerin çocuklarının bulunup bulunmadığının dağılımına yer vermektedir. Görüşülenlerin çoğunluğu bekar olduğu için bu soru onlar için atlanmıştır. Bu dağılımda, önceki tablo 6'da yer alan 31 evli ve 2 dul hükümlünün yani toplam 33 hükümlünün verdiği cevaplar üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 7: Hükümlülerin Çocuklarının Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Çocuğun Olma Durumu	Sayı	Yüzde
Var	25	75,8
Yok	7	21,2
Cevap Yok	1	3,0
Toplam	33	100,0

Tablo 7'den evli olan 31 kişiden 25'inin çocuğunun olduğu, 7'sinin çocuğunun olmadığı, 1 kişinin de cevap vermediği görülmektedir.

Akdeniz ve Üzümcü'nün İçli'den aktardığına göre, Türkiye'de genel olarak, ailede çocuk sayısının fazla olmasının aile yaşamına bazı olumsuzluklar getirdiği ve

kalabalık ailelerde, aileye sadece baba tarafından getirilen kısıtlı gelir, kalabalık ailenin ekonomik yönden sıkıntı çekmesine neden olduğu, öğrenim düzeyi düşük ailelerde çocuğun kontrolünü güçleştirmektedir (Akt. Akdeniz ve Üzümcü, 2013: 132).

Bahar, ailelerde çocuk sayısını tarım toplumu ve sanayi toplumu üzerinden şöyle ifade etmektedir. O'na göre, Tarım toplumlarında çocuklar geleceğin iş gücü olarak görülüp ailelerde çocuk doğurmak ve yetiştirmek önemli bir aktivite iken, sanayi toplumlarında çocuk yetiştirmek maliyetli bir çaba haline gelmektedir. Çocuğun kreş ve eğitim masraflarının, aile bütçesi giderlerinde önemli bir yer tuttuğu vurgulanmaktadır. Daha iyi bir gelecek ve iyi bir eğitim için gidilen özel okullar ve üniversiteler yapılan masrafları daha da arttırdığından ailelerin çocuk sayısını sınırlayabileceğine işaret edilmektedir (Bahar, 2005: 176).

Dursun'un Hirschi' den aktardığına göre, çocuk sayısı fazla olan ailelerde her bir çocuğun suça bulaşma ihtimali daha yüksektir. Sebep olarak anne ve babaların büyük ailede çocuklara çok fazla zaman ve enerji harcayamamasını görmektedir (Akt. Dursun, 1997: 65).

Çocuğu olanlara çocuk sayısı sorulduğunda, daha önce cevap vermeyen bir kişinin de bu sayıyı verdiği görülmüştür. İlgili veriler tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8: Hükümlülerin Çocuklarının Sayısının Dağılımı

Çocuğun Olma Durumu	Sayı	Yüzde
1	6	23,1
2	8	30,8
3 ve üzeri	11	42,3
Cevap yok	1	3,8
Toplam	26	100,0

Tablo 8'deki çocuk sayılarına ilişkin verilere bakıldığında şöyle bir dağılımın söz konusu olduğu görülmektedir: 3 ve üzeri çocuğu olanların % 42'lik bir oranı teşkil etmesine rağmen 2 çocuğu olanların % 31 ve bir çocuğu olanların da % 23'lük oranları teşkil ettikleri görülmektedir. 2 ve üzeri çocuğu olanların % 73 gibi bir rakamı bulması oldukça önemli görünmektedir. Cevap vermeyenlerin oranının ise % 1 olduğu görülmektedir.

Çok çocuklu olmanın, ekonomik sıkıntıların yaşanması ve olumsuz çevre şartlarının olmasının kişilerin suça karışmasında, özellikle uyuşturucuya yönelmesinde etki ihtimalleri mevcuttur ancak, bunların detayları bu çalışmada sorgulanmamış olmakla birlikte ileriki çalışmalarda dikkate alınmalıdır.

3.1.3. Doğum Yeri

Suçta neden olan etmenlerden bir tanesi yerleşim türü/yeridir. Aksoy'a göre, yerleşim türü/yerinin durumu, suçlulukta önemli bir yere sahiptir. Suç oranlarının kentlerde, kırsal alanlardan daha yüksek olduğu bazı araştırmacılar tarafından belirtilmiş olup toplumun büyümesi ve kentleşmenin artmasıyla suç oranlarının artış gösterdiğine dikkat çekilmektedir (Aksoy, 2007:12).

Bazı kuramlar, ekolojik bölgelerin sosyal yaşam üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Bu kuram suç teorileri kısmında bahsedilmiş olan, Chicago/ekoloji kuramıdır. Kuram, kentsel alanlarda geleneksel hayat tarzının olmaması, ilişkilerin yüzeysel ve gelip geçici olması, insanların bir birini tanımaması, akrabalık ilişkilerinin zayıf olması noktasında birleşmektedir. Sosyal ilişkilerin zayıflamasının, toplumsal örgütlenmeyi engellediğinden ve bunun da suçluluğun oluşmasına neden olduğundan söz edilmektedir (Aksoy, 2007:12).

Hükümlülerin doğum yerlerinin yerleşim türlerine göre dağılımı, tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9: Hükümlülerin Doğum Yerinin Yerleşim Türlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Sayı	%
İl merkezi	33	44,0
İlçe Merkezi	22	29,3
Köy	20	26,7
Toplam	75	100,0

Tablo 9'da görüldüğü üzere, hükümlülere doğum yerinin neresi olduğu sorulduğunda % 44'nün il merkezinde, % 29,3'ü ilçe merkezinde ve % 26,7'si ise köyde doğduğunu belirtmişlerdir. Burada il sınırları baz alındığında, araştırmaya katılan elli beş kişinin doğum yerinin il, ilçe merkezli olduğu ve yaklaşık % 73' lük bir oranı karşıladığı göze çarpmaktadır. Yukarıda vurgulanan dosya bilgilerinden, hükümlülerin

kentleşmenin başına buyruk yapıldığı bölgelerde yoğunlaştığı bilgisi, geçmiş sosyolojik araştırmalardan Chicago okulunun araştırmalarını akla getirmekte; kentleşmenin başına buyruk yapıldığı bölgelerde suça karışma oranının arttığı tezini kentleşme türüne bakılmamış olsa da kentli oran yoğunluğuyla kentli suçlu verisiyle kısmen doğrulamakta gibidir. Malatya’da yerleşim yerlerinin suça karışma oranı hakkında bir tarama yapılmamış olmakla birlikte, hükümlülerin çoğunun doğum yerinin kentsel yerleşim olarak tespit edilmiş olması dikkat çekicidir.

Doğum yeri ile yaşanan yerinin farklı olması, bireylerin göç etme durumuyla ilişkilidir. Göç, suç oluşumunda etkili olan önemli nüfus faktörlerinden biridir. Ayhan ve Çubukçu’ nun Ergun ve Yirmibeşoğlu’ndan aktardığına göre, gelişmekte olan ülkelerde göç ile birlikte değişen toplumsal yapı sonucu oluşan sağlıklı yapılaşma, suç oranlarının artmasına neden olmaktadır (Akt. Ayhan ve Çubukçu, 2007: 41).

Tablo 10, hükümlülerin doğum yerleri ile yaşadıkları yer arasındaki farka işaret etmektedir

Tablo 10: Hükümlülerin Doğum Yeri ile Yaşadığı Yer Arasındaki Fark Dağılımı

Hükümlünün Doğum Yeri ve Yaşadığı Yer Arasındaki Fark	Sayı	%
Var	27	36,0
Yok	48	64,0
Toplam	75	100,0

Tabloya göre, hükümlülerin doğum yeri ile yaşadığı yeri aynı olanların % 64’lük oranı, farklı yerde doğup farklı yerde yaşayanların ise % 36’lık oranı oluşturduğu, sosyal hareketliliğin bu çerçevede çok fazla olmadığı vurgulanabilir.

3.1.4. Eğitim Durumu

Eğitim, bireylerin toplumsallaşmasında güçlü bir sosyalleştirme aracı olmakla birlikte, toplumsal beklentilere uygun davranış sergilenmesi veya toplumsal düzen paralelinde istendik davranış değişikliği gerçekleştirmede önemli bir görev üstlenmektedir. Eğitim ile suç ilişkisinde birkaç unsurdan bahsedilebilir. Bunlardan ilki, eğitimin bireylerde bir bilinç oluşumu gerçekleştirmesi, ikincisi de eğitim/öğretimle birlikte iş bulabilme imkanının artması ihtimalidir. Bu unsur, Kızmaz’ a göre, işsizlik ya

da düşük eğitim seviyesine sahip olan tüm bireylerin suç işleme olasılığını ortaya koymamaktadır (Kızmaz, 2006b: 294).

Hükümlülerin eğitim durumu değerlendirildiğinde tablo 11'deki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 11: Hükümlülerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur-Yazar Değil	1	1,3
Okur-yazar	5	6,7
İlkokul mezunu	10	13,3
Ortaokul mezunu	21	28,0
Lise mezunu	24	32,0
Yüksekokul/üniversite mezunu	9	12,0
Öğrenim terk	5	6,7
Toplam	75	100,0

Tablo 11'de görüldüğü gibi görüşülen hükümlülerin; % 32'si lise mezunu, % 28'i ortaokul mezunu, % 13'ü ilkokul mezunu, % 12'si yüksekokul/üniversite mezunudur. Okur-yazar olmayan ve öğrenimi terk eden grupların her biri, yaklaşık % 7'şerlik oranları oluşturmaktadır. Okur-yazar olmayanlar ise % 1'lik bir kesimi oluşturmaktadır.

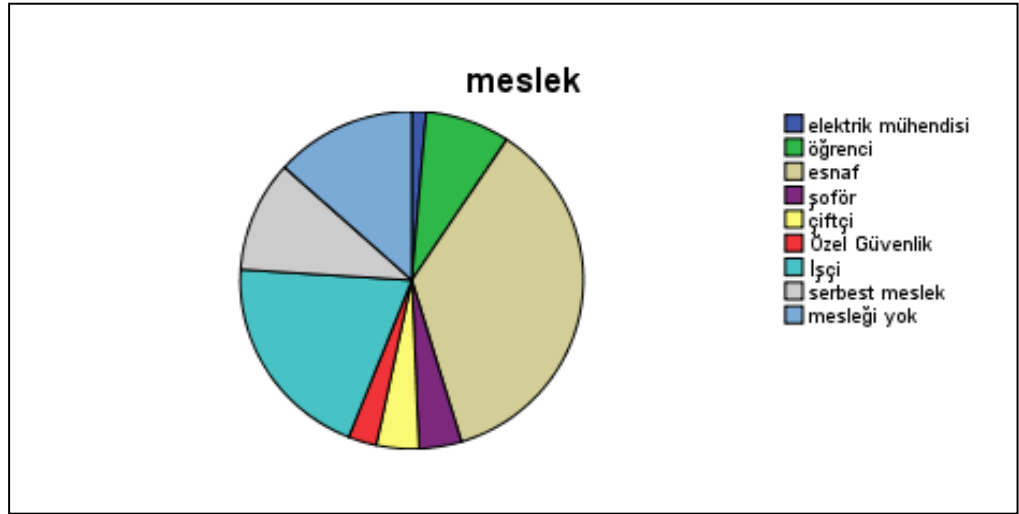
Burada dikkat edilmesi gereken durum, hükümlüler arasında, okur-yazar olmayan ve okur-yazar olan kesiminin çok az olduğudur. Yani hükümlülerin büyük kesiminin eğitilmiş oldukları, en az ilkokul mezunu olduğu ve aralarında üniversite/yüksekokul mezunlarının da olduğu dikkat çekicidir. Eğitimli olanların en yüksek oranını ise lise mezunlarının oluşturduğu görülmektedir. Öğrenimini terk edenlerin sayısının azlığı, hükümlülerin genellikle eğitimlerini tamamlamış olduklarını düşündürmektedir. Burada, eğitim ile suça karışma arasında ters bir orantı olması gerekirken eğitim seviyesi yükseldikçe suça karışan ortaokul ve lise kesiminde suç işleme oranının yükseldiği, ilkokul mezunu ve yüksekokul/üniversite mezunları sayılarının birbirine yakın olduğu dikkatleri çekmektedir. Bu durumun gerekçelerinin gelecekteki araştırmalarda taranması önemli verileri açığa çıkarabilir.

Denetimli Serbestlik Sisteminde ele alınan konuya benzer çalışma verilerinin bulunmaması, Denetimli Serbestlik ile ilgili yapılan çalışmaların genellikle uyuşturucu kapsamlı olması, çalışmanın verilerinin diğer çalışmalarla karşılaştırmasını güçleştirmektedir.

3.1.5. Mesleği

Suç ile ekonomik durum arasında yakın bir ilişki olduğu bilinmektedir. Ekonomik durumun belirleyicilerinden en önemlisi sahip olunan meslek durumudur. Bireylerin belli bir toplumsal norm ve değere bağlı olması belli bir işe sahip olma ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bir işe sahip olma da düzenli gelir elde etme ile orantılı bir durumdur. Ekonomik açıdan iyi olan bireylerin mala yönelik suçlara karışma ihtimalinin düşük olacağı düşünülürken, iyi bir itibara ve mesleğe sahip bireylerin de bu kimliklerini kaybetmeme düşüncesiyle suçtan uzak kaldıkları söylenebilir.

Şekil 1’den de anlaşılacağı üzere, görüşülen hükümlülerin farklı meslek dallarından geldikleri dikkat çekmektedir. Esnaf, işçiler, mesleği olmayanlar, serbest meslek sahipleri ve öğrenciler önemli kesimleri oluşturmaktadır.

Şekil 1: Hükümlülerin Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

Bu verilerin oransal dağılımının detayı tablo 12’de şöyle özetlenebilir.

Tablo 12: Hükümlülerin Meslek Durumlarına Göre Dağılımı

Meslek	Sayı	%
Elektrik mühendisi	1	1,3
Öğrenci	6	8,0
Esnaf	27	36,0
Şoför	3	4,0
Çiftçi	3	4,0
Özel güvenlik	2	2,7
İşçi	15	20,0
Serbest meslek	8	10,7
Mesleği yok	10	13,3
Toplam	75	100,0

Tablo 12’de görüldüğü gibi, hükümlülerin meslek dağılımlarındaki en büyük payın %36’lık dilimle esnafalara ait olduğu görülmektedir. Esnaf grubunda toplanan meslekler şunlardır: Toptancı, emlakçı, baklavacı, fırıncı, kebabçı, tamirci, imalatçı, elektrikçi, bakkal, zahireci, oto kiralama, bayan kuaförü ve işletmecidir. Esnaf grubundan sonra, büyük çoğunluğun işçi kesiminde olduğu (%20) sonra ki grubu ise mesleği olmayanların oluşturduğu görülmektedir (%13,3). Serbest meslek çalışanlarının oranı ise (%10,7), mesleği olmayanlardan sonra gelmektedir. Bu dağılımda, öğrenci olanların sayısının (%8), şoför (% 4), çiftçi(% 4), özel güvenlik (% 2,7) ve mühendis (% 1,3) sayısından fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Çalışmanın çoğunu (69,3) uyuşturucu dosyalarının oluşturmaktadır. Uyuşturucu kullanan kesimin genel anlamda daha çok düzen ve sürekli gelir getiren işlerde çalışmadığı, iş disiplinine uymada sıkıntılar yaşadığı, sürekli iş değiştirmelerinden, çabuk sıkılmalarından dolayı devamlı işlerde çok çalışmadıkları yapılan gözlemlerden ve taranan dosyalarından hareketle söylenebilir. Bu konunun detayı da ileri ki çalışmalarda taranabilir.

Tablo 12’de önemli bir detay da, öğrenci kesiminin çok düşük olması; bu durum eğitim sürecinin devam ediyor olma etkeninin kişileri suçtan uzak tutabileceği ihtimalini düşündürmektedir. Bu ihtimalin detayları sonraki araştırmalarda takip edilebilir. Beyaz yakalı denilen mesleklerin yok denecek kadar az olduğu (1 kişi), meslek dağılımlarının genelde beden gücüne dayalı meslekler olduğu ve 11. Tablodaki

eğitim durumuyla meslek dağılımı beraber düşünülünce böyle bir dağılımın çıkması doğal görünmektedir.

Kızmaz'ın (2006b) çalışması, farklı bir alanda olsa dahi, meslek konusundaki bulgularının bu çalışmayla benzerlik gösterdiğini, hükümlülerin büyük bir kesiminin nitelikli olmayan meslek ve iş kollarında istihdam edildikleri burada vurgulanabilir. Bu meslek kollarının büyük bir kesiminin düşük öğrenim ve eğitim düzeyini yansıttığının belirtilmiş olması ve hükümlülerin birinci sırada yer aldığı esnaf/zanaatkar iş kolları bulgusunun bu çalışmayla benzerlik gösterdiği söylenebilir. İçli'nin (1985) çalışmasının verilerinin % 72,5'ni oluşturduğundan bahsettiği serbest meslek grubu, bu çalışmanın esnaf olarak nitelendirdiği kesimle kesişir gibidir.

3.1.6. Kronik Hastalık

Yapılan gözlemlerde, kronik hastalık, başa çıkılması zor, yaşam kalitesini olumsuz etkileyen, maddi yükümlülük getiren ve tedavi süresince enerji ve zaman kaybı yaşattığından kişilerde aşırı stres yaşamaya sebep olabilen bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu süreç, bireylerde fiziksel rahatsızlık yaratmasının yanında psikolojik açıdan da zorlu geçmekte, bireylerin ve ailesinin sıkıntılı zamanlar yaşamalarına neden olabilmektedir. Bunun sonucunda, bireylerde stres, kaygı ve depresyon gelişebilmekte ve bireyleri suça yönelten davranışlar meydana gelebilmektedir.

Tablo 13: Hükümlülerin Kronik Hastalıklarının Varlığının Dağılımı

Kronik Hastalık	Sayı	%
Evet	4	5,3
Hayır	71	94,7
Toplam	75	100,0

Tablo 13'te hükümlülerin %94,7'lik çoğunluğunun kronik bir hastalığının bulunmadığı, %5,3'lük küçük bir kesiminin ise kronik bir hastalığı olduğu tespit edilmiştir.

3.1.7. Kendine Zarar Verme Davranışı

Literatürde kendine zarar verme ile ilgili çok fazla yayın olmamakla birlikte farklı tanımlamalar bulunduğu tespit edilmiştir. Ögel ve Aksoy’a göre, Kendine zarar verme davranışı *direkt* ve *dolaylı* olarak ikiye ayrılarak ele alınmaktadır. Kişinin kendi bedenine yaptığı riskli davranış *direkt* olarak tanımlanırken, araba kazası, alkol ve madde kullanımı v.b. sonucu oluşan riskli davranışlar ise *dolaylı* zarar verme olarak adlandırılmaktadır (Ögel ve Aksoy, 2003:227).

Tablo 14’te, hükümlülerin kendilerine zarar verip vermedikleri özetlenmektedir.

Tablo 14: Hükümlülerin Kendisine Zarar Verme Durumlarının Dağılımı

Kendine Zarar Verme	Sayı	%
Evet	9	12,0
Hayır	66	88,0
Toplam	75	100,0

Tablodan hükümlülerin % 88’nin kendisine zarar vermediğini, %12’sinin ise kendilerine zarar verdiklerini ifade ettikleri anlaşılmaktadır. Kendilerine zarar veren 9 kişiye kendilerine ne tür zarar verdikleri sorulduğunda; jiletle vücudunu kesme ya da faça atma şeklinde cevap vermişlerdir.

Kaleli (2010) çalışmasında deney ve kontrol grubundan katılımcıların %93,8 (150 kişi) kendilerine zarar verme davranışlarının olmadığını saptamıştır. Bu saptama, oransal farklılığına rağmen, mevcut çalışmanın tablo 14’te görülen sonucu ile benzerlik göstermektedir.

3.1.8. Özel Bilgi/Beceri

Özel bilgi/beceri, bireylerin toplum içerisinde farklı konumlandırılmasında etkili olmaktadır. Özel bilgi ya da beceri, bireylerin zamanlarını dolu geçirmelerine yardımcı olmakta ve kendilerini üretebilen ya da bir işi kendi becerisi ile halledebilen kişiler olarak toplumda olumlanmalarına yardımcı olabilmektedir.

Travis Hirschi tarafından ortaya atılan, sosyal bağ teorisine göre bireylerin “*sürekli meşguliyet*” ile bireylerin faydalı uğraşlarının olması (izcilik ve sportif oluşumlar vb) onları suçtan uzaklaştırmaktadır (Akt. Geleri, 2013:8-9).

Tablo 15: Hükümlülerin Özel Bilgi/Beceri Durumlarının Dağılımı

Özel Bigi/Beceri	Sayı	%
Evet	11	14,7
Hayır	64	85,3
Toplam	75	100,0

Tablo 15'te görüldüğü gibi, hükümlülerin % 85,3'ünün herhangi bir özel bilgi/beceriye sahip olmadığı, %14,7'lik kesiminin ise özel bir bilgi/beceriye sahip olduğu tespit edilmiştir.

3.1.9. Madde Kullanımı

Birçok araştırma, madde kullanımının gelecekte suç işlemenin öngörücüsü olduğunu saptamıştır. Alkol/madde ile suç karşılıklı olarak etkileşen unsurlar olarak ifade edilmektedir. Seddon'a göre, suç ile uyuşturucu kullanma arasındaki ilişkiyi tanımlayan üç ayrı model bulunmaktadır. Bu modellerin birincisi, uyuşturucu kullanmanın suç işlemeye neden olduğunu; ikincisi, suç işlemenin uyuşturucu kullanmaya neden olduğunu; üçüncüsünün ise suç ve uyuşturucu ilişkisini başka faktörlerle açıklandığından söz edilmektedir (Akt. Kızmaz, 2006a: 146).

İçli'ye göre, uyuşturucuya ilişkin suçları diğer suçlardan ayıran özellik; madde kullanmaya başlamada bir öğrenme sürecinin olmasıdır. Kişiler maddenin; kullanımı, maddeden zevk alma, temin etme ve ticaretini yapma sürecinde başkalarıyla iş birliği içerisinde olmaktadır (İçli, 1985:123).

Tablo 16, hükümlülerin madde kullanımına ait verilerinin dağılımına işaret etmektedir.

Tablo 16: Madde Kullanımının Dağılımı

Madde Kullanımı	Sayı	%
Evet	42	56,0
Hayır	33	44,0
Toplam	75	100,0

Tablo 16'da hükümlülerin yarısından fazlasının (%56) madde kullandığı, % 44'ünün ise madde kullanmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Gökser (2015) çalışmasında

katılımcıların tümünün madde kullandığını belirtmektedir. Bu rakamın, bu çalışma için seçilenlere ait DS dosyalarının dağılımı dikkate alındığında, bu bulguların verilerinin düşük çıkması dikkat çekicidir.

Sadece madde kullananlara sorulan madde türlerinin dağılımına bakıldığında, tablo 17'deki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 17: Kullanılan Madde Türlerinin Dağılımı

Kullanılan Madde	Sayı	%
Esrar	19	45,2
Esrar ve Alkol	15	35,7
Esrar ve Ecstasy	2	4,8
Esrar, Ecstasy ve Alkol	3	7,1
Esrar, Ecstasy, Alkol ve Psikiyatrik Haplar(Xanax, Roche, Nevrotin vs.)	3	7,1
Toplam	42	100,0

Görüşülen hükümlülerin madde kullanımına ilişkin tablo 17'deki şu verilere ulaşılmıştır: %45,2'sinin esrar, %35,7'sinin esrar ve alkol kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Esrar, Ecstasy, Alkol ve Psikiyatrik Haplar (Xanax, Roche, Nevrotin vs.) kullananlar %7'lik oranı, Esrar, Ecstasy ve Alkol kullananlar ise diğer % 7'lik oranı; Esrar ve Ecstasy kullananlar ise yaklaşık % 5'lik oranları oluşturduğu tespit edilmiştir. Hükümlülerin % 55'inin çoklu karışımları kullandıkları, uyuşturucu ve uyarıcı maddelerden en çok esrarın (% 45'inde doğrudan, %55'inde diğerlerine eşlik ederek) isminin geçtiği görülmektedir.

Birçok araştırmada ve TUBİM'in genel nüfusta madde kullanım araştırmasında, esrarın en çok kullanılan uyuşturucu madde olduğu belirlenmiştir (Türkiye Uyuşturucu Raporu, 2013: 54).

Aslan'ın çalışmasında da (2012) 305 kişiden 273'ünün (yaklaşık % 90); Kahveci Düztaş (2011) %75'inin; Sözen Şahiner (2010) %98'inin; Turan (2010) %85,2'sinin; Gökser (2015) %71,4'ünün uyuşturucu madde kullanımları içinde en çok esrar maddesi kullanımının olduğu saptamıştır.

3.2. Hane Halkı ve Aile

Çalışmanın bu kısmında, hanede yaşayanlar, hükümlüyü en çok etkileyen kişiler, hükümlüyü büyüten kişi/ler, anne ve babanın birlikte yaşaması, hükümlünün yakınlarının eğitim düzeyleri, aile içi iletişim ile ailenin DS karar bilgisi başlıkları ele alınmaktadır.

3.2.1. Hanede Yaşayanların Sayısı

Hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça, artan kişi sayısına bağlı olarak ekonomik anlamda masraflarda da artış meydana gelebilmektedir. Çalışmada daha önce de bahsedildiği üzere, evde sadece tek kişinin çalışması ya da hanede kalan kişilerin oranına bağlı olarak çalışan kişilerin gelirin yetersiz olması, hanede ekonomik sıkıntıların çıkmasına neden olabilmektedir. Ayrıca kişi sayısı arttıkça kişileri kontrol mekanizmasının da zayıfladığı kaynaklarda belirtilmektedir. Tablo 18, bu çalışmanın ilgili verilerini sunmaktadır.

Tablo 18: Hanede Yaşayanların Sayısının Dağılımı

Hanede Yaşayanlar	Sayı	%
1 kişi	5	6,7
2 kişi	8	10,7
3 kişi	17	22,6
4 ve üzeri	45	60,0
Total	75	100,0

Tablo 18’de hükümlülerin hanelerinin % 60’nda dört ve üzeri kişinin yaşadığı, % 23 civarındaki hanede 3 kişinin, % 11’inde iki kişinin yaşadığı, % 7 civarındaki hanede ise tek kişinin bulunduğu tespit edilmiştir. Hanede yaşayan sayısına hükümlüler de dahil edilmiştir.

Daha önceki tablolarda, hükümlülerin medeni durumları ve çocuk sayılarına ilişkin verilere yer verilmiş ve yorumlanmıştı. Hükümlülerin yarısından fazlasının bekâr olduğu, evli olanların % 42’lik kısmın ise 3 ve üzeri çocuğunun olduğuna değinilmişti. Çalışmaya katılanlardan yarısından fazlasının bekâr olması, kişilerin hanelerinde diğer aile üyelerinin olduğuna işaret ediyor olsa da hane halkının detayları gerek görülürse, aile yapısını açığa çıkarmak için ayrıca araştırılmalıdır. Ekonomik yönden iyi olmayan

ailelerin hanede yaşayan kişi sayısının fazla olması, aile içinde huzursuzluğa ve kişilerin ihtiyacını giderecek farklı yollara başvurmaya neden olacağı düşünülebilir. Sayı arttıkça, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme durumunun değişeceği ve kontrol mekanizmasının etkilenebileceği de düşünülebilir.

3.2.2. En Çok Etkileyen Kişiler

Bireyleri en çok etkileyen kişiler, sosyal öğrenme kuramında vurgulanmaktadır. Kızmaz'ın aktardığına göre, Tarde' nin geliştirdiği “Taklit Yasaları” na göre, bireyler yakın temas içinde bulundukları kişileri taklit ederler. Taklit edilen kişilerin davranışları bireyler tarafından örnek alınmaktadır. Örnek alınan ya da taklit edilen kişilerin bu noktada davranışları önem aksettirmektedir.

Sutherland ise sadece suçlu kişilerle bir araya gelinmesinin bireylerin suçlu davranışını geliştirmesi için yeterli olmadığına, ilişkinin süresi, sıklığı, önceliği ve yoğunluğu belirleyici olduğuna dikkat çektiğinden bahsedilmektedir (Akt. Kızmaz, 2005:162).

Bu çalışmada da suç davranışı tek faktöre bağlanmamasına rağmen, bu değişkene ilişkin veriler de gözden geçirilmiştir. Elde edilen veriler tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19: Hükümlüleri En Çok Etkileyen Kişilerin Dağılımı

En Çok Etkileyen Kişi	Sayı	%
Ailem (anne-baba-kardeş)	30	40,0
Eşim/nişanlım/kız arkadaşım	10	13,3
Akraba (hala, dayı, teyze, amca)	3	4,0
Arkadaş	11	14,7
Diğer	1	1,3
Kimse yok	20	26,7
Toplam	75	100,0

Hükümlülere, kendilerini en çok etkileyen kişilerin kim olduğu sorulduğunda, % 40'nın en çok kendilerini etkileyenin ailesi olduğunu belirtirken, %26,7'sinin kendilerini etkileyen kimsenin olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Tabloda %14,7'si arkadaşından, %13,3'ü eşi/nişanlısı/kız arkadaşından, %4'ü akrabalarından

etkilediğini vurgularken %1,3'ü yukarıda sayılanlardan farklı cevap vermişlerdir. Tabloda dikkat edilecek husus, kimlikleri ve yakınlıkları farklılaşsa da hükümlüleri etkileyecek birilerinin varlığının oranının % 73'lük yüksek bir rakamı ve kimseden etkilenmeyenlerin ise % 27'lik oranı oluşturmaktadır.

3.2.3. Hükümlüyü Büyüten Kişiler

Çocuklar genellikle birilerini model alırlar ve yakın çevrelerinin durumundan etkilenirler. Birlikte yaşadığı kişilerle özdeşleşerek onları da model alabilmektedirler. Çocukların toplumsallaşması ve aile fonksiyonlarını yerine getirmesi ailenin iç dinamiklerine bağlı olduğu kadar dış dünya ile ilişkilerine de bağlıdır. Bu iç ve dış dinamikler ilişki halindedir. Aile, çocuğu korumak ve eğitmek için hem çocuğu hem de çevreyi göz önünde tutar. Çocuğun toplumsallaşmasında ve toplumsal kimliğini öğrenmesinde çocuğu büyüten kişilerin önemlidir.

Hükümlüleri büyüten kişilerin verileri tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20: Hükümlüleri Büyüten Kişilerin Dağılımı

Büyüten Kişi	Sayı	%
Anne	14	18,6
Anne-baba	57	76,0
Yakın akraba	2	2,7
Abla-abi	2	2,7
Toplam	75	100,0

Tablo 20'de görüldüğü gibi, hükümlülerin %76'sı anne ve babası tarafından büyütülmüştür. Sadece annesi tarafından büyütülenler %18.6'lık oranı oluştururken, %5,4 'lük küçük kısmı ise yakın akraba ya da abla ve abisi tarafından büyütüldüğü tespit edilmiştir.

Boşanmış ya da ebeveynlerinden biri ölmüş bireylerin suça karışma ihtimali sağlıklı ailelere oranla daha yüksek kabul edilmektedir. Buradaki verilere bakıldığında, çoğu kişinin anne ve babası tarafından büyütülmüş olması (%76), anne ve babanın birlikteliğiyle beraber sağlıklı, parçalanmış aile yüzünden suça yönelme ihtimalini şeklen de olsa ortadan kaldıran bir bulgudan bahsedilebilir. Bunun için anne ve babanın birliktelik durumuna tablo 21'deki veriler üzerinden özetlenmiştir.

3.2.4. Anne ve Babanın Birlikte Yaşaması

Anne ve babanın birlikte yaşaması, çocuğun sosyalleşmesinde önemli bir etkindir. Anne ve babanın boşanmış olması ya da ebeveynlerden birinin ölmüş olması, çocuklarda yaratmış olduğu sevgisizlik ve eksiklik duygusu, korumasızlık gibi çok sayıda etken çocuğun hayata bakışını ve beklentilerini etkileyebilmektedir.

Çocukların yetiştirilmesinde ailenin yani anne ve babanın her yönden etkili olduğu bilinmektedir. Kişinin çocuk yaşta ya da yetişkinlikte suça karışmasındaki sebeplerden biri olarak, kişinin anne ya da babasının boşanmış olması ya da onların kaybedilmiş olmasından bahseden çalışmalar bulunmaktadır (Kızmaz, 2006a: 116).

Hükümlülerin anne ve babalarının birlikte yaşama bulguları tablo 21’de gösterilmektedir.

Tablo 21: Hükümlülerin Anne ve Babalarının Birlikte Yaşama Durumu

Anne ve Babanın Birlikte Olması	Sayı	%
Birlikte Yaşamış/Yaşıyor	66	88,0
Birlikte Yaşamışlar (Resmi nikâh yok)	1	1,3
Ayrı Yaşıyor	2	2,7
Dul	4	5,3
Birisi Başkasıyla Birlikte Yaşıyor	1	1,3
Cevap Yok	1	1,3
Toplam	75	100,0

Tablo 21’e bakıldığında, hükümlülerin % 88 gibi bir oranının anne ve babasının birlikte yaşadığı; % 5’inin dul olduğu, % 3 civarının ayrı yaşadığı ve ayrıca % 1’inin resmi nikahsız beraber yaşadığı, %1’ lik oranının başkasıyla yaşadığı, %1’inin de ilgili soruyu cevapsız bıraktığı görülmektedir. Burada önemli olan konu, hükümlülerin yetiştirilmesinde anne ve babanın yetiştirme tarzı ve ailedeki suç durumunun önemli olabileceğidir.

Öğrenme teorisinde kişinin suçu öğrenerek, görerek işlediği düşüncesi mevcuttur. Hükümlülerin ailelerinde eğer suçu öğrenebilecekleri ya da model alabilecekleri birileri varsa suça karışmalarının daha muhtemel bir durum olabileceği söylenebilir.

Tablo 15’te önemli bir diğer detay da hükümlülerin büyük çoğunluğunun anne ve babasının birlikte yaşadığı bir ortamda büyümelerine rağmen, suça karışmalarının ters orantılı oluşudur. Çünkü parçalanmış ailenin az olması, suç oranının düşük olmasını

gerektirirken araştırmamızda tam tersi bir durum söz konusu olmuştur. Bu da ailelerin bilinçli bir şekilde bireyleri yetiştirememiş olabileceği veya aile dışındaki çevrenin etkileri gibi farklı unsurlara da işaret etmektedir.

Malatya örneğine ilişkin mevcut çalışmada, hükümlülerin ebeveynlerinin büyük çoğunluğunun birlikte olduğu, ikinci sırada %5,3 ile ebeveynlerden birini kaybettiklerini ve ayrı yaşayanların da %2,7'i temsil ettiği görülmektedir.

Kahveci Düztaş'ın yaptığı çalışmasında da benzer veriler bulunmaktadır: Katılımcıların % 66'sının anne ve babasının birlikte yaşadığını, %11'nin boşanmış olduğunu ve %23'nün eşlerden birinin vefat ettiği bulgusuna ulaşmıştır (Kahveci Düztaş, 2011:45).

3.2.5. Hükümlünün Yakınlarının Eğitim Düzeyleri

Hükümlünün yakınlarının eğitim durumu, hükümlünün de eğitim durumunu etkileyebilecek önemli bir unsurdur. Hükümlüyü yetiştiren kişilerin eğitilmiş olması, hükümlünün de bu doğrultuda yetiştirilmesi ve eğitimin bireyler üzerindeki etkisine bakarak- hükümlülerin bilinçlenmesi noktasında etkili olması beklenebilmektedir.

Hükümlülerin anne ve babasının eğitim seviyesi, hükümlülerin toplumdaki duruşunu, bakışını ve konumunu etkileyebilmektedir. Hükümlülerin yetişmesinde anne ve babanın eğitim seviyesinin önemi yadsınamaz. Eğitim seviyesi yükseldikçe, kişilerin hayata ve olaylara bakış açılarının genişlediği, bu durumun da çocukların hayata hazırlanmasına etkisinin önemli olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda, hükümlülerin anne-babalarının eğitim durumları aşağıda tablo 22'deki verilerle belirtilmektedir.

Tablo 22: Hükümlülerin Anne ve babalarının Eğitim Durumlarının Dağılımı

	Annenin Eğitim Durumu		Babanın Eğitim Durumu	
Eğitim Durumu	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	22	29,3	13	17,3
Okur-yazar	18	24,0	12	16,0
İlkokul mezunu	21	28,0	27	36,0
Ortaokul mezunu	9	12,0	11	14,7
Lise mezunu	3	4,0	8	10,7
Cevap yok	2	2,7	4	5,3
Toplam	75	100,0	75	100,0

Tablo 22’de hükümlülere, anne ve babalarının eğitim durumları sorulduğunda elde edilen veriler yer almaktadır. Bunlara göre, anne ve babaların eğitim düzeyleri için farklı oranların tespit edilmiş olması dikkatleri çekmektedir. Farklı oranlara rağmen sıralanma şöyledir: Annelerin çoğunluğu okur-yazar değil (%29), okur-yazar olmayanlara yakın bir kesimi ilkokul mezunu (%28), okur-yazar olanlar %24, ortaokul mezunları %12, lise mezunları ise % 4 lük kesimi oluşturmaktadır. %3 ü ise annesinin eğitim durumuna cevap vermemiştir. Hükümlüler, babalarının eğitim durumlarını şöyle sıralanmaktadır; % 36’sı ilkokul mezunu, %17,3’ü okur-yazar olmadığını, %16’sı okur-yazar olduğu, %14,7’si ortaokul mezunu, %10,7’si lise mezunu olduğu belirtilmiştir. Hükümlülerin %5’i ise babasının eğitimi ile ilgili soruyu cevapsız bırakmıştır. Tabloya bakıldığında, çok büyük fark olmasa da babaların eğitim durumlarının annelerin eğitim durumlarından daha yüksek olduğu, iki tarafın ortak noktasının ise üniversite mezunu olan kimsenin bulunmayışı ve ilkokul mezunlarının yüksek olmasıdır.

Gökser çalışmasında katılımcıların annelerin eğitim seviyesinin babaların eğitim seviyesinden düşük olduğu ve okuma yazma bilmeyen anne oranının % 45 civarındayken, okuma yazma bilmeyen babada oran % 20 olduğundan bahsetmektedir. Okuma yazma bilen anne % 31 iken bu oran babada % 42’ye çıkmaktadır (Gökser, 2015:56). Aslan (2012) de benzer bir sonuca ulaşmakta olup, annelerin eğitim seviyesinin babaların eğitim seviyesinden düşük olduğunu saptanmıştır.

Yapılan araştırmaların çoğunda, benzer sonuçlar çıktığı ve ortak sonucun annelerin eğitim seviyesinin babaların eğitim seviyesinden düşük olduğu vurgulanmaktadır. Bunlarla beraber annelerin eğitim seviyelerinin genelde okur-yazar olmayan ile ilkokul düzeyi arasında olduğu tespit edilmiştir. Babaların ise eğitim seviyelerinin annelerinkinden biraz daha yüksek olduğu, ancak üniversite mezunu olanların oranın kendi içlerinde çok az bir seviyede olduğudur.

3.2.6. Eşlerin Eğitim Durumlarının Dağılımı

Eş seçiminde birçok faktöre dikkat edilir. Bu faktörlerden biri de eğitim seviyesidir. Bireyler genelde eş seçerken eğitim seviyeleri benzer yani denk olan kişileri seçmektedirler. Türk toplum yapısına bakıldığında, erkeklerin eğitim seviyelerinin kadınların eğitim seviyelerinden yüksel olduğu, son zamanlarda gündemde olan kızların okuması ile ilgili kampanyalardan ve yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bu

durumda erkeklerin eş seçiminde genel olarak kendisi ile aynı ya da daha düşük eğitim seviyesinde olan kişilerle evlendikleri söylenebilir.

Tablo 23: Hükümlülerin Eşlerinin Eğitim Durumlarının Dağılımı

Eşlerin Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur-yazar değil	1	3,2
Okur-yazar	4	12,9
İlkokul mezunu	6	19,4
Ortaokul mezunu	3	9,6
Lise mezunu	8	25,8
Üniversite/Yüksekokul	5	16,2
Cevap yok	4	12,9
Toplam	31	100,0

Tablo 23’te, hükümlülere eşlerinin eğitim seviyesi sorulduğunda elde edilen veriler yer almaktadır. Hükümlülerin eşlerinin yaklaşık % 26’sının lise mezunu, % 20’ye yakını ilkokul mezunu, % 16,2’sinin üniversite/yüksekokul, okur-yazar ve eşlerin eğitim seviyesine cevap vermeyenlerin oranların eşit olduğu (12,9), küçük bir kısmının (%3,2) ise okur-yazar olmadığı tespit edilmiştir.

3.2.7. Aile İçi İletişim ile Ailenin DS Karar Bilgisi

Aile içi iletişim çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bireylerin kendilerini ve çevrelerini anlayabilmeleri için iletişime girmeleri önemlidir. Çocukların duygu ve düşüncelerini etkin bir şekilde dile getirmeleri için anne ve babaların çocuğu ya da ergeni etkin bir şekilde dinlemesi ve onlara karşı dürüst ve açık olması gerekmektedir. Kişilerarası iletişimin sağlıklı olması aile içi iletişimin sağlıklı olmasına bağlıdır (Şahin ve Aral, 2012: 55). Çocukların ya da ergenlerin anne ve babalarıyla rahat iletişim kurmaları ve paylaşımında bulunmalarında anne ve babaların çocuklarına karşı tutumları son derece önem arz etmektedir.

Miller, alt kültüre ait ailelerde, çocukların yetiştirilmelerinde babaların aktif rol oynamaması, annelerin çocukları zararlı ortamdan korumak amaçlı fedakâr olması, anne-baba ve çocuk arasında iletişimin sağlıklı olmamasından kaynaklanarak, çocukların sapkın gruplarla iletişim kurmalarına yol açtığını vurgulamaktadır (Akt.

Kaner, 1992: 487). Bu hükümlüler, çalışmada alt, orta ve üst kültür düzeyleri olarak tanımlanarak ayrılmamış olsa da aile içi iletişim konusu ve bilgilendirme dikkate alınmıştır.

Tablo 24, hükümlülerin aile içi iletişim ve ailenin DS kararı bilgisi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Yani DS kararından ve suçtan ailenin haberdar olup olmadığına ilişkin verilerin dağılımına işaret etmektedir.

Hükümlülerin aile içi iletişim ve ailenin DS kararı bilgisi arasındaki ilişkinin dağılımı verileri tablo 24’te verilmektedir.

Tablo 24: Hükümlülerin Aile İçi İletişim ve Ailenin DS Kararı Bilgisi Arasındaki İlişkinin Dağılımı

	Ailenin Denetimli Serbestlik Kararı Bilgisi			
Aile İçi İletişim	Evet	Kısmen	Hayır	Toplam
Birbirimize karşı saygılı ve konuşarak sorunları çözeriz	44	3	6	53
Hoşgörü ve demokratik bir ortam içinde paylaşımda bulunuruz	6	0	0	6
Aile fertleri anlaşamaz, çatışır	4	0	1	5
Aile fertleri anlaşamaz, çatışır ve şiddete başvurur	2	0	0	2
Diğer	5	2	2	9
Toplam	61	5	9	75
%	81,4	6,6	12	100

Tablo 24’te hükümlülerin aile içi iletişim ve ailenin DS kararı bilgisi arasındaki ilişkinin dağılımı yer almaktadır. Tablo, genel toplamalar üzerinden okunduğunda; hükümlülerin ailelerinin % 81’inin, DS kararından haberdar olduğu dikkatleri çekmektedir. Yüzde 6,6’sı kısmen haberdar iken, %12’sinin bu karardan haberdar olmadığı dikkatleri çekmektedir. Aile içi iletişim de, birbirlerine karşı saygılı olan bireylerin çoğunluğunun (44 kişi) da, hoşgörü ve demokratik ortam içinde paylaşımda bulunanların da, aile fertleri anlaşamayan çatışanların da, aile fertleri anlaşamayıp çatışıp, şiddete başvuranların da önemli oranlarının DS kararından ailesinin bilgisinin

olduğu dikkatleri çekmektedir. Buna göre iki sonuç düşünülebilir; ilki aile içi iletişimi güçlü olan bireylerin ailesinden DS kararını saklamadığı şeklinde yorumlanabilmesine karşın (aile içi iletişimi böylesine yüksek bir kesimin, böylesi suçlara karışması da düşündürücü bir sonuç gibi görünmekte), ikincisinin ise kişilerin ailelerinden kararı gizlemesine rağmen eve gelen tebligatlardan öğrenilmiş olabileceği düşüncesidir. Bu düşünce ise sadece uyuşturucu (DS) dosyaları için geçerli olmakla birlikte daha önce de değinildiği üzere çalışmanın yarısından fazlasının uyuşturucu dosyası olması, karar bilgisi dağılımını etkileyecek bir orana sahip olabilmesidir.

3.3. Ekonomik Durum

Suç ile ekonomik durum arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Ekonomik yetersizlik, suça neden olan faktörler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, suç konusu ele alınırken ekonomiye değinmemek pek mümkün görünmemektedir. Çalışmanın bu kısmında para karşılığı iş, suç sonrası iş değişikliği, gelir düzeyi (kendisi ve ailesi), yakınların yaptıkları iş (anne, baba, eş) alt başlıklar ele alınmıştır.

3.3.1. Para Karşılığı İş

Kızmaz'ın Gottfredson ve Hirschi' den aktardığına göre; bir işe sahip olma durumu belli avantajlar sağlamaktadır. Kişilerin işten dolayı zaman ve enerji harcaması yüzünden suça zaman ayıramaması; para kazanmaya yönelik bir eylem olduğundan suç işleme gereksinimini azalttığı, bireylerde statü ve kendine güven duyma hissi kazandırmış olması, işini kaybetme riskinin olması, işe sahip olma bireyde bir sorumluluk ve titizlik yönünde bir kişilik oluşturmaya gibi etkenlerin bireyi suçtan caydıran, avantajlı durum olarak vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2006a: 174).

Tablo 25, hükümlülerin para karşılığı bir işte çalışma durumlarına ilişkin bulgulara yer vermektedir.

Tablo 25: Hükümlülerin Para Karşılığı Bir İşte Çalışma Durumları

Para Karşılığı İş	Sayı	%
Evet	66	88,0
Hayır	9	12,0
Toplam	75	100,0

Hükümlülere para kazanmak için bir işte çalışıp çalışmadıkları sorulduğunda, % 88'inin evet cevabını verdikleri, % 12'sinin ise herhangi bir işte çalışmadıklarını belirttikleri görülmüştür.

Hükümlülerin suça karıştıktan sonra iş değişikliğinin olup olmadığına ilişkin veriler ise tablo 26'da yer almaktadır.

Tablo 26: Hükümlülerin Suç Sonrası İş Değişikliği Durumu

İş Değişikliği Var mı?	Sayı	%
Evet	13	17,3
Hayır	62	82,7
Toplam	75	100,0

Tablo 26'da hükümlülere suçtan sonra iş değişikliği yapıp yapmadığı sorusunun cevapları yer almaktadır. Hükümlülerin, %82,7'si iş değişikliği yapmadığını belirtmişlerdir. Çalışmanın yarısından fazlasını uyuşturucu dosyalarının oluşturduğunu ve bu dosyaların ceza infazının, cezaevine girmeden gerçekleştirilmesinden dolayı hükümlülerin çoğunun çalıştıkları işlerden ayrılma gibi problemlerinin çok fazla söz konusu olmayabileceği ihtimalinin de burada belirtilmesi gerekir.

3.3.2. Gelir Düzeyi (Kendisi ve Ailesi)

Akdeniz ve Üzümcü, düşük gelire sahip olma ile toplumsal değer ve normlara bağlılığın zayıflaması arasında doğru bir orantı bulunduğundan söz ederek gelir düzeyine dikkat çekmektedirler. Kişilerin gelirinde azalma oldukça, toplumsal değer ve normlara karşı da bir azalma meydana gelmektedir. Onlara göre, uzun süre işsiz kalan birinin, hukuk dışı davranış sergilemesi daha kolay olmaktadır. Ekonomik sıkıntı içinde olan ve düşük gelire sahip olan bireyler, zihinsel ve psikolojik olarak bu durumdan etkilenecek suça yönelmektedirler (2013:131).

Gelir düzeyi, bireylerin suçla ilişkilendirilmelerinde önemli bir etkidir. Gelir düzeyi belli nedenlere bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenlerden bir tanesi, kişinin iş değişikliği ile birlikte, gelirinde artış ya da azalmanın olması ve işini kaybetmesi sonucu gelirini kaybetmesidir. Gelirini kaybetme, hükümlülerin cezaevine girmesi ya da işinden ayrılması/çıkarılması ile bağlantılı olabilmektedir.

Tablo 27’de hükümlülerin ve ailelerinin gelir düzeyinde suç öncesi ve sonrası ile bağlantılı bir değişimin olup olmadığı ile ilgili veriler belirtilmektedir.

Tablo 27: Hükümlülerin Kendilerinin ve Ailelerinin Suç Öncesi ve Sonrasında Gelir Düzeyinde Değişim Durumu

	Kendisi		Ailesi	
Gelir Düzeyi Değişimi	Sayı	%	Sayı	%
Evet	19	25,3	9	12,0
Hayır	52	69,4	55	73,3
Cevap Yok	4	5,3	11	14,7
Toplam	75	100,0	75	100,0

Tablo 27’de suç öncesi ve sonrasında hükümlünün ve ailesinin gelir düzeyindeki değişime bakıldığında, hem hükümlünün kendisinin (% 69,4) hem de ailesinin (%73,3) yarsından fazlasının gelir düzeyinde bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir. Hükümlülerin % 25,3’ü, kendisinin gelir düzeyinin değiştiğini ifade ederken, %5,3’ünün bu soruya cevap vermediği görülmektedir. Hükümlü ailelerinin %12’sinin gelir düzeyinin değiştiği görülürken, %15’e yakının ise durumu soru cevapsız kaldığı için değerlendirilememiştir.

Gelir düzeyi, herhangi bir işte çalışmakla yakından ilişkilidir. Araştırmanın örnekleminin çoğunu TDS-DS dosyaları oluşturduğundan, hükümlülerin işini kaybetme riskinin koşullu salıverilmeden gelenlere oranla daha düşük olduğu ve bu sebeple gelir düzeyinde büyük bir değişimin olmamasının beklenebilecek bir sonuç olduğu söylenebilir.

3.3.3. Yakınların Yaptıkları İş

Yapılan iş ile ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişki beklenir. Ailede çalışan kişi sayısı arttıkça, kazancın paylaşımı da etkili olmakla birlikte, ekonomik

yönden sıkıntı azalabilmektedir. Ailede, babanın bir işte çalışması, ailenin devamlılığını sağlayıcı ve ekonomik sıkıntıyı azaltma işlevi görebilmektedir. Ailede babaların yaptıkları işlerin, genelde erkek çocuklar üzerinde etkisi daha çok olabilmektedir. Ancak yine de ebeveynlerin işlerinin dağılımları, tablo 28 (babalar) ve 29 (anneler) da yer almaktadır.

Tablo 28: Hükümlülerin Babalarının Yaptıkları İşlerin Dağılımı

Babanın Yaptığı İş	Sayı	%
Esnaflık	5	6,7
Çiftçilik	15	20,0
Memurluk	5	6,7
İşçilik	10	13,2
Şoförlük	3	4,0
Emekli	15	20,0
Diğer	6	8,0
Cevap yok	5	6,7
Baba vefat etmiş	11	14,7
Toplam	75	100

Tablo 28’deki verilere göre, hükümlülerin %20’sinin babasının çiftçi, %20’sinin emekli, %14,7’nin babasının vefat ettiği, % 13’ünün işçi, %8’inin diğer işlerle uğraştığı tespit edilmiştir. %7 civarı esnaf, % 7 civarı ise memurdur. Cevap vermeyenler de %7 oranındadır. Şoförlük yapanların oranı ise %4’tür. Baba meslekleri arasında, üst düzeyde gelir getirici, eğitime dayalı işlere pek rastlanılmadığı ifade edilebilir.

Tablo 29: Hükümlülerin Annelerinin Yaptıkları İşlerin Dağılımı

Annenin Yaptığı İş	Sayı	%
Ev Hanımı	65	86,7
İşçi	1	1,3
Cevap yok	5	6,7
Anne vefat etmiş	4	5,3
Toplam	75	100

Tablo 29’da, hükümlülerin annelerinin yaptıkları işlerin dağılımı şöyle yer almaktadır: Annelerin %86,7’sinin ev hanımı, hükümlülerin yaklaşık % 7’sinin cevap vermediği, %5’inin annesinin vefat etmiş olduğu, % 1’inin ise işçi olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda, hükümlülerin annelerinin çoğunluğunun ev hanımı olduğu söylenebilir. Burada, hükümlülerin ailelerinde gelir sağlayanlar açısından bakıldığında görünen, babaların para karşılığı iş yaptığıdır. Bu yüzden daha çok geleneksel, ataerkil bir yapının hakim olduğu, dışarı işinde çalışan kişinin baba olduğu ve annelerin daha çok ev işleri ile ilgilendikleri söylenebilir.

Ancak bu bulguların yanı sıra, evli ve dul hükümlülerin eşlerinin yaptıkları işlerin dağılımı da gözden geçirilmiştir.

Tablo 30, hükümlü eşlerinin yaptıkları işlerin dağılımını göstermektedir.

Tablo 30: Hükümlülerin Eşlerinin Yaptıkları İşlerin Dağılımı

Eşin Yaptığı İş	Sayı	%
Ev hanımı	17	54
İşçi	2	6,6
Diğer	8	26,2
Cevap yok	4	13,2
Toplam	31	100,0

Hükümlülerin eşlerinin yaptıkları işlerin dağılımına bakıldığında, %54’ünün ev hanımı, %26,2’si diğer çeşitli işlerde çalıştığı, %13,2’sinin cevap vermediği ve %6,6’sının işçi olduğu tespit edilmiştir. Hükümlülerin anneleri ile hükümlü eşlerinin yaptıkları işler açısından değerlendirildiğinde, çoğunun ev hanımı olmaları benzerlik göstermektedir.

3.4. Suç

Suç konusuna ilişkin bulgular şu başlıklar altında ele alınmaktadır:

Hükümlüye göre suç tanımı, hükümlünün suçu kabullenmesi, işlenen suçu yakınlarının tanımlama durumu, toplum tarafından suçlu olarak tanımlanmamak için yapılması gerekenler, kendisinin suçlu olarak tanımlanmaması için yapılması gerekenler, ilk suç işleme yaşı ile eğitim düzeyi arasındaki ilişki, daha önce suç işleme durumu, daha önce cezaevinde yatma durumu, suçu önlemede etkili olan kurum, suçla

ilişkilendirilmeden dolayı etiketlenme ve kimlerin zarar gördüğü, etiketlenmenin ortadan kaldırılma yolları, tekrar suçla ilişkilendirilme ihtimali, bireyi suçtan uzak tutabilecekler, suçla ilişkilendirilmenin toplumdan uzaklaşmayla ilgisi alt başlıklardır.

3.4.1. Hükümlüye Göre Suç Tanımı

Suçun literatürde farklı tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlar bazı yaklaşım ve bilim dalları açısından farklılaşmaktadır. Suçun, suçu işleyen kişi tarafından tanımlanması ve anlamlandırılması, sonuçlarından doğan olumsuzlukları fark etme, davranışlarının sonucuna katlanma ve mağduru anlama açısından son derece önemlidir. Bu sebeple, hükümlü tarafından suçun tanımına ilişkin verilere tablo 31’de yer verilmektedir.

Tablo 31: Suç Tanımının Suç İşleme Durumuna Göre Dağılımı

Suçun Tanımı	Suçun İşlenme Durumu		
	Hayır	Evet	Toplam
Devletin koymuş olduğu kanun ve yasakların çiğnenmesidir	9	33	42
Kendisine ve/veya başkalarına zarar verip başkalarının haklarına müdahale etmektir.	6	6	12
Toplum düzenini bozan ve toplumca doğru olmayan davranışların tümüdür.	2	1	3
İnsan vicdanını rahatsız eden davranışlardır.	1	0	1
Yapılmaması gereken kötü, yanlış ya da günah olan davranışların bütünüdür.	1	7	8
Diğer	3	5	8
Cevap yok	0	1	1
Toplam	22	53	75
%	29,3	70,7	100,0

Hükümlülere haklarında verilen ceza/tedbire sebep olan suçu kabul edip etmedikleri ve suç tanımı arasındaki ilişki sorgulanmış ve tespit edilenler tablo 31’de özetlenmiştir. Tablodaki verilere göre, hükümlülerin suç işlediğini kabul edenlerden, toplam 42’si suçu ‘Devletin koymuş olduğu kanun ve yasakların çiğnenmesi’ olarak tanımlamaktadır. ‘Kendisine ve/veya başkalarına zarar verip başkalarının haklarına

müdahale etmek’ olarak tanımlayanların 12 hükümlü olduğu ve bunların yarısının suçu kabul edenlerden yarısının ise etmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. Suçu ‘yapılmaması gereken kötü, yanlış ya da günah olan davranışların bütünü’ olarak kabul edenlerin ise 8 kişi olduğu ve bunun büyük çoğunluğunun suçu işlediğini kabul edenlerden oluştuğu dikkatleri çekmektedir. ‘Diğer’ ifadelerle suçu tanımlayanların sayısı da bir önceki gruba eşittir, yani 8 kişiden oluşmakta ve yine çoğunluğunu suç işlediğini kabul edenler oluşturmaktadır. ‘Toplum düzenini bozan ve toplumca doğru olmayan davranışların tümü’ olarak tanımlayanların 3 kişi olduğu ve bunların çoğunluğunu ise yaptığını suç kabul etmeyenlerden oluştuğu görülmektedir. ‘İnsan vicdanını rahatsız eden davranışlar’ olarak tanımlayanların sayısı ise 1’dir ve yine suçu kabul etmeyenler grubundandır. Cevap vermeyen bir hükümlünün de suç işlediğini kabul edenler grubundan olduğu dikkatleri çekmektedir. Suçu tanımlayan ifadelere ve yoğunlaşan oranlarına bakıldığında, daha çok devletle, kanun ve yasaklarla, zarar vermeyle, haklara müdahaleyle, kötü, yanlış, günah davranışlarla bağdaştırıldığı dikkatleri çekmektedir. Burada hükümlülerin suçun ne olduğunu ve çerçevesinin ne olduğunu, işledikleri suçun farkında olduğu ve suçunu inkar etme yoluna gitmediği söylenebilir.

Suç tanımı yapılırken *fail* veya *suçlu* kavramı da önemli bir yere sahiptir. Hükümlü açısından suçlunun kim olduğu ve tarif edilen suçlu tanımı tablo 32’de ele alınmıştır.

Tablo 32: Hükümlünün Suçlu Tanımının Dağılımı

Suçlu Tanımı	Sayı	%
Suç işleyen kişidir	6	8,0
Kanun ve yasakları çiğneyen kişidir	40	53,3
Kendisine ya da başkalarına zarar veren kişidir	8	10,7
Başkalarının hak ve hürriyetlerine müdahale eden kişidir	5	6,7
Kendi isteği dışında suça karışmış çaresiz kişidir	11	14,7
Diğer	5	6,7
Toplam	75	100,0

Tablo 32’de hükümlülerin suçlu tanımına yer verilmektedir. Tablodaki verilere göre hükümlülerin, %53,3’nün suçluyu “kanun ve yasakları çiğneyen kişi”, yaklaşık %15’nin “kendi isteği dışında suça karışmış çaresiz kişi”, yaklaşık %11’i “kendisine ya da başkalarına zarar veren kişi”, %8’i “suç işleyen kişi” ve aynı orana sahip olan yaklaşık %7 olan kesimin ise “başkalarının hak ve hürriyetlerine müdahale eden kişi” ve diğer cevabını verdikleri saptanmıştır.

3.4.2. Hükümlünün Suçu Kabullemesi

Kişinin işlediği suçun farkında olması, işlenen suçun doğurduğu sonuçlara katlanmasının ilk adımı olabileceği söylenebilir. İşlenen suç kabul etmeme kişilerde inkar, verilen cezaya bir karşı çıkış ve verilen cezanın yanında yapılacak iyileştirmeye kapılarını kapatması anlamına da gelebilmektedir.

Tablo 33’de hükümlünün suç kabulleme durumuna ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 33: Hükümlünün Suç İşleme Durumu

Suç İşleme	Sayı	%
Hayır	22	29,3
Evet	53	70,7
Toplam	75	100,0

Görüşülen hükümlülere suç işleyip işlemedikleri sorulmuş, bunların 53’nün (%70.6) evet, 22’sinin ise (% 29,3) hayır cevabı verdikleri görülmüştür. Yani % 71’i yaptıklarını suç sayarken, % 29’u bunu suç olarak tanımlamamaktadır. Burada *dışarıdan* suç olarak nitelenen şeyin, *farklı gruplar* tarafından *farklı şekillerde* tanımlanabileceğine işaret eden önemli bir bulgudur. Ancak, % 70’lik kesimin davranışlarını suç olarak yüksek oranda kabul ediyor olması da dikkat çekicidir.

Tablo 34, görüşülen hükümlülerin yaptıklarını suç olarak kabul eden 53 hükümlünün işlediklerini kabullendikleri suçların dağılımına yer vermektedir.

Tablo 34: Hükümlülerin İşledikleri Suçların Dağılımı

İşlenen Suç	Sayı	%
Basit Yaralama/Yaralama	8	15,0
Gasp	1	1,9
Dolandırıcılık	1	1,9
Hırsızlık	1	1,9
Silahla Tehdit	1	1,9
Parada Sahtecilik	1	1,9
Uyuşturucu	40	75,5
Toplam	53	100,0

Hükümlülere suç işleyip işlemedikleri sorulmuştur, alınan cevaplar şöyle tespit edilmiştir: 53'nün cevabı evet, 22'sinin ise hayır olarak tespit edilmiştir. Tablo 34'ün verilerine göre, evet cevabını veren ve suçu kabul eden hükümlülerin %75,5'nin uyuşturucu, %15'inin basit yaralama/yaralama suçlarına işaret ederken, %1,9'unun gasp, %1,9'unun dolandırıcılık, %1,9'unun hırsızlık, %1,9'unun silahla tehdit ve %1,9'unun ise parada sahtecilik suçları olduğu söylenebilir.

Suçunu kabul etmeyen 22 kişiden 14'ünün, uyuşturucu yani tedavi ve DS+ sadece DS dosyaları olanlar olduğu, 8'inin ise koşullu salıverilmeden geldikleri tespit edilmiştir. Suçunu kabul etmeyenlerin sayılarına bakıldığı zaman, uyuşturucu yani TDS+DS' ye tabi tutulanların koşullu salıverilmeden gelenlere nazaran daha çok olduğu söylenebilir.

Suçunu kabul etmeyen hükümlülere "Suç işlemediyseniz DS süreciyle neden karşı karşıyasınız?" sorusu da sorulmuştur. Hükümlülerin verdikleri cevaplar şu şekildedir: Mahkemede ispat edemedim (6 kişi), arkadaş çevresinden dolayı (5 kişi), adaletsizlik (4), diğer (4 kişi), mahkeme kararı (2), cevap yok (1 kişi).

Hükümlülerin 22'sinin kendilerini mahkemede doğru ifade edemedikleri, arkadaşlarının suça karıştığı, kendilerinin yaptıkları herhangi bir şey olmadığı, mahkemenin adaletsizlik yaptığı ve mahkemenin verdiği kararın bu şekilde olduğuna işaret etmektedir.

3.4.3. İşlenen Suçu Hükümlü Yakınlarının Tanımlama Durumu

Bireylerin sosyal çevresi ve toplum tarafından kabul edilebilirlik çerçevesinde tanımlanması için, bireylerin davranışlarının toplumca onaylanmasını gerektirdiği durumlar olabilmektedir. Toplumca onaylanmamış davranışlar, kimi zaman toplum tarafından farklı şekillerde tanımlanarak sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalar, bireyle toplum arasındaki iletişimi ve ilişkinin yönünü belirleyebilmektedir.

Tablo 35, işlenen suçun hükümlünün yakınları (ailesi, akrabaları, iş arkadaşları, mahallelisi ve işvereni) tarafından nasıl tanımlandığına dair bilgiler içermektedir.

Tablo 35: İşlenen Suçun Hükümlünün Yakınları Tarafından Tanımlanması Durumu

	Aile		Akraba		İş Arkadaşı		Mahalle		İşveren	
Suçun Tanımlanması	S	%	S	%	S	%	S	%	S	%
Suçlu	34	45,3	19	25,3	21	28,0	18	28,0	21	28,0
Suçsuz	24	32,0	18	24,0	11	14,7	9	10,7	8	10,7
Diğer	3	4,0	7	9,3	7	9,3	6	8,0	6	8,0
Bilmiyorum	14	18,7	31	41,3	32	42,7	42	41,3	31	41,3
Cevap/İşi Yok	0	0	0	0	4	5,3	0	12,0	9	12,0
Toplam	75	100,0	75	100,0	75	100,0	75	100,0	75	100,0

Tablo 35'te hükümlülerin ailelerinin %45,3'ü, akrabalarının %25,3'ü, iş arkadaşlarının, aynı mahallede bulunanların ve işverenin her bir grubu %28'erlik aynı oranlarla hükümlüleri bahis olunan suçtan dolayı *suçlu* olarak görmektedirler. *Suçsuz* görenlerin oranları ise sırayla şöyledir: Ailenin %32'si, akrabaların %24'ü, iş arkadaşlarının yaklaşık %15'i, mahallelinin ve işverenin aynı orana sahip olarak yaklaşık %11'i suçsuz görmektedir. Ailenin %4'ü, akrabaların ve iş arkadaşlarının aynı orana sahip olmakla birlikte yaklaşık %10'u, aynı orana sahip, mahalle ve iş arkadaşlarının ise %8'i diğer cevabını vermekte ve oranları düşüktür. Bilmiyorum cevabını verenlerin oranının ise aile hariç diğer gruplar tarafından olanların oranlarının toplam içinde %42'yi bulduğu ve yüksek olduğu görülmektedir. İşi olmayanlar ise %12'lik kesimi oluşturmaktadır. Çoğunluğun kendisinin suçlanması karşısında kendisinin yakınlarınca nasıl tanımlandığını bilmemesine karşın bir kısmının kendisinin suçlu bulunduğunu belirtmesi dikkat çekicidir. Suçsuz olarak tanımlandığından bahsedenlerin oranı diğerlerine göre düşüktür.

3.4.4. Toplum Tarafından Suçlu Olarak Tanımlanmamak İçin Yapılması Gerekenler

Toplum içerisindeki konumlanma veya tanımlanma, bireyleri toplumla ya bütünleştirir ya da toplumdan ayırır. Newman' ın bahsettiği etiketleme kuramına göre, suçlu/sapkın olarak etiketlenmek, sapkın davranışın kalıcı olmasına ya da artarak devam etmesine neden olabilir. Bu durum, bireyin kişiliğinde kalıcı ve tehlikeli sorunlara yol açabilir (Akt. Newman, 2013:120). Bireyin toplumca suçlu olarak etiketlenmesi, bireyin toplumdan koparak suçlu kesimle bir araya gelmesine neden olabilmektedir. Yukarıdaki tablo 35'de, suçlu etiketinin hükümlülerin yakınlarının % 28'lik az bir kısmı tarafından vurgulanması dikkat çekicidir. Ancak, nasıl etiketlendiğini bilmeyenlerin oranının %40'ları aşan yüksekliği, bilgisi dışındaki grubun hükümlüyü nasıl yorumladığını değerlendirmeyi güçleştirmektedir.

Tablo 36 ve 37, hükümlülerin toplum tarafından ve kendilerinin suçlu olarak tanımlanmaması için yapılması gerekenlerle ilgili bahsettikleri verilerin dağılımını içermektedir.

Tablo 36: Toplum Tarafından Suçlu Olarak Tanımlanmamak İçin Yapılması Gerekenlerin Dağılımı

Toplum Tarafından Suçlu Olarak Tanımlanmamak İçin Yapılması Gerekenler	Sayı	%
Toplumsal kurallara uymak gerekir	16	21,3
Devletin belirlemiş olduğu kanunlara uymak gerekir	22	29,3
Sosyal sorumluluk sahibi ve bilinçli biri olmak gerekir	7	9,3
Toplum benim için çok önemli değil, benim duygularım önemli	2	2,7
Aynı hatayı tekrarlamayarak	6	8,0
Efendi ve dürüst olmak gerekir	7	9,3
Kötü çevre ve alışkanlıklardan uzak durmak gerekir	5	6,7
Yeni ve düzenli bir hayat	3	4,0
Diğer	7	9,3
Toplam	75	100,0

Tablo 36'daki verilere bakıldığında, hükümlülerin, *toplum tarafından suçlu olarak tanımlanmamak için*, oransal sıralanışlarına göre şunların yapılması gerektiğini

vurguladıkları görülmektedir. Seçeneklerin en yüksek oranını, % 29 ile devletin belirlemiş olduğu kanunlara uymak gerektiği teşkil etmektedir. Hükümlülerin, %21'i toplumsal kurallara uymak gerektiğini, % 9'u sosyal sorumluluk sahibi ve bilinçli biri olmak gerektiğini, % 9'u efendi ve dürüst olmak gerektiğini vurgulamaktadır. Aynı hatanın tekrarlamaması gerektiğinden bahsedenler % 8'i oluşturmakta. Yaklaşık % 7'si kötü çevre ve alışkanlıklardan uzak durmak gerektiğini, % 4'ü yeni ve düzenli bir hayat gerektiğini, % 3'ü toplumu önemsemeyip kendi duygularının önemli olduğunu vurgularken diğer sebepleri ileri sürenlerin ise % 9'luk oranları oluşturduğu görülmektedir. Belirtilen cevaplar, oldukça geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Bireysellikten topluma, yazılı kurallardan diğer sosyal kurallara kadar, toplumcu ve bireysel yaklaşımları beraber ve geniş bir çerçevede yansıtmaktadır. Ancak burada toplumcu ve mevcut kurallar (toplum-devlet) odaklı olanların oranının oldukça ağırlıklı olduğu, en önde ise devletin kurallarının geldiği ifade edilebilir.

3.4.5. Kendisinin Suçlu Olarak Tanımlamaması İçin Yapılması Gerekenler

Kaynaklarda, bireyi suça iten sebeplerin, sadece *çevresel/dışsal* (aile, okul, iş, arkadaş, alkol v.b.) faktörler olmadığı, bunun yanında, *bireysel* (kalıtsal, biyolojik, psikolojik v.b.) faktörlerinin de etkili olduğu belirtilmektedir (Kunt, 2003:25). Bireyin suçtan uzaklaşması ya da suçlu olarak tabir edilmemesi için, toplum içerisinde tanımlanmasının yanında kendisini tanımlaması da son derece önemli olmaktadır.

Tablo 37: Hükümlünün Kendisini Suçlu Olarak Tanımlamamak İçin Yapması Gerekenlerin Dağılımı

Hükümlünün Kendisini Suçlu Olarak Tanımlamamak İçin Yapması Gerekenler	Sayı	%
Aynı hataları bir daha yapmayarak	9	12,0
İyi bir insan olmak gerekir	5	6,7
Devletin yasalarına ve yasaklarına uymak gerekir	10	13,3
Suçtan ve suçlu ortamdan uzak kalarak doğru işler yapmak	25	33,3
Vicdanını rahatlatarak	6	8,0
Dini faaliyetlere yönelerek	2	2,7
Yeni bir hayat kurarak	4	5,3
Diğer	11	14,7
Cevap yok	3	4,0
Toplam	75	100,0

Bu tabloda, hükümlülere *kendilerini suçlu olarak görmemeleri için neler yapmaları gerektiği* sorusunun cevapları yer almaktadır. Tabloda, %33,3'nün suç ve suçlu ortamdan uzak kalarak doğru işler yapmak gerektiği cevabını verdikleri görülmüştür. Buradan, hükümlülerin çoğunluğunun, suça katıldıkları ortamları suçladıkları görülmektedir. Ancak buralardan uzak kalırlarsa, kendilerini suçtan uzak tutarak, suçlu olarak tanımlamayabileceklerine işaret etmektedirler. Suçlu olarak tanımlanmamak için verilen diğer cevaplar şu şekildedir: Hükümlülerin %13,3'ü devletin yasalarına ve yasaklarına uymak gerektiğini, %12'si aynı hataları tekrar etmemek gerektiğini, %8'i vicdanını rahatlatmak gerektiğini, % 6,7'si iyi bir insan olmak gerektiğini, %5,3'ü yeni bir hayat kurmak gerektiğini ve %2,7'si dini faaliyetlere yönelmek gerektiğini vurgulayarak kendisini suçlu olarak tanımlamayacağını belirtmektedir. Hükümlülerin %14,7'si yukarıda sayılan tanımlamaların dışında ve diğer cevabını verdikleri ve %4'ünün de cevap vermediği belirtilebilir.

Odak hükümlüler olunca, bu kez yapılması gerekenler içinde mevcut kuralların ifade edilme oranı düşmekte; suç ve suç ortamlarından uzak olmanın ve diğer sebeplerin önem kazandığı görülmektedir.

3.4.6. İlk Suç İşleme Yaşı ile Eğitim Düzeyi arasındaki İlişki

Ögel ve Kızmaz, ilk suç işleme yaşı ile eğitim arasında bir bağ kurmakta ve şöyle açıklamaktadırlar. Eğitim, suçluluk üzerinde büyük ölçüde caydırıcı olmaktadır. Verilen eğitimin kalitesinin, suçluluğun yönü üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Eğitimin kalitesi arttıkça, suç oranlarının da düşeceği ifade edilmektedir. İlk suç işleme yaşı düştükçe, sonraki zamanlarda suça karışmış kişinin, mükerrer, şiddet içeren, ciddi suçlara karışma ihtimalini; geç yaşta suça karışmış ergenlere/bireylere göre iki veya üç kat arasında artırdığından bahsedilmektedir. Çocuk suçluların, daha geç yaşta suça karışan bireylerden daha uzun bir suç yaşantısının olduğunun saptandığı da ifade edilmektedir (Ögel, 2014: 6; Kızmaz, 2006a: 82).

Bu bilgiler ışığında, tablo 38'deki ilk suç işleme yaşı ve eğitim durumlarının dağılımı gözden geçirilebilir.

Tablo 38: Eğitim Düzeyinin İlk Suç İşleme Yaşına Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	İlk Suç İşleme Yaşı							Toplam
	-15	16-20	21-25	26-30	31-35	36-40	+41	
Okur-Y. Değil	0	1	0	0	0	0	0	1
Okur-yazar	0	1	0	3	0	1	0	5
İlkokul mezunu	1	3	2	2	2	0	0	10
Ortaokul m.	1	8	6	3	1	2	0	21
Lise mezunu	2	12	2	4	2	1	1	24
Yüksekokul/üniv.	0	2	3	2	2	0	0	9
Öğrenim terk	1	2	1	0	0	1	0	5
Toplam	5	29	14	14	7	5	1	75

Hükümlülerin eğitim düzeyi ile ilk suç işleme yaşına göre dağılımı bulgularını şöyle özetlemek mümkündür: ilk suç işleme yaşının 15 yaş altı ile 41 yaş üstüne kadar geniş bir yelpazede yer aldığı söylenebilir. İlk suçların özellikle 16-20 yaş (29 kişi), 21-25 yaş (14 kişi) ve 26-30 yaş (14 kişi) aralıklarında toplam 57 kişiden oluşan bir grupta yoğunlaştığı dikkatleri çekmektedir. Eğitim durumuna ilişkin yoğun gruplar ise lise mezunları (24 kişi), ortaokul mezunları (21 kişi) ve ilkokul mezunu (10 kişiden) gruplarında toplam 55 kişide yoğunlaşmaktadır.

75 kişinin tablo 38’de cevaplarının yoğunlaştıkları hücrelere bakıldığında, 12 hükümlünün en çok 16-20’li yaşlar arasında daha çok lise mezunu olanların suç işlediğine işaret ettiği söylenebilir. 16-30 yaş aralığında ise ilkokul ve lise mezunlarının yoğunlaştıkları dikkatleri çekmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe ilk suç işleme yaşının düştüğü; eğitim ile ilk suç işleme yaşı arasında ters bir ilişkiye işaret eder görülmektedir.

Eğitim düzeyinin yüksekliğinin kişileri suç işlemekten alıkoymadığı görülmektedir. Burada bunu iki açıdan açıklayabiliriz: İlki, eğitim seviyesi düşük olan herkesin suç işleme potansiyelinin yüksek olduğundan bahsedemeyiz. İkincisi de Kızmaz’ın çalışmasında Walters’ ten aktararak belirttiği gibi; suç-okul ilişkisinde, sosyolojik suç kuramları başlığı altında ele alınan sosyal kontrol, gerilim ve etiketleme kuramları açısından incelenebilir. Bu kuramlardan sosyal kontrol kuramına göre; okul faktörünün bireyin toplumla uyumlu olmasının toplumsal değer ve normlara bağlı kalınmasıyla oluştuğunu, bireyin bu değerlere en az bağlı kalarak sapkın içerikli yaşama

daha yakın hale geldiği belirtilmiştir. (Akt. Kızmaz, 2005: S:2). Yine Kızmaz'ın Cloward ve Ohlin'den aktardığı gerilim teorisine göre ise alt sınıf gençlerin suçluluk oranının yükselmesinde “eğitim sisteminin” sorumlu tutulması gerektiğini, bu eğitim sisteminin bireylerin meşru yollardan başarı elde etmesini engellediğini belirterek meşru görülen toplumsal amaçlara meşru olmayan yollarla ulaşmaya çalıştıklarını belirtmiştir (Akt.: Kızmaz, 2005: S:2). Gottfredson ve Hirschi' den aktarılan etiketleme kuramına göre de akademik başarı düzeyindeki çeşitliliğin bireyler arasında farklılaşma yarattığını, akademik başarı yönünden düşük bireylerin okul yönetimi ve diğer öğrenciler tarafından sergilenen olumsuz bir davranışın söz konusu bireyler üzerinde olumsuz/negatif etki yapacağını ve bireylerin okuldan soğuyarak okula düşmanca tavır içerisinde olacaklarını belirtmiştir (Akt.: Kızmaz, 2005: S:2). Bu konu da detaylı başka çalışmalarla incelenebilir.

Yukarıda vurgulananlar çerçevesinde; bireyleri toplumdan ve okuldan uzaklaştırarak sapkın davranışlar içerisine iten bu etkenlerin, daha çok genç kesim üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Daha önce de vurgulandığı üzere, yapılan bu çalışmanın kapsamındaki hükümlülerin büyük bir bölümünü uyuşturucu suçunu işleyen kesimin oluşturduğunu ve uyuşturucu kullanım yaşının da gençler arasında daha yaygın olduğu burada tekrar ifade edilebilir.

3.4.7. Daha Önce Suç İşleme Durumu

Suç davranışının oluşmasında önceki suç işleme durumunun da etkili olabileceği söylenebilir. Tecrübe edilen suçun tekrar etme durumunun, ilk kez suça karışmaya oranla oluşumu kaynaklarda daha yüksek bir ihtimal olarak bahsedilmektedir.

Kızmaz'ın Wolfgang ve diğerlerinden aktardığına göre, bireyin tutukluluk sayısı arttıkça yeniden suça yönelme eğilimi artmaktadır (Kızmaz, 2006a: 90). Yapılan çalışmalar, geçmiş suçluluğun gelecekteki suçluluk davranışının güçlü göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır.

Daha önce hükümlülerin suç işleyip işlemedikleri gözden geçirilmiş ve tablo 39'daki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 39: Daha Önce Suç İşleme Durumunun Dağılımı

Daha Önce Suç İşleme	Sayı	%
Hayır	45	60,0
Evet	28	37,3
Cevap yok	2	2,7
Toplam	75	100,0

Tablo 39’a göre, hükümlülerin %37’sinin daha önce suç işlediği, %60’nın ise daha önce herhangi bir suça karışmadığı ortaya çıkmaktadır. Geriye kalan %2,7’sinin ise ilgili soruya cevap vermediği görülmektedir.

3.4.8. Daha Önce Cezaevinde Yatma Durumu

Hükümlülerin daha önce cezaevine girmeleri suçu pekiştirmede etkili olabilmektedir. Kızmaz’ın aktardığına göre, Foucault, ceza evlerinin kişileri ıslah etmekten çok birer “suç okulu” haline geldiğini belirterek, ceza evlerinin bireylerin yeni suçlar öğrenerek suçu pekiştirdiklerini varsaydığına dikkat çekmektedir. Yine Kızmaz, ayırıcı birleşenler kuramını formüle eden Sutherland’ dan bahsederken de, suçluluğun önemli ölçüde sosyal etkileşim kalıplarıyla ortaya çıktığını belirtmektedir. Kriminal içerikli sosyal etkileşimlerin en çok gerçekleştiği yerlerin başında ceza evlerinin geldiğine dikkat çekilmektedir. Suçluluğun değer ve kalıplarla etkileşimde bulunan hükümlülerin, suçluluk yapılarının ceza evlerinde pekiştiği belirtilmektedir (Kızmaz, 2006:8).

Suç işlemek her zaman cezaevine girmekle sonuçlanmamaktadır. Birçok sebebe bağlı olarak kişiler cezaevine girmemektedir. Bu sebeplerden bazıları; kişilerin yaşları, polise yakalanmama, güncel Denetimli Serbestlik şartlarının kapsamı, cezanın tedbire çevrilmesi, ceza ehliyetinin olmaması v.b. durumlar sayılabilir. Cezaevine girmenin caydırıcı olma özelliğinin yanı sıra, suçu pekiştirme özelliği de bulunmaktadır. Birçok araştırmaya konu olan ceza evlerinin, ıslah etmenin ötesinde birer suç okulu haline geldikleri tezi önemlidir. Kriminal içerikli sosyal etkileşimlerin en çok olduğu yerlerden birisi cezaavidir.

Cezaevinde kalma, hükümlünün cezaevinden çıktıktan sonra tekrar suça karışmasına etki eden etmenlerdendir. Kızmaz’ın çalışmasında vurguladığı Climmer’in

çalışmasında yer alan “mahkumlaşma (prisonization)” yani “hükümlünün cezaevine girdikten sonra cezaevi toplulukları arasında deneyimlenen yaşam tarzları ile bütünleşme düzeyini belirtmek” amacıyla kullanıldığı vurgulanmıştır (Kızmaz: 2006a:272).

Kızmaz Sutherland’ ın, suçluların suçluluk yapılarını sadece suçlularla bir araya gelerek pekiştirilecek bir süreç olmadığını; suçun oluşumunda, suçlu bireylerle olan ilişkinin sıklığı, yoğunluğu, süresi ve önceliği gibi unsurların önemli derecede etkili olduğunu belirttiğinden söz etmektedir. Ceza evlerinde bulunan hükümlülerin kendi aralarındaki ilişkilerin sıklıkları ve yoğunluklarının farklılık gösterebileceği de vurgulanmaktadır (Kızmaz, 2005:162). Bu doğrultuda, cezaevinde kalma süresi arttıkça bireylerin suçluluk yapılarının da pekişebileceği beklenebilir. Bu süreç takip edildiğinde, daha önce cezaevine girmeye ilişkin tablo 40’deki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 40: Daha Önce Cezaevine Girme Durumu

Daha Önce Cezaevine Girme	Sayı	%
Hayır	50	66,7
Evet	25	33,3
Toplam	75	100,0

Hükümlülerin daha önce cezaevine girip girmedikleri sorulmuştur. Tablo 40’taki bulgular şunlardır: Hükümlülerin % 64’ünün cezaevine girmedeği, %36’sının ise cezaevine girdiğini ifade ettiği görülmektedir.

Daha önce cezaevinde kalanların (25 kişi), süresine ilişkin veriler de önemlidir. Bu verilerin dağılımı tablo 41’de yer almaktadır.

Tablo 41: Cezaevinde Kalma Süresinin Dağılımı

Cezaevinde Kalma Süresi	Sayı	%
1 yıldan az	6	24,0
1-3 yıl	10	40,0
4-7yıl	4	16,0
7 yıl üzeri	3	12,0
Cevap yok	2	8,0
Toplam	25	100,0

Daha önce cezaevinde kalan hükümlülerin, cezaevinde kalma sürelerine bakıldığında, hükümlülerin %40'ı 1-3 yıl arasında cezaevinde kalmış, % 24'ü bir yıldan az süreyle kalmış, % 16'sı 4-7 yıl cezaevinde kalmış, 7 yıl ve üzeri bir süreyle kalanların oranı ise %12 olarak tespit edilmiştir. Bu soruyu cevapsız bırakanların oranı ise %8'dir. Cezaevinde kalanların büyük çoğunluğunun 3 yıldan az süreyle kalanların % 64'lük bir rakamı oluşturduğu dikkatleri çekmektedir.

3.4.9. Suçu Önlemede Etkili Olan Kurum

Suçu önlemede, eski çağlardan beri devletler, uluslararası ve yerelde ülkeler bazında politikalar geliştirmektedirler. Bu politikalar, suç işlemeyi azaltacak şekilde geliştirilmeye çalışılmaktadır. Her dönemin farklı uygulamaları mevcuttur. Günümüzde suçu önleme faaliyetlerinin daha insancıl bir düşünce ile suça karışan bireyleri hem suça karışmasını engellemek, hem de iyileştirerek topluma kazandırma amacı taşınmaktadır. Suçu önlemede ceza infazında bahsedilen iki ayrı kurum mevcuttur: Cezaevi ve Denetimli Serbestlik kurumu. Bu ikili yapıda hangi kurumun etkili olduğu sorgulanmış ve veriler tablo 42'de sunulmuştur.

Tablo 42: Suçu Önlemede Etkili Olan Kurumun Durumu

Suçu Önlemede Etkili Olan Kurum	Sayı	%
Cezaevi	25	33,3
Denetimli Serbestlik	50	66,7
Toplam	75	100,0

Suçu önlemede etkili olan kuruma bakıldığında, hükümlülerin %66,7'sinin Denetimli Serbestlik dedikleri, %33,3'nün ise cezaevi cevabını verdikleri görülmektedir.

Tablo verilerinin ötesinde, bu kurumların öne çıkmasının sebeplerinin neler olduğuna bakılınca şu özet ortaya çıkmaktadır. Hükümlülerin %14,7'si, Denetimli Serbestlik kurumunun suçu önlemede etkili olma sebebini 'verilen programların/eğitimlerin kişileri bilinçlendirmesi ve farkındalık yaratması' olarak ifade etmektedir. Yüzde 12'sinin 'hocaların ılımlı yaklaşımları ve anlatımları', %8'inin 'kişinin özgürlüğünü kısıtlamayıp çevresinden koparmaması' nı ve %4'ü ise 'topluma kazandırma düşüncesi' olarak açıklamaktadırlar.

Hükümlülerin %12'sinin cezaevinin suçu önleme nedenini 'daha caydırıcı', %9,3'ü 'özgürlüğü kısıtladığı için', %8'inin diğer cevabını vermiş ve %4'ünün ise cevap vermediği tespit edilmiştir. Her iki kurumun öne çıkış sebeplerinin farklılaştıkları dikkatleri çekmektedir.

3.4.10. Suçla İlişkilendirilmeden Dolayı Etiketlenme Durumu

Dursun, suçla ilişkilendirilmiş birinin, toplum içerisinde etiketlenmesinin kişinin suçluluk kimliği üzerinde önemli bir etkisinden söz etmektedir. Etiketleme kuramında, toplum tarafından etiketlenen bir birey, toplum dışına itilmekte ve suçlu olan gruplarla temas kurarak iletişim haline geçtiği vurgulanmaktadır. Dursun'un aktardığına göre, Lemert, bireylerin ilk suçu işledikten sonra, bireyin çevresi ve toplum tarafından etiketlenmesi ile suçluluk kariyeri oluşturduğunu iddia etmektedir. Bireylerin etiketlemeyi ortadan kaldırması damgalama kuramına göre neredeyse imkânsızdır. "Bir kere suçlu, her zaman suçludur" ya da "Bir kere hırsız, her zaman hırsızdır". Bu şekilde markalanmakta ve normalden soyutlanmaktadır (Dursun, 1997:309). Etiketlenmeden sadece kişi etkilenmemekte, kendisiyle beraber ailesi ve çevresi de etkilenmekte hatta zaman zaman etiketlenmektedir.

Tablo 43: Suçla İlişkilendirilmeden dolayı etiketlenme ve kimlerin zarar gördüğünün Dağılımı

Etiketlenme ve zarar görenler	Sayı	%
Bana zarar verdi	14	18,7
Bana ve aileme zarar verdi	13	17,3
Aileme ve çevreme zarar verdi	4	5,3
Hiç kimseye zarar vermedi	1	1,3
Bana ve iş yerime zarar verdi	1	1,3
Etiketlendiğini düşünenlerin toplamı	33	44,0
Etiketlendiğini düşünmeyenler	42	56,0
Toplam	75	100,0

Hükümlülerin %56'sı suçla ilişkilendirildikleri için herhangi bir etiketlenmeye maruz kalmadıklarını ifade ederken, %44'ünün ise etiketlendiklerini belirttikleri görülmektedir.

Etiketlenmeden kaynaklı zarar görenlerin genel toplam içinde dağılımı şöyledir. Hükümlülerin %18,7'si (etiketlenenler içinde % 42'si) sadece kendisinin zarar gördüğünü, %17,3'ünün (etiketlenenler içinde % 39) kendisinin yanında ailesinin zarar gördüğünü, %5,3'ünün (etiketlenenler içinde %12) ise ailesinin ve çevresinin zarar gördüğünü, eşit orana sahip olan %1,3'lük bir kesimin (etiketlenenler içinde %3) kendisinin ve iş yerinin zarar gördüğünü, %1,3'ünün (etiketlenenler içinde %3) ise zarar gören herhangi bir kimsenin olmadığını vurguladığı görülmektedir.

3.4.11. Etiketlemenin Ortadan Kaldırılma Yolları

Hükümlüler suçla ilişkilendirildiklerinde toplum içerisinde bir takım etiketlenmelere maruz kalabilmekte ve bu etiketlenmeler bazen bireylerde telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurabilmektedir. Hükümlüler bu etiketi ortadan kaldırmak, etiketsiz yaşamak amacıyla bir takım yollara başvurabilmektedirler.

Tablo 44'te etiketlenmelerin genel anlamda ortadan kaldırılma yollarına yer verilmiştir.

Tablo 44: Etiketlenmelerin Ortadan Kaldırılma Yollarının Dağılımı

Etiketlenmeyi Ortadan Kaldırma Yolları	Sayı	%
Aynı hatayı tekrar yapmayarak	7	9,3
Zamanla	4	5,3
Suç unsurlarından ve ortamlarından uzak kalarak	12	16,0
Suç işlemediğini ispat ederek	4	5,3
Düzenli bir hayat kurarak	2	2,7
Bilmiyorum	17	22,7
Diğer	26	34,7
Zamanla ve suç unsurlarından uzak kalarak	3	4,0
Toplam	75	100,0

Tablo 44'te hükümlülerin %16'sı 'suç unsurlarından ve ortamlardan uzak kalarak', %9,3'ü 'aynı hatayı tekrar yapmayarak', eşit orana sahip olanlardan %5,3'ü 'zamanla', diğer %5,3'ü 'suç işlemediğini ispat ederek' ve %2,7'i de 'düzenli bir hayat kurarak' etiketlenmelerin ortadan kaldırılacağını belirtmektedir. Bunun yanında azımsanmayacak bir oranın yani %22,7'sinin etiketlenmeyi ortadan nasıl

kaldıracaklarını bilmediklerini belirtirken, %34,7'si yukarıda sayılan yolların dışında diğer seçeneği belirttikleri tespit edilmiştir.

3.4.12. Tekrar Suçla İlişkilendirilme İhtimali

Suçla ilişkilendirilen bireylerin tekrar suça karışmasına neden olabilecek birçok faktörden bahsedilebilir. Bu faktörler çeşitli olmakla birlikte ekonomik, sosyal, kültürel ve genetik temelli olabilmektedir.

Tablo 45'te hükümlülerin tekrar suçla ilişkilendirme ihtimali bilgisi yer almaktadır.

Tablo 45: Tekrar Suçla İlişkilendirilme İhtimalinin Dağılımı

Tekrar Suçla İlişkilendirilme İhtimali	Sayı	%
Hayır	59	78,7
Kısmen	5	6,7
Başka	7	9,3
Cevap yok	4	5,3
Toplam	75	100,0

Hükümlülerin tekrar suçla ilişkilendirilme ihtimaline bakıldığında % 78,7'sinin hayır, % 9,3'nün başka, % 6,7'sinin kısmen cevabını verdiği ve % 5,3'nün ise cevap vermediği tespit edilmiştir. Tabloda, tekrar suçla ilişkilendirilme ihtimaline karşı hükümlülerden kimsenin evet cevabını vermediği göze çarpmaktadır.

3.4.13. Bireyi Suçtan Uzak Tutabilecekler

Kaner' in de vurguladığı üzere, toplum içerisinde tüm bireyleri tutarlı bir değer sistemi içerisinde tutan bir ahlaki sistem mevcuttur. Bu ahlaki değerlere olan bağlılığın zayıf olması ya da hiç olmaması suçlu bireylerin özelliklerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Burada Kaner Hirschi' nin bahsettiği toplumda bireylerin oluşturmuş olduğu bir takım elementlerin varlığından bahseder. Bu elementlerden “bağlanma (attachment)” anne, baba, akranlar, öğretmenler gibi önemli olan kişilere yönelik yakınlık, ilgi ve duyarlılık ve saygıyı ifade etmektedir. Bireyin bu kişilere yönelik bağlılığı, toplumsal normları kabul etmesini kolaylaştırmaktadır (Kaner, 1992:

491). Bu doğrultuda birey çevresindeki bu kişilere ne kadar bağlanırsa, suç işlemesi o kadar azalma gösterebilir kanısı da söz konusu olabilmektedir.

Bireyi suçtan uzak tutan, sadece çevresindeki kişiler değildir. Bunun yanında bireyin kendi kendini kontrol ettiği içsel kontrol edicilerin de varlığı söz konusudur.

Bireyi suçtan uzak tutabileceklerin dağılımı tablo 46’te ele alınmıştır.

Tablo 46: Bireyi Suçtan Uzak Tutabileceklerin Dağılımı

Bireyi Suçtan Uzak Tutabilecekler	Sayı	%
Kendisi	2	2,7
Ailesi	26	34,7
Arkadaşları	7	9,3
Ailesi ve arkadaşları	26	34,7
Hiç kimse	1	1,3
Diğer	13	17,3
Toplam	75	100,0

Tablo 46’da hükümlülerin, bireyi suçtan uzak tutabilecekler olarak bahsedilenler şunlardır: %34,7’sinin ‘aile’ cevabını verirken, eşit orana sahip (%34,7) diğer kesimin ‘aile ve arkadaşları’ nın da bireyi suçtan uzak tutabileceklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir. Diğer oranlar ise şu şekilde sıralanabilir: %9,3’ü ‘arkadaş’, %2,7 gibi küçük bir oran ‘kendisi’, %1,3’ü ise ‘hiç kimse’ cevabını vermiştir. %17,3’ü ise yukarıda sayılanların dışında ‘diğer’ bilgisine ulaşılmıştır. Aile ve arkadaşların yüksek oranları bu iki grubun ayrı ayrı veya beraber bireyi suçtan uzak tutabilecek ve azımsanmaması gereken etki ve gücüne işaret edilmektedir.

3.4.14. Suçla İlişkilendirilmenin Toplumdan Uzaklaşmayla İlgisi

Suçla ilişkilendirilen bireylerin, toplum norm ve kurallarına aykırı hareket etmesinden kaynaklı olarak ilgili kişiler toplum tarafından tepki ile karşılanabilmektedir. Bu tepki, kimi zaman bireyin davranışının gerek resmi gerekse de gayri resmi olarak cezalandırılması ile sonuçlanabilmektedir. Verilen cezalar bireyleri toplum içerisinde işaretlemekte ve bireyin topluma karşı olan iletişimini zayıflatabilmektedir. Bunun sonucunda, toplum tarafından itilen birey ile toplum arasına bir set çekmekte ve toplumdan uzaklaştırmaktadır. Suçla ilişkilendirilmiş birey,

toplumdan uzaklaşıp suçlu gruba dahil olmakta ve topluma aykırı davranış içerisine girebilmektedir. Aykırı davranışların artmaması ve bireylerin suça karışmaması için yeniden topluma yakınlaştırılarak toplumla bütünleşmesinin sağlanması gerekmektedir.

Tablo 47’de suça ilişkilendirilmiş kişinin, topluma yakınlaştırılma durumunun, suça ilişkilendirilmiş kişinin toplumdan uzak olma durumuna göre, dağılımına ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 47: Suça ilişkilendirilmiş Kişinin Topluma Yakınlaştırma Durumunun Suça İlişkilendirilmiş Kişinin Toplumdan Uzak Olma Durumuna Göre Dağılımı

Suçlu Kişiyi Topluma Yakınlaştırmak İçin	Suça Karışan Kişi Toplumdan Uzak mı?			
	Hayır	Kısmen	Evet	Toplam
Toplumsal aktivitelere dâhil edilerek	13	12	7	32
Toplumun suçluyu dışlamayarak fırsat vermesi	3	2	2	7
Kişiyi iş imkânı sunularak	3	1	6	10
Kişiyi öz güven aşıl原因arak	3	2	1	6
Eğitim yoluyla kişilerin bilinçlendirilmesi	2	1	3	6
Diğer	5	1	1	7
Bilmiyorum	2	3	2	7
Toplam	31	22	22	75

Tablo 47’de hükümlülerin suça ilişkilendirilmiş kişinin toplumdan uzak olma durumu ve toplumdan uzak kalan ya da tutulan kişiler topluma neler yapılarak yakınlaştırılabilir durumu arasındaki ilişkiden, toplumdan uzak olan kişilerin toplumsal aktivitelere dâhil edilerek topluma yakınlaştırılabileceğine işaret eder görülmektedir. Hükümlülerin bir kısmı da toplumdan uzak kalan kesime iş imkânı sunularak onların topluma dâhil edilebileceğini vurguladıkları belirlenmiştir.

Tablo verilerine göre, 75 hükümlünün 31’i suça karışan kişinin toplumdan uzak olmadığını ifade ettiği, 22’si kısmen uzak derken, diğer 22’sinin ise evet uzak dedikleri görülmektedir.

Suçlu kişiyi topluma yakınlaştırmak için yapılabileceklerle bakıldığında ise şu alt başlıklarda yoğunlaşmalar olduğu tespit edilmiştir: 75 hükümlünün 32’si toplumsal aktivitelere dahil edilmeyi, 10’u iş imkanı sağlanmasını, 7’si toplumun suçluyu dışlamayarak fırsat vermesini, 7’si bilmiyorum derken diğer 7’si başka şeyleri

vurgulamıştır. Geriye kalan 6 kişi, kişiye öz güven aşılmasını vurgularken, diğer 6'sı eğitim yoluyla kişilerin bilinçlendirilmesini vurgulamaktadır.

Toplumsal aktivitelere dâhil edilmeyi ifade edenlerin büyük çoğunluğunun, suça karışan kişinin toplumdan uzak veya kısmen uzak olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Toplumun suçluyu dışlamayarak fırsat vermesini ifade edenlerin çoğunluğunun, suçlunun toplumdan uzak olmadığını ve eşit oranlarda kısmen ve evet cevapları verdikleri görülmektedir. Toplumda bir işe sahip olunarak topluma yakınlaşacağını düşünen hükümlülerin büyük bir kısmının, toplumdan uzak oldukları görülmektedir. Kişiye öz güven aşılayarak toplumla bütünleşmesi sağlanan kişilerin çoğu ve eğitim yoluyla bireylerin bilinçlendirilmesini belirtenlerin yarısının toplumdan uzak oldukları görülmektedir.

3.5. Denetimli Serbestlik Süreci

Çalışma bulgularının son başlığı olan “Denetimli Serbestlik Süreci” 9 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar şu şekilde sıralanmaktadır: Daha Önce DS Süreçlerine Katılma Durumu, DS Aktivitelere Katılım, DS Aktivitelerinin Etkililik Oranı, DS Aktivitelerinin Suçtan Uzaklaştırmaya Faydası, DS Aktivitelerini En Etkili-Etkisiz Hale Sokan Sebepler, DS Aktivitelerinin En Çok Kazandırdıkları, DS Aktivitelerinin Pratikte Faydası, DS Sisteminin Eksiklikleri, DS Kural İhlaliyle Cezalandırılma Durumu’ dur.

3.5.1. Daha Önce DS Süreçlerine Katılma Durumu

DS süreçleri, hükümlülere bazı sosyal beceri kazandırmanın yanında en temel amacının hükümlülerin topluma kazandırılarak suçtan uzak kalmasını sağladığı düşünülmektedir. Bu konuda, hükümlülerin ifade ettikleri veriler ise tablo 48’de yer almaktadır.

Tablo 48: Daha Önce DS Süreçlerine Katılma Durumu

Daha Önce DS süreçlerine katılım	Sayı	%
Hayır	56	74,7
Evet	18	24,0
Cevap yok	1	1,3
Toplam	75	100,0

Tablo 48'deki bulgular, hükümlülerin %74,7'sinin daha önce DS süreçlerine katılmadıklarına işaret ederken, %24'ünün daha önce DS süreçlerine katılım sağladığını belirttiği görülmektedir. Bir kişi ise ilgili soruya cevap vermemiştir.

Daha önce DS süreçlerine katılan hükümlülerden; 8'inin koşullu salıverilmeye, 5'inin tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine, 1'nin kamu hizmetine ve 3'ünün de diğer karar türlerine tabi tutulduklarına ve birinin cevap vermediğine ilişkin bilgi elde edilmiştir.

DS sürecini hak etme durumunun verilen DS karar türüne göre dağılımına ilişkin veriler tablo 49'de yer almaktadır.

Tablo 49: DS sürecini Hak Etme Durumunun Verilen DS Karar Türüne Göre Dağılımı

DS Sürecini Hak Ettiniz mi?	Verilen DS Karar Türü		
	TDS	Koşullu Salıverilme	Toplam
Hayır	14	5	19
Evet	33	16	49
Diğer	1	0	1
Cevap Yok	4	2	6
Toplam	52	23	75

Tablo 49'da hükümlülerin karar türleri ve DS sürecini hak edip etmeme durumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonucunda %69,3'nün (52 kişi) tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbiri, %30,7'sinin de koşullu salıverilmeden (23) yararlandığı görülmektedir. Denetimli Serbestlik karar türlerinin genelinin dağılımına bakıldığı zaman, en çok tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirlerinin olduğu görülmektedir. Adalet Bakanlığı, Nisan 2015 tarihli istatistik sonuçlarına bakıldığı zaman, TDS (yetişkin-çocuk) dosyalarının sayısı 110,084, adli kontrol 66,678 ve ardından koşullu salıverilme 55,719 olduğu görülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2015).

Hükümlülerin DS sürecini hak etme durumuna ilişkin düşüncelerine bakıldığında: 49 kişi DS sürecini hak ettiklerini, 19 kişi hak etmediklerini ifade etmişlerdir. Cevap vermeyenlerin sayısı 6 ve başka cevap verenlerin sayısı ise 1'dir.

Hükümlülerin DS sürecini hak edip etmediklerinin verilen karar türü açısından değerlendirildiğinde, karar türlerine göre hükümlülerin farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. 75 kişi içinde DS sürecini hak ettiğini ifade edenler grubuna bakıldığında;

koşullu salıverilmeden yararlananların büyük çoğunluğu (16 kişi) cezaevinde cezasının bir kısmını çektiklerini ve iyi halli olduklarından dolayı DS sürecini bir hak olarak gördükleri, tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine tabi tutulanların (33 kişi) ise (TDS+ sadece DS) uyuşturucu madde kullandıkları için bu tedbirin verilmesini hak ettiklerini dile getirmişlerdir.

Bu süreci hak etmediğini düşünenlerin ise 19 kişiden oluştuğu ve çoğunluğunu ise TDS'den gelenlerin 14 kişiyle oluşturmalarına karşın 5 kişinin koşullu salıverilmeden bu grupta oldukları dikkatleri çekmektedir.

Cevap vermeyenlerin çoğunluğunu, TDS grubundakiler oluştururken, başka cevabını veren kişinin ise yine TDS den olduğu belirlenmiştir.

3.5.2. DS Aktivitelere Katılım

Çalışmada, DSM' de eğitim ve iyileştirme aktiviteleri suç türlerine göre belirlenerek hükümlülere verilmektedir. Bu aktiviteler bireysel görüşme, müdahale programları ve seminerlerdir. Aşağıda, hükümlülerin DS aktivitelerinden müdahale programlarına katılım durumlarına yer verilmektedir.

DS aktivitelerine katılım verileri elde edilmiştir. Bu veriler tablo 50'de gösterilmektedir.

Tablo 50: DS Aktivitelere Katılım Durumu

DS Aktivitelere Katılma	Sayı	%
SAMBA	49	65,4
ÖFKE KONTROLÜ	13	17,3
HAYDE	10	13,3
ÇMP	3	4
Toplam	75	100,0

Örneklem seçimi sürecinde her bir grubun içinden tabakalı olarak (% 10'u) hükümlü seçilmiş olmasına rağmen, onların seminerlere katılımları üzerinde bir kontrol mümkün olmamıştır. Bu durumda, hükümlülerin söz konusu DS aktivitelerine süreçte katılımlarına ilişkin verileri tablo 50'den takip etmek mümkündür. DS aktivitelerine katılım durumuna bakıldığında, seçilen hükümlülerin %65,4'ünün SAMBA'ya, %17,3'ü öfke kontrolüne, %13,3'ü HAYDE'ye ve %4 ise ÇMP'ye katılmıştır. *Grup*

çalışmalarına katılan bütün hükümlülerin en az iki tane *bireysel görüşmeye* katıldığı, yapılan denetim planları doğrultusunda hükümlülerin %76'sının *seminerlere* katıldığı tespit edilmiştir.

3.5.3. DS Aktivitelerinin Etkililik Oranı

DS 'de verilen eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin hükümlülerin topluma kazandırılması amacıyla belirlenmiştir. Bu aktiviteler, hükümlülerin sosyal beceri açısından duygusal, düşünsel ve davranışsal boyutta etkililik oranına sahiptir. Aktiviteler, hükümlülerin topluma uyum sağlamasına, aile, iş ve arkadaş ilişkilerini düzenlemeye, suça ve mağdura yönelik farkındalık oluşturmaya, öfke kontrolünü sağlamaya ve şiddetten uzak durmaya v.b. etki etmektedir. Tablo 51, suçu önleme ve eğitim iyileştirme aktivitelerinin sağladıkları etkililik oranlarının dağılımına işaret etmektedir.

Tablo 51: Suçu Önleme ve Eğitim İyileştirme Aktivitelerinin Sağladıkları Etkililik Oranının Dağılımı

Denetimli Serbestlik Aktivitelerinin Sağladıkları	Çok etkili	Etkili	Orta/ kısım	Etkisiz	Hiç etkisi yok	Cevap yok	Toplam
Şiddetten Uzak Durma	18	26	16	9	4	2	75
Suç Unsurunu fark etme	20	39	12	1	2	1	75
Aile İlişkilerini düzeltme	14	19	10	12	19	1	75
Öfke Kontrolü	13	27	25	5	2	3	75
Sorumluluk Duygusunda Artış	15	41	14	2	1	2	75
Yeni Arkadaş Edinme	8	15	19	17	15	1	75
İş Geliri Elde Etme	6	7	8	14	39	1	75
Sosyal Bilinç Düzeyini etkileme	15	39	17	2	1	1	75
Mağdurla İlgili Farkındalık	13	38	19	1	1	3	75
Topluma Kazandırma	24	23	24	3	1	-	75
İletişim Becerileri Kazandırma	11	24	28	6	5	1	75
Problem Çözme Becerisi Kazandırma	11	29	23	9	2	1	75

Tablo 51'de suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin sağladıkları etkililik düzeyleri değerlendirilmiştir. Bu veriler doğrultusunda çok geniş yelpazeye

yayılan veriler bulunmakla beraber, kimilerinde etkili olduğu vurgusunun farklı derecelerde yoğunlaştığı dikkat çekicidir. Bulguların şu detayları tespit edilmiştir:

Şiddetten uzak durma konusunda, suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etkilerini hükümlüler şöyle değerlendirmiştir: 26'sı için etkili, 18'i için çok etkili, 16'sı için orta/kısmi etkili, 9'u için etkisiz, 4'ü için hiç etkisi yok görünmektedir. Cevap vermeyenlerin ise 2 kişi olduğu dikkatleri çekmektedir.

Suç unsurunu fark etme konusunda, suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etki değerlendirmesi durumu ise şöyle tespit edilmiştir: Hükümlülerin 39'u için etkili, 20'si için çok etkili, 12'si için orta/kısmi etkili, 19'u için hiç etkisi yok, 12'si için etkisiz görünürken, 1 kişinin bunun değerlendirmesini yapmadığı tespit edilmiştir.

Aile ilişkilerini düzeltme konusunda, suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etki durumu şöyledir: Hükümlülerin 19'u için etkili ve diğer 19 kişi için ise hiç etkisi yoktur. Yine 14'ü için çok etkili, 12'si için etkisiz, 10'u için orta/kısmi etkili görünürken 1 kişinin etki değerlendirmesini cevapsız bıraktığı tespit edilmiştir.

Suç önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin öfke kontrolüne etkisi ise şöyle değerlendirilmiştir: Hükümlülerin 27'sine göre etkili, 25'ine göre orta/kısmi etkili, 13'üne göre çok etkili, 5'ine göre etkisiz, 2 kişiye göre ise hiç etkisiz görünmekle birlikte, 3 kişinin bu soruyu cevapsız bıraktığı tespit edilmiştir.

Sorumluluk duygusunu artırmaya, suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etki durumu şöyledir: Hükümlülerin 41'i etkili, 15'i çok etkili, 14'ü orta/kısmi etkili, 2'si etkisiz ve 1'i hiç etkisi olmadığına işaret etmişlerdir. İki kişinin ise buna cevap vermediği görülmektedir.

Suç önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin yeni arkadaş edinmeye etkisi ise tablodan şöyle tespiti dilmiştir: Hükümlülerin 19'u orta/kısmi düzeyde etkili olduğunu, 17'si etkisiz, 15'i etkili ve diğer 15'i ise hiç etkisiz bulurken 8'i çok etkili olduğundan bahsetmiştir. 1 kişinin ise cevap vermediği tespit edilmiştir.

İş geliri elde etme durumuna ilişkin, suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etki derecelendirme bulguları şöyledir: Hükümlülerin 39'unun bu aktiviteleri hiç etkisiz, 14'ünün etkisiz, 8'inin orta/kısmi etkili, 7'sinin etkili ve 6'sının ise çok etkili bulduğu tespit edilirken 1 kişinin bu soruyu cevapsız bıraktığı belirlenmiştir.

Suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin sosyal bilinç düzeyini etkileme durumu ise şöyle tespate dilmiştir: Hükümlülerin 39'u etkili, 17'si orta/kısmi etkili, 15'i çok etkili, 2'si etkisiz ve 1'i hiç etkisi olmadığını vurgulamışlardır. Cevapsız bırakan hükümlü sayısı ise 1'dir.

Suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin mağdurla ilgili farkındalık oluşturmaya etkisi ise şöyle tespate dilmiştir: Hükümlülerin 38'i etkili, 19'u orta/kısmi etkili, 13'ü çok etkili, 1'i etkisiz ve bir diğeri ise hiç etkisi olmadığını ifade etmişlerdir. Cevap vermeyenlerin sayısı bu kısımda yine 3'e yükselmiştir.

Suçu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin topluma kazandırmaya etki durumuna ilişkin şu verilere ulaşılmıştır: Hükümlülerin 24'ü çok etkili, 24'ü orta/kısmi etkili, 23'ü etkili, 3'ü etkisiz ve 1'i hiç etkisiz bulurken cevapsız bırakan olmadığı tespit edilmiştir.

İletişim becerileri kazandırma durumuna suçlu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin tespate edilen etki değerlendirmesi ise şöyledir: Hükümlülerin 28'i orta/kısmi etkili, 24'ü etkili, 11'i çok etkili, 6'sı etkisiz, 5'i hiç etkisi yok vurgusunu yapmışlardır. Cevap vermeyen kişi sayısı yine 1'dir.

Suçlu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin problem çözmeye etkisi ise hükümlülerce şöyle değerlendirilmiştir. 29'una göre etkili, 23'üne göre orta/kısmi etkili, 11'ine göre çok etkili, 9'una göre etkisiz, 2'sine göre ise hiç etkisi bulunamamaktadır. Cevap vermeyen hükümlü sayısı ise burada yine 1'dir.

Yukarıdaki detaylı bulgular, suçlu önleme ve eğitim, iyileştirme aktivitelerinin etki derecelenmesinin etkili, orta/kısmi ve çok etkili arasında dönüşümlü yoğunlaşmalarına işaret etmektedir. Ancak, bazı durumlarda bu toparlanmanın ötesinde, bazı kalemlerdeki etki değerlendirmesinin daha farklı ifadelerle yayıldığı da görülmektedir.

3.5.4. DS Aktivitelerinin Suçtan Uzaklaştırmaya Faydası

DS' ye tabi tutulan hükümlülere verilen aktivitelerin temel amacı hükümlülere suçtan uzak tutmak ve hükümlülere topluma kazandırmaktır. Suçtan uzaklaştırmak amacıyla hükümlülere yönelik bireysel görüşmeler yapılmakta, müdahale programları uygulanmakta ve seminerler verilmektedir.

Tablo 52'de, bireysel görüşmelerin hükümlüyü suçtan uzaklaştırmaya etkisine ilişkin veriler sunulmaktadır.

Tablo 52: Bireysel Görüşmelerin Suçtan Uzaklaştırma Durumu

Bireysel Görüşmelerin suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	25	33,3
Etkili	29	38,7
Orta/kısmen	18	24,0
Etkisiz	1	1,3
Etkisi yok	1	1,3
Cevap yok	1	1,3
Toplam	75	100,0

Bireysel görüşmeye katılan hükümlülerin; yaklaşık %39'u bireysel görüşmelerin suçtan uzaklaştırmada etkili olduğunu, %33,3'ü çok etkili olduğunu, %24'ü orta düzeyde etkili olduğunu belirtirken, aynı orana sahip etkisiz, etkisi yok ve cevap vermeyenlerin %1,3'lük bir orana sahip olduğu saptanmıştır. Etki oranının oldukça yüksek olduğu ve derecelendirmesinin ise farklılaşabildiği dikkatleri çekmektedir.

Seminerlerin suçtan uzaklaştırmaya etkisinin dağılımı tablo 53'de verilmiştir.

Tablo 53: Seminerlerin Suçtan Uzaklaştırma Durumu

Seminerin suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	15	20,0
Etkili	25	33,3
Orta/kısmen	21	28,0
Etkisiz	6	8,0
Hiç etkisi yok	7	9,3
Cevap yok	1	1,3
Toplam	75	100,0

Seminer çalışmalarının suçtan uzaklaştırmaya etkisinin olup olmadığı yönünde verilen cevaplar şu şekilde belirtilebilir: hükümlülerin %33,3'ü etkili, %28'i orta düzeyde etkili olduğunu, %20'si çok etkili olduğunu belirtirken %9,3'ü hiç etkisi olmadığını, %8'i etkisiz olduğunu belirttikleri ve %1,3'ü de cevap vermediği saptanmıştır. Seminer çalışmalarının etkili olduğu düşüncesinin hakim olduğu dikkatleri çekmektedir.

SAMBA' nın suçtan uzaklaştırma durumundaki etkisi tablo 54'te görülmektedir.

Tablo 54: SAMBA' nın Suçtan Uzaklaştırma Durumuna Etkisi

SAMBA' nın suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	20	26,8
Etkili	19	25,4
Orta/kısmen	8	10,7
Hiç etkisi yok	1	1,3
Cevap Yok	1	1,3
Toplam	49	65,5

Hükümlü 75 kişiden 49'u SAMBA' ya katılmış olup; %65,5'inin 20'si SAMBA' nın suçtan uzaklaştırmada çok etkili olduğunu, 19'nun etkili olduğunu, yaklaşık 8'nin orta düzeyde etkili olduğunu belirtmektedir. Hiç etkisinin olmadığını belirten ve cevap vermeyenlerin her birinin sayısı yine 1'dir.

Tablo 55: Öfke Kontrolünün Suçtan Uzaklaştırma Durumu

Öfke Kontrolünün suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	3	4,0
Etkili	2	2,7
Orta/kısmen	7	9,3
Hiç etkisi yok	1	1,3
Toplam	13	17,3

Hükümlü 75 kişiden 13'ü Öfke Kontrolüne çalışmalarına katılmış olup; %17,3'nün %9'u Öfke Kontrolünün suçtan uzaklaştırmada orta/kısmi düzeyde etkili olduğunu, %4'ünün çok etkili olduğunu, %3'ünün etkili olduğunu belirttikleri, %1'inin ise etkisiz olduğunu vurguladığı görülmektedir.

Tablo 56'da HAYDE' nin suçtan uzaklaştırma durumuna etkisi özetlenmektedir.

Tablo 56: HAYDE’ nin Suçtan Uzaklaştırma Durumu

HAYDE’ nin suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	4	5,3
Etkili	4	5,3
Orta/kısmen	1	1,3
Etkisiz	1	1,3
Toplam	10	13,2

Hükümlü 75 kişiden 10’u HAYDE’ ye katılmış olup, toplam %13,2’sinin içinden %5’i HAYDE’ nin suçtan uzaklaştırmada çok etkili olduğunu, %5’inin etkili olduğunu belirttikleri, aynı orana (%1’er) sahip iki kişiden birinin orta/kısmen ifadesini kullandığı diğerinin ise etkisiz bulduğu saptanmıştır.

Tablo 57 ile aynı durum, ÇMP ile değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 57: ÇMP’ nin Suçtan Uzaklaştırma Durumu

ÇMP’ nin suçtan uzaklaştırmaya etkisi	Sayı	%
Çok etkili	1	1,3
Etkili	2	2,7
Toplam	3	4

Hükümlü 75 kişiden 3’ü (%4) ÇMP’ ye katılmış olup, bunların %3’ü ÇMP’ nin suçtan uzaklaştırmada etkili olduğunu, %1’nin ise çok etkili olduğunu belirttikleri saptanmıştır.

Cevapların çoğu, grupların suçtan uzaklaştırmada etki derecesi değerlendirmesinde, çok etkili, etkili ve orta/kısmen gruplarında yoğunlaşmaktadır. Buna karşın DS aktivitelerinin etki-etkisizlik ihtimaline de bakmak gerekmektedir.

3.5.5. DS Aktivitelerini En Etkili-Etkisiz Hale Sokan Sebepler

DS aktiviteleri hükümlünün aile, eğitim, iş ve sosyal hayatı dikkate alınarak belirlenmektedir. Hükümlünün olağan hayatını olumsuz yönde etkileyecek, iş ve eğitim hayatını aksatacak, aile birliğini bozacak faaliyetlerden uzak eğitim-iyileştirme aktivitelerine katılmasını etkili kılacak aktiviteler oluşturulmaktadır. Bunun yanında,

farklı sebeplerden veya DS’ de verilen programlardan kaynaklı aktiviteleri etkisiz hale sokan bazı nedenler olabilmektedir.

Tablo 58’de eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkili kılan sebeplerin dağılımı verilmektedir.

Tablo 58: DS’deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkili Kılan Sebeplerin Dağılımı

DS’deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkili Kılan Sebeplerin Dağılımı	Sayı	%
Farklı bakış açısı kazandırması	6	8,0
Hocaların anlatımı, üslubu ve ilgilenmesi	18	24,0
Suç sayılan unsurlardan uzak tutmaya teşvik etmesi	5	6,7
Katılımın zorunlu olması	13	17,3
Yeni bilgiler öğretmesi	8	10,7
Etkili herhangi bir sebep yok	4	5,3
Topluma uyum için bilinçlendirmesi	8	10,7
Diğer	6	8,0
Bilmiyorum	7	9,3
Toplam	75	100,0

Tablo 58’de hükümlülerin DS’ de katıldıkları eğitim ve iyileştirme aktivitelerini (bireysel görüşme, seminerler ve grup çalışmaları v.b.) etkili kılan sebeplerin neler olduğu sorulmuş ve bunlara ilişkin veriler yer almıştır. Hükümlülerin, %24’ü aktiviteyi yöneten kişinin anlatımı, üslubu ve kişilerle ilgilenmelerinin etkililiğini ifade ederken %17,3’nün ise katılımın zorunlu olmasından dolayı bu aktivitelere katıldıklarını söylemişlerdir. Eşit orana sahip iki farklı hücrelerden ilkinin yaklaşık %11’i yeni bilgiler öğretmesi, diğerinin ise topluma uyum için bilinçlendirmesinden bahsetmiştir. Takip eden diğer oranlar şu şekilde sırlanabilir: %9,3’ü bilmiyorum, %8’i farklı bakış açısı kazandırması, %8’i diğer, %6,7’si suç sayılan unsurlardan uzak tutmaya teşvik etmesi ve %5,3’ü de etkili herhangi bir sebebin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Genel olarak hükümlülerin, %50’den fazlasının eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkili kılan sebepleri olumlu görmektedir. Özellikle hocaların anlatımı, üslubu ve ilgilenmesi (%24), katılımın zorunlu olması (%17), yeni bilgiler öğrenilmesi

(yaklaşık %11) ve topluma uyum için bilinçlendirmesi (yaklaşık %11) gibi unsurların ön plana çıktığı dikkatleri çekmektedir.

Tablo 59’da, DS’deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkisiz kılan sebeplerin dağılımına işaret etmektedir.

Tablo 59: DS’deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkisiz Kılan Sebeplerin Dağılımı

DS’deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerini Etkisiz Kılan Sebeplerin Dağılımı	Sayı	%
Katılımın zorunlu olması	2	2,7
İş saatlerine denk gelmesi, işi engellemesi	13	17,3
Fiziki ortamın ve materyallerin yetersiz olması	9	12,0
İşlenen suçun sürekli vurgulanması	5	6,7
Grupla yapılan çalışmalarda frekansın uyuşmaması	4	5,3
Etkisiz hale sokan herhangi bir sebep yok	19	25,3
Diğer	12	16,0
Bilmiyorum	11	14,7
Toplam	75	100,0

Bu tabloda, hükümlülerden alınan, DS’deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkisiz kılan sebeplerin neler olduğu konusundaki bilgiler özetlenmeye çalışılmaktadır. Elde edilen verilere göre: %25,3’ünün etkisiz hale sokan bir durumun olmadığını, %17,3’nün iş saatlerine denk gelmesi ve işi engellemesi katılımı zorlaştırdığını ya da engellediği cevabını vermişlerdir. Hükümlülerin %16’sı yukarıda sayılan sebeplerin dışında diğer seçeneğini belirtirken, yaklaşık %15’i bilmiyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Hükümlülerin %12’sinin fiziki ortamın ve materyallerin yetersiz olmasını belirtmekte olup, bu aktivitelerin eksik olmasının aktiviteleri etkisiz duruma getirdiğini; eksiklerin giderilmesi ile aktivitelerin daha etkili hale getirilebileceğine işaret eder gibidir (Müdürlüğün yeni binaya taşınarak yeni materyallerin, geniş bir binaya geçilmiş olması bu sorunu ortadan kaldırmıştır). Hükümlülerin %5,3’ünün grupla yapılan çalışmalarda frekansın uyuşmaması, %2,7 küçük bir oranın ise katılımın zorunlu olmasının aktiviteleri olumsuz etkilediğini ifade ettiği görülmüştür.

3.5.6. DS Aktivitelerinin En Çok Kazandırdıkları

DS aktiviteleri, hükümlüleri toplumla bütünleştirme, suçtan uzaklaştırma, sosyal beceri kazandırma, öfke kontrolü sağlama, zararlı maddelerden uzaklaştırma v.b. alanlarında bir takım kazanımlarda bulunmak amacıyla verilmektedir. Bu doğrultuda tablo 60'ta DS aktivitelerinin hükümlülere kazandırdıklarının özeti sunulmaktadır.

Tablo 60: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerinin Kazandırdıklarının Dağılımı

DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerinin Kazandırdıkları	Sayı	%
Zararlı maddeler hakkında bilgilenme ve bilinçlenme	11	14,7
Hataların farkına varılarak, empati duygusunun geliştirilmesi	5	6,7
Sorumluluk duygusunda artışın olması	10	13,3
Suç sayılan ortamlardan ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşma	12	16,0
Öfke kontrolünü öğretmesi	5	6,7
Kazandırdığı bir şey yok	10	13,3
Toplumla bütünleşmeyi ve toplumsal kuralları benimsetmesi	10	13,3
Diğer	7	9,3
Bilmiyorum	5	6,7
Toplam	75	100,0

Tablo 60'da, hükümlülere eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin kazandırdıkları sorusunun cevapları yer almaktadır. Bulgular, hükümlülerin birbirine yakın oranlarda geniş bir yelpazede farklı cevaplar verdiklerine işaret etmektedir. Hükümlülere eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin neleri kazandırdığı sorusunun cevapları özetlenmektedir. Tabloya göre; Hükümlülerin %16'sı kazanımlarını suç sayılan ortamlardan ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşma, %14,7'si zararlı maddeler hakkında bilgilenme ve bilinçlenme olarak ifade etmişlerdir. Eşit orana sahip üç farklı hücrenin ise %13,3'ü sorumluluk duygusunda artışın olması, %13,3'ü toplumla bütünleşmeyi ve toplumsal kuralları benimsetmesi %13,3'ü ise DS aktivitelerinin kazandırdığı bir şeyin olmadığını vurgulandığı görülmektedir. Geriye kalan hücrelerin oranlarını ise şu şekilde sıralamak mümkündür: %9,3'ü diğerini belirtirken üç eşit orana sahip hücrelerden %6,7'si hataların farkına varılarak empati duygusunun geliştirilmesi, %6,7'si öfke kontrolünü öğretmesi, %6,7'si bilmiyorum ifadelini kullandıkları

dikkatleri çekmektedir. Oranları biri birine yakın bu cevaplar; suç sayılan ortamlardan ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşma, zararlı maddeler hakkında bilgilenme ve bilinçlenme, sorumluluk duygusunda artışın olma, toplumla bütünleşmeyi ve toplumsal kuralları benimsetme olarak sıralanabilir.

3.5.7. DS Aktivitelerinin Pratikte Faydası

DS' de uygulanan aktivitelerin, hükümlülerde teorik bilgi olarak verilmesinin yanında, hükümlülerin programlar içinde verilen bilgileri, günlük hayatlarında kullanarak faydalanmasını sağlamaktır. Öfke kontrolü konusunda problem yaşayanların öfke kontrolü programı alarak bu sorunu en aza indirmesi ya da tamamen ortadan kaldırması, madde kullanımına bağlı sorun yaşayanların SAMBA müdahale programına katılarak bu sorunu aşması v.b. şeklinde programı hükümlünün kendi hayatında kullanarak işlerlik kazandırması aktivitelerin amaçları açısından son derece önemlidir.

Tablo 61'de DS eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin pratikte faydaları özetlenmektedir.

Tablo 61: DS'deki Eğitim ve İyileştirme Aktivitelerinden Pratikte Faydalarının Dağılımı

DS Aktivitelerinin Pratikte Faydası Görüldü mü?	Sayı	%
Hayır	22	29,3
Evet	53	70,7
Toplam	75	100,0

Tablo 61'deki DS'deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerine katılan hükümlülerin bu aktivitelerden öğrendiklerinin pratikte faydasını görüp görmediklerine ilişkin veriler şöyle özetlenebilir: Hükümlülerin %70,7'sinin aktivitelerden öğrendiklerinin pratikte faydasını gördüklerini, %29,3'ünün ise faydasını görmediğini belirtmektedirler. Her ne kadar olumlu ifade kullananların oranı yüksek olmasına rağmen, kazanılması gereken hükümlülerin oranının da (%29) azımsanamayacak büyüklükte olduğu da burada vurgulanmalıdır.

3.5.8. DS Sisteminin Eksiklikleri

DS sisteminin, gerek yeni kurulmuş bir kurum olması gerekse de sistemin yapısından kaynaklı bir takım eksikliklerin olabileceği düşünülerek, hükümlülerin DS sistemine yönelik gördükleri ya da düşündükleri eksiklikler takip edilmiştir. Bu veriler tablo 62’de yer almaktadır.

Tablo 62: DS Sisteminin Eksiklikleri

DS Sisteminin Eksiklikleri	Sayı	%
Yükümlülüklerin fazla verilerek işlerin aksamaması	6	8,0
Fiziki ortamın elverişsiz olması, materyallerin yetersiz olması	13	17,3
Grupların farklı suçlarda olanları bir arada bulundurması	1	1,3
Yaş grubuna dikkat etmeden herkesin aynı ortamda bulunması	2	2,7
Diğer	7	9,3
Herhangi bir eksikliğin olduğunu düşünmüyorum	46	61,3
Toplam	75	100,0

Tablo 62’deki hükümlülerin DS sisteminde gördükleri eksiklikler sorusuna verdikleri cevaba ilişkin bulgular şu şekilde belirtilebilir. Hükümlülerin %61,3’ü herhangi bir eksiklik olduğunu düşünmediğini, %17,3’ü fiziki ortamın elverişsiz ve materyallerin yetersiz olduğunu (eski binada, yerlerin dar ve materyallerin kısmen eksik olmasından kaynaklı), %8’i yükümlülüklerin fazla verilerek işlerin aksadığını, %2,7’si yaş grubuna dikkat etmeden herkesin aynı ortamda bulunmasını ve %1,3’ü ise grupların farklı suçlarda olanları bir arada bulundurmasını belirtmekte olup, %9,3’ün ise sayılan seçeneklerin dışında diğer seçeneğini belirttikleri saptanmıştır.

3.5.9. DS Kural İhlaliyle Cezalandırılma Durumu

Diğer kurumlarda olduğu gibi, DSM’ lerde de, hükümlülerin cezalarını infaz etmeleri ve eğitim –iyileştirme çalışmalarına katılmaları için bir takım kurallar söz konusudur. Bu kurallar, düzeni sağlayıcı ve mutlaka uyulması gereken ve uyulmaması sonucunda ceza gerektiren nitelikte bir özellik taşımaktadır. Bu çerçevede hükümlülerin kural ihlal ederek ceza alma verileri tablo 63’te verilmektedir.

Tablo 63: DS Kural İhlaliyle Cezalandırılma Durumu

Kural İhlalinden Ceza Alma	Sayı	%
Hayır	67	89,3
Evet	7	9,3
Cevap yok	1	1,3
Toplam	75	100,0

DSM’de verilen yükümlülöklere ve kurallara uymayarak cezalananların oranı %9,3 iken %89,3’nün ise herhangi bir kural ihlalinden kaynaklı ceza almadıklarını, bir kişinin ise cevap vermediğı belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Denetimli Serbestlik konusu, literatür analizi ve kuramsal kavramsal kısımda da görüleceği üzere, son yıllarda üzerinde önemle durulan bir konudur. Bu konu, dünyada ve Türkiye de süreç içinde araştırılmaya başlanmıştır. Türkiye’deki uygulamaların sonradan gelişmesine paralel olarak, yapılan çalışmalar da, sonraki dönemlere rastlamıştır. Çoğunluğu, psikoloji veya hukuki taramalar temelli olan bu çalışmalarda, sosyal boyutların araştırılmasına duyulan ihtiyaç büyüktür. Özellikle son dönemlerde Türkiye’nin içinde bulunduğu güncel dönemin karmaşık süreçleri, Denetimli Serbestlik konusunda da değişim ve dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, Denetimli Serbestlik sisteminin detayları ve etkileriyle araştırılması çok önemlidir.

Bu çalışma, son güncel DS değişikliklerinden önce, hükümlünün topluma kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin rolü, Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğünde, 2014-2015 yılları arasında eğitim ve iyileştirme aktivitelerine katılan 803 hükümlüden (evren), 75 hükümlüye (örneklem), açık ve kapalı uçlu 69 sorudan oluşan anket uygulaması ve kaynak taramasına odaklanılarak durum tespiti gerçekleştirilmiştir.

İlk olarak, çalışmaya kaynak oluşturan eğitim ve iyileştirme kapsamında açılan grup sayılarının aylara göre dağılım sonuçları gözden geçirilmiştir. Bu sonuçlara göre; her ay, mutlaka en az bir tane grup çalışmasının açıldığı dikkatleri çekmiştir. Ocak 2014-Ocak 2015 aralığında; 34 tane SAMBA, 14 tane öfke kontrolü, 12 tane HAYDE ve 3 tane ÇMP grubunun açıldığı kaydedilmiştir. Toplamında 63 tane grup açılmış olup, bu gruplar içinden en büyük oranı SAMBA oluşturmaktadır. Yapılan hesaplamalar sonucunda, 803 hükümlünün yüzde oranları dikkate alınarak; dört grubun ayrı ayrı %10’u seçilerek, toplamda 75 hükümlüden oluşan örneklem grubuna 69 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Ancak, verilerin yoğun ve karmaşıklığından, çalışanların takip güçlüklerinden kaynaklı olarak veri analizlerinde grup çalışma türlerini baz alan detay bir karşılaştırma ve ilişki arama sürecine girilmemiştir. Hükümlü dosyalarının dağılımları da araştırmadan kaynaklı olmayan yanlı bir dağılım göstermekte ve iki türde yoğunlaşmaktadır: CGTİHK, 107/9 (koşullu salıverilme) ve TCK 191/2-3(uyuşturucu madde).

Bu araştırmanın bulguları, beş ana başlık altında ele alınmıştır. Bunları sosyo-demografik özellikler, hane halkı ve aile, ekonomik durum, suç ve Denetimli Serbestlik sürecine ilişkin bulgular oluşturmaktadır.

Çalışmanın araştırma birimi olan hükümlülerin cinsiyetine yönelik bir karşılaştırma esas alınmamıştır. Ancak, çalışmaya katılan yetmiş beş hükümlünün tümünün, *erkeklerden* oluştuğu ve verilerin erkekler yönünden bir yanlılığı ifade ettiği vurgulanabilir. Bu sebeple, çalışma cinsiyet yönüyle homojen bir yapıya sahiptir.

Çalışmaya katılan hükümlülerin sosyo-demografik özelliklerinin ilki yaş özellikleridir. Hükümlülerin yarısından fazlasının 33 yaş altı olduğu, yaş gruplarının dağılımında 18-22 yaş aralığının en yüksek olduğu görülmüştür. Suça karışan kesimin daha çok genç nesiller arasında olduğu söylenilebilir. Genç olan kişilerin biyolojik ve fiziksel faktörlerin etkili olması ile yetişkin kişilere oranla daha çevik, atak, yüksek tempoda olmalarının etkili olduğu belirtilebilir. Yaş ilerledikçe hayata bakışın değiştiği ve sosyal kabul görme durumunun yükseldiği, bu sebeple genç nesillere oranla yaşı daha olgun olan kişilerin suça karşı daha mesafeli olabilecekleri düşünülebilir.

Çalışma bulgularının sosyo-demografik özelliklerinin ikincisi, hükümlülerin medeni hal durumudur. Çalışmanın sonucunda, hükümlülerin yarısından fazlasının bekâr olduğu görülmektedir. Evlilik, kişileri belli sorumluluğa, düzene ve hayata bakışta tekil düşünmemeye sevk ettiği için suça karışmanın önünde bir set görevi yapabileceği düşünülebilir. Bekâr olan hükümlünün hem aile bağlarının hem de düşünme durumunun evliye göre daha farklı olduğu ve evli kişilere göre suça karışma riskinin daha yüksek olması beklenebilir.

Medeni hal durumunun dağılımının yanında, suçu engelleme noktasında, çocuklarının olma durumu ve çocuk sayısı öncelikli faktörler arasında yer alabilmektedir. Çalışmanın hükümlülerin çocuklarıyla ilgili ortaya koyduğu önemli bulgularından ilki, evli olan 31 kişiden 25'nin çocuğunun olduğu, çocuğu olanlardan 11'nin 3 ve üzeri çocuğunun olduğu belirlenmiştir. Çocuk yetiştirmede önemli unsurlardan bir tanesi ekonomik durumdur. Çocuk sayısı yükseldikçe, ekonomik sıkıntıların yaşanmasına, ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olması ve aile planlamasının yapılamamasına, çocukların denetimi, yetiştirilmesinde yeterli beceri ve özelliklere sahip olunmaması gibi konu tartışmalarını gündeme getirebilmektedir. Literatürde bu kişilerin, barınma sorununu ucuza mal etme durumlarını, şehir merkezlerinin dışına uzak yerleşim yerleri seçmelerine ve o bölgelerin de suç

potansiyeli yüksek yerler olmasına neden olabildiği vurgusu bulunmaktadır. Suça karışan kesimin geldikleri yerleşim yerleri, dosyalarından gözden geçirildiğinde, genel olarak hükümlülerin kenar mahallelerden, sosyo-ekonomik yönden düşük gelirli yerlerden gelen kişilerin olduğunu düşündürmekle birlikte, bunun detayı ileride, kontrol grubu gibi karşılaştırmalı çalışmalarla taranabilir.

Sosyo-demografik özelliklerinden üçüncüsü olarak yerleşim yerinden bahsedilebilir. Çalışmanın bulgularından, hükümlülerin büyük çoğunluğunun kent merkezi ile ilçe merkezi doğumlu olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal hareketlilik açısından bakıldığında, hükümlülerin üçte ikisinin doğum yeri ile yaşadığı yer arasında farkın olmadığı tespit edilmiştir. İl ve ilçe merkezinde yaşamının köyde yaşamaya oranla suça karışmada daha etkili olduğu söylenebilir. Bunun çoklu sebepleri olduğu belirtilebilir. Bu sebeplerin tartışılarda şunları gündeme getirdiği bilinmektedir. Modernleşmenin yanında özgürlük vurgusu, geleneksellik vurgusunun, anelerin kırsal kesime oranla daha az yerine getirilmesi, aile ve sosyal çevrenin baskı mekanizmasının çok güçlü olmaması, şehir hayatının karmaşası ve bunalımı, suçlu çevrenin kırsal kesime göre il merkezlerinde daha çok ve yaygın olması, kolektif bilinç ve yapının şehir merkezlerinde daha az belirleyici olması gibi farklı sebepleri düşündürmesidir. Ancak bu yönde çalışmada derin tespitler olmadığından, bunun detaylarına araştırmalarla inilmesi gerekmektedir.

Dördüncü sosyo-demografik özellik, hükümlülerin eğitim durumudur. Hükümlülerin eğitim durumunda en büyük payı lise mezunlarının oluşturduğu, ikinci payı ortaokul mezunu, üçüncü payı ilkököl mezunları oluştururken geriye kalan payı ise yüksekokul/üniversite mezunları oluşturmaktadır. Diğer kesimin azlığı ve suçluların eğitilmiş insanlar olduğu dikkatleri çekmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe suç oranlarının azalması beklenirken, araştırmada ilginç bir tespit dikkat çekicidir. Eğitimin lise düzeyinde yüksek olmasına rağmen kimi bu çalışmada, suçu engelleyecek nitelikte bir özellik taşımadığı belirtilebilir.

Mesleki durum, sosyo-demografik özelliklerinin sonuncusudur. Meslekler suç türleri açısından oransal olarak ele alındığında, en çok esnaf olanların, onların ardından işçi, mesleği olmayanların ve serbest meslekte olanların suç işledikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulguların sonucunda, ilk sırayı esnafın, ikinci sırayı ise işçi kesiminin oluşturduğu görülmüştür. Eğitim seviyesiyle mesleki durumlarının paralellik gösterdiği söylenebilir. Sahip olunan meslek türlerinde en fazla

lise düzeyinde eğitimin görüldüğü söylenebilir. Eğitim seviyesinin yükselmesinin kişilerin mesleki durumlarına ve suça karışma durumuna etki ettiği söylenebilir.

Yukarıda sayılan sosyo-demografik özelliklerin alt başlıkları verilmiş olup “kronik hastalık, kendine zarar verme davranışı, özel bilgi/beceri ve madde kullanımı” durumları da sosyo-demografik özellikler başlığı altında ele alınmıştır.

Kişilerin yaşam kalitesini olumsuz etkileyen, maddi açıdan zorlayan, enerji ve zaman kaybı yaşatan kronik hastalık, bireyleri ve ailesini sıkıntılı zamanlar geçirmelerine neden olmaktadır. Bireyi suça itecek davranışların nedenleri arasında sayılabilecek kronik hastalık, hükümlülerin çok azında tespit edilmiştir.

Riskli davranışlar kişilerin direkt olarak bedenlerine verdikleri zararlar olarak belirtilirken; alkol, madde kullanımı, trafik kazası sonucu oluşan zararlı davranışları da dolaylı olarak vücuda zarar verilmesi olarak açıklanabilmektedir. Hükümlülerin genel olarak kendisine zarar verme davranışının olmadığı saptanmıştır.

Kişilerin zamanlarını dolu geçirmeleri, boş vakitlerini yapılandırmaları suç sayılan davranışlardan uzak durmaya yardımcı olmaktadır. Hükümlülerin özel bilgi/beceriye sahip olmaları sorgulandığında, hükümlülerin çok az oranının özel bilgi/beceriye sahip olduğu saptanmıştır.

Sosyo-demografi başlığı altında ele alınan bir diğer alt başlık, hükümlülerin madde kullanımı ile ilgili olanıdır. Hükümlülerin yarısından fazlasının madde kullandığı; ilk sırada esrar, ikinci sırada ise esrar ve alkolün olduğu bulgusuna varılmıştır. Bunun sonucunda en çok kullanılan madde türünün esrar olduğu söylenebilir.

Çalışmanın hane halkı ve aile başlığında “Hanede Yaşayanların Sayısı, En Çok Etkileyen Kişiler, Hükümlüyü Büyüten Kişi/ler, Anne ve Babanın Birlikte Yaşaması, Hükümlünün Yakınlarının Eğitim Düzeyleri, Aile İçi İletişim ile Ailenin DS Karar Bilgisi” alt başlıkları ele alınmaktadır.

Hükümlülere hanede yaşayan kişi sayısı sorgulanmış olup sonucunda; hükümlülerin yarısından fazlasının 4 ve üzeri kişinin aynı hanede ikamet ettikleri sonucuna varılmıştır. Hanede kişi sayısı arttıkça ebeveynlerin çocuklarla ilgilenmesinin ve vakit ayırmanın azalabileceği ve kontrol mekanizmasının zayıflayabileceğini, ekonomik yönden iyi olmayan bireylerin ihtiyaçlarını, ekonomik sıkıntının verdiği bunalımla temin etmede farklı yollara başvurabileceği söylenebilir.

Hanede yaşayan kişi sayısı arttıkça, artan kişi sayısına bağlı olarak ekonomik anlamda masraflarda da artış meydana gelebilmektedir. Çalışmada daha önce de bahsedildiği üzere, evde sadece tek kişinin çalışması ya da hanede kalan kişilerin oranına bağlı olarak çalışan kişilerin yetersiz olması, hanede ekonomik sıkıntıların çıkmasına neden olabilmektedir. Ayrıca hanelerde kişi sayısı arttıkça kontrol mekanizmasının zayıflayabilmesi de bir ihtimaldir.

Hane halkı ve aile başlığının ikinci alt başlığı; hükümlüleri etkileyen kişilerin kimler olduğudur. Sosyal öğrenme kuramına göre, bireyler yakın temas içinde bulundukları bireyleri taklit eder ve davranışlarını örnek alır. Bu nedenle bireylerin örnek aldığı kişilerin davranışları son derece önemlidir. Hükümlülerin etkilendiği kişilere bakıldığında büyük çoğunluğun etkilendikleri kişilerin olduğu ve en büyük oranın da hükümlülerin aileleri olduğu saptanmıştır.

Hane halkı ve aileye ait üçüncü bulgu, hükümlüleri kimlerin büyüttüğüdür. Elde edilen bulgulardan, hükümlüler anne ve babası tarafından büyütüldüğünü belirtmiş, küçük bir kesimi yakın akraba, abla-abisi tarafından büyütüldüğünü belirtmiştir. Kişilerin sosyalleşmelerinde en önemli etkenlerinden biri ebeveynlerin bir arada olmasıdır. Anne ve babanın boşanmış veya ölmüş olması çocuğun sevgisiz, eksik ve korumasız bir ortamda büyümesine neden olabilmekte, çocuğun hayata bakış açısını, sosyalleşme sürecini etkilemektedir. Parçalanmış ya da ebeveynleri ölmüş olan bireylerin anne ve babası tarafından büyütülmüş kişilere nazaran suça bulaşma olasılıklarının daha fazla olduğundan bahsedildiği göz önüne alınırsa, hükümlülerin büyük çoğunluğunun ebeveynleriyle yaşadığına göre, başka sebeplerin araştırılması gerektiği dikkatleri çekmektedir. Anne-babanın birlikte olma durumuna bakıldığında; hükümlülerin büyük çoğunluğun anne ve babasının birlikte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Burada dikkat edilmesi gereken konu ebeveynlerin birlikte oldukları oranın yüksek olmasına rağmen, yetiştirdikleri kişilerin suça karışmasıdır. Bunun sonucunda ebeveynlerin kişileri bilinçli yetiştirememeleri veya sosyal kontrol güçleri, etkileri gibi hususlar da akla gelmektedir.

Hane halkı ve aileye ilişkin bir diğer bulgu, hükümlülerin anne ve babalarının birlikte yaşama durumlarıdır. Hükümlülerin suça karışmasında önemli sebeplerden biri olan anne ve babanın boşanmış ya da vefat etmiş olmasıdır. Hükümlülerin onda dokuzu anne ve babasının birlikte yaşadığını belirtmiştir. Bunun sonucunda hükümlülerin suça

yönelmesinde anne ve babanın hükümlüleri yetiştirme tutumunun ele alınmasının doğru tespitler elde edilmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Hane halkı ve aileye ilişkin bulgulardan bir diğeri, hükümlülerin yakınlarının eğitim durumudur. Ebeveynlerin eğitim seviyesinin, anne ve babanın çocuklarının arkadaş seçiminden çocuğu yetiştirme tarzına, çocuklarının eğitim durumundan meslek seçimine, ekonomik durumlarına kadar birçok duruma etki ettiği söylenebilir. Bu durumda anne ve babalarının eğitim seviyelerinin ele alınarak sonuçlarının belirtilmesi gerekmektedir. Anne ve babalarının eğitim durumları hükümlülere sorulduğunda dikkat çeken unsurlardan birisi, hükümlülerin ebeveynlerinin düşük bir eğitim seviyesine sahip olduğunun tespitinin yanı sıra, annelerin babalardan daha düşük bir eğitime sahip olmasıdır. Öne çıkan bir diğer bulgu, anne ve babaların arasında üniversite mezununa hiç rastlanmamasıdır.

Hane halkı ve aileye ilişkin son bulgu, aile içi iletişimin ailenin DS karar bilgisine etkisidir. Aile içi iletişimin sağlıklı olması, çocukların ebeveynlerle sağlıklı iletişim kurması ve paylaşımda bulunması için anne ve babanın çocuklarını etkin dinlemesi, çocuklarına karşı dürüst ve açık olmaları gerekmektedir. Hükümlülerin başına gelen olayları anlatmalarında ya da karıştıkları bir olayı anne ve babalarına anlatmalarının aile içi iletişimle ilişkili bir durumdur. Yapılan tespitlerde, aile içinde sorunlarını konuşarak ve saygılı bir şekilde belirtenlerin büyük bir kesiminin, DS karar bilgilerini aileleri ile paylaştıkları saptanmıştır. Bu bulgunun düşündüren tarafı, hükümlülerin aile içi iletişimlerinin güçlü olmasına rağmen suça karışmalarıdır. Ancak iletişimin diğer yönleri de araştırılmalıdır.

Çalışmanın ekonomik durumu başlığında, hükümlülerin “Para karşılığı iş, suç sonrası iş değişikliği olup olmadığı, gelir düzeyi (kendisi ve ailesi), yakınların yaptıkları iş (anne, baba, eş)” alt başlıklarına yer verilmiştir.

Ekonomik duruma ilişkin ilk alt başlık, hükümlülerin para karşılığında bir işte çalışıp çalışmadığıdır. Hükümlülerin para karşılığında bir işte çalıştığı tespit edilmiştir. Bir işte çalışma, bireylere hem toplumsal hem ekonomik hem de psikolojik açıdan avantajlar sağlamaktadır. Bir işte çalışma; bireylerde enerji harcama, para kazanma ve sorumluluk kazandırma, statü elde etme yönünden etki ettiğinden kimi zaman bireyleri suçtan uzak tutabilmektedir. Hükümlülerin suça karışmasından sonra hayatlarında bir takım değişiklikler söz konusudur. Bu değişikliklerden biri, hükümlülerin iş değişikliğidir. Hükümlülere suç sonrası iş değişikliğinin olup olmadığı sorgulandığında,

hükümlülerin işlerinin değişmediği tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan hükümlülerin büyük çoğunluğu cezaevine girmeden, cezalarını infaz ettikleri, bu nedenle işlerini kaybetme ya da değiştirmesi söz konusu olmadığı ortaya çıkmıştır.

Ekonomik duruma ilişkin ikinci alt başlık, hükümlünün ve ailesinin gelir düzeyidir. Kişilerin suça karışmasında gelir düzeyinin düşük olması önemli etkenlerdendir. Düşük gelire sahip olma ile toplumsal kural ve değerlere olan bağlılığın zayıflaması arasında sıkı bir ilişkinin varlığı önemlidir. Hükümlülerin ve ailesinin yarısından fazlasının gelir düzeyinin ise değişmediği saptanmıştır.

Ekonomik duruma ilişkin son alt başlık, hükümlünün yakınlarının yaptıkları işlerdir. Hükümlünün babalarının yaptıkları işlere bakıldığında, yapılan işlerin geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Hükümlülerin babalarının yaptıkları işlerin eğitim durumuna paralel gelişmiş olduğu tespit edilmiştir. Yapılan işlerin içerisinde en çok çiftçilik, emekli ve işçiliğin olduğu saptanmıştır. Hükümlülerin annelerinin yaptıkları işlere bakıldığında, neredeyse tamamının ve hükümlü eşlerinin yarısından fazlasının ise ev hanımı olduğu belirlenmiştir. Bunun sonucunda, hükümlülerin ailelerinde evin ekonomisi ile ilgilenenlerin genelde erkekler olduğu, ev işlerini yapan kesimin ise kadınlar olduğu, ataerkil yapının iş konusunda hakim olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın suç başlığı altında bulunan ilk alt başlık, hükümlüye göre suç tanımının ne olduğudur. Denetimli Serbestlik sistemine tabi tutulan hükümlülere *suçun ne olduğunu*, kapsamının ve tanımının nasıl olduğu, içinde bulunduğu davranışın suç olup olmadığının, suç konusunda bilinçli mi yoksa bilinçsizce mi davranışlar içerisinde bulunduğunu anlamak maksadıyla, hükümlülere suçun tanımı sorulmuş ve suç işleme durumu ile suçun tanımı arasında ilişki olup olmadığına bakılmıştır. Daha önce hükümlülerin 53'nün suç işlediğini kabul ettikleri belirtilmişti. Bu suçu işleyenlerin yarısından fazlası suçu, “Devlet tarafından konulmuş kanun ve yasakların çiğnenmesi” olarak tanımladıkları görülmüştür. Suçunu kabul etmeyen kişilerin içinden de en fazla, “Devletin koymuş olduğu kanun ve yasakların çiğnenmesi” ne işaret ettikleri görülmüştür. Burada, hükümlülerin suçun ve çerçevesinin ne olduğunu konusundaki bilinç düzeylerine bakıldığında, çoğunun işledikleri suçun farkında olduğu ve suçunu inkar etme yoluna gitmediği tespit edilmiştir. Burada suç durumu ile suçun tanımı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından bahsedebilir. Yapılan davranışın suç olduğunu bilerek hareket etmenin, sonucunda bir cezanın da olacağının bilincini taşıyarak bu davranışta bulunulduğu veya bu bilincin süreçte uyanmış olabileceği söylenebilir.

Suçla ilişkin ikinci alt başlık, hükümlünün suçlu tanımıdır. Hükümlülerin yarısından fazlasının *suçlunun* “kanun ve yasakları çiğneyen kişi” olarak tanımladığını belirttikleri saptanmıştır. Hükümlülerin, suçlu olan kişilerin genel olarak yapmaları ve yapmamaları gereken unsurların farkında olabildiği; yasak olanların çiğnenmesi ya da kanunların çiğnenmesi sonucunda suçun meydana gelebildiğinin bilincinde oldukları söylenebilir.

Suçla ilişkin üçüncü alt başlık suçu kabul edip etmemeleridir. Hükümlülerin yaptıkları eylemi suç olarak tanımlayıp tanımlamadıkları, suç işleyip işlemediklerini ifade edişleridir. Suç işleyip işlemedikleri sorulduğunda büyük bir kesimin evet cevabını verdikleri ve işlenen suçların çoğunun uyuşturucu suçu olduğu saptanmıştır. Suçunu kabul etmeyen hükümlülerin suçunu mahkemede ispat edemediğini, arkadaş çevresinden dolayı suçlandığını, adaletsizlik yapıldığını, mahkeme kararının suçu işlediğine dair karar vermiş olması gibi sebeplerle değerlendirdikleri ve bunun dışında diğer cevabını verenlerin olduğu saptanmıştır.

Çalışmanın suçla ilgili diğer alt başlığı, hükümlünün yakınlarının suçu tanımlama durumudur. Elde edilen bilgilere göre, hükümlünün ailesinin hükümlüyü suçlu olarak nitelendirdiği, akraba, iş arkadaşları, mahalle ve işverenlerin hükümlünün tanımlanmasında; hükümlünün onların nitelemelerini “bilmiyorum” cevabının, diğer cevapların oranlarından çok daha yüksek çıktığı saptanmıştır. Bunu hükümlünün; ailesi ile olan iletişiminin diğer gruplara oranla daha iyi olduğu ve daha iyi tanındığı, hükümlünün çevresinin kendisi hakkında yaptıkları tanımlamayı bilmediğini, kısmen çevrenin hükümlü hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Suç ile ilgili beşinci alt başlıkta, toplum tarafından suçlu olarak tanımlanmamak amacıyla yapılması gerekenlerin neler olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnsanın sosyal bir varlık olduğu, toplumdan ayrı, soyut bir şekilde düşünülemeyeceği açıktır. Her toplumun kendi kültür yapısına, çevresine, fiziki şartlarına ve hukukuna göre belirli kuralları vardır. Bu kurallara uymamanın belli müeyyideleri mevcuttur. Toplum içerisinde yaşamının bu müeyyidelere uymakla gerçekleştirebileceği aksi takdirde toplum tarafından dışlanmakta ve toplumdaki hukuk kurallarına göre cezai müeyyide uygulanmaktadır. Çalışmada hükümlülere -suça karışmış kişiler olarak- toplumda suçlu olarak tanımlanmamak ya da suçlu olarak görülmemek amacıyla yapılabilecekler sorgulanmıştır. Tespit edilenlere göre; ilk sırada, devletin belirlemiş olduğu kanunlara

uymak olduğu, ikinci sırada toplumsal kurallara uymak gerektiğini belirttikleri görölmektedir. Görüldüğü üzere, hükümlülerin suça karışmanın hukuk ve toplumsal kurallara uymamanın sonucunda oluştuğunu ve bu kurallara uyan kişilerin toplum nezdinde suçlu olarak tanımlanmayacakları sonucu çıkarılabilir.

Çalışmanın suç ile ilgili altıncı alt başlığı, kendisini suçlu olarak tanımlamaması için neler yapması gerektiği sorulmuştur. Sonuç olarak, suç ve suçlu ortamlardan uzak kalmanın, devletin koymuş olduğu yasalara uymanın ve yapılan hataların tekrar edilmemesinin kişileri suçtan uzak tutabileceği belirtilmiştir.

Eğitim seviyesi, kişileri suçtan uzak tutan en önemli faktörlerden biridir. Eğitim, kişilerin toplum içerisindeki konumunu, toplumsallaşmasını ve rasyonel düşünmesini, mesleğini ve kariyerini belirleyen etmenlerin varlığına temel oluşturmaktadır. Bu düşüncelerden hareketle, suç başlığının alt başlığını oluşturan, hükümlülerin eğitim düzeyi ile ilk suç işleme yaşı arasındaki ilişkiye bakıldığında, ilk suç yaşının en çok 16-20 yaş aralığında olduğu ve eğitim durumuna göre kontrol edildiğinde en çok lise mezunu olan kesimin suç işlediği görülmüştür.

Suç başlığının alt başlıklarından bir tanesi, daha önce suç işleme durumudur. İşlenen her suç, sonraki süreçlerde kişileri suça eğilimli hale getirmekte ve tekrar suç işlemeye yöneltebilmektedir. Hükümlülerin yarısından fazlasının daha önce herhangi bir suça karışmadığı tespit edilmiştir. Hükümlülerin çoğunda suçun tekrarının olmadığı görölmektedir.

Cezaevinde kalma süreleri gözden geçirildiğinde hükümlülerin beşte ikisinin 1-3 yıl arasında cezaevinde kaldığı, yarısından fazlasının 4 yıldan az cezaevinde kaldıkları görölmektedir.

Suç başlığı altında ele alınan bir diğer alt başlık, suçu önlemede etkili olan kurumdur. Suçu önleme her devletin önemle üzerinde durduğu konulardandır. Bu nedenle ülkelerin ceza infaz sistemlerinin suçu önleme noktasında etkililiğine bakılmalıdır. Ülkemizde suçu önlemeye yönelik ceza infazında iki kurumun varlığından bahsedilebilir. Bunlardan biri *Cezaevi* diğeri ise, son dönemde tüm dünyada etkili olmaya başlayan *Denetimli Serbestlik* kurumudur. Suçu işleyen kişiler olarak hükümlülerin suçu önlemede Denetimli Serbestlik kurumunun cezaevinden daha etkili olduğu vurgusu dikkat çekicidir. Hükümlülerin Denetimli Serbestlik kurumunun suçu önlemede ‘verilen programların/egitimlerin kişileri bilinçlendirmesi ve farkındalık yaratması, hocaların ılımlı yaklaşımları ve anlatımları, kişinin özgürlüğünü kısıtlamayıp

çevresinden koparmaması ve topluma kazandırma düşüncesi’ olarak açıkladıkları saptanmıştır. Cezaevinin suçu önlemede daha etkili bir kurum olduğunu belirten hükümlülerin, cezaevlerinin ‘daha caydırıcı, özgürlüğü kısıtlayıcı’ yönlerine işaret ettikleri tespit edilmiştir.

Suçla ilişkilendirmeden dolayı etiketlenme durumu, suç ile ilgili bir diğer alt başlığı oluşturmaktadır. Suç ile ilişkilenen kişiler, gerek kanunlar gerekse de toplum tarafından etiketlenmektedir. Etiketlenme, kişilerin suç kariyerinde önemli bir işleve sahip olmaktadır. Hükümlülerin suçla ilişkilendirilmelerinden kaynaklı etiketlenme durumlarına bakıldığında, yarısına yakınının etiketlendiklerini belirttikleri saptanmıştır. Etiketlenen bireyleri etiketleyen kaynak, sadece kendileri değil çevresi de olabilmektedir. Bu etiketlenmeden kaynaklı bireylerin, gerek sosyal çevresinde gerek ekonomik hayatında gerekse de manevi anlamda zarar gördüğü söylenebilir. Hükümlülerin etiketlenmeden kaynaklı kendisinin, ailesinin, çevresinin ve iş yerinin zarar gördüğü tespit edilmiştir. Bu zarar görme, bireyin toplumdan uzaklaşarak suçlu olan gruplarla temas etmesine sebep olabilmekte ve suçluluk kariyerinin pekişmesine neden olabilmektedir.

Suçla ilişkilendirilmiş bireylerin etiketlenmesinin ortadan kaldırılmasının birçok yolu olabilmektedir. Hükümlüler, etiketlenmiş kişilerin ‘suç unsurları ve ortamlarından uzak kalarak, aynı hatayı tekrarlamayarak, suç işlemediğini ispat ederek, zamanla ve düzenli bir hayat kurarak’ etiketten kurtulabilecekleri, hükümlülerin yaklaşık dörtte birinin etiketlenmeyi nasıl ortadan kaldıracaklarını bilmedikleri ve yukarıda sayılan unsurların dışında diğer unsurların varlığından bahseden cevaplar saptanmıştır.

Suç başlığının bir diğer alt başlığı, suçla tekrar ilişkilendirilme ihtimalidir. Kişilerin ilk suç deneyimi, sonraki suçlara karışması açısından önemlidir. Daha önce suça karışmış bir kişinin hiç suç işlememiş birine göre suç işlemesinin daha kolay olabileceği söylenebilir. Hükümlülerin yoğun kısmının tekrar suça karışma ihtimalinin olmadığını vurgulamasına karşın, geriye kalan kesimin de kısmen olabileceği ihtimalini ifade ettikleri ya da cevap vermedikleri veya başka cevaplar verdikleri belirlenmiştir.

Suç başlığının bir diğer alt başlığını, ‘bireyi suçtan uzak tutabilecekler’ oluşturmaktadır. Bireyleri suça karşı koruyan, uzak tutan birçok kişinin varlığı söz konusudur. Bu kişiler bireylerin hayatında önemli bir yere sahip olmaktadır. Sosyal kuram temsilcilerinden Hirschi, toplumda bireylerin oluşturduğu bir takım elementlerin olduğu, bu elementlerden ‘bağlanma’ elementi bireylerin; anne, baba, akranlar,

öğretmenler v.b. kişilere yönelik yakınlık, ilgi, duyarlılık ve saygıyı temsil etmektedir. Bireyler bu kişilere ne kadar bağlanırsa o kadar toplumsal kuralları benimser ve ayak uydurur, yani bireyi suçtan uzak tutar. Sosyal kontrol kuramıyla değerlendirildiğinde, kişilerin kendilerine çok yakın gördüğü, saygı ve ilgi duyduğu kişilerin kendilerini suçtan uzak tutabilecekleri söylenebilir. Bu noktada, hükümlülerin neredeyse tamamının kendilerini suçtan uzak tutabilecek birilerinin varlığından bahsettikleri tespit edilmiştir.

Bir diğer alt başlık, “suçla ilişkilendirilmenin toplumdan uzaklaşma ile ilgisi” dir. Suça karışmış kişiler, toplum içerisinde uyumlu olmadıkları ve yasaya karşı geldikleri için iki taraflı olarak toplumdan uzaklaşırlar. Hem birey kuralları ihlal ettiği için toplumdan uzak kalır hem de toplum, kurallar çiğnendiği için kişiyi toplumdan ayrı tutar. Kaynaklarda vurgulanan, suça karışmış kişi, toplumdan uzak kaldıkça, suça karışma ihtimalinin daha yüksek olacağı ve suçlu ortamlara katılarak toplumsal kuralları yok saymasının daha kolay olacağıdır. Kişiler, ancak toplum içerisinde tutulursa, kontrol edilmesi ve toplumla bütünleşmesinin daha kolaylaşacağı beklenmektedir. Çalışmada, suçla ilişkilendirilmiş kişinin, toplumdan uzak olup olmadığı ve uzak kalmış kişileri neler yapılarak topluma yakınlştırılabileceği sorgulanmış ve aralarındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın bulgularında, suçla ilişkilendirilmiş kişilerin toplumdan uzak olduğunu belirtenlerin, suçlu kişiyi toplumsal aktivitelere dahil ederek, iş imkanı verilerek, suça karışmış kişiye topluma katılması için öz güven aşıl原因arak ve kişiyi dışlamayıp ona fırsat vererek topluma yakınlştırılabileceğini tespit edilmiştir.

Çalışmanın son başlığı altında, Denetimli Serbestlik sürecinin dokuz alt başlığı değerlendirilmiştir. Bu bulgulardan ilki, hükümlülerin daha önce DS süreçlerine katılıp katılmadıklarıyla ilgilidir. DS’de hükümlülerin, tabi tutuldukları eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin, hayata hazırlama, öfkesini kontrol edebilme, zararlı maddelerden uzak kalma, toplumla bütünleşme v.b. durumlara hazırlamak amacı taşımaktadır. Hükümlülerin daha önce DS tedbirine tabi tutulup, bu aktiviteleri aldıktan sonra, tekrar DS süreçlerine tabi tutulmalarının verilen aktivitelerin pek de başarılı olmadığı, hükümlüye çok etki etmediği varsayılmaktadır. Bu çalışmanın bulgularından hükümlülerin büyük oranın daha önce DS süreçlerine katılmadıkları görülmüştür. Daha önce DS süreçlerine katılan hükümlülerden 8’inin koşullu salıverilmeye, 5’inin tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine, 1’nin kamu hizmetine ve 3’ünün de diğer karar türlerine tabi tutuldukları belirlenmiştir.

Denetimli Serbestlik sürecinin ikinci alt başlığı, hükümlülerin DS sürecini hak edip etmediklerinin verilen karar türü açısından değerlendirilmesidir. Hükümlülerin % 69,3'nün tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbiri, % 30,7'sinin de koşullu salıverilmeden yararlandığı görülmektedir. Burada, karar türlerine göre hükümlülerin farklı cevaplar verdikleri görülmüştür. Koşullu salıverilmeden yararlananların büyük çoğunluğu -16 kişi- cezaevinde cezasının bir kısmını çektiklerini ve iyi halli olduklarından dolayı DS sürecini bir hak olarak gördükleri, tedavi ve Denetimli Serbestlik tedbirine tabi tutulanların -33 kişi- ise uyuşturucu madde kullandıkları için bu tedbirin verilmesini hak ettiklerini dile getirmişlerdir.

Koşullu salıverilmeden yararlananların haklarında verilen kararın, cezaevinde uyumlu oldukları ve kurallara uymalarından dolayı hak ettikleri, TDS'ye tabi tutulanların ise suç işledikleri için bu kararı aldıkları yani kuralları çiğnedikleri için bu cezayı hak ettikleri sonucu çıkarılabilir.

Denetimli Serbestlik sürecinin üçüncü alt başlığını, "DS aktivitelerine katılım" oluşturmaktadır. Denetimli Serbestlik müdürlüklerinde eğitim ve iyileştirme aktiviteleri olarak bireysel görüşme, grup ve seminer çalışmaları yapılmaktadır. Elde edilen bulgulara göre hükümlülerin hepsinin en az iki tane bireysel görüşmeye, büyük bir kesimin seminerlere katıldığı saptanmış olup grup çalışmalarının hükümlülerin suç durumuna göre belirlenerek verildiği belirtilmişti. Bu grup çalışmaları, çocuklara yönelik olan ÇMP, SAMBA, öfke kontrolü ve HAYDE' dir. Bu doğrultuda çalışmalara ilk sırada yarısından fazlasının SAMBA' ya, ikinci sırada öfke kontrolüne, üçüncü sırada HAYDE' ye ve sonuncu olarak da ÇMP' ye katılım sağlamıştır.

DS 'de verilen eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin hükümlülerin topluma kazandırılması amacıyla belirlenmiştir. Bu aktiviteler, hükümlülerin sosyal beceri açısından duygusal, düşünsel ve davranışsal boyutta etkililik oranına sahiptir. Aktiviteler, hükümlülerin topluma uyum sağlamasına, aile, iş ve arkadaş ilişkilerini düzenlemeye, suça ve mağdura yönelik farkındalık oluşturmaya, öfke kontrolünü sağlamaya ve şiddetten uzak durmaya v.b. etki etmektedir.

Denetimli Serbestlik sürecine ilişkin diğer alt başlık, "DS aktivitelerinin suçtan uzaklaştırmaya faydası" dır. Hükümlülerin bireysel görüşmelerin ve seminerlerin suçtan uzaklaştırmada etkili ve çok etkili olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Eğitim ve iyileştirme kapsamında SAMBA, öfke kontrolü, HAYDE ve ÇMP grup çalışmalarının yapıldığı ve yetmiş beş kişinin bu grup çalışmaları üzerine dağılım

göstermiştir. Hükümlüler grup çalışmalarından SAMBA' nın,, HAYDE' nin ve ÇMP'nin suçtan uzaklaştırmaya etkisi olduğu yarısından fazlasının öfke kontrolünün kısmen etkisi olduğu saptanmıştır.

Denetimli Serbestlik süreci ile ilgili bir diğer alt başlık “DS aktivitelerini etkili-etkisiz hale sokan sebepler” in neler olduğudur. Yapılan çalışmada hükümlülerin beşte birine yakınının eğitim ve iyileştirme aktivitelerini yöneten hocaların anlatımı, üslubu ve kendileriyle ilgilenmeleri olduğunu belirtmişlerdir. Yeni bilgilerin öğretilmesi, farklı bakış açısının kazandırılması ve suç sayılan unsurlardan uzak tutmaya teşvik etmesi cevaplarının yanında, katılımın zorunlu olması ve etkili herhangi bir sebebin olmadığını belirttikleri tespit edilmiştir. Sonuç olarak, eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin, hükümlülerin büyük çoğunluğuna, olumlu yönde bir etki bıraktığı söylenebilir. Yapılan her uygulamanın, bütün grubu aynı yönde etkilemesi çalışmanın başında da beklenmemekteydi, bulgular da bunu doğrular niteliktedir.

Çalışma sonucunda, hükümlülerin oransal olarak en büyük payı hocaların ilgilenmesi ve üslubunun alınmasında, suça karışan kesimin genel olarak yapılan görüşmelerde de vurguladıkları dikkatleri çekmektedir. Aileleri ya da çevreleri tarafından pek dikkate alınmayan, sürekli olarak hata yapan, suç makineleri, güvenilmeyen ve dinlenmeyen kişiler olarak görüldüklerini belirtmişlerdir. Hükümlülerin DS' de daha farklı bir yaklaşımla karşılaştıkları ve sıcak, kendilerini dinleyen kişilerin olmasının etkili olduğu söylenebilir. İkinci büyük oranın ise katılımların zorunlu olmasını ifade edenler oluşturmaktadır. Hükümlüler, kendilerine yüklenen programların, her ne kadar iyileştirme amacı taşısa da cezanın infazı olarak da görüldüğünden, bunlara katılımın zorunlu olması gerekliliğinin hükümlülerin katılımını sağladığı vurgusu dikkat çekicidir. Diğer eşit iki oranın ise verilen programların hükümlülerin hayatına yeni bilgiler aktarması ve toplumla bütünleşmesini sağlamak amacı taşımış olduğundan yeni bilgilerin hükümlülerin ilgisini ve isteğini arttırdığı tespitidir.

Çalışmanın önemli bulgularından bir diğeri de, DS'deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkisiz kılan sebeplerin neler olduğu ile ilgilidir. Verilen cevapların büyük oranının etkisiz herhangi bir sebebin olmadığını vurgulasa da, etkisiz hale sokan birçok sebebin varlığından bahseden kesimin de söylediklerinin üzerinde durulması gerekmektedir. Eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkisiz kılan sebeplerin en başında yapılan aktivitelerin hükümlülerin iş saatlerine denk gelmesi, işi engellemesidir.

DS'deki eğitim ve iyileştirme aktiviteleri her ne kadar hükümlülerin katılmak zorunda olduğu bir aktivite de olsa, onları toplumla uyumlu hale getirmeye çalışsa da -yaşamın en temel unsurlarından biri olan yaşamı devam ettirmeyi sağlayan aşın/paranın kazanılmasına engel olması- işe gidemeyen birinin de kendisini bu aktivitelere vermesinin beklenilmemesi gerektirir.

Hükümlülerin verdikleri cevaplardan bir diğer tespit de fiziki koşulların ve materyallerin yetersiz olması, eğitim ve iyileştirme aktivitelerini etkisiz hale sokan önemli sebeplerden bir diğeri olduğudur. Aktivitelerin yapıldığı odaların yeterli ısıda ve ışıklı olmaması, materyallerin çalışmaması ya da eksik olması, odaların dar, küçük ve havasız olması, verilen aktivitelerin yeterince alınamamasına, hem uzmanın hem de hükümlülerin dikkatini dağıtan unsurlardandır. Anketlerin yapıldığı dönemde belirtilen bu eksiklikler, müdürlüğün yeni binaya taşınması ile giderilmeye çalışılmıştır.

Devlete ait bir kurumun, yukarıda sayılan özelliklerinin varlığının olması, devletin bu kuruma yeterince bütçe ayıramamasına, yapılan işlerin yeterince önemli görülmemesine (hükümlü ve diğer kişilerce) ya da hükümlülerin işi ciddiye almayıp sadece günlerini tamamlamak amacıyla geldikleri bir yer olarak görmelerine sebep olabileceği düşüncelerinin olduğuna da yer verilebilir.

DS'deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin kazandırdıkları da önemli bir bulgudur. Yapılan eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin hükümlülere kazandırdıkları: 'Suç sayılan ortamlardan ve kötü alışkanlıklardan uzaklaşma', 'zararlı maddeler hakkında bilgilendirme ve bilinçlendirme', 'sorumluluk duygusunda artışın olması', 'toplumla bütünleşmeyi ve toplumsal kuralları benimseme', 'hataların farkına varılarak, empati duygusunun geliştirilmesi', 'öfke kontrolünü öğrenme' hükümlülerin katıldıkları aktivitelerde kazanılanlar olarak sıralanmıştır. Hükümlülere aktivitelerle verilmek istenenler, hükümlülerin yukarıda saydıkları unsurlardır. Bu unsurların hükümlüler tarafından alınması, verilen aktivitelerin başarılı bir şekilde iletilindiğini düşündürmektedir.

Hükümlülerin eğitim ve iyileştirme kapsamında katıldıkları aktivitelerin yararlı ya da etkili olarak görülmesinin yanında, pratikte-gündelik hayatta-faydalanılıyor olunması da önemli bir bulgudur. Hükümlülerin katıldıkları programları teoride bırakmayıp, hayatlarına uygulayabilmeleri, verilen aktivitelerin en önemli yanını oluşturmaktadır. Bunu anlayabilmek için, hükümlülere katıldıkları aktivitelerden pratikte faydalanıp faydalanmadıkları sorulmuştur. Bulgular neticesinde, hükümlülerin

büyük bir kesimin aktivitelerden öğrendiklerini pratikte faydasını gördükleri anlaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda verilen bu eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin pratikte uygulanması, DS süreci adına başarılı bir sürecin geçirildiğini ortaya koymaktadır.

Eğitim ve iyileştirme sürecine ilişkin bir diğer bulgu, DS sisteminin eksiklikleridir. DS sisteminin ülkemizde uzun bir geçmişinin olmayışı ve kurumsal açıdan tam olarak oturmamış bir sistem olmasından kaynaklı sistemin eksikliklerinin varlığı söz konusudur. Bu açıdan hükümlülerin yarısından fazlası, sistemin herhangi bir eksikliğinin olmadığını belirtirken, geriye kalanı sistemin eksikliklerinin olduğunu belirtmişlerdir. “Yükümlülüklerin fazla verilerek işlerin aksaması, fiziki ortamın elverişsiz olması, materyallerin yetersiz olması, grupların farklı suçlarda olanları bir arada bulundurması, yaş grubuna dikkat etmeden herkesin aynı ortamda bulunması ve diğer” hükümlülerin DS sisteminde görmüş oldukları eksiklikler olmakla birlikte bu cevapların içerisindeki en büyük oranın fiziki koşullarla ilgili olanıdır.

Eğitim ve iyileştirme sürecine ilişkin son alt başlığı, DS kural ihlaliyle cezalandırılma durumudur. DSM’ lerde hükümlülerin cezalarını infaz etmeleri ve eğitim-iyileştirme çalışmalarına katılmaları için bir takım kurallar söz konusudur. Bu kurallar, düzeni sağlayıcı ve mutlaka uyulması gereken ve uyulmaması sonucunda ceza gerektiren nitelikte bir özellik taşımaktadır. Hükümlülerin büyük bir kesimi kural ihlal ederek ceza almadıklarını ifade ederken, geriye kalanların ise evet cevabını verdikleri ve bir kişinin de cevap vermediği tespit edilmiştir. DS sistemi, cezaevinden farklı olarak hükümlülere yükümlülük yükleyerek sorumluluk verdiği ve kuralların uyulmasındaki tek sorumlunun hükümlü olduğu bilinmektedir. Bu noktada, cezanın infazında, hükümlünün sorumluluk sahibi olması son derece önemlidir. Hükümlülerin tamamına yakının kural ihlal etmediğini belirtmesi, hükümlülerin sorumluluk alarak kural ihlal etmemeye dikkat ettikleri ve sorumluluk bilinçlerinin geliştikleri söylenebilir.

Çalışmanın neticesinde, yapılan uygulamanın sonuç kısmına değinilmiş olup, DS ve eğitim ve iyileştirme süreciyle ilgili bazı önerilerin getirilmesinin var olan aksaklıklara dikkat çekilmesine ve aksaklıklarının giderilmesi konusunda bir değerlendirme niteliği taşımakta olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda hem çalışma açısından hem de Denetimli Serbestliğinin gelişimine katkı sağlayabilmesi açısından fayda sağlayacağı düşünülen bazı önerilere DS'deki son değişiklikler de dikkate alınarak yer verilmiştir. Bu öneriler;

1. Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda, hükümlülerin eğitim seviyesinin çok düşük olmamasına, eğitilmiş olmalarına rağmen suça karıştıkları belirlenmiştir. Bu durum kişilere verilen eğitimlerin niteliksiz olduğu ve/veya hükümlülerin eğitime gereken önemi vermediğini düşündürmektedir. Bu nedenle verilen eğitimlerin daha nitelikli olması, kişileri sadece teorik değil, hayata hazırlayacak bilinçli bireyler yetiştiren bir eğitim sürecinin önemine dikkat çekmektedir.
2. Çalışma kapsamındaki hükümlülerin mesleki açıdan, vasıflı olmayan iş kollarında çalıştıkları tespiti, iş kurumu ve halk eğitim ile koordineli olarak Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde meslek edindirme kurslarına ağırlık verilebileceğine işaret etmektedir.
3. Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde personele/uzmana düşen kişi/hükümlü sayısı azaldıkça işlerin daha verimli, sağlıklı ve istekli bir şekilde yapılabileceği bunun için de Denetimli Serbestlik personellerinin/uzmanlarının sayısının artırılması gerekmektedir.
4. Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde, hükümlülerin ilgi alanları ve yetenekleri doğrultusunda işlere yönleltmek ve motive etmek, içinde bulundukları zamanları suçtan uzak ve daha rahat geçirmeleri maksadıyla çeşitli proje ve yarışmalar düzenlenebilir.
5. Suç oranının yüksek olduğu mahalleler tespit edilerek, toplantılar yapılarak suç konusunda bilinçlenme sağlanabilir.
6. Aile ve sosyal politikalar il müdürlükleriyle bağlantılı olarak suça sürüklenmiş çocukların (SSÇ) ebeveynleri DSM' ye çağrılarak, SSÇ' lerin suça yönelmesindeki etmenler üzerinde durularak ailelerin bilinçlenmesi sağlanabilir.
7. DSM' de çalışan tüm personele suça bakış ve hükümlüyle ilişki kurma konusunda eğitim ve bilgi verilebilir.
8. DSM'deki eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin hükümlülerin ihtiyaçları esas alınarak ve sadece yükümlülük olarak görülmemesi amacı taşıyacak nitelikte belirlenmesi ve hükümlünün de bunu benimsemesi,

9. Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin ferah, geniş ve temiz olması özellikle eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin yapıldığı yer ve mekânın uygun olması, materyallerin eksiksiz ve sağlam olması iş akışını ve amacını benimsetmede önemli olacağı söylenebilir.
10. Hükümlüler eğitim ve iyileştirme çalışmalarına katılım sağlamak amacıyla sıra beklerken, stresten ve aralarında çıkabilecek gerilimi önlemek amacıyla satranç, kütüphane, oyun kartları v.b. alanları oluşturulabilir.
11. Her ne kadar yapılan işlerin cezaevine oranla, denetimli ve sıkı yapılmadığı ve farklı felsefe ile de yapıldığı bilinse de, risk durumunun dışarıya nazaran daha yüksek olduğunun düşünülmesiyle, Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin güvenlik sisteminin güçlendirilmesi-özellikle eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin yapıldığı ortamda personelin güvenliğini sağlayan mekanizmanın bulunması önemli bir gerekliliktir.
12. DSM'lerde yapılan, eğitim ve iyileştirme aktivitelerinin verimli geçmesi ve hükümlüler üzerinde etkili olması için, hükümlüleri zora sokacak, özellikle geçimini sağlayacakları işlerinden olacak planlamaların yapılmamasının tüm personel tarafından kavranması, yönetmeliğin ve infaz kurallarının bu çerçevede belirlenmesi gerekmektedir.
13. Çocukların, sadece suç açısından değil, bir toplumun yapısını ve geleceğini belirleyecek kişiler olması açısından, SSC' lere yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.
14. SSC' lerin, yetişkin hükümlülerle iletişimini engellemek ve yetişkin hükümlüleri örnek almamaları açısından farklı binalarda iyileştirme aktivitelerinin yapılması ya da SSC' lerin yetişkinlerle aynı zamanda ve yerde iyileştirme programlarına alınmaması gerekmektedir.
15. DS süreçlerinin sosyal ve çoklu boyutlarının araştırılması bu sürecin verimliliği ve hükümlülerin topluma kazandırılması açısından çok önemlidir ve sayılarının artması bir gerekliliktir.
16. Son dönemdeki gelişmeler doğrultusunda, hem sistem değişmiş hem de sisteme tabi olacak hükümlü adaylarının niteliklerinde, süreçlerinde, tanımlama ve tanımlanmalarında farklılıklar söz konusudur. Bu sebeple, DS sisteminin mevcut durumu ve aktivitelerinin etkililiğinin sosyolojik, hukuki, psikolojik çok yönlü boyutlarıyla, sistematik ve düzenli aralıklarla araştırılarak tespiti ve tedbirlerin alınması önemli bir zorunluluk olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADA, Şükrü; PEKER, Adem (2012), “Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulamasının Etkililiğinin İncelenmesi (Sakarya İli Örneği)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:16, S: 1, s: 425-438.
- ADALET BAKANLIĞI (2004a), Türk Ceza Kanunu, 25611 Sayılı **Resmi Gazete**.
- ADALET BAKANLIĞI (2004b), Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 25685 Sayılı **Resmi Gazete**.
- ADALET BAKANLIĞI (2005), Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri İle Koruma Kurulları Kanunu, 25881 Sayılı **Resmi Gazete**.
- ADALET BAKANLIĞI (2007), **Uygulama Becerileri Personel El Kitabı**, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No:6, Ankara.
- ADALET BAKANLIĞI (2010), **Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Programı (ÇMP) Katılımcı El Kitabı**, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik ve Yardım Hizmetlerinden Sorumlu Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No:31, Ankara.
- ADALET BAKANLIĞI (2012), **Denetimli Serbestlik Temel Eğitim Personel El Kitabı**, Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı Yayınları, Yayın No:48, Ankara.
- ADALET BAKANLIĞI (2013a), Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, 28578 Sayılı **Resmi Gazete**.
- ADALET BAKANLIĞI (2013b), **Hayat İçin Değişim Programı (HAYDE) Katılımcı El Kitabı**, Ankara.
- ADALET BAKANLIĞI (2013c), **Öfke Kontrol Programı Uygulayıcı El Kitabı**, Ankara.
- ADALET BAKANLIĞI (2015), “Nisan 2015 Tarihli Denetimli Serbestlik Karar Türlerinin İstatistikî Verileri” .www.cte-DS.adalet.gov.tr. Erişim tarihi 31.05.2015

- AKDENİZ, Sıdika; ÜZÜMCÜ, Adem, (2013). “Suç ve Sosyoekonomik Değişkenler Arasındaki Bağımlılık İlişkisi: Kars Cezaevi Üzerine Bir İnceleme”. *Kafkas Üniversitesi IIBF Dergisi*, C:4, :S:6, s:115-138.
- AKKAŞ, Ahmet Hulusi (2008), “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XII, S:1-2, s: 307.
- ATAÇ, Selcan; NURSAL, Necati (2006), **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi**, Yetkin Yay., Ankara.
- AYHAN, İrem; ÇUBUKÇU, K. Mert (2007), “Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Y:3, S:5, s:30-55.
- BAYRAKTAR, Bilal (2007), Denetimli Serbestlik ve Bu Kavramın Ceza Adalet Sistemi ile Türk İnfaz Sistemine Getirdiği Yenilikler, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kahramanmaraş.
- BİLGİÇ, Şükrü (2012), **Hapsedilme, İyileştirme ve Yeniden Suç İşleme**, Vadi Yay., Birinci Baskı, Ankara.
- BURKAY, Sinem (2008), “Teorik Çerçeve ve Suç”, **Ethos: Felesefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, S:2/4.
- DOLU, Osman (2012), **Suç Teorileri (Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji)**, Seçkin Yay., Dördüncü baskı, Ankara.
- DOLU, Osman; BÜKER, Hasan; ULUDAĞ, Şener (2012), “Türk Ceza Adalet Sisteminin Caydırıcılık Kapasitesine İlişkin Eleştirel Bir Değerlendirme”, **AÜHFD**, S.61, s.69-106, Ankara.
- DÖNMEZER, Sulhi (1994), **Kriminoloji**, Beta Yayınları, sekizinci baskı, İstanbul.
- DURSUN, Hasan (1997), “Damgalama Teorisi ve Suç”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C:3, S:4, s:309-322.
- EMEN, Şerif (2014), “Bireysel Rehberlik Görüşmeleri”, **Antalya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü Dergisi**, S. 1, s. 21-22.
- FOUCAULT, Michel (1992), **Hapishanenin Doğuşu**, İmge Kitapevi Yay., 5. Baskı, Ankara.
- GELERİ, Aytekin (2013), **Suç Sosyolojisi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

- GIDDENS, Anthony (1989), “5. Conformity and Deviance” iç. **Sociology** Cambridge: Polity Press s:117-155.
- GÖKSER, Emrah (2015), Denetimli Serbestlik Sisteminden Yararlanan Çocukların Sosyolojik Bir İncelemesi (Ağrı İl Merkezi Örneği), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Sivas.
- HARALAMBOS, M.; HOLBORN, M. (1991), “10. Crime and Deviance” iç. **Sociology: Themes and Perspectives**, Third Edition, London:Collins Educational.
- IŞIKTAŞ, Yasemin (2013), “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası Ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C: LXXI, S. 1, s. 625-638.
- İÇLİ, Tülin (1984), “Uyuşturucu Madde Bağımlılarıyla Sosyolojik Bir Çalışma”, **H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C:2, S:2 Ankara, s:77-86.
- İÇLİ, Tülin (1985), “Uyuşturucu Madde Suçlarında Bazı Sosyal Faktörler”, **H.Ü Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C:3, S:2, Ankara, s:115-127.
- İLGÜN, Candaş (2010), Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik ve Uygulamaları, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, **Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ www.ttb.org.tr. Erişim tarihi: 20.01.2015.
- KAHVECİ DÜZTAŞ, Sevilay (2011), Madde Kullanım Suçu İle Denetimli Serbestlik Kurumuna Yönlendirilen Kişilerin Profil Özellikleri ve Bağımlılık Şiddetlerinin Ölçülmesi, Adli Tıp Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul.
- KALE, Mustafa (2009), Türkiye’de Denetimli Serbestlik Sistemi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**.
- KALELİ, Sultan (2010), Denetimli Serbestlik Tedbirlerine Tabi Tutulan Kişilerin Benlik Saygılarının Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**.
- KAMER, Vehbi Kadri (2007), **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi II. Cilt, Ankara.

- KANER, Sema (1992), “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C:25, S:2, s:473-496.
- KAVİ, Ersin; ALTUN, Serdar (2011), “Sosyal İçerme Açısından Eski Hükümlülerin Girişimciliğe Yönlendirilmesi ve Denetimli Serbestlik Faaliyetleri”, **Uluslararası II. Trakya Bölgesi Kalkınma- Girişimcilik Sempozyumu Bildiri Kitabı II**, Kırklareli Üni. Yay. 2, s:449-461.
- KIZMAZ, Zahir (2005), “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:29, S:2, s.149-174.
- KIZMAZ, Zahir (2006a), **Cezaevi Müdavimleri (İnatçı Suçlular)**, Orion Yayınevi, Ankara.
- KIZMAZ, Zahir (2006b), “Öğrenim Düzeyi ve Suç: Suç- Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:14, S:2, s: 291-319, Elazığ.
- KIZMAZ, Zahir (2007), “Cezaevinin ve Hapsetmenin Suçu Engellemedeki Etkisi”,
<http://www.personal.kent.edu/~suludag/zahir%20kizmaz%20CEZAEVININ%20VE%20HAPSETMENIN%20SUCU%20ENGELLEMEDEKI%20ETKISI.pdf> Erişim tarihi: 01.01.2015.
- KUNT, Veysel (2003), “Suç ve Çocuk”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**.
- KURT, Fadime (2008), “Denetimli Serbestlik Sisteminde Raporlar ve Rehberlik Hizmetleri”, **Suçla Mücadelede Anne-Baba Eğitiminin Önemi ve Denetimli Serbestlik Uygulamaları Amasya Sempozyumu**, HEGEM Yay:21, s:265-275.
- MALATYA DENETİMLİ SERBESTLİK MÜDÜRLÜĞÜ, 2014-2015 Grup ve Seminer Kayıtları.
- NEWMAN, David M. (2013), **Sosyoloji Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek**, Çev. Ali ARSLAN, Nobel, Ankara, s:111-130.
- OLAĞANÜSTÜ HAL KAPSAMINDA BAZI KURUM VE KURULUŞLARA İLİŞKİN DÜZENLEME YAPILMASI HAKKINDA KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME (2016), 671 Sayılı **Resmi Gazete**.

- OLPAK KOÇ, Canan (2012), “İslah Edici Yeni Yöntemlerin Kurgusal Düzlemde Keşfi: Avrupa Sarı Kağıtları Yırtabildi mi?”, **Turkish Studies Dergisi**, Vol. 7/4, s. 2431-2439. , Ankara.
- ÖGEL, Kültegin (2014), “Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileştirme”, **Çocuklar İçin Adalet Projesi**, Ankara.
- ÖGEL, Kültegin; Alper AKSOY (2003), “Kendine Zarar Verme Davranışı”, **Anatolian Journal of Psychiatry**, S:4, s:226-236.
- ÖGEL, Kültegin ve Diğ. (2011), **Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA)**, Yeniden Yay., İstanbul.
- ÖNCÜ ve Diğerleri (2007), “Sosyoekonomik Etmenlerin ve Sosyodemografik Özelliklerin Psikotik Olguların Suç İşlemesindeki Etkisi”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, S:18, C:1, s:4-12.
- ÖZBEK, Mustafa Serdar (2010), “Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabulucuk Uygulaması”, <http://www.arabulucu.com/ceza-hukukunda-uzlaşma/cagdas-ceza-adaleti-sistemlerinde-alternatif-cözüm-arayışları-ve-arabuluculuk-uygulaması>. Erişim tarihi: 20.03.2014
- ÖZDEMİR, Metin (2011), Denetimli Serbestlik Tedbiri Olan Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**.
- SALDIRIM, Mustafa (2005), “Ceza Evleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir?” İç. **Hapishane Kitabı**, Ed. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun, Kitabevi Yay., İstanbul, s:321-334.
- SELÇUK, Sami (2010), “Suçun Sınırları”, **TAAD**, Y:1, S:3, s:1-42.
- SLATERRY, Martin (2007), **Sosyolojide Temel Fikirler**, Yay. Haz.: Ü. TATLİCAN- G. DEMİRİZ, Sentez Yay., İstanbul.
- SÖZEN ŞAHİNER, Didem (2010), Uyuşturucu Madde Kullanmak Suçu İle Denetimli Serbestlik Tedbiri Alan Kişilerin Sosyodemografik Özelliklerinin ve Rorschach Kişilik Testi Yanıtlarının Taranması, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, **Doktora Tezi**, İstanbul.
- ŞAHİN, Sultan; ARAL, Neriman (2012), “Aile İçi İletişim”, **Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi**, C:1, S:3, s:55-66.

- TURAN, Reyhan (2010), Madde Kullanımı Nedeniyle Denetimli Serbestlik ve Tedavi Tedbirine Hükmolan Kişilerin Tedaviyi Başarıyla Tamamlamalarını Öngören Etkenlerin İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, **Doktora Tezi**, İstanbul.
- TURHAN, Faruk; ALTIKAT, Abdürrahim (2012), “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları, **S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:2,S:2.
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, 1982, md.15.
- TÜRKİYE UYUŞTURUCU RAPORU (2013), **EMCDDA 2013 Ulusal Raporu (2012 verileri)** , TUBİM, Türkiye.
- USTA, İbrahim; ÖZTÜRK, Hakan (2010), “Denetimli Serbestlik”, **Ceza Hukuku Dergisi**, S. 13, s.1-44, Ankara.
- YAĞBASAN, Yusuf, “Denetimli Serbestlik ve Sosyal Bir Varlık İnsan”, http://www.cteseslenis.adalet.gov.tr/arsiv/2009/83subat2009/makale/yusuf_yagbasan.html . Erişim tarihi: 15/07/2013.
- YAVUZ, Hakan A. (2012), “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci”, **Adalet Dergisi**, S:42, s:58-75.

EKLER

EK 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Semra PORSUK
Öğrenci Numarası	121210104
Enstitü Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Yüksek Lisans (Uygulamalı Sosyoloji)
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. İlknur ÖNER
Tez Başlığı (Türkçe)	Hükümlülerin Topluma Kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin Rolü: Malatya İli Örneği

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

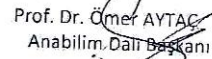
Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 187 sayfalık kısmına ilişkin, 27/12/2016 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10'dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Doç. Dr. İlknur ÖNER
Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Prof. Dr. Ömer AYTAÇ
Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

F.Ü.LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ve ilgili makale şartını¹ sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" %30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

¹ Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

EK 2: Anket Formu

ANKET FORMU

ANKET NO:.....

Bu form, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda hazırlanmakta olan **“Hükümlülerin Topluma Kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin Rolü: Malatya İli Örneği”** başlıklı Yüksek Lisans Tezine veri elde edebilmek amacıyla oluşturulmuştur. Anket Formunu doldururken, ilgili sorulara seçmeli olanlara size en uygun gelen seçeneğin yanındaki parantez içindeki boşluklara “x” işareti bırakınız. Seçenek verilmeyip boşluk bırakılanlara ise cevabınızı yazınız. Derecelenme belirten azdan çoğa doğru olan seçmeli sorulardan size uygun gelenin boşluğuna işaret bırakınız. Araştırmanın sağlıklı ve doğru sonuçlara ulaşması, vereceğiniz **doğru ve eksiksiz** cevaplar vermenize bağlıdır. Lütfen sorulardaki tüm seçenekleri okuyarak, soruların tümünü cevaplayınız. Birden çok işaretleme yapabileceğiniz belirtilmediği sürece mümkün olduğunca sorulara tek cevap vermeye çalışınız. Seçeneklerde size uygun olmayan durumlarda “Başka (belirtiniz.....) biçimindeki boşluğa, uygun olan cevabınızı yazınız. Anket formuna **adınız, soyadınız gibi bilgileri yazmayınız**. Sorulara vereceğiniz samimi ve içten cevaplardan dolayı teşekkür ederiz.

Semra PORSUK

Doç. Dr. İlknur ÖNER

Araştırmacı

Danışman

1-Cinsiyetiniz a() Kadın b()Erkek

2-Yaşınız.....

3-Mesleğiniz nedir? Belirtiniz.....

4-Para kazanmak için bir iş yaptınız mı?

a () Hayır b() Evet

(Cevap **Hayır** ise 6. Soruya geçiniz)

5- Para kazanmak için hangi işi yaptınız ? Aşağıdaki boşluklara yazınız

Kendim	Suç ile ilişkilenmeden önce	
	Suç ile ilişkilendikten sonra	

6-Medeni haliniz nedir?

a()Bekar b()Evli c()Birlikte yaşadığı kişi var (resmi nikah yok)

ç() Ayrı yaşıyor d()Boşanmış e()Dul f()Cevap yok

(Bekar **ise 8.soruya** geç)

7-Çocuğunuz var mı? Sayısını yazınız.

a()Hayır b()Evet, sayısı..... c()Cevap yok

8-Nerede doğdunuz? Yazınız.

- a) İl..... b)ilçe.....
c)Köy..... ç)Yurt dışı.....

9-Nerede yaşıyorsunuz?Yazınız.

- a) İl..... b)ilçe.....
c)Köy..... ç)Yurt dışı.....

10-Eğitim düzeyiniz nedir?İşaretleyiniz.

- a()Okur-yazar değil b()Okur-Yazar c()İlkokul ç()Orta okul
d()Lise e()Yüksek okul veya üniversite d () Öğrenimi terk (hangi düzey.....) f()Cevap yok

11-Gelir kaynaklarınız nelerdir ?Boşluğa yazınız.

Kim	ÖNCE/SONRA	Gelir Kaynakları	Cevap yok
Kendisi	Suç ile ilişkilenmeden önce		
	Sonra		
Aile	Suç ile ilişkilenmeden önce		
	Sonra		

12-Ekonomik olarak hangi gelir düzeyindesiniz? Suç öncesi ve sonrası için işaretleyiniz (kendiniz / aileniz)

Kim	ÖNCE/SONRA	Çok iyi	iyi	orta	kötü	Çok kötü	Cevap yok
Kendisi	Suç ile ilişkilenmeden önce						
	Sonra						
Aile	Suç ile ilişkilenmeden önce						
	Sonra						

13-Kronik bir hastalığınız var mı?

- a () Hayır b()Evet (Belirtiniz.....)

14-Kendinize zarar verme davranışınız oldu mu ?

- a() Hayır
b()Evet (Belirtiniz nasıl.....)

(Hayır ise **18. Soruya** geçiniz)

15-Bu davranışa sebep olan olay nedir ?Boşluğa yazınız

.....

16-Bu davranışa sebep olan kişi kimdir ?Boşluğa yazınız

.....

17-Geçmişte neyin eksikliğiyle kendinize zarar verdiniz?Boşluğa yazınız

.....

18-Özel bir bilgi veya beceriniz var mı ? Boşluğa yazınız

.....

19- Madde kullanımınız oldu mu?

- a () Hayır b()Evet (Belirtiniz.....)

20-Sizi en çok etkileyen kişi kimdir ? (ad soyadı ile değil, yakınlık grubu ile belirtiniz aileden, akraba veya arkadaş gibi) Boşluğa yazınız

21-Sizi kim büyüttü ? Boşluğa yazınız.....

22-Şu kişilerin eğitim düzeyleri nelerdir? İşaretleyiniz

Eğitim düzeyi/Kişi	Okur-yazar değil	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul Üniversite	Cevap yok
Sizi etkileyen kişinin							
Sizi büyüten kişinin							
Annenizin							
Babanızın							
Eşinizin (bekar ise çiz)							

23- Şu kişiler ne iş yapıyorlar? Karşısına yazınız

	Yaptığı iş	Cevap yok
Sizi etkileyen kişinin		
Sizi büyüten kişinin		
Annenizin		
Babanızın		
Eşinizin(bekar ise çiz)		

24- Hanenizde kaç kişi yaşıyor? Boşluğa yazınız.....

25- Aşağıdaki ortamlarda **suç ile ilgisi** olan var mı? İşaretleyiniz

	Evet	Hayır	Bilmiyorum
Ailede			
Akrabalardan			
İş arkadaşları			
Diğer arkadaşlar			
Mahalle			
Tanımadığım, ortamımıza gelen kişiler			

26- Daha önce şu suç unsurlarından herhangi birisiyle karşılaştınız mı? Karşısına işaretleyiniz

	Evet üzerimde uygulandı	Evet ben uyguladım	Hayır	Cevap yok
Şiddet (fiziksel, sözel vs)				
Cinsel taciz				
Uyuşturucu				
Malınıza karşı suç				
Diğer(belirtiniz.....)				

(Cevap yoksa 31. soruya geç)

27. Bununla ilgili olarak karşı karşıya kaldığınız kişi kimdi? İlgili yere yazınız.

	Bana uygulayan kişi (isim değil, yakınlık düzeyi)	Benim uyguladığım kişi (isim değil, yakınlık düzeyi)	Hayır	Cevap yok
Şiddet (fiziksel, sözel vs)				
Cinsel taciz				
Uyuşturucu				
Mala karşı suç				
Diğer(belirtiniz.....)				

28. Bu kişiyle birbirinizi afettiniz mi? a() Hayır b() Evet c() Cevap yok

29. Yaşadıklarınızı kimseyle paylaştınız mı ? İşaretleyiniz

a() Evet b() Hayır c) Cevap yok

30. Kimseden bununla ilgili yardım istediniz mi? İşaretleyiniz

a() Hayır b() Evet (Kimden belirtiniz.....)

(Cevap hayır ise 32.soruya gidiniz)

31. Yardım istediğiniz kişi size yardım edebildi mi? İşaretleyiniz

a() Evet (nasıl belirtiniz.....) b() Hayır c) Cevap yok

32. Aile içi iletişiminiz nasıl?

a() Birbirimize karşı saygılı ve konuşarak sorunları çözeriz.

b() Hoşgörü ve demokratik bir ortam içinde paylaşımda bulunuruz.

c() Aile fertleri anlaşamaz, çatışır.

ç() Aile fertleri anlaşamaz, çatışır ve şiddete başvurur.

d() Diğer (Belirtiniz.....)

33. Anne ve babanız birlikte mi yaşıyor?

a() Birlikte yaşamış /yaşıyor b() Birlikte yaşamışlar (resmi nikah yok)

c() Ayrı yaşıyor ç() Boşanmış d() Dul e() Birisi başkasıyla birlikte yaşıyor

g() Cevap yok (Kendisi evlenmiş ise sor)

34. Eşiniz sizinle birlikte mi yaşıyor?

a () Birlikte yaşamış /yaşıyor

b()Birlikte yaşamışlar (resmi nikah yok)

c() Ayrı yaşıyor

ç()Boşanmış

d()Dul

e () Birisi başkasıyla birlikte yaşıyor

g()Cevap yok

35. Size verilen Denetimli Serbestlik kararından şu grupların bilgisi var mı ?

	Evet	Kısmen	Hayır	Bilmiyorum
Aile				
Akrabalar				
İş arkadaşları				
Diğer arkadaşlar				
Mahalle				

36- Size göre, suç nedir? Kısaca yazınız.

.....

.....

.....

37. Size göre, suçlu nedir? Boşluğa yazınız.

.....

.....

.....

38. Size göre, siz bir suç işlediniz mi?

a () Hayır

b () Evet

(Cevap Evet ise 40. Soruya geç)

39. Size göre, bir suç işlemediyseniz, neden Denetimli Serbestlik süreçleriyle karşı karşıyasınız?

.....

.....

40. Size göre, bir suç işlediyseniz, ne yaptınız tanımlar mısınız ?

.....

.....

41. Aşağıdakiler, burada bulunmanıza sebep olan suç unsurdan dolayı sizi **genel olarak** nasıl tanımlıyorlar?

	Suçsuz	Suçlu	Diğer (Belirtiniz)	Bilmiyorum
Aile				
Akrabalar				
İş arkadaşları				
İşveren				
Diğer arkadaşlar				
Mahalle				

42-**Toplum** tarafından suçlu **olarak tanımlanmamak** için ne yapmak gerekir? Kısaca yazınız.

.....

.....

.....

43. **Kendinizi** suçlu olarak **tanımlamamak** için ne yapmanız gerekir ? Kısaca yazınız.

.....

.....

.....

44. Daha önce bir suç işlediniz mi?

a () Hayır b () Evet (belirtiniz.....) c () Cevap yok

45. Daha önce cezaevinde yattınız mı ?

a () Hayır b () Evet (Süresini belirtiniz.....) c () Cevap yok

46. Daha önce Denetimli Serbestlik Süreçlerine katıldınız mı?

a () Hayır b () Evet (Hangileri belirtiniz.....) c () Cevap yok

47. Hangisinin suçu önlemede etkisi daha çoktur? İşaretleyerek karşısına nedenini yazınız.

A () Cezaevinde yatmak.....

B () Denetimli Serbestlik.....

48. Hangisi sizi toplumdan ve ilişkili olduğunuz kişilerden koparmaz? İşaretleyiniz.

a () Cezaevinde yatmak b () Denetimli Serbestlik c () Diğer (Belirtiniz.....)

ç () Cevap yok

49. İlk suçunuzu kaç yaşında işlediniz? Boşluğa yazınız.....

50. Hakkınızda verilen Denetimli Serbestlik kararı nedir ? Neleri kapsıyor ?

.....

.....

51. Denetimli Serbestlik kararını hak ettiniz mi?

A () Hayır (nedenini belirtiniz.....)

B () Evet (nedenini belirtiniz.....)

C () Diğer (Belirtiniz.....)

Ç () Cevap yok

52. Denetimli Serbestlik kapsamında hangi aktivitelere, kaç kez katıldığınızı yazar mısınız ?

Eğitim ve iyileştirme biriminin	Evet	Kısmen	Hayır	Cevap yok
Bireysel görüşmeler				
Seminerler				
SAMBA müdahale programı				
HAYDE müdahale programı				
ÇMP müdahale programı				
Öfke kontrol programı				
Diğer.....				

53. Denetimli Serbestlik aktivitelerinin size aşağıdakileri sağlamadaki etkililik oranı nedir ? İşaretleyiniz.

Eğitim ve iyileştirme biriminin aktiviteleri	Çok etkili	Etkili	Orta seviyede/ kısmen etkili	Etkisiz	Hiç etkisi yok	Cevap yok
Suç unsurlarının farkına varmada						
Mağdurla ilgili unsurların farkına varmada						
Sosyal bilinç düzeyini etkilemede						
Psikolojik duruma etkisi						
Suçlunun topluma kazandırılmasında						
İş ve gelir elde etmede						
Uygulama Saatleri düzeni, iş ortamına uyuma						
İletişim becerileri kazanmaya						
Problem çözme becerisi kazanmaya						
DS de yeni arkadaş grupları edinmeye						
Suçun sonuçlarından doğan yükümlülükler yerine getirildiği için sorumluluk artışı hissi gelişimine						
Aile ilişkilerinin düzelmesinde						
Akrabalık ilişkilerinin düzelmesinde						
Arkadaş ilişkilerinin düzelmesinde						
İş ilişkilerinin düzelmesinde						
Kurumlarla ilişkilerin düzelmesinde						
Şiddetten uzak durmanın önemini farketme						
Öfke kontrolü						
Diğer Belirtiniz						

54. Denetimli Serbestlik aktiviteleri size göre, sizi suçtan uzaklaştırmada ne kadar faydalı? İşaretleyiniz.

Eğitim ve iyileştirme biriminin	Çok etkili	Etkili	Orta seviyede/ kısmen etkili	Etkisiz	Hiç etkisi yok	Cevap yok
Bireysel görüşmeler						
Seminerler						
SAMBA müdahale prog.						
HAYDE müdahale prog.						
ÇMP müdahale programı						
Öfke kontrol programı						
Diğer Belirtiniz.....						

55. Denetimli Serbestlik aktivitesini en çok etkili kılan sebepler nelerdir ? Sıralayınız.

.....5

6. Denetimli Serbestlik aktivitesini en etkisiz hale sokan sebepler nelerdir ? Sıralayınız.

.....5

7. Katıldığınız Denetimli Serbestlik aktivitelerinin size en çok kazandırdıkları nelerdir ? Sıralayınız.

.....

58. Bunlardan öğrendiklerinizden pratikte faydasını gördüğünüz oldu mu?

A () Hayır b () Evet c () Hangisi (belirtiniz.....)

59. Suçla ilişkilendirilmenizin size kaybettirdikleri nelerdir ? Sıralayınız.

.....

60. Suçla ilişkilendirildiğiniz için etiketlendiğinizi düşünüyor musunuz?

A () Hayır b () Evet (nedenini belirtiniz.....)

(Hayır cevabı verenler 62. Soruya geçecekler)

61. Bu etiketlemenin kime zararı var, nedir ?

.....

62. Bu tür etiketlemeler nasıl ortadan kaldırılabilir ? Kısaca yazınız.

.....

63. Bir bireyi kimler suçtan uzak tutabilir ?

64. Suç ile ilişkilendirilmiş bir kişi, toplumdan uzak mıdır ?

A () Hayır b () Kısmen (belirtiniz.....)

c () Evet(belirtiniz.....)

ç () cevap yok.

65. Suç ile ilişkilendirilmiş, toplumdan uzak kalmış bir kişi, neler yapılarak topluma yeniden yakınlaştırılabilir?

66.Denetimli Serbestlik sisteminin eksiklikleri nelerdir ? Nasıl geliştirilebilir ? ilgili boşluğa yazınız.

Denetimli Serbestlik sisteminin eksiklikleri	Denetimli Serbestlik sisteminin geliştirilme yolları

67. Denetimli Serbestlik kurallarını ihlal ederek ceza aldınız mı?

a () Evet b () Hayır c () Cevap yok

68. Bir daha suçla ilişkilendirilme ihtimaliniz var mı ?

a() Hayır b () Kısmen c () Evet ç() Başka (Belirtiniz.....)

d()Cevap yok

69. Ekleme istediğiniz bir şey var mı ?

VAKİT AYIRDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDİYOR, GÜZEL BİR GELECEK DİLİYORUZ.

EK 3: Araştırma İzin Belgesi

T.C.

ADALET BAKANLIĞI

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü

Sayı : 46985942/1/549

05/01/2015

Konu : Anket izin talebi

MALATYA CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞINA

İlgi : 15/12/2014 tarihli ve B.M. 2014/4064 sayılı yazı.

İlgi yazı ile; Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde sosyolog olarak görev yapan ve aynı zamanda Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan Semra PORSUK' un, Doç. Dr. İlknur ÖNER' in danışmanlığında yürüttüğü "Hükümlülerin Topluma Kazandırılmasında Denetimli Serbestliğin Rolü: Malatya İli Örneği" konulu yüksek lisans tezi kapsamında, Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde 2015 yılının Ocak - Haziran ayları arasında anket uygulanması için izin talebinde bulunulduğu bildirilmektedir.

Söz konusu yazı ve ekleri incelenmiş olup; Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi olan Semra PORSUK' un, Doç. Dr. İlknur ÖNER' in danışmanlığında, ses kaydı ve görüntü alınmaması, hükümlülerin rızalarının sorulması ve kimlik bilgilerinin gizli tutulması, bilgilerin basınla paylaşılmaması, çalışma sonucunun iki örneği ile CD'sinin Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi, Genel Müdürlüğümüzden onay alınmadan çalışmanın hiçbir şekilde kullanılmaması ve yayınlanmaması koşullarıyla, denetimli serbestlik müdürlüğünün görevlileri nezaretinde ve müdürlüğün işleri aksatılmadan, söz konusu anket çalışmasını Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde belirtilen tarih aralığında uygulaması uygun bulunmuştur.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Ali YILDIZ

Hâkim

Bakan a.

Genel Müdür Yardımcısı

ÖZ GEÇMİŞ

20.03.1989 tarihinde Adıyaman'da doğdum. İlkokulu Adıyaman Narlı İlkokulu'nda, ortaokulu Yarpuzlu ortaokulunda, orta öğrenimimi ise Sincik Lisesi'nde tamamladım. 2008 yılında Fırat Üniversitesi'nin İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde Sosyoloji Bölümünü okumaya hak kazandım. 2012 yılında aynı bölümden mezun oldum ve aynı yıl Sosyoloji Bölümü'nün Uygulamalı Sosyoloji Bilim Dalında yüksek lisans yapmaya başladım. Ocak 2013 tarihinden itibaren, Malatya Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nde Sosyolog olarak çalışmaktayım.